

HOLGER PUKK

HOLGER PUKK

**REIN ja RIINA
MURE**

HOLGER PUKK

**REIN ja RIINA
MURE**

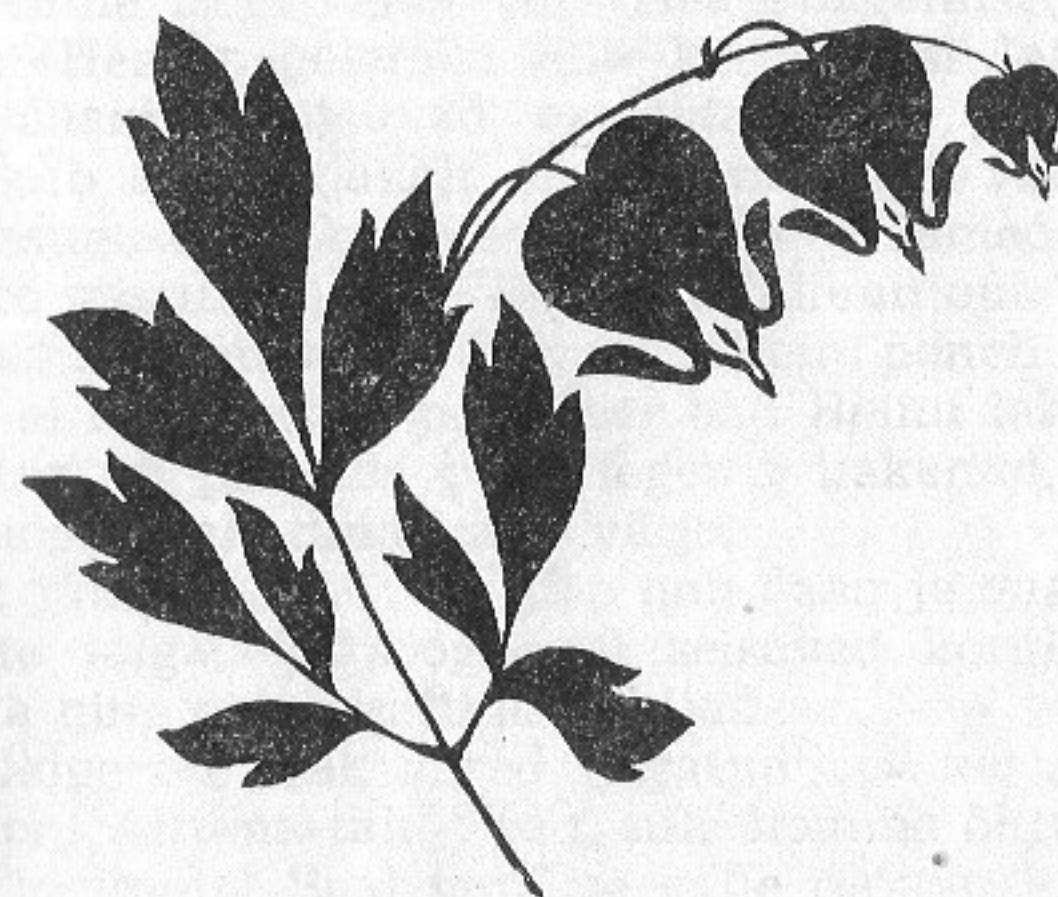
TALLINN • KIRJASTUS «EESTI RAAMAT» • 1980

E
P 82

IV—VIII

Kaane kujundanud MILVI TORIM

REIN ja RIINA

4803010200

P 70803—344
M 901(16)—80 256—80

© «Eesti Raamat», 1975

© Kirjastus «Eesti Raamat», 1978

© Kirjastus «Eesti Raamat», 1980

REINIS RIINA

1.

«Head nägemist!» hüüatab Rein ja jääb kuulutama. Ta on üsna kindel, et Jaan Rämmal vastab pimikust midagi niisugust, nagu «Mu nägemine isegi hea!» või «Head nägemist saab silmakliinikust!» või «Head nägelemist sulle kah!». Sest Jaan Rämmal, keda kõik onu Jaaniks kutsuvad, armastab sõnu ja ütlemisi väänata. Vahel kukub see naljakalt ja teravmeelselt välja, enamasti aga jäävad seesugused väänamised otsituks ja lamedaks.

Seekord vastust ei tule, küll aga lükkab onu Jaan pimikuukse lahti ja astub hämarasse esikusse. Rein paneb seda imeks, sest harilikult ei lase korteri peremees end Reinu lahkumisest segada. Kui meister on pimikus pilte tegema hakanud, siis ei torka ta enne südaööd sealt ninaotsagi välja.

«Ah et juba lähed...?» ütleb onu Jaan ja vaatab elutoa poole. Massiivsete jalgadega söögilaua seisavad kõrgläikepress, fotode äärelõikaja ning valmispiltide kuhilad.

«Jah, läige on peal, ääred lõigatud...» kostab Rein.

«Tore on! Aitüma-täh! Tead, tule homme õhtul klubisse. Kella kuueks. Tingimata! Seal antakse sulle diplom kätte. Ka näitusepildid võid koju viia. Saad tulla?»

Onu Jaan on lühike ja tüse. Temast õhkub kärsitust, ta nagu oleks alatasa kuskile minekul ja sealjuures ähvardaks teda hiljaksjäämine. Niisama rabedalt mõjub ka tema jutt. Ta justkui tahaks oma sõnadest ja hüüatustest kähku lahti saada ning pillub nendega seepärast oma jutukaaslast.

«Tulen küll!» vastab Rein õhinal.

«Noh, head nägelemist siis! Homseni!» ulatab Jaan Rämmal kile ning naeratab oma südamlikku naeratust.

Talle ei jäänud märkamata rõõmuhelk, mis üle Reinu näo jooksis. Kuigi see oli juba nädalapäevad teada, et Rein Äärma fotodele on määratud üks näituse diplomeid, tõi autasu nimetamine ikka veel elevust poisi ilmesse.

«Küll on hea, et just Rein diplomi sai. Tema oskab niisugusest asjast rõõmu tunda,» mõtleb Jaan Rämmal pimikusse tagasi astudes. Ta on õnnelik, et võib endale kõhkluseta kinnitada: ma ei ole sellele pikale ja sõnaahtrale noormehele raasugi kade. Kuigi Rein esines alles teisel näitusel, temal aga on neid juba kümme-kond seljataga. Ja kuigi tema, nõnda-öelda auväärse veterani fotosid on ainult paaril korral tunnustuse vääriliseks peetud. Mis teha, kui poiss on kunstilises mõttes mitu korda tugevam. Reinu fotodes on elamust ja meeleolu. Reinu fotodes on just seda, mis tema tehniliselt laitmatutes piltides puudu jääb. Kahjuks ei anna seda, mis puudu jääb, kelleltki õppida ega laenata!

Rein astub mööda kitsast kõrgete astmetega puutreppi, mis kolmandalt korruselt alla keerleb. Sammud põntsuvad, astmed kägisevad, ahas võlvitud trepikoda kõmiseb, seinad õhkuvad jahe-dust. Enamik inimesi oleks seesugusest majast, kuhu onu Jaan alles hiljuti kolis, kauges kaares mööda läinud. Korteripakkumist siia oleks lihtsalt pilkamiseks peetud. Maja seisab linnamüüri naabruses ja on igivana. Jaan Rämmali korter asub viimasel, kolmandal korrusel, punaka kivikatuse all. Kõik kolm tuba asetsevad eri kõrgustel. Köögiaken vaatab lameda kallakuga katuseosale, kus onu Jaan lubas tuleval suvel päevitama hakata. Kõige väikse-masse, ilma aknata kambrisse on ta endale pimiku sisustanud.

Jaa, ainult onu Jaan võis endale ihaldada niisugust korterit, kus pole suuri aknaid, parkettpõrandaid ja keskkütet. Mõnikord uskus Rein aru saavat, miks Jaani naine oli oma mehe juurest minema läinud. Veidrik on too onu Jaan, keda Rein fotoklubis tundma õppis ja kes talle oma pimiku ning pilditegemise riistad lahkesti kasutada andis. Neid kalleid asju ei oleks Rein endale ilmapealgi osta jõudnud... Veidrik küll, aga hea veidrik, omaka-supüüdmatu ja sõbralik. Ta elutoas ripuvad diivani kohal seinal kolm paraja maali suurust tahvlit. Neile on loorberilehti meenu-tava ornamendi raamistusse kirjutatud järgmised juhtmõtted: «Kõik inimesed on südamepõhjas head!», «Mees ei jää midagi võlgu!», «Elus peab kõike proovima!». Kes julgeks öelda, et neis sententsides on midagi viltu! Väga paljud elavad samasuguste põhimõtete järgi. Aga keegi ei pea vajalikuks neid klaasi alla panna ja elutoa seinal riputada.

Rein astub kõmisevast trepikojast kitsale munakividega sillu-tatud tänavale. Ühel pool hakkab teda saatma hallidest paelahma-katest laotud linnamüür, teisel pool mustavate kangialustega majade rida. Rein kõnnib nagu kuristiku põhjas, mida ähmaselt valgustavad kunagiste gaasilampide moodi elektrilaternad. Valgust on parajasti nii palju, et näeb sõrme suhu pista. Või suud sõrme pista, nagu oleks öelnud onu Jaan.

Mööda kitsast kuristikku lõõtsub hooti tuul. See lööb Reinu õhukese ja luitunud tuulepluusi hõlmad laperdama. Nende vahelt paistab nõndanimetatud reklaamsärk. Kere ümber liibuva trikoo-

särki valgele rinnaesisele on üsnagi oskamatu käega maalitud sul-gedega ehitud indiaanlasepea. Ümber pea kaardub sõna «Winne-tou».

Reinu kulunud ning lühikeseks jäänud teksaspükste õmblus-tele ja tuulepluusi rinnale on kinnitatud nahast narmaread. Need jooksevad sinka-sonka ja on paika õmmeldud ülearu pikkade pis-tetega.

Kogu riietus kõneleb kehvusest ja ka sellest, et küllap on noor-meis ise püüdnud oma pükse-pluuse pisut moekamateks garnee-rida. Vilumata sõrmed aga pole selle tööga kõige paremini toime tulnud.

Tänav teeb käänaku, linnamüür taandub veidi kaugemale ja majade äärde tekib paeplaatidest kõnnitee. Ehkki kitsas ja lagu-nenud, on sellel ometi mõnusam astuda kui ajahambast puretud munakivisillutisel.

Kogu õhtupooliku oli Rein kõrglääkepressi ja äärelõikajaga ame-tis olnud. See oli igav ja üksluine, vähimagi loominguhõnguta töö. Aga ta tegi seda hoolega, sest onu Jaan oli teda endale appi palu-nud. Nii sai Rein oma tänuvõlga veidikegi vähendada. Ilma onu Jaani pimiku ja fotoriistade, kemikaalide, paberite ja tehniliste nõuanneteta poleks Reinul fotoklubis suurt midagi peale hakata olnud. Kaua oli ta endaga võidelnud, enne kui julges linna foto-klubi uksest sisse astuda. Ta teadis hästi, et tema koolipoisi-apa-raat on täiesti algeline riistapuu tõeliste fotomeeste tarkade ja tundlike agregaatide kõrval. Ta teadis sedagi, et pilditegemine on üleüldse üks kulukas hobi. Aga huvi, suur huvi tõukas tagant ja eks pesitsenud südames ka salajane lootus, et viimati on klubil neid nõndanimetatud majanduslikke võimalusi jalaga segada... Ja oligi! Oli keemiainsener Jaan Rämmal, kes ütles: «Võtan noor-mehe oma tiiva alla. Kui ta kummitusi ei karda, võib iga päev mu lossis käia! Mu lossis lossis lossimas!»

Rein läheb, nina maas ja tuulepluusi hõlmad rusikais, sest tuju-kas tõmblukk ei taha jälle sõna kuulata. Vaja teda kodus uuesti putitada... Vist on mõned pisikesed haagid-hambad puseriti läi-nud...

Korruga kargavad ühest mustavast kangialusest Reinu teele neli poissi. Poisid piiravad Reinu sisse ja hakkavad teda võlvkäigu pimedusse trügima.

«Otsi oma rahad lagedale!» kamandab üks,

Nüüd tunneb Rein kallaletükkijad ära. See on ju Varese-poiss ja tema kamp! Nende kluttidega pole nalja. Nad tulevad üksikule ilka hulgakesi kallale, ja kui sa raha ei anna, siis ajavad ise käed sulle taskusse. Nii räägivad need, keda Varese kamp on juhtunud kimbutama. Nüüd on temagi nende küüsi sattunud!

Rein hakkab rabelema. Tõukab ühe ründaja kukerkuuti. Kohe käreseb midagi... Siis kõrvetab tulivalus kantsikulöök ta selga... Ent imekombel jääb rahanõudjate piiramisrõngasse samal hetkel

auk ja Rein pistab sedamaid ülepeakaela jooksu. Mis sellest, et kambamehed on temast aasta-paar nooremad ja pool pead lühemad. Nukid, kantsikud ja iga sorti sulivõtted teevad vanusevahe kuhjaga tasa. Parema jalga lasta.

Varese omad ei taha tühjade kätega jääda, nad sööstavad saagile järele. Üks tagaajajaist laseb kuuldavale võikaid kraaksatusi. Vist peavad need Varese väe sõjahüüdu kujutama: vastast kohutama ja omamehi ergutama.

Rein komistab. Korvpallimängus väljaväänatud hüppeliiges annab end otsekohe valusasti tunda ja sunnib pageja lonkama. Ehkki Rein jookseb, nii kuidas jaksab ja valu vähegi lubab, hakkavad tagaajajad siiski lähenema.

Põgeneja keerab ümber nurga ja tormab otsa pikale kaabuga noormehele. Peale viimase seisavad pimedas müüriorva ees kõnniteel veel kaks noorukest kaabukandjat. Küllap ajas kolmik siin parajasti juttu, kui Rein nurga tagant ootamatult välja lendas.

Noormees, kellele Rein pihta kihutas, tunneb ummisjalu tõtanu otsekohe ära ja ütleb isesugust kunstlikku sõnapruuki kasutades kerge üleolekuga:

«Keda ma näen! Koolipoiss Rein Äärma. Mis sina siis hämaral õhtul nii õhinal traavid?»

Kõhetul ütlejal on igati hoolitsetud ja paraja pikkusega juuksed ning lopsakad bakid põskedel. Tema seemisnahkne poolpalit, siidsall ja hinnalised kingad kõnelevad heast sissetulekust. Iseteadev ja enesekindel hoiak ei jäta kahtlust, et tegu on pealiku või eestvedajaga, kes on harjunud teistega ülevalt alla rääkima.

«Va... varesed... ajavad taga...» jõuab Rein lõõtsutada, kui nelik kraaksatuste saatel juba nähtavale tuhiseb.

Tagaajajad jäävad toppama ja unustavad kraaksumise. Kambad seisavad mõne silmapilgu vaikides vastamisi. Varese omad on mõnevõrra nooremad, poisikeselikumad. Neis võib aimata tavalisi tänaval laamendajaid, möödujate tülitajaid ning prügiurnide lõhkujaid. Suuremateks ja keerukamateks ettevõtmisteks ei jätku neil vanust ja küllap ka nupukust ega julgustki. Ühesõnaga: madalama sordi kamp.

«Aa! Väikesed armsad varesepojad!» sõnab kõhetu noormees paraja üleolekuga. «Kas hakkame ajaviiteks sulgi kitkuma?»

Küsimus on adresseeritud oma poistele, ent kõlab võõraste suhtes ühtlasi ähvardusena.

Kõhetu kaks kaaslast mühatavad heakskiitvalt. Nad liiguvad luurates üks paremale, teine vasakule. Tundub, nagu valiksid nad asukohti, nagu oleks tegu kätteõpitud kombinatsioonide järgi rünnakupositsioonide sissevõtmisega. See sünnib sõnatult, ent sellesamas liikumises, asukohtade valikus on tunda ähvardust. Ilmselt kavatsetakse neli tulnukat sügava müüriorva pimedusse suruda.

«See naga on meile võlg!» püüab Varese-poiste peamees, toosama sõjakas kraaksuja, asjalugu selgitada ja oma kasuks keerata.

Kõhetu pealiku seni tõsine ja karm nägu läheb kergelt ning ühtlasi pilkavalt muigele. Pealik ütleb:

«Aa! Aga meie jälle arvame, et oleme naljaviluks sulle nahatäie võlg. Ja selle auvõla maksame kohe siinsamas paigas ilusasti ära!»

Pealiku lühike kaaslane, kes kannab temaga ühesugust, ent mitu numbrit väiksemat poolpalitut, tõmbab põuest nuudi. Siis veel teise ja kolmanda. Need on käsivarrepikkused kummivoolikud, millele raudtorud sisse pistetud.

Niisugune rünnaku ettevalmistamine saab Varese-poistele taganemissignaalsiks. Nad nihkuvad tasapisi eemale ja pistavad siis ülepeakaela plagama. Alles enne nurga taha kadumist usaldab peamees, Varese Jaak, korra üle öla vaadata. Jah, see kohtumine lõppes hästi! Kaabud ei viitsi neid taga ajama hakata.

Rein on kogu aeg maja seina ääres seisnud ja kõike toimunut kergenduse ning rõõmsameelse uhkusega pealt vaadanud. See oli ju tema, Rein Äärma, kelle kaitseks härrasmehelik Kaabude kamp ja Pikk-Kaabu isiklikult välja astus! See kamp, kes kannab alati elegantseid kaabusid, kes ei tee labast lamenti ega võta kedagi naljalt jutule. Kaabusid ümbritseb kerge salapära ja nende kohta räägitakse igasuguseid põnevaid lugusid.

«Noh! Oled sa minuga rahul, mu lugupeetud koolivend?» küsib Pikk-Kaabu päästetud Reinult. Selles küsimuses on üleolekut ja mõnu teadmisest, et Rein peab talle tänulik olema.

«Sa löö siis onule patsi kah!» naerab lühike Paks-Kaabu pealiku tooni järele aimates ja hakkab nuute jopipõue tagasi toppima. Ilmselt on sinna, hõlma varju, löögiriistade jaoks spetsiaalne peidupaik ömmeldud. Tavaline jopitasku niisuguseid riistapuid juba ei mahutaks.

Paks-Kaabu on ümaravõitu, kerglane ja paistab, et alati valmis ütlemistele või tegudele-tempudele kaasa lööma. Tema nägu võiks rõõmsaks, isegi ilmsüütaks ja naiivseks pidada. Ta kilavad silmad näivad alatasa tegutsemisvõimalusi otsivat. Ta on otsekui truu aulane, kes ahnelt käske ootab ja veel innukamalt neid täidab.

Kaabude kamba kolmas liige, hüüdnimega Business ehk Bisi, vahel ka Äri-Kaabu, ei ole siiani sõnagi rääkinud. Ta kannab joppi, ent see annab rohkem palitu mõõdu välja, on siledast nailonist ja kootud kraega. Tal on käes helekollased kindad, kaelas värvirõõmus lips ja peas ülespidi käänatud servaga pruun kaabu. Bisi on igati moelehelik kuju. Varese kamba piiramise ajal ta elavnes, nüüd tundub jälle igavlevat. Aga võib-olla et mõtleb hoopis kesteab-missuguseid tähtsaid mõtteid.

Pikk-Kaabu sirutab Reinu poole käe, nagu ootaks tõepoolest patsilöömist. Rein haarab kunagise klassivenna sõrmed paraja õhinaga pihku. Ent mehise ja asjaliku vastupigistuse asemel muljub

pealik ta sõrmeluid nõnda, et Reinu näole ilmub valugrimass ja poiss oma käe teise peost äkilise rapsatusega lahti tõmbab.

Pikk-Kaabu muigab inetult, ent küsib sealsamas täiesti igapäevase hääle ja tavalise sõnapruugiga:

«Mis need vaakujad sult tahtsid? Kopikaid või?»

«Jah!» noogutab Rein.

«Kui palju? Kas kõvasti?» nõelub Paks-Kaabu silmapilk vahele.

«Mul rubla ringis ongi...» alustab Rein. Ent paksu poisi naerupahvak lõikab ta sõnad katki. Vaikiva Bisi näole venib heatahtlik ja samal ajal üleolev muie. Nii muiatakse mõnikord siis, kui laps oma naiivseid ja tühiseid muresid kurdab.

«Jaa, sul on kõvad rahad õpilase õilsa hinge taga!» noogutab Pikk-Kaabu justkui tõemeeli. Ometi kostab ta sõnadest selgesti irooniat. «Mis sa niisuguse supersummaga peale hakkad?»

Rein tabab neis sõnades nii nõokamist kui ka üleolekut. Ta ei vasta ja tõmbub endasse.

Otsekui lepituseks pakub Pikk-Kaabu Reinule kähku sigaretti. Rein pistab suitsu näkku ja saab paksukeselt tule otsa. Ta tõmbab mõned mahvid, ent ilma erilise isuta. Läkastama see toiming ei pane. Eks ole ennegi naljaviluks pahvitud.

Pikk-Kaabu patsutab sõnakehvaks jäänud Reinule isalikult õlale ja ütleb:

«Aa! Heas seltskonnas on pisike paras nõök alati au sees! Ära tee väljagi! Aga nüüd tõsiselt: kas paned oma vähesed veeringud ikka fotoasjandusse nagu vanasti?»

Rein üksnes noogutab. Sigaretipakkumine ei ole pealiku hiljutist üleolevat muiet, et rubla pole raha, suutnud ta meeltes pehmemendada. Ülinapp taskuraha on Reinule suureks ja tõsiseks mureks. Kui räägitakse taskurahast, ostudest, väljaminekutest, klappimisest, valdab Reinu alati valus alaväärsus- või ebavõrdsustunne. See on teema, mille juures on Reinu kõige kergem haavata. Isegi suvel teenitud rublad pidi ta peaaegu viimaseni üliasjalike tarbeostude jaoks ohverdama.

«Palju sul neid pilte juba on ka?» usutleb Pikk-Kaabu üsna ükskõikselt, sest põnevamat jutuotsa pole parajasti käepärast.

Rein unustab mornitsemise ja elavneb. Jutt on pöördunud tema lemmikteemale, tema hobile, sellele ainsale, millega ta on suutnud teiste hulgas silma paista.

«Ega siis arv ole tähtis...» naeratab Rein ja lisab kergelt õpetliku tooniga: «Kunstiline ja tehniline tase, vaat see on mis... maksab midagi!»

Peale õpetlikkuse on ta toonis natuke ka pikk-kaabu üleolekut.

Jälle ei lase Paks-Kaabu tal edasi rääkida. Ta torkab halvustavalt vahele:

«Mis sul nende piltidega jahtimisest ka tolku peaks olema!»

Kas ütelda või mitte? Ütelda või mitte? Rein kõhkleb. Aga

ainult silmapilgu. Ütelda on nii hea, seda ei saa kuidagi tegemata jätta!

«Homme pistetakse näiteks üks diplom pihku...» sõnab Rein endist viisi ükskõikset mängides. Ta taipab, et oma huvialast tõemeeli ja sügavuti jutustamine siin seltskonnas kõlapinda ei leiaks. Aga ometi... Aga ometi vaatab ta küsijale ootusrikkalt otsa, nagu üllatumist või imestumist lootes. Ent seda ei järgne. Bisile ja Paksule ei ütle see midagi, et nii nooruke fotomees möödunud näitusel diplomi vääriliseks tunnistati. Võib-olla ütleks, aga nad ei viitsi asjasse süveneda, nad ei võta vaevaks «millal, kus ja mille eest» küsida.

Ainsana näib öeldu mõtet otsekohe taipavat Pikk-Kaabu. Võib-olla on ta vabariiklikust fotonäitusest isegi kuulnud või lugenud. Ta ilme kalgistub, ta raiub vastuseks üheainsa põlastava sõna:

«Valetad!»

«Kui ei taha, ära usu!» kehitab Rein solvunult õlgu.

«Sina ja diplom!» heidab Pikk-Kaabu. Ilmselt ei mahu talle hinge, et poiss, kellega paari aasta eest sai koos koolipinki nühitud ja kelle pilditegemise arvel mõnikord nalja visati, on nüüd millegi silmapaistvaga hakkama saanud.

Oli teine üks märkamatu tolmuhall värblane. Õppis usinasti, mürtsu ei teinud. Ekskursioonidel klõpsis pilte. Alailma veeretab oma sandikopikaid. Polnud tal laia joont ega elumehe ettevõtmist. Hall kuju läbi ja lõhki... Kooli pooleli ei jätnud. Paistab, et pilte klõpsib ka edasi. Küllap veeretab endist viisi oma kopikaidki... Aga, vahi, halli karva sulgedele hakkab värvi juurde tulema!

See äratundmine tükib pealikut kuskilt seestpoolt kratsima ja teeb ta meele mõruks. Ta tunneb, et vajub nagu väiksemaks ja madalamaks ega saa sellest kooliklutist enam lähedasti üle vaadata.

Nüüd teeb Bisi suu esimest korda lahti ja küsib sõnu venitades napilt:

«Plekki ka antakse või?...»

«Ei,» raputab Rein pead.

Selle peale ei võta Bisi vaevaks vastatagi. Lööb ainult laisalt käega, otsekui mõista andes, et niisuguse asjaga, mille eest raha pole loota, ei tasu jännata.

«Aga oma kopikaid taod kõvasti sisse?» pärib Pikk-Kaabu nobedasti.

«Mis nüüd kõvasti...» sõnab Rein vastumeelselt. «Pole ju taguda... Mõned asjad ja riistad on jõe kallid...»

«Mis see jõe kallid siis on?» küsib pealik kähku. Temas on äkki tärnanud huvi Reinu rahamurede vastu. Huvi, mida siiamani polnud märgata.

Bisi heidab pealikule kiire pilgu. Jah, pole kahtlust, Pikale on midagi pähe turgatanud! Ilma tagamõtteta tema oma huvi juba ei demonstreeri.

«Noh, võtame või värvifilmid... Ostad paar tükki ära — kolm kulli läinud! Ilmutamise eest pane teist niisama palju juurde... Ja mis sest paarist filmist saab. Hea, kui õnnestub viis-kuus korralikku pilti teha...» vastab Rein tõsise murega.

Pikk-Kaabu silmadesse ja kogu tema näkku valgub midagi õelat ja kalki. Rein ei oska seda tähele panna. Küll aga Bisi ja Paks.

«Äri-Kaabu, kassameister! Auväärt koolivennale viieline! Rituaaliga!» käsutab pealik järsult, otse kurjalt. Kogu koolivennalikkus on kadunud. Seesama raiuv toon kõlas ka siis, kui pealikut torkas asjaolu, et Rein on millegagi silma paistnud, kui teda riivas diplomi nimetamine.

Pealiku sõnade peale pääseb Paks-Kaabu huulilt valla lühike naeruturtsatus. Ilmselt ta teab, mis nüüd järgneb, ja naerab juba ette. Ilmselt on kellelegi ka varem viielisi rituaaliga üle antud.

Sõnakuulelikult võtab Bisi põuest rahatasku. Nagu peremees ise, on ka tema rahatasku igati hea väljanägemisega — nahast ja musterdatud, peale selle veel üsnagi kõhukas. Bisi sorib rahataskus ruttamata ja kassameistri asjalikkusega. Lõpuks leiab ta viielise. Seejärel peidab rahatasku väärikalt ja tõttamata uuesti põue. Ka tema näib teadvat, mis edasi tuleb, ja naudib seda omamoodi, naudib asjalike ja mõõdetud ettevalmistuste saatel. Tundub, nagu tahaks ta meeldivat lõpp-puanti nii palju kui võimalik edasi lükata, et eelnev ootus selle veel hõrgutavamaks muudaks.

Bisi seab viielise avatud peopesale ja tõmbab sellega aeglaselt ning ühemõtteliselt üle püksitagumiku. Siis nätsutab rahapaberi kokku ja viskab Reinu jalge ette.

Rein kangestub.

Keegi ei ütle sõnakestki.

Kaabude kolmik jälgib Reinu üleelamisi mingi sisemise kahju- rõõmuga, mingi õela rahuloluga. Seda võib selgesti lugeda nende ilmetest, nende hoiakust. Bisi muigutab huuli, nagu oleks Reinu tabanud alandusel juures hästi meeldiv maik. Pikk-Kaabu naudib Reinu tardumist varjamatu mõnuga. Ta on pea selga heitnud, vaatab pisut küljetsi ülevalt alla ja ütleb läbi hammaste:

«Nüüd on diplomiga ka raha kaasas!»

Paks-Kaabu pahvatab rahuldatult naerma. Temal pole Reinu diplomist õieti sooja ega külma. Aga pealikule näib see paber kopsu pihta käivat ja seetõttu peab Paks-Kaabu oma kohuseks Reinusse ja tema diplomisse pealikule meelepärast suhtuda.

Pealiku sõnad ja Paks-Kaabu naer vabastavad Reinu kanges- tusest. Ta virutab paberinutsakuks käärdatud viielisele jalaga. Rahapaber tõuseb korraks õhku ja kukub paari sammu kaugusel uuesti tänavakividele.

Paksukese naer katkeb sedamaid. Kohe põgeneb mõnulev muie Bisi näolt. Kassameister heidab Pikk-Kaabu poole otsekui küsiva

pilgu: «Mis nüüd saab? Poiss rikub mängu ära. Kui jätabki raha tänavale vedelema! Hakka viimati ise üles korjama?»

Hetkeline nõutus peegeldub ka pealiku ilmes. Ent see kaob kohe. Otse isalikult võtab pealik Reinu käsivarrest kinni ja ütleb sisendavalt, oma tahet peale surudes:

«Võta, mis sa pirtsutad! Raha ei haise, raha ei määri! Mitte ilmaski! Isegi siis mitte, kui ta tõesti sitane peaks olema. Kas sa naljast aru ei saa!»

Vaatamata osaks langenud alandusele ei suuda Rein pilku tänavakividel lebavalt rahatähelt lahti kiskuda. Ta vahib seda üksisilmi ja igatsevalt. Võib juba arvata, et viieline on tema jaoks väike varandus. Ja see varandus on siinsamas, see on niisama hästi kui tema oma, ainult paar sammu... Ainult kummardu ja tõsta üles! Viis rubla... see on valgusfiltrite komplekt, mida Rein on endale juba ammu igatsenud. See on kolm värvilist diaposiitiv- filmi... Aga kolm filmi on omakorda hulk otsimis- ja leidmis- rõõmu, kui sa, aparaat kaenlas, linna taga metsas, jõekaldal, küla- vahel meeleolukaid motiive jahid...

«Võta!» sunnib Pikk-Kaabu otsekui sugereerides. «Võta ja pista tasku! Kolm värvifilmi on niisama hästi kui sinu... Näe, vede- levad su jalge ees maas... Ja sina veel kõhkled, kallid koolivend!»

Filmide nimetamine on pealiku poolt õigel silmapilgul välja- käidud trump. Ta nagu teaks, et just filme Reinul parajasti ei ole. Ja pole ka ülearust raha nende ostmiseks. Aga sügis on nii värvi- rikas, sügis lausa kutsub ja meelitab fotomeest aparaati silma ette tõstma... Need sisendavad sõnad peletavad hetkeks eemale kõik Reinu kõhklused, summutavad ja hajutavad olematuks äsjase alanduse.

Hetkeks... aga sellest piisab.

Rein kummardub, nopib rahanutsaku üles ja pistab kiiresti tuulepluusi tasku. Tundub, nagu oleks ta oma liigutuste kiiru- sega püüdnud ennetada äkki võib-olla tagasipöörduvat vastikus- tunnet.

Rein ei vaata kellegi poole ja hakkab astuma.

Korraga on Pikk-Kaabu ja teised kaks noormeest Reinu suhtes jälle peaaegu et oma poisid. Nad on viielise eest saanud, mida tahtsid ja lootsid. Nad on vaatepildi lõpuga igati rahul. Kolmest kõige enesekindlam ja rahulolevam on Pikk-Kaabu. See on täiesti arusaadav. Eks riivanud Reinu diplom just tema enesetunnet. Ja eks olnud just tema sõnad need, mis koolivenna lõpuks raha järele kummarduma panid!

«Aa! Lähme, jah, lonkima!» sõnab pealik laialt ja omamehe- likult. «Kõnni terviseks, seltsimees kodanik!»

Mõne kiire sammuga jõuab ta Reinu kõrvale ja pakub otsekui lepituseks jälle sigaretti. Seekord raputab Rein keeldumise mär- giks pead.

«Või tahad sigarit?» toob Pikk-Kaabu põuetaskust lagedale

valgest metallist torukese. Ta muigab jälle oma kalki muiet. Kül-lap kujutab ette, kuidas Rein nii kange kraami peale kindlasti läkastama kukub. Rein võtab sigari uudishimulikult vastu. Pak-suke pakub tuld ja — Rein hakkab tööpoolest kõhima.

Kaaslased naeravad.

Rein viskab sigari laias kaares üle tänava linnamüüri äärde ja pahvatab teiste naeru peale tigidalt:

«Seda junni vedagu, kes tahab...»

«Kurat, tead sa ka, mis see maksab!» vannub Bisi, jookseb üle sõidutee, nopib sigari üles ja peidab pealikult võetud torukesse.

2.

«Hallo, kas haigla? Jah, palun sanitar Liisa Äärma. Teie ise oletegi... Siinpool räägib õpetaja Elli Kasemaa, teie Reinu klassi-juhataja. Teate, mul õnnestus kõik toetusetootlused läbi suruda... Jah-jah... Ka teie palve rahuldati. Tulge nüüd ükspäev kooli raha järele. Siis saate Reinuga talle talvepalitust ostma minna. Palun, palun... Mis te nüüd! See on mu kohus, iga klassijuhataja kohus... Ostukviitung hoidke tingimata alles, see tuleb kooli tuua. Eks ole, ärge unustage! Palun, palun... Mul on ka hea meel! Reinu palitu oligi õige kehvake... Pole tänu väärt! Head aega!»

3.

Bisi pillab sõna, Paks poetab teise, aga pealik ei võta vedu ja jutt jääb soiku. Nii astuvad nad vaikides mööda vanalinna tänavat. Sellel on siin kandis juba kaks kitsast kõnniteed ja nende vahel kiviparkettsillutis. Varsti tuleb väljak, kust saavad alguse mitu niisama kitsast ja hämarat uulitsat.

«Väljakult keeran kodu poole!» mõtleb Rein pahiralt. Ta pole endaga rahul, ta meel on iseäralikult mõru, ta tahaks, et viimane pool tundi oleks olemata. Et ta võiks seda uuesti alustada just sellest silmapilgust, mil ta ümber nurga jooksis ja Kaabudega kokku põrkas. Siis toimiks ta teisiti. Tingimata teisiti. Nii kinnitab ta endale. Kuigi poiste naljad on tihtigi julmad, isegi solvavad, kuigi see on kõigile teada, ei taha ükski poiss ometi, et neid tema kulul tehakse.

Pikk-Kaabu vaatab uurivalt ja arupidavalt Reinu poole. Pak-suke võiks pea anda, et pealikul on jälle mingi plaan idanemas. Mõnigi ettevõtte on just seesugusest takseerivast vaatest alguse saanud.

«Kuule, kas su mutt on ikka haiglas sanitar?» küsib pealik sõbralikku huvi tundes.

Rein noogutab. Rääkimiseks pole tal lusti. Nutsakuks kortsu-

tatud rahapaber seisab veel selgesti silma ees. Lauša omatahtsi poeb käsi tuulepluusi taskusse, ent hüppab sealt otsekohe välja, nagu ei sõandaks sõrmed seda rahapaberit puudutada. Ent kohe liigub käsi uuesti taskusse, justkui tahaks ta kõigele vaatamata ikkagi teada saada, kas suur ja ootamatult süllekukkunud varandus on taskupõhjas tööpoolest veel alles.

«Mis osakonnas?» pärib Pikk-Kaabu juba tublisti tungivamalt.

Reinu mõtted on laokil. Ta kõnnib küll teistega kaasa, ent vaevleb siiski üksipäini äsjase rahaloo mõruduse käes. Seepärast ei kuule ta õieti küsimust ega tule temalt ka vastust.

«Ma küsisin sult midagi!» hüüatab Pikk-Kaabu kannatamatult. «Kallis kooliveli, suvatsege vastata!»

«Mis? Ah et mis osakonnas...» tuletab Rein kõrvust mööda lennanud sõnu meelde. «Kirurgias, nagu ennegi.»

Paks-Kaabu ja Bisi on tähelepanelikuks muutunud. See pealt-näha mittemidagiütlev küsimine ja kostmine paistab neid tõsiselt huvitavat.

«Oled sa ise ka seal, kirurgias, käinud?» uurib Pikk-Kaabu edasi.

«Olen küll. Mineval aastal pisteti nuga sisse ja nüsiti pimesoo-likas välja...» unustab Rein oma pahura meelega ja tahab poisikese uhkusega seletama hakata, kuidas see noatöö just täpselt käis.

Ent Pikk-Kaabu küsib kärmelt vahele:

«Aga mutti vaatamas?... Ruumides kolamas?...»

«Vahetevahel jah. Ega seal nii laialt kolada võigi... Mis siis?» kostab Rein ja imestab, et Pikk niisuguse tühiasja vastu huvi tunneb.

«Ah, ei midagi...» lõpetab Pikk-Kaabu kohe nii ükskõikselt jutu, otsekui oleks ta isegi aru saanud, et ajab oma pärimisega tühja-tühja taga. Kuid ta pilgud otsivad Bisi ja Paksukese silmi. Tundub, nagu toimuks mingi sõnatu, ent kõigile kolmele siiski arusaadav hääletu kõnelus või mõttevahetus.

Vanalinna kitsad ja käänulised, üksikute tõttajatega tänavad on jäänud seljataha. Noormehed lähevad üle väljaku ja suunduvad põliste puudega parki. Seda valgustavad harvad, kollaka kumaga laternad. Seetõttu on puude all silmavalgust ainult tükati ja siis ka üsna kasinalt.

«Ma kerin õige minema!» ütleb Rein.

«Aa... Kus sul kiiret, ära mine veel,» keelitab Pikk-Kaabu vastu. «Ajame ka noorte naisterahvastega paar sõna juttu. Daa-mid peaksid siin puude all kuskil uitama...»

See kõlab igati koolivennalikult. Pealik Pikk-Kaabu asemel kõnnib Reinu kõrval kunagine oma klassi poiss Ilmar Kask — pioneerirühma häbiplekk ja õpetajate murelaps. Vahel sai tema tükkide kulul nalja, enamasti aga panid need õlgu kehitama. Pea-aegu kõik Ilmari tembud olid tehtud mingi erilise õeluse ja vihaga. Nende läbi sai keegi ikka haiget või läks midagi katki või

solvati kedagi. Seetõttu Ilmarit eriti ei armastatud, kuid teisest küljest jälle võlus kõiki tema oskus vempe välja mõelda. Ja muidugi polnud klassi korvpallimeeskonnal mõtet ilma temata väljakule minna!

Pärast kaheksanda klassi lõpetamist ütles Ilmar koolilõõ huvasti ja selgitas suurustades, et astub julgesti elu helgele teele. Nüüd on ta siis juba kaks aastat seda kõndinud.

«Missuguste naisterahvastega?» pärib Rein uudishimulikult.

«Küll näed!» salapäratseb Ilmar vastu ja lisab silma pilgutades: «Näed ja ei kahetse!»

Nende sõnade peale on juba täiesti võimatu «minema kerida». Võib jääda mulje, et kümnenda klassi noorsand Rein Äärma pelgab tüdrukuid, kellega tuttavaks saamist ta ei pruugiks kahetseda. Ka pead tõstnud uudishimu sundis Reinu Kaabudega kaasa kõndima. Ta pole küll mingi peokala ega seltskonnalõvi, tal pole ka «isiklikku» tütarlast, aga oma klassi tüdrukuid arvab ta sellegipoolest tundvat... Sirjele meeldib kiitus ja ilusad hilbud. Reet ei salli norimist, sohki ja kaerahelbeputru. Oivil on silmad märja koha peal. Hille tujusid ei oska keegi ette ära arvata...

Praegu oleks pagana põnev näha ja kuulda ja kõrva taha panna, mida need härraskamba naisterahvad endast kujutavad!

Rein ja kolmik jõuavad majadevahelise laia bulvari peateele. Siin on tublisti valgum kui pargis, siin on ka rohkem inimesi liikvel. Kes aga üksindust armastab, võib kõrvalteedele keerata. Seal, hekkide taga, saad omaette kõndida või paarilise lähedusest segamatult rõõmu tunda.

Kaugemalt paistavad südalinna värviliselt veiklevad reklaamtuled, valgustatud vaateaknad, autolaternate välgatused ja signaalituled punased silmad. Koos värvirõõmuga voogab sealt umisevat mootorimüra, trammikellade tilinat, pidurite kriiksatusi, tuhandete inimehäälede suma... Kokku tundub see kõik üpris salapärase ja kutsuvana. Sellest õhkub siia puude alla kõigile maailma linnadele iseloomulikke tehiseveetlust.

Promenaadi lõpus seisavad suure pärna all kaks tütarlast. Nad nõjatuvad vastu tüve, tõmbavad suitsu ja näivad kedagi ootavat. Kaabud tüüriavad silmalt lähemale ja jäävad puu alla seisma. Ilmselt on otsitavad üles leitud, ilmselt ongi tegu tuttavate noorte naisterahvastega.

Rein märkab, et neiud ja noormehed ei avalda kohtumise üle ei heameelt, ei imestust. Ei öelda tere, ei pillata ka tavalisi lõõplauseid. Tundub, et see on kõige igapäevasem õhtune kokkusaamine, mis on kujunenud nii endastmõistetavaks ja tavapäraseks, et ei sunni isegi kulmu kergitama, suupruukimisest rääkimata.

Paks-Kaabu pakub suitsu ja tuld.

Tüdrukud uudistavad laisalt pilgul Reinu. Poisil on omakorda aega neid silmitseda.

Üks neidudest on tõmmu ja sale, võiks koguni öelda, et haig-

laselt kõhn. Ta silmaalused mustendavad, sigaretti hoidev käsi on luine ja hoopiski mitte tütarlapselik. Tal on pikad sirged juuksed. Need rõhutavad näo isesugust kurbust ja tüdimust, aga ka oma pärast nukrat ilu. Tütarlaps ei ole ilus selle sõna tavalises, igapäevases mõttes. Tema meeldivus, tema võlu kiirgaks välja otsekui mingist sisemisest allikast, niisugusest allikast, milles on leebet hingestatust ja valusaid üleelamisi.

Ka teine tütarlaps on ilus, õigemini kenake. Ent tema ilu, tema kenadus on väline, see torkab otsekohe silma, sest see on kosmeetika abil igati rõhutatud ja seetõttu reklaamina pealetükkiv. Ta on täidlasem, lühem ja vormikam. Kõhna neiu lihtsa tumepruuni seeliku ja pluusiga võrreldes on tema helebeež pükskostüüm palju nägusam ja kindlasti ka kallim.

Sigaretid saavad tule otsa ja alati esinemisvalmis Paks-Kaabu teeb vaikusele lõpu peale. Ta kummardab tseremoniaalselt, ent kummarduse kohmakus ja sellele järgnevad sõnad naeravad tseremoniaalsuse sealsamas välja:

«Aulikud daamid, lubage tutvustada: Rein Reinuvader Rein, maailmakuulus kunstifotograaf ja diplomeeritud pilditegija!»

Rein saab omakorda teada, et kõhn tüdruk on tutvustaja sõnade järgi, riiu-Riina, vormikas aga lori-Loori. Kas nimele ette öeldud sõnaõnne tüdrukuid iseloomustavad või mitte, seda on Reinul raske arvata. Kõhna tüdruku ilme ei kõnele küll hoopiski riikusest ja Rein kaldub oletama, et Paksuke proovis ainult algriime kõlksutada.

Loori on Reinu juba ära hinnanud. Uus poiss ei paku talle vähimatki huvi. Tüdruk naeratab kohemaid Bisile ja võtab noormehe, otsekui omandiõigust demonstreerides, kõvasti käevangu. Looi liigutused on kassilikud. Looi teab oma jõudu ning toimib sellele vastavalt: ta kasutab oma keha, käsi, nagu kindla eesmärgiga — et partneris huvi äratada, teda enda juures hoida.

Riina läheb Paks-Kaabu vigurdamisega otsekohe ja lausa ülepakutud elevusega kaasa. See kramplik särtsakus, äkki purskuv lõbusus on täiesti vastandlik esimesel pilgul saadud muljele. Tundub, nagu oleks suure pärna all kaks Riinat, kusjuures kurb-nukker on õige, lõbus-särtsakas aga mängitud ja seetõttu vale.

Tüdruk teeb veiderdava reveransi ja küünitab käe Reinule nina alla. Selge, et pakub kätt suudelda. Rabeda liigutusega krahmab Rein tüdruku sõrmed pihku ega leia, mida nüüd ütelda peaks.

«Ah, mu härra!» välgutab Riina silmi ja väanutab keha. «Kui teil aktifotode jaoks modelli vaja läheb, siis kutsuge mind! Eks!»

Kolmik naerab. Rein ei tea, kuidas reageerida. Ta mängiks heameelega kaasa, aga ei oska paugupealt midagi niisama julget ja kõditavat vastu ütelda.

Paks-Kaabu märkab Reinu kohmetumist ja õrritab:

«Kas sa läbi pildiotsija siis ikka vaadata julged?»

«Väga õige küsimus, mu noor ja paks isand!» reveransitab Riina juba Paksukese ees. Ent kohe on ta Reinu juures tagasi, haarab poisil õlgadest, surub end tema vastu ja kudrutab:

«Meie uus rüütel julgeb seda kindlasti. See pole ju midagi erilist... Ta on nii paljusid modelle poosidesse seadnud... Eks ole, Reinuvader!»

«Kust sina tead?» toriseb Paks-Kaabu. Ta on silmanähtavalt pettunud, et kõhn tüdruk teda oma meelitusobjektiks ei valinud.

Bisi ja Loori ei ole äsja mängitud stseenile mingit tähelepanu pööranud. Nad seisavad sammukese teistest eemal ja räägivad midagi omavahel. Rääkijaks-sosistajaks on Loori. Bisi mõnuleb tütarlapse tähelepanu ja edvistamise paistel, noormees poetab oma kaaslaste kudrutamise sekka ainult laisku peanoogutusi.

Pikk-Kaabu on Riina vigurdamist jälginud üsna ükskõiksest. Äkki muutub ta ilme tähelepanelikuks ja kaalutlevaks, näole kerib õel, otsekui parastav muie. Reinu ja Riinat jälgides on ta peas tekkinud mingi plaan. See plaan näib talle isesugust rahuldust pakkuvat. Võib-olla polegi küsimus lihtsalt lõbus või rahulduses, võib-olla on tegemist avanguga, äsja mõttes improviseeritud mängu esimese käiguga... Bisi ja Paksuke on küllalt näinud, kuidas pealik näiliselt tühjadest seikadest lõpuks väga ja väga tulusa ettevõtmise kokku klapitab. Kuidas otsekui juhuslik tutvus mõne välisturistiga üpris kasuliku kaubaga lõpeb. Kuidas ta kergeusliku laohoidja lobisema meelitab ja tolle jutust kõik vajaliku kõrva taha paneb, nii et kambaga vargileminek ei nõuagi teab mis kohutavat riski. Kuidas Ilmari galantsus ja sulnid sõnad naiivse tütarlapse sahkerdama tõukavad... Kõike on nähtud ja kuulnud. Isegi seda, kuidas pealik on oma kamba poisse nagu hüpiknukke tantsima pannud. Ah hakkad vastu! Noh, miilitsamehed võivad siis kergesti kirja saada, kus sinu tegusid lähemalt valgustatakse... Noh, kas sa põhjalikku nahatäit ei karda! Neid pätte juba leidub, kes selle töö lõbu pärast ja mõne rubla eest laitmatult ära teevad...

Pikk-Kaabu ütleb järsult ja võimukalt:

«Kas Reinul julgust jätkub, seda saab kohe kindlaks teha! Seda saab Rein kohe tõestada!»

Pealiku toon ja see viis, kuidas ta sõnu rõhutab, ütleb teistele, et peagi võib üht-teist vaatamis- ja kaasaelamisväärset näha olla. Lavastaja on korraldamise ja sisendamise algust teinud!

«Oih!» hüüatab Riina ja hüppab Reinust eemale. «Ega siis siin ometi... Tal pole ju aparaatigi kaasas!»

«Jäta juba see vigurdamine!» pahandab pealik. Ilmar on nii kindel, et Rein ei saa, ei taha, ei või seda tegemata jätta, mida tema nüüd kohe talle peale sunnib. Pealik tunneb oma jõudu, mis kamba poisse ja tüdrukuid ohjades hoiab. Peale kombineerimisvõime ja jämeda hirmutamise on tema käsutuses veel oskus kaaslaste enesetundel mängida. Ta on veendunud, et üks koolipoiss

Rein ei suuda läbiproovitud sisendusjõule hoopiski vastu seista. Eriti veel siis, kui tüdrukud kaasa aitavad! Ja et nad aitavad, selles pole kahtlust! Niisugused mängud võluvad neidki.

Bisi ja Loori on lähemale nihkunud ja tähelepanelikuks muutunud. Nad haistavad põnevat vaatepilti, mille lavastamiseks on pealik esimese vihje juba teinud.

«Sa tõestad oma julgust! Tõestad, eks!» vaatab Riina Reinule sügavasti silma. Ta on ära taibanud, millist vigurdamist pealik temalt ootab.

Rein ei taipa, mida kavatsetakse, mida temalt oodatakse või koguni nõutakse. Ent Riina tungiv ja erutav tähelepanu, tema äsjane julge kallistus, teiste põnevilolek — kõik see laeb Reinu tahtmatult uljuse ja bravuursusega. Laeb võib-olla küll ainult mõneks silmapilguks, mõneks minutiks, aga laeb ilmtingimata. Kogu situatsioon, kogu õhkkond on, kuraasist pakatava hurraameeleolu tekkimiseks erakordselt soodus.

Juba kergitab Rein lõuga ja heidab sõnad, millest võib välja lugeda poolikut nõusolekut, millest võib välja lugeda vihjet: olge lahked, võin igal ajal demonstreerida, et julgusest meil puudu ei tule!

Püüdes üleolevat tooni tabada ütleb Rein:

«Noh, kuidas see tõestamine teil käib?»

Sõnu saadab lennukas pilk, mis ühelt teisele rändab ja ainult Riina vahele jätab. Nii tõestab see kõige paremini, et öeldu, et too poolik nõusolek oli just haprale tüdrukule määratud.

«Ma olin kindel, et oled valmis oma julgust tõestama!» hüüatab Pikk-Kaabu senist rangust unustades elavalt. Muidugi ei rõõmusta ta Reinu pärast, vaid seepärast, et tema, Ilmari, plaan, tema tahe on peale jäämas. Seda pole raske taibata, sest pealiku rõõmu väljendavad sõnad ei vii uhket ilmet ta näolt ja arvestavat pilku ta silmadest. Rein ei oska seda märgata. Tema õhetab seltskonna tähelepanu keskpunkti sattumisest.

«Näe!» osutab pealik käega bulvari-äärsete majade poole. «Umbes kahe minuti eest jättis üks mees kollase maja ette oma mootorratta. Näed, seal laternaposti all! Vist «Jawa». Sa mine võta ratta sarved pihku ning lükka ratas neli maja edasi tänava-nurga taha. Pane ta sinna kõnnitee äärde seisma ja — sinu julgusekatse ongi tehtud!»

Rein vaatab pealikule niisuguse näoga otsa, nagu ei usuks ta oma kõrvu. Temas tekib tõrge, ta kangestub, nagu esiteks rahapaberit oma jalgade ees nähes.

«Aga see on ju...»

«Ei, Rein, see ei ole vargus, see ei ole ka võõra mootorratta äraajamine,» selgitab pealik õpetavalt. «Iga teo juures on määrav selle sisu. On ju nõnda? Selle ratta äraveeretamise sisu on julguseproov ja muud ei midagi. Niisugune sisu on, nagu sa isegi aru saad, koguni väga õilis!»

«Oh-oo!» naerab Paks-Kaabu provotseerivalt. «Juba lõi meie vapper Reinuvader vedelaks! Ise pidi veel maailma parim foto-graaf olema!»

Rein seisab nagu post ja vastandlikud tunded rabelevad tema sees.

Igal teol on oma sisu... See kõlab väga kenasti. Selles on isegi tublisti tõtt. Aga kui sa, võõra ratta sarved pihus, mööda tänavat kiirustad, siis näevad kõik selles ainult ühte sisu, ühte ja kindlat ja esimese hooga päheturgatavat kriminaalset sisu! Ilma selle sisuta ei saaks toda tsikliveeretamist ka julguseproovi pidada! Aga mis tunne võiks olla, kui sa võõrale rattale käe külge paned? Elus tuleb kõike proovida, egas muidu targaks saa... Seda kinnitab ka sentents onu Jaani elutoa seinapeal... Kust need kogemused tulevad, kui sa ise neid ei korja... Ah et tsikli varastamise kogemusi on sulle tarvis! Ei, mitte nõnda... Üleelamise maiku tahaks teada... Jäta nüüd oma lollused! Kohe kostavad hüüded, tiriseb miilitsavile, plingib sinilillakas valgus...

Reinu pilk kohtub Riina omaga. Tüdruk ei edvista enam, ta ei ole ülevoolavalt lõbus ega väljakutsuv. Nüüd on ta näol pinev, otse ahne ootus. Ta on end pisut ettepoole kallutanud, nagu kardaks ta, et Reinu vastus muidu küllalt selgesti kõrvu ei kosta. Mida ta ootab? Kas katset? Julguseproovi? Eks muidugi, mida's muud!

Juba varjutavad Riina kahvatu näo Loori suured ja sädelevad silmad. Need tulevad Reinule ikka lähemale ja lähemale. Neis vilguvad sinaka laternavalguse külmad killud... Oh ei! Rein näeb selgesti, et neis kilgendab põneva ja erutava vaatemängu ootus. Jah, Loori on jätnud oma Bisi, ta on päris Reinu lähedal, puudutab teda oma kehaga ja sosistab:

«Reinuke, kas sa tõesti ei julge...»

«Muidugi ei julge!» õrritab Paks-Kaabu uuesti.

Pealik vahetab ütlejaga pilgu. Ta justkui kiidab oma kambakaaslast õigeaegse repliigi eest.

«Ole vait!» sõnab ta seejärel karmilt ning lisab kohe, uhkust ja kiitust häälede manades: «Kas ma oma klassivenda siis ei tunne! See mees on nagu tulekivi! Sädemed aina lendavad!»

Loori libistab käe Reinu tuulepluusi varrukale ja lükkab selle üles. Nähtavale tuleb sitke, suvisest päikesest veel pruun käsivars. Loori sõrmed silitavad seda. Ta kassilikkus on ainult Reinule määratud. Ja see kassilik mäng on hirmsal kombel erutav.

Siis ütleb Loori nurrudes:

«Ma tean ainult ühte vuntsi, kes julges... Sina oled siis teine...»

Rein arvab tundvat, kuidas õhkkond suure pärna all pingest ja ootusest võibiseb. Ja kõik tema pärast! Ta on suur ja võimas ja imetlusväärne. Teda palutakse, temalt nurutakse tegu... Ta on

seltskonna nael. Alles ta tuli, aga juba lööb nad kõik pahviks! Kogu selle härraskamba, kogu selle elumeeste pundi!

Ka Riina astub Reinule päris ligi. Ka tema tõstab oma käe üleslukatud varruka poole. Kas Riina tahab seda alla tõmmata? Või mõtleb temagi Reinu paljastatud käsivart paitusega hellitada?

Rein usub igatahes viimast. Veel rohkem — ta on selles täiesti kindel.

Pikk-Kaabu kordab:

«See mees on kõva nagu tulekivi! Kõlksu annad, sädemed lendavad!»

Need sõnad ja tütarlaste lähedus saab otsustavaks.

Rein on küps. Ta lükkab Loori ja Riina käed räpakalt eemale, ta kargab tuulepluusi hõlmade lehvides üle heki, jookseb üle muru, üle tänav... Siis on «Jawa» juhtraud ta pihus. Ta tõmbab längakil ratta otseks. Midagi kriiksatab vastu kõnniteeserva. Juba tõukab ta «Jawa» veerema.

«Rahulikult! Ei tohi joosta!» sisendab ta endale. Talle tundub äkki, et rattaga sammumine ei ole nii näotu kui jooksmine, kui sõrkimine. Selles nagu polekski midagi halba või kuritegelikku. Ta lihtsalt viib sõiduriista tänavanurgani, keerab sellega ümber nurga ja jätab ratta sinna...

«Aga miks sinna! Ma toon selle punase «Jawa» ka tagasi! Tingimata! Panen ta endisele kohale laternaposti juurde... Vajutan toe alla... Jah, tingimata! Siis on kõik jälle korras!»

Nii Rein teebki.

Seejärel jookseb ta uuesti üle tänav, üle muru, kargab üle heki ja on suure pärna all tagasi.

Alles nüüd haarab teda hirm. Ta ei otsi teiste nägudelt kiitust või tunnustust. Ta vaatab kartlikult selja taha, justkui ootaks ta jälitajaid, hüüdeid, miilitsameeste vilet, sinilillaka valguse plinkimist...

«Hip... hip... hurraa!» karjub Paks-Kaabu äkki, otsekui lummusest vabanedes, ja peksab käsi kokku, nagu seda etenduse lõppedes ikka tehakse.

«Kakssada protsenti!» märgib Pikk-Kaabu asjalikult. Ta on rahul. Ta on endaga ülimalt rahul. Ka Reinu on võimalik mõjutada, suunata, juhtida ja kõik need teised sõnad, mis ühe üleolekust ja teise allumisest räägivad. Pealegi pakkus vaatepilt õige kenakesti erutust: kas kukub sisse või mitte, kas kukub või mitte... Kas puhkeb kisa ja kära... Kas kutsutakse miilits kohale... Loll on ikka loll — veeretab ratta veel tagasi kah! Oma teada mees missugune... Häh, poisike! Aga mõjutada annab! See on kindel. Seda võib veel vaja minna...

Riina purskab äkki naerma, plaksutab käsi, hurraatab kiljudes. Siis hüppab Reinule kaela ja suudleb teda tormakalt.

See on jälle äsjane ülevoolavalt elav ja elavusega ülepakkuv tüdruk.

«Business!» kamandab pealik. «Vieline Reinule. Ilma rituaalita!»

Kassameister kehitab pahiralt õlga. Ta pole pealiku heldusega üldsegi päri. Mistarvis niisugune pillamine? Kas ikka tasub uut poissi kohe esimesel päeval üle kullata? Aga käsk on käsk, korraldusele tuleb alluda. Pealegi on enamik rahatähti jõudnud Bisi põuetaskusse tänu pealiku kavalatele plaanidele. Õrnalt sõrmitseb kassameister rahatasku vahel olevaid siniseid ja punaseid pabeleid. Siis küünitab ühe sinise vastumeelselt Reinu suunas.

Kuigi Rein ei siruta kätt varmalt raha järele, ei jaksa ta viieliselt ometi silmi ära pöörata. On juhtumas midagi enneolematut: temast võib ühe õhtuga saada kahe viierublalise omanik! Aga kui nad ainult narritavad teda! Lollitavad nagu esiteks... Käsi ei tõuse, ei sirutu raha järele. Ettevaatus hoiab seda ohjas.

Olukorra lahendab Riina. Tüdruk rapsab raha kassameistri sõrmede vahelt ja pistab selle Reinu tuulepluusi tasku. Puiklemata laseb Rein seda sündida. Ta nägu selgib: vastuvõtmise protseduur, milleks käsi ei tõusnud, lahenes imelihtsalt.

Sedamaid lööb uuesti valla Riinas pakitsev rahutus. Ta torkab harali sõrmed kukla tagant Reinu juustesse ja tõmbab need üle poisi otsmiku näole rippu. Juba tahab ta sedasama teha paksukese salkudega, ent poiss tõukab tüdruku hoolimatult kõrvale.

Riina ei läbe hetkegi rahulikult paigal püsida.

«Ja nüüd kargame polkat!» kilkab ta, haarab Reinul õlgadest kinni ning püüab viisi trallitades poissi endaga koos hüplema panna.

«Aitab naljast!» kamandab Pikk-Kaabu. «Tahate milkad kaela trallitada! Lähme laiali!»

Bisi paneb käe Loorile ümber piha. Sõna lausumata keeravad nad minekule. Peagi kaovad puude varju ka pealik ja Paksuke.

«Kus sa elad?» küsib Riina.

«Seal... Sõles,» kohmab Rein.

«Siis on meil üks tee!» hüüatab Riina ja tõmbab poisi liikvele. Rein laseb seda tõrkumata sündida.

4.

«Küsisin täna Rein Äärma käest, kas linna fotoklubis kaasalöömine ei ole nende pere rahakoti jaoks liiga kulukas lõbu. Rein ütles, et üks fotoklubi entusiast, üks insener on seal tema šeff. See mees lubab oma pimikut, aparate ja kemikaale kasutada. Ja kopeerida raha ta selle eest ei taha. Asjatundlikku nõu pidi poisile kah veel andma. Minu arust on selles fotoklubis töö noorte fotograafidega väga arukalt organiseeritud. Ja tulemused on juba näha: Rein sai viimasel näitusel diplomi!» (Klassijuhataja Elli Kasemaa jutuaajamisest õpetajate toas.)

5.

Riina riputab enda nii koduselt Reinu käevangu, nagu oleksid nad juba vanad tuttavad. Selline kodusus ja lähedus on Reinule uudiseks. Ta ei mäletagi, et oleks mõne tütarlapsena nõnda kõndinud. Jah, koolipeolt tulles küll, siis saab hulgakesi reas oldud... Üks poiss, üks tüdruk... Aga seda ei anna praegusega võrrelda! Kellega sa sedaviisi kõnniksidki, kui pole oma tütarlast veel tekinud! Mõnel klassivennal on selles asjas hoopis paremini vedanud ja see teeb vahel meele mõruks. Aga mis vedamist saab siis lootagi, kui tallad mööda nelinurka: kodu-kool-fotoasjandus-korvpallitreening. Jah, eks ta ole, nelinurk nelinurgaks, ent hakkamist peab endal ikka kah olema! — Mõnigi kord on Rein pidanud niisuguse kurvavõitu äratundmisega sellele teemale endamisi punkti panema.

Rein ja Riina jalutavad läbi südalinna, mööduvad tulede säras vaateakendest. Riina on ikka iseäralikult elav ja lustakas, vahel keksleb lausa lapselikult, tõukab Reinu kõnniteelt rentslisse, juhib poissi nõnda, et see laternapostiga kokku pörkab, lõkerdab, tormab kõnniteele hiilinud kassi taga ajama.

«Vaata, missugune ilus kleit, ah!» rebib ta Reinu üle tänava vaateakna alla.

«Ilus jah...» tõendab Rein suusoojaks.

Poiss on ebalev ja kohmetu. Ta ei oska, ta ei tihka tüdruku kalpsamisega kaasa minna. Selles on võlu ja ahvatlust, aga nii äkki ei saa üks asjaliku meelega koolipoiss end heast peast trallamise lainele lülitada.

Riina pistab Reinule käe pihku ja veab poisi jooksmas. Nad põiklevad vastutulijate vahelt läbi, hüppavad kõnniteelt rentslisse ja rentslit tagasi kõnniteele. Pikkamööda nakatub Reingi sellest mudilaste kombel kiira-käära traavimisest. Talle tundub, nagu oleks ta nõnda juba palju-palju kordi kalpsanud. Ja ikka Riinaga, ikka sellesama Riinaga... Kellega siis veel! Ükski tüdruk pole talle kätt pihku pistnud ja naeru helistades teda jooksmas vedanud. Riina oleks nagu alati olnud, alati naernud, alati teda kättpidi järele vedanud.

Aegamööda Riina väsib ja taltub.

Tänava ääres on trepp. Riina tõmbab poisi sellest üles. Astmeid vahele jättes ja komistades jooksevad nad ikka kõrgemale. Siis Riina ei jaksa enam. Ta istub tugevasti lõõtsutades graniidist astmele.

«Tule nüüd veel, üleval on pingid...» kutsub Rein ja veab Riina uuesti püsti. Viimastel astmetel on tüdruku jõud juba täiesti otsakorral. Ta toetub raskelt poisi käsivarrele, ta sammud on tõntsud ja rammetud.

Üleval, kunagise kindlusevalli harjal vajub Riina esimesele silmahakanud pingile ja kutsub Reinu enda kõrvale. Mõne silma-

pilgu hinge tagasi tõmmanud, hakkab ta lapselikult jalgu kooditama. Siis surub end vastu poissi ja paneb pea ta õlale. Selles liigutuses on õpitud koketsust, ent veel rohkem lihtsa läheduse ja sõbraliku soojuse vajadust. Tüdruk on rahunemas, ta ülepakutud särtsakus on taandumas, ta hakkaks nagu kellekski teiseks muutama, võib-olla jälle endaks saama.

Riina suleb silmad ja Rein ei julge teda sõna või liigutusega tülitada. Nii hea on tunda, et Riina ta omaks võttis, et tüdruk on talle nii lähedal, et tüdruku juuksed puudutavad ta nägu, et tüdruku jalad on tema omade vastas. Niisuguses istumises on Reinu jaoks omajagu erutavat võlu, aga veel rohkem leebet kodusust. Rein tahaks midagi ütelda, midagi teha, aga ei oska, ei tihka. Viimaks tõstab ta käe ja silitab Riina juukseid.

Tüdruk võpatab ja avab silmad, nagu oleks ta suigatusest ärganud. Reinu käsi jääb kohkunult õhku. Riina püüab selle kinni ja paneb endale sülele.

«Ma olen nii väsinud...» pomiseb tüdruk.

Tinane vaev on vajutanud pitseri kogu ta olemusele. Ta on närtsinud, lõplikult närtsinud. Trallitamine ja lobisemine on jäänud kuskile kaugele-kaugele seljataha. Raske uskuda, et siin pingil norutav tüdruk on millegi niisugusega üldse hakkama saanud.

Riina kallutab pea pingi seljatoe najale, silib Reinu kätt oma süles ja suleb uuesti silmad. Ta pikad juuksed ripuvad üle seljatoe kaugele alla. Tuul mässib neid sireliokstesse. Riina näkku on valgunud vaeva ja kannatuse ilme.

Julgemata midagi lausuda, tihkamata end isegi liigutada, vaatab Rein seda ootamatult närtsinud Riinat, kelles on täiesti võimatu ära tunda suure pärna all reveransitajat, ühe vaateakna eest teise ette jooksjat. Riina muutumine on nii üllatav, nii arusamatu ja seetõttu hirmutav. On ta haige? Mida teha, kui ta ei suudagi enam jalule tõusta?

Riina seletamatu teisenemine, tema täielik osavõtmatus ja loodus on Reinu meeltest pühkinud kogu erutuse, kogu armsa soojuse ja kodususe. On jäänud üksnes mure ja kohkumine ja nõutus.

Pikkamööda ja ettevaatlikult sirutab Rein teise käe pöösani, nopib sealt lehekese ja kõditab sellega Riina kaela, mis kaugele taha vajunud pea tõttu tundub ebalooslikult pika ja kõhnana.

Riina kergitab vaevaliselt pead ja ütleb ükskõikselt ning roidunult:

«Ära tee...»

Ta jääb vahtima oma süles lebavaid käsi, sõidab sõrmega piki poisi sõrmi.

Rein keerutab sirelilehte näppude vahel, siis seab selle suule ja imeb õhku sisse. Käib tasane plaksatus.

Nagu oleks ta kõrval laps, kes püüab endale tähelepanu tõmmata ja kellesse tuleb mõistvalt suhtuda, nii vaatab Riina Reinule heatahtlikult naeratades otsa.

Ta tõstab Reinu käe oma sülest poisi põlvele ja ütleb ohates, ütleb nõnda, nagu oleks tegu ebameeldiva paratamatusega:

«Lähme nüüd koju.»

«Kus sa elad?» elavneb Rein, lootes, et tüdruku norutuju hakkab mööda minema.

«Tihase tänavas.»

«See on meilt kiviga visata!» rõõmustab Rein, nagu oleks tänavate lähedusel tõepoolest mingi väga oluline tähtsus või tähendus.

Sõnagi poetamata tõuseb Riina pingilt ja hakkab minema. Ta ei oota poissi järele, ta ei anna talle kaasatulemiseks märku. Nagu poleks suudlust, koosjooksmist, külg külje vastas istumist olnudki. Nagu oleksid nad vaid juhuslikult ühele pingile jalgu puhkama juhtunud.

Tütarlapse sammud on rasked ja tõntsid. Need otsekui ütleksid, et kodutee on talle vastumeelne ja et äsjasele elevusele järgnenud loidust on lausa võimatu taluda.

Rein kõnnib tüdruku kõrval, ta on õnnetu ja nõutu.

«Kuule, mida see Ilmar nüüd teeb?» küsib poiss viimaks ettevaatlikult, nagu kardaks ta Riinat häirida, nagu pelgaks ta seda mõistatuslikku loidust, mis on tüdruku oma võimusesse võtnud.

«Ilmar? Aa... Pikk-Kaabu... On kuskil elektrik või montöör või... Ei mina täpselt tea. Ei huvita ja pole küsinud ka... Mis sina sest uurid?»

«Me olime kaheksandani ühes klassis. Ta sai kuusteist täis, jättis pooleli... Läks raha teenima,» seletab Rein.

Riina noogutab osavõtmatult. See teema ei paku talle huvi. Vist ei ärataks kaasaalamist ka mõni teine. Ta on lõplikult endasse tõmbunud. Ta mõtleb omi mõtteid. Need ei paista rõõmsate killast olevat. Aga võib-olla ei mõtle ta üldse midagi, ei jaksa, mõte on tõnts ja väsinud nagu ta sammudki. Võib-olla on ta suuteline ainult jalga jala ette seadma, ja sedagi suure vaevaga.

Korraga vaatab ta Reinu poole ja ütleb pead raputades, otsekui peaks ta enda üle imestama:

«Küll ma kartsin, kui sa selle rattaga jahmerdasid! Heast peast nagu loll võõra tsikli kallale!»

«Või loll!» hüüatab Rein solvunult.

«Muidugi! Mis sa muud siis oled!»

Kuskil oma sisimas tunneb Rein, et tüdrukul on tuline õigus. Eks lasknud ta end seal suure pärna all imekergesti üles keerata.

«Julguseproov...» «Igal teol on oma sisu...» «Mees nagu tulekivi...» Pilgud ja paitused...

Ometi on Rein nüüd solvunud.

Vähe on neid, keda näkku öeldud tõde ei pane turritama, ka kõige paremale sõbrale raginal vastu hakkama.

«Aga kõike peab ju proovima...» tõendab Rein jälle endale, ent kohe on platsis kahtlus: «Kas ikka kõike ka selles mõttes, selles seoses, millele ma püüan niisuguse ütleamisega õigustust leida?»

Talle tõuseb silma ette klaasi alla pandud tahvel, ta näeb tahvlit kaunistavat ornamendi, isegi seinapeedi muster on selgesti meeles ja silme ees. Aga kas nad on tahvlile maalitud juhtmõtte üle onu Jaaniga ka juttu ajanud, see ei taha ega taha meelde tulla. Nii peab Rein lõpuks arvama, et küllap pole niisugust mõttevahetust olnudki.

Turritamine ja solvumine läheb üle. Rein puudutab Riina kätt.

«Mis sul on? Kas kuskilt valutab või...?» teeb Rein lihtsa-meelse katse oma kaaslast avameelsusele meelitada.

«Mis see sinu asi on! Õige mul arupärija! Mis sa uurid ja urgitsed!» paiskab Riina äkilise, Reinule hoopiski arusaamatu pahameelega.

Poiss surub käed tuulepluusi taskutesse ja kehitab õlgu, nagu otsustaks ta selle mõistatusliku ja mõistmatu tüdrukuga mitte sõnagi enam vahetada. Inimene ei või end ometi ühtelugu solvata lasta! Olgu, kõndigu siin kõrval, kui tahab! Sõle nurga peal saab öeldud pakaa, ja lool on lõpp! Iga plika iga sammu peal ikka ninasse ei karga!

Mõni aeg oma jalge ette vahtinud, pomiseb Riina viimaks paluvalt:

«Ära tee väljagi... Ega ma ei tahtnud... Ma olen juba niisugune... Siin ei aita enam ükski vägi...»

Rein arvab aru saavat, et seda ütlemist tuleb võtta seletuse või vabandusena, mis käib nii äsjase jämeduse kui ka millegi muu tõsisema või sügavama kohta. Ainult et mis see tõsisem peaks olema?

Lepituse otsimine kannab vilja. Poiss muutub leebemaks ja tunneb äkki, et Sõle nurga peal ei tohi lool mingil juhul lõpp olla. See kummaline kahe näoga Riina ei tohi alatiseks õhtupimedusse kaduda... Sellest oleks... oleks nagu kangesti kahju...

Kesklinn on selja taha jäänud. Kahel pool tänavat seisavad nüüd paarikorruselised puust agulimajad. Tänav on tükati valgustatud, tükati üles kaevatud ja jälle hädapäraselt korda tehtud. Ettevaatlik kõndija sääreluid just ei murra, aga komistamisest ei pääse temagi.

«Ma elan, näe, seal, selles nurgapealses majas,» leiab Rein üle tüki aja, mida ütelda. Tüdruku vabandavad sõnad on teda küll lepitanud, kuid nüüd kõlab ta hääles tehtult ükskõikne asjalikkus. Selle põhjuseks on talle endalegi üllatav avastus: ta tahab Riinaga tingimata veel kokku saada! Niisugust avastust, niisugust soovi aga ei või tüdrukule ilmapealgi demonstreerida! See peab ükskõiksuse selja taga peidus olema!

Riina jääb seisma ja ulatab käe:

«Hüva patsi siis, tsikliveeretaja!»

Rein jätab õrritava vihje tähele panemata ja pakub ilma erilise õhinata, niisama mokaotsast:

«Ma saadan su koju, Tihasesse.»

«Ei, ei! Ma lähen ükski!» tõrjub Riina rutakalt ja otsekui kohkudes.

Ta keerab poisile selja ning endist lustakust matkida püüdes kepsleb kergete sammudega eemale.

Rein seisab ja vaatab tüdrukule järele, kuni see tänavanurga taha kaob. Poiss on kõigest läbielatust, ülikirjust õhtupoolikust üsnagi segi paisatud. Ent ta ei viitsi kuuldut-nähtut-tehtut üksipulgi meelde tuletada, selleks meelde tuletada, et seda kuidagi hinnata või analüüsida. Oli mis oli — lööb ta mõttes käega. Ainus reaalne ja selgemast selgem asi on see, et tal on taskus kaks viieliist! Et tal on tervelt kümme rubla! Kümme kulli! Temasugune rikas mees võib nii mõndagi samahästi kui omaks nimetada! Jaa-ah!

Rein võtab rahapaberid taskust, silub neid, murrab siis hoolikalt kokku, peidab rinnataskusse tagasi ja paneb taskuklapi korralikult nõõbiga kinni.

Teise tasku nurk ripneb näotult alla ja tuletab varesekarja kallaletungi meelde.

Otsekui selleks, et katkist kohta ema silma eest varjata, surub Rein peopesa vastu kärisenud taskut ja astub nõndaviisi, käsi rinnal, aeglaselt üle tänava ning kaob kodumaja hoovivärava taha.

6.

Iseloomustus X klassi õpilase Rein Äärma kohta.

...Ta on rahulik ja praktiline noormees. Tema õppeedukus on igati korras, ja seda rohkem tänu tööle kui erilisele anderikkusele. Head ja halvad emotsioonid lähevad temast mööda. Need ei leia tema sirgjoonelises ja asjalikus karakteris endale pidepunkte. Tema siseelu selgus ja lihtsakoelisus välistab kõhklused ja kaksipidi mõtlemised... Mõnevõrra üllatav on tema kiindumus fotograafiasse. Arvan, et sellealane edu on ajutine ja ilmselt tingitud vanemast, suurte kogemustega šefist...

Klassijuhataja Elli Kasemaa.

7.

Reinu kodu on paarikorruselise aguli tavaline väikekorter, kus vahesein eraldab elu- ja magamisruumi köögipoolsest. Vaheseinas oleva ukseaugu ees ripuvad kirjust sitsist kardinad. Samasugust kirja riie on riputatud rõngaidpidi ka traadile, et varjata pliidsesist uudishimulike pilkude eest.

Korteri sisustus on lihtne ja rangelt hädapärane. Keset tuba

päevi näinud ümmargune söögilaud, seina ääres kolme poolega riidekapp ja maarjakasest otstega puuvoodi, akna all kirjutuslaud koolitarvete ja raamatutega, selle kõrval pisut uuema moega kušett Reinu magamisasemeks. Lühike riiul kušeti kohal on otsast otsani täis õpikuid, juturaamatuid ja fotodest pungil ümbrikke. Seal samas seinal ripuvad mõned suureformaadilised paspartuudes fotod. Need kujutavad linnavaateid ja momente Reinu klassikaaslastest: kes hõiskab, kes teeb nägusid, kes mõtleb, kes naerab kogu südamest...

Korteri muudab hubaseks puhtus ja kord, valge pitsäärega kate voodil, seinavaasist allarippuv luuderohi, ümmargusele lauale asetatud savikann, millest vaatavad vastu ja rõõmustavad silma sügisvärvides vahtraoksad.

Pikka kasvu väsinud ilmega naine seisab köögiakna ees ja parandab lihtsat niidist kardinat. Viimane on korduva pesemise tõttu kõvasti kiiva kiskunud, servad lokivad, ajahammas on hõreda koe siit-sealt auklikuks käristanud.

«Tere, emm!» ütleb Rein ja riputab tuulepluusi kähku ukse kõrvale nagisse. Rebitud taskuga hõlma seab ta sedaviisi, et see emale silma ei hakkaks. Rein oskab ka ise niiti ja nõela käes hoida... Milleks siis ema tolle tobeda kähmlusega erutada! Ema valutab ju niigi iga asja pärast alalõpmata südant. Homme hommikul parandab Rein tasku ise ära ja — asi korras.

«Tere jah...» vastab ema tõsiselt ja küsib kohe: «Kes see tüdruk oli?»

Ema hääl on rahulik, üksnes veidike uudishimulik. Veel ei ole selles rahutuse ega etteheite noote. Käsi ja nõel püüavad endist viisi tähelepanelikult taastada kardina lagunenenud koemustrit.

«Oli... üks... Riina,» heidab Rein kergelt ja piilub pliitiese sitskardina taha. Jah, seal köögikapil ootavad leivakäärud. Seekord kohupiima ja pohlamoosiga. Rein valab pliidil sooja seisvast kannust suurde kruusi kohvi ja hakkab noore inimese isukusega keha kinnitama.

Niit-nõel näpus, tuleb ema kardina vahele ja usutleb juba tõsise uudishimuga:

«Mõni teie klassi tüdruk või... Pole seda nime enne kuulnudki...»

«Ei... ole...» pomiseb Rein kahe suutäie vahele.

«Kes ta siis on?» uurib ema edasi. Tema hääl ja hoiak on küll talitsetud ja rahulikud, ent nüüd kõlab küsimusest juba tärkav kahtlus ja kerge mure. Iga uus, emale senitundmatu asjaolu või faktike, mis on Reinuga kas või kaudselt seotud, paneb ema südame muretsema. Ta tahaks kõiki poja asjatoimetusi, käike, jutuaajamisi põhjani, viimase üksikasjani, viimase mõtte- või meeleoluvärjundini teada saada. Ainult siis jääb ta rahule, kui on veendunud, et tema Reinu ei ähvarda midagi ebameeldivat või muret tekitavat.

«Mis sa sellest tüdrukust nii kangesti uurid,» sõnab Rein samuti rahulikult, kuid ometi on ta sõnades tunda kammitsetud kannatamatust, võib-olla isegi tõrksust.

«Miks ma ei peaks uurima...» ütleb ema poja mõistmatuse tõttu kibestunult. «Neid tänapäeva tüdrukuid on ju igasuguseid... Korralikku annab tikutulega otsida... Ja mis tüdruktega käija sina juba oled...»

«No, kuule...» hüüatab Rein solvunult.

Aga ema ei lase end poja vahelehuudest segada. Tema jaoks on Rein ikka veel laps, keda peab kättpidi talutama, seepärast usub ta siiralt, et õpetused, noomitused, pikad sõnarohked selgitused aitavad tal poega õigel teel hoida või sellele juhtida. Õieti polegi Reinu emal teisi mõjutamisvahendeid käepärast. Isa on nende peres ammu surnud, koolitarkuse ja silmaringi poolest jääb ema juba praegu pojale alla. Pikad päevad ja vahel ka ööd haiglas sanitariametis ei luba tal kuigi palju Reinuga koos olla. Hädapärase söögi- ja riideraha muretsemine on kogu tema elu sisu. See väsitab ja tuimestab, see jätab aega ainult pesemiseks, parandamiseks ja söögitegemiseks. Ja kui võtabki vahel õhtuti raamatu kätte, siis vajuvad silmad juba õige pea kinni.

Mõni aeg tagasi tundis emasüda lausa kosutavat rõõmu: Rein astus fotoklubi liikmeks ja keegi insener Jaan võttis poisi seal oma tiiva alla. Suurele isata poisile on meesinimest sõbraks ja nõuandjaks otse hädasti vaja. Poiss käib ülepäeviti tema juures pilte tegemas. Õpib-harjutab oma huviala ja — eks nad aja meeste juttu kah... Aga sedamööda, kuidas Rein Jaan Rämmalist ühteist pajatas, sedamööda löid ema lootused ikka rohkem ja rohkem vankuma. Tolles fotoasjanduses võib poiss mehelt tõesti palju tarkust saada, aga muud ei ole sellelt iseäralikult insenerilt küll kõrva taha panna! Mis kummaline kõnepruuk, mis tobe vanade majapugerike vaimustus, mis naeruväärt põhimõte, et kõik inimesed on head ja ausad... Näe, nainegi laskis niisuguse juurest jalga! Kui mõtelda, siis peab too insener ikka tõesti väheke tirt-tirr olema, kui lubab võõral poisil volipärast oma asju ja riistu kulutada, pildipaberit ja muud kraami raisata. Need on ju selged rublad, mis sedaviisi tuulde lendavad!

Ja nii püüabki Reinu ema kõigi oma käsutuses olevate abinõudega — õpetussõnade ja manitsustega — poega tubliks inimeseks kasvatada.

Ja nii jätkab ta:

«Sul vaja kõigepealt kool ära lõpetada... Aga tüdrukud, eks need ole teada, veavad aga sinna ja tänna. Raiskavad aega ja... ja eks nendega ole omajagu kulugi... Kuidas muidu! Ega nemad siis niisama tänaval kõndimisega lepi! Kus sa sellega! Ikka vii neid ja osta neile...»

Rein on söömise lõpetanud ja kruusi kraani all puhtaks loputanud. Nüüd läheb ta emast mööda, istub kirjutuslaua taha ja lööb

klubist kaasatoodud fotoajakirja lahti. Lappab lehti, ilma et ta ühtki pilti tõsisemalt silmitsema jääks. Tagakaaneni jõudnud, viskab ta ajakirja käest ja kahmab õpiku. Ilmselt otsib ta endale tegevust, et oleks ema lõputuid manitsusi kergem kõrvust mööda lasta.

Ema aga jätkab vaheukse kardinade vahel õpetussõnade jagamist. Ta teeb seda tüdinenult, ent siiralt, kogu südamest uskudes, et mida rohkem sõnu, mida pikem jutt, seda rohkem on loota, et see poja südames õiged keeled helisema paneb. Ta manitseb ette, igaks juhuks, nii-öelda profülaktika mõttes, kui haiglaterminid kasutada.

«Ma näen neid plikakesi palatites iga päev ja kuulen, mis nad seal räägivad. Kohe põlastuse ajab peale! Muud ei ole, kui üks pidude ja hilpude lori. Ja poisse vahetavad ka nagu kapetaid. Ainult see on täitsamees, kes viib ja ostab ja maksab ja jumal teab, mis kõik veel... Ära sa niisuguste plikade poole mitte vaatagi...»

Siis turgatab emale pähe jälle suur mure, mida ta on juba mitu päeva endaga kaasas kandnud, ja ta alustab otsekohe, sellesama sõnavoolu jätkuna uut teemat:

«Näe, meil on praegu rahaga nii kitsas käes, et ihukarvad tõusevad püsti... Talvebrikett sai ära ostetud... Sulle üht-teist kooliasju... Palgapäev alles tuleval nädalal. Pole sulle midagi toekamat lauale panna. Kasvaja poiss... See va kaheteistkoppikane kohupiim nüüd mõni toit, mis lapsele jõudu annab. Aga mis sa teed...»

Ikka rohkem ja rohkem on Reinu liigutused avaldanud kannatamatuse tundemärke. Ta on juba pooled õpikud ripa-rapa läbi lapanud, asja ees, teist taga laualaekaid lahti tõmmanud ja jälle kõmndi kinni tõuganud. Ent viha ja kurjust pole tema ilmesse sigenenud. Ta tunneb oma ema, ta teab ka nende pere muresid.

Ema viimaste sõnade ajal tõuseb ta äkki toolilt, läheb otseteed riidevarna juurde. Võtab tuulepluusi rinnataskust ühe viielise ja paneb selle mõningase uhkusega ema ette lauale.

Ema jääb keeletuks.

Et Rein võiks niisama lihtsalt, nagu muuseas, tõmmata tuulepluusi taskust viierublalise, selle peale poleks ema osanud uneski tulla. See on talle lausa pörutav üllatus. Hetke jooksul lendaks nagu kergendus üle ema näo: toidu jaoks on jälle raha! Aga otsekohe tõstavad pead kahtlused, sest on ilmnunud uus, senitundmatu asjaolu, mis paneb muretsema ja südant valutama.

«Kust sa selle raha said?»

«Üks poiss andis,» vastab Rein pikemalt mõtlemata. Taipab siis, et niisugune vastus äratas emas tingimata kes teab missuguseid kahtlusi. Nüüd on vaja käigupealt mingi enam-vähem usutav lugu välja mõelda! Ja ta lisab sõnu otsides kobamisi:

«Käisime... selle poisiga... sa ei tea teda... ennemalt ühes

klassis. Kirjutasin talle vahel kirjandeid... Siis sai lõmpsitud, et... et rubla tükk... Nüüd on see poiss juba töö... Eks ta tahis vist vanad... vanad võlad ära klaarida...»

«Ei, mina seda juttu küll ei usu,» alustab ema kohe heietades. «See peaks ju oma raha peale õige vihane olema, kes neid poisikeste asju nüüd tagantjärele viielistega klaarima hakkab. Küll sa pidid talle selle raha eest ikka praegu midagi tegema või lubama või...»

Rein istub tooliga kolistades kirjutuslaua taha. Kui ometi pääseks sellest ülekuulamisest!

«Noh, Rein, räägi siis mulle, mis sa talle nende rublade eest...» usutleb ema üha tungivamalt.

«Ah ei midagi! Ma juba ütlesin sulle, mis mul öelda oli,» hüüatab Rein ja tabab end järgmisel hetkel mõttelt: «Kui laoks kõik lagedale! Nutsakus viielise, tsikliveeretamise... kogu tänase õhtu!»

Alles nüüd tunneb Rein imeselgesti, kui väga see kõik teda vaevab, kui väga on see kõik teda kojutulekust saadik vaevanud. Ja kui pagana hea oleks sellest vaevast lahti saada... Ja kui päris lahtisaamine pole võimalik, siis tahaks ta selle kõige üle vähemalt rääkida... Just-just! Kellegagi rääkida! Aga emaga ei saa, ei tohi, ei ole mõtetki! Kas tal veel vähe muresid on! Kas ta veel vähe neid endale ette maalib!

«Ei midagi...» kordab ema õnnetult. «Täna ei midagi, homme ei midagi... Aga siis nõuab ta teab mis hulle asju kõik. Ei õige inimene niisama heast peast oma raha laiali pillu... Sa ole niisugustega ettevaatlik! Ja kuskohas sa täna üleüldse nii kaua olid? Vaata, mis kell juba on, südaöö ammu käes... Mingisugune tüdruk, siis veel see iseäralik rahaandja... Rein-poiss, näed ise, kuidas me oleme siamaani ilusasti elanud ja teineteisele toeks olnud... Ära sa mitte... Enne vaata ja mõtle kümme korda järele, mis inimesed sulle ligi tikuvad ja miks nad suga nii kannagi mehkeldama hakkavad...»

Reinu kannatus on viimase piirini viidud. Ta ei kuulegi enam ema sõnu. Ta kuuleb üksnes tema alandavalt manitsevat häälekõla. Rein tahaks püsti hüpata, tahaks emale peale käratada, tahaks rusikaga lauale pörutada, tahaks plahvatada, nii et seda tooni, seda häälekõla enam kuulda ei oleks... Aga ta ei lase end käest. Ta teab juba, missugused sõnad ema heietusele lõpu teevad. Kohe, silmapilk, poole lause pealt! Ja ta ütleb järsult ning teravalt:

«Kuule! Jäta järele! Ma pean veel õppima!»

«Jaa-jaa... Õpi, õpi... Muidugi... Eks sa oelnud siis varem,» hüüatab ema otsekui vabandust paludes ja kaob kärmesti vaheukse kardinade taha.

Õppimine on Reinu ema meelest lausa püha toiming. Ta tunneb, et seda rituaali ei tohi ühelgi juhul häirida. Tark ja õpe-

tatud poeg on temale tasuks kõigi murede ja muretsemiste, kogu tööühendamise eest. Reinust peab midagi saama! Midagi palju rohkemat kui haigla sanitar...

Rein lööb õpiku ja vihiku lahti, ent jääb neist üle aknasse vahtima. Teisel pool tänavat paistab vastasmaja numbrituli. Numbrit Reinu silmad ei seleta, aga ta teab, et see on kümme. Sinine ovaalne plaat ja sellel kümme... Jälle kümme! Miks see arv teda täna justkui jälitab?

«Ega ma mõni sant ole, kellele armuande visatakse! Ei ole! Mina olen Ilmarile või siis Bisile lihtsalt kümme rubla võlgu! Just! Nii see on!» ütleb ta endale kindlalt, nõnda kindlalt, nagu oleks ta seda aknaklaasilt lugenud.

Sellest ütlemisest ei muutu küll midagi — jääb alandustunne, jääb tobe tsikliveeretamine, aga ometi on Reinul nüüd kergem hingata. Nagu oleks tuba avaramaks ja õhk värskemaks läinud. Niisugune tunne võib olla haigetel, kui Reinu ema neile hapnikupadja toob...

Rein ei pööra pilku aknalt. Ööst mustavale klaasile oleks justkui veel midagi olulist kirjutatud. Ja Rein ütleb endale:

«Ma tahan Riinaga jälle kokku saada!»

Siis ei ole aknalt enam midagi lugeda.

Rein laseb pilgu õpikusse langeda. Vist ei ole ka seal midagi olulist kirjas, sest Rein lööb õpiku kinni ja hakkab kušetikapist voodiriideid lagedale tirima.

Ema saab aru, et õppimisejutuga tahtis Rein temast lihtsalt lahti saada. Ja emal on väga, väga valus. Kellel haiglas nii valus on, need kisendavad. Aga Reinu ema ei kisenda, sest tema Reinpoiss tahab ju magama jääda.

8.

«Küll sai täna õppenõukogus pikalt ja laialt aru peetud ja vaieldud! Jutuks olid peamiselt majandusasjad ja kehvamate õpilaste toetamine.

... Seesama Rein, tead küll, kelle ema töötab haiglas, seesama Rein hakkab nüüd iga päev koolist prii lõunat saama. Üldse otsustasime kogu kooli peale niisugust toetust anda viiekümne viiele õpilasele... Ma näen selgesti, kuidas Reinu ema härdaks läheb... Ta peab mind nagu mingiks heategijaks... Seda on nii piinlik kuulata...» (Klassijuhataja jutuaajamisest kodus õhtusöögilauas.)

9.

Kui äratuskell tiriseb, on Rein alles poole unega. Öhtul sai aknasse vahtides üht-teist endamisi küll ära otsustatud, aga mõtlemist jätkus ka siis veel, kui ema oma voodis juba norisema kippus.

Rein kargab asemelt üles ja näeb, et ema on viielise tema kirjutuslauale jätnud. See tähendab ainult ühte: sinu raha ma ei kuluta, katsun ilma selleta järgmise palgapäevani välja vedada.

Noh, hüva! Siis saab täna fototarvete poest kindla peale läbi mindud! Statiivi oleks juba ammu vaja, kaua sa onu Jaani lahkust ilka tohid kasutada... Jah, aga võib-olla peaks teise viielise siiski alles jätma... Igaks juhuks, vähemalt muti palgapäevani? Või tuleks mõlemad rahad hoopis tagasi anda? Et, lugupeetud klassivend, mina maksan oma võlad kinni! Eile sai öömusta akna pealt midagi niisugust välja loetud... Hm-jah? Ole nüüd tark ja ütle, mida teha? Mees ei jää kunagi ega kellelegi võlgu! Aga seda pealeannitud võlga võib maksta kas või aasta pärast! Ega need rublad neil kaabudel viimased olnud...

Koolikott kaenlas, keerab Rein toaukse lukku ja kargab paari pika hüppega kojatrepist alla õuele.

Kuuride rida, pesuköök, puuriit, sirelipõõsad ja mudilaste liiva-kaat seisavad tärkava hommiku häguses ja kõhedavõitu hämaruses.

Õhk on niiske ja üpris jahe. Rein veab tuulepluusi hõlmad vaheliti ja tõmbab labakäed varrukatesse külmavarju. Õnneks pole koolitee pikk ja koolimaja keskküte on sel sügisel tipp-topp korras. Neljateistkümne ribiga radiaator õhkub klassis sooja otse üle vahekäigu, ainult samm maad Reinu pingist eemal. Nii et ükskaks-kolm koolimajja, seal saab nahavahe jälle mõnusasti soojaks.

Enne kui Rein jõuab hoovivärava lahti tõmmata, hüütakse teda tasakesi.

Rein vaatab tagasi. Kuuride varjus on näha kellegi kõhetu kogu. See keegi tõmbab teda käega.

Kliiresti ja uudishimulikult astub Rein üle õue ning — seisab vastamisi Riinaga!

Ta ei tea, mida ütelda, mida teha, mida arvata. Aga Riina ei jäägi mingit reageerimist ootama. Ta haarab Reinul käest kinni ja tõmbab poisi kuuride taga laiutavate põõsaste varju. Siin seisavad mõned ritta seatud pakk-kastid, nendel nutsakuks muljutud taskurätt ja poolavatud käekott. Kastirea ühte otsa on sireliokstest peaalune kuhjatud. Pole kahtlust, et Riina on kõrvalhoovist kaupluse seinä äärest need kastid toonud... Ja sellel viletsal asemel pikali olnud!

Kui kaua? Kas kogu öö? Ja miks? Ja miks ometi?

Tüdruk on salkus, väsinud näoga, silmade ümber tumedad rõngad, avatud palituhõlmade vahelt paistab kortsunud seelik ja rebenenud, ent haaknõelaga kuidagiviisi kokkupistetud pluus.

Riina väriseb. Mitte hooti, vaid lakkamatult. Nagu oleks tal kõrge palavik, nagu oleks ta iselaadi vappumistõve võimuses.

On see unetust ööst? Jahe-niiskest hommikust? Haigusest? Või murest, ahastusest, hirmust?

Nad vaatavad tõtt. Riina pilk on paluv ja alandlik, see otsib poisi näolt mõistmist.

Mille mõistmist?

Siis ütleb Riina lõdisedes:

«Ma... olin pool ööd... siin põosastes.»

«Miks?» küsib Rein niisuguse inimese lihtsameelse imestusega, kellele kodu ja soe ase on ikka tavaliseks öö veetmise paigaks olnud.

Riina võitleb endaga. Reinu küsimus ei lisa talle julgust, ei anna vastamiseks jõudu. Kuigi ta seda küsimust kartis, lootis ta siiski, et ehk ei pruugi tal oma kodumuresid poisi ette laduda.

Tüdruk võitleb endaga, aga lõpuks selgitab:

«Kodus oli jälle jube labrakas. Isa juua täis. Ajas mind linna pealt... kohvikust viina tooma. Ma hakkasin raginal vastu... Siis... siis ta lõi mind ja kihutas kodunt minema. Ühel ta joomavennal oli veel natuke aru peas... See astus minu eest välja. Aga selle mehe jutt ei aidanud midagi. Kui paps on tuuris, siis on ta pöörane... Ainult palitu ja rahakoti saingi kaasa kahmata...»

Rein ei oska säärase, temale hoopis võõra kodu ning elukorra kohta sõnagi ütelda. Ta vahib Riinale nõutult, koguni kahtlevalt otsa.

«Mul ei olnud küskile minna,» ütleb Riina lihtsalt ja usalduslikult.

Ent ka nendes sõnades peituv traagika ei jõua Reinuni. Temal on alati kuskile minna olnud... Ta kohmab hoopis:

«Ja miks sa siis siia tulid?»

«Sa ei luba mul siin olla...» ehmub Riina, astub sammukese tagasi ja kisub hõlmad koomale, nagu kardaks ta tõukamist või raudkülmi sõnu, mis keelavad tal isegi siin põosastes pakk-kastidel tukkumise.

«Ei, miks ei luba...» pomiseb poiss. Ta ei suuda Riina olukorra karmi ja ränkrasket reaalsust ikka veel tunnetada. Selles on temale nii otsatult palju arusaamatut ja võõrast ja isegi usku-matut.

«Mine selle teise tüdruku... Mis ta nimi oligi... Mine Loori juurde!» soovitab Rein naiivse asjalikkusega, nagu oleks see kogu loo täielik ja lõplik lahendus, nagu oleks küsimus ainult katuses pea kohal ja magamisasemes.

«Selle... Loori elab ju vabriku ühiselamus... Ega ma sinu juurde... Ma tean küll, et sinu juurde ei saa... Ei mõista isegi, miks ma just siia jooksin... Ta on mind ennegi välja visanud. Mitu korda. Olen ka ise... väiksest peale ära jooksnud... Trepikodades, keldrites maganud... Siis, kui kodus väga jube oli... Kui nad emaga koos joomapidusid pidasid... Ah, ma ei tea, miks ma seekord tahtsin just sind hommikul näha. Ma olin kindel, et sa lähed vara kooli, ja passisin sind kogu aeg... Ah, miks ma nii rumal olen! Aga kuhu ma oleksin pidanud minema? Rein, kuhu?

Kuhu ma üldse nüüd lähen? Ma ei taha enam tagasi... Ma ei jaksa enam... Papsil selget päeva ei olegi...»

Nüüd on Riina kogu oma vaevatud hinge Reinu ette laotanud. Ent hoopis teistes oludes, alalise hoolitsuse paistel elanud Reinuni ei jõua tüdruku ahastuse sügavus, tema ahne lootus heale sõnale, kaastundele, abile, tema vajadus kellegagi oma muret jagada.

«Kas sul siis kedagi pole?» esitab poiss tüdruku pihtimuse valguses täiesti ülearuse küsimuse.

Riina jätab sellele vastamata. Kõikuval sammul astub ta Reinule lähemale ja anub:

«Pane mind kuskile... Ma ei jaksa enam silmi lahti hoida. Mul on nii külm, ma kukun kohe ümber... Pane mind, pane mind keldrisse. Jah, keldrisse! Ma poen puuriida kõrvale... Seal on soe, ma tukun seal natuke... Pärast lähen ära... kuskile...»

«Keldrisse! Mis sa nüüd!» ehmub poiss. Alles konkreetne palve äratas temas arusaamise Riina jubedast olukorrast. Ta tunnetab äkki väljapääsmatust, millesse on sattunud see kurnatud tütarlaps. Korraga ta taipab, et praegu pole aeg küsida ja pärida, udu-sid soovitusi jagada. Praegu tuleb midagi otsustavat ette võtta.

Ja Rein teeb meeletult julge otsuse. Ta ütleb:

«Lähme meile.»

Ütleb, ent samas kohkub. Aga sõnad on juba lendu läinud, lubadus antud. Lubadusi pole ta kunagi keeldumiste vastu vahe-tanud.

Otsekusi enda julgustamiseks lisab Rein kähku:

«Ema on töö. Ta tuleb alles öhtul hilja. Ma olen enne seda koolist ammu tagasi. Tule nüüd, lähme!»

Rein haarab Riinal käest. Ta teeb seda kohmakalt ja kiirus-tades. Ta justkui kardaks, et võib kaalutlema hakata ja siis oma otsusest taganeda. Seepärast ei tohi mõtlemiseks mahti jääda!

Riina ei vaidle vastu, ei imesta, ei rõõmusta. Kodused üleela-mised, unetu ja jahe-niiske öö siin põosastes on ta keha- ja vaimu-jõu nullini viinud. Pealegi vaevab teda juba öhtul koju minnes too rampraske väsimus...

Tahtetult laseb tütarlaps end poisil kättpidi üle õue talutada.

Hingede kräuksudes avaneb maja uks. Rein surub tüdruku ja enda keldriesiku varju. Naabritädi astub aeglaselt trepist alla ja kõnnib kaaps-kaaps värava poole.

«Ei märganud!» hingab Rein kergendatult. Tema ja võõras salkus tüdruk oleksid agulimajas mitmeks päevaks kõneainet and-nud. Ja emale oleks seda varahommikust pilti suure mõnuga ser-veeritud.

Teineteise käest kinni hoides jooksevad Rein ja Riina trepist üles ning kaovad majaukse taha.

Toas heidab Riina sõnagi pillamata kušetile. Poiss sikutab voodirillete kapist teki ja laotab selle tüdrukule peale. Riina sil-mad on juba kinni vajunud. Niisked, kokkukleepunud juuksesal-

gud liibuvad otsmikule, näole, kaelale, kušetiriidele. Kitsas nagu on kahvatu, lausa hall ja otsekui sisse langenud.

Rein valab leige kohvisortsu kannust kruusi ja kraabib poti-põhjast kohvikõrvaseks natuke kaerahelbeputru. Seda tagasihoidlikku toidukraami käes hoides kükitab ta tüdruku ette põrandale.

«Riina, söö natuke.»

Alles mitmekordse pakkumise peale avab tüdruk silmad. Ent raputab kohe nõrgalt pead ja jääb uuesti magama.

Rein paneb toidunõud aseme ette toolile.

Seinakell kägiseb ja valmistub lööma. Rein heidab pilgu kaelale, kohkub, haarab koolikoti, lukustab ukse ja jookseb ülepea-kaela tänavale.

Tema jookseb on meeleheitlik ja rabelev, nagu püüaks jooksjärgjastest ränkrasketest ja temale hoopiski võõrastest probleemidest eemale pääseda, need endast maha raputada. Ta riivab inimesi, unustab autod, ei pööra tähelepanu lompidele ega aukudele. Temaga pahandatakse, aga see ei lähe talle korda, ta ei kuule hurjutavaid hüüatusi, ta ei võta temale öeldut teadmiseks. Ta on omaenese mure kammitsas. Ta on Riina mure kammitsas.

Riinal ei ole kuhugi minna!

Riinal ei ole, kuhu pead panna!

Ühel tütarlapsel ei ole enam kodu!

Üks tütarlaps on ihuüksi jäänud! Üksi... Aga üksi, ihuüksi ei suuda keegi olla!

Ei, ta pole siiski üksi! Veel on olemas Rein!

On olemas!

On tõesti olemas!

Aga mis siis?

Üks tühipaljas koolipoiss Rein!

Aga ikkagi on Riinal keegi olemas...

Ohoo, haigla õuel klopitakse pikki punaseid põrandariideid. Näe, jäme rull kaenla all ja klopits käes, läheb ema üle õue ukse poole!

Rein jääb seisma ja toetub raskelt lõõtsutades vastu raudvarbadest aeda.

Klopivad põrandariideid... Täna on siis laupäev! Muidugi laupäev. Ja ema tuleb lõunast koju, leiab Riina eest, kisub ta asemelt üles ja tõukab uksest välja ja... Ema ei salli silmaotsaski koledasti kortsus tüdrukuid, kes magavad keldrites ja trepikodades... Kes on nüüd koguni Reinu asemele pugenud...

Rein näeb imeselgesti, kuidas Riina seisab lõdisedes nende maja pikas koridoris, kuidas avanuvad kõigi korterite ukse ja uudishimulikud näod hindavad väljavisatud salkus tüdrukut...

Pikemalt mõtlemata laseb Rein aiavarbadest lahti ja jookseb tulnud teed tagasi. Kui hea, et haigla õuel juba nii vara hommi-

kul põrandariideid klopiti! Muidu poleks laupäev talle pähegi tulnud!

Riina magab sellessamas asendis, nagu ta kušetile vajus ja nagu Rein ta sinna jättis. Aeg-ajalt raputavad teda lühikesed järskud värinad. Ta karjub midagi unes, ta käed viskuvad üles, et kedagi eemale tõrjuda. Karjumine vaibub arusaamatuks ägastamiseks ning käed langevad jõuetult alla.

Aga vappumine ei lakka. Ilmselt ei tule see külmast, vaid mingist sisemisest pingest või hirmust, mis isegi unes ei lakka ega unune.

Nõutult tammub Rein magaja aseme ees.

Kas pakkuda talle uuesti süüa? Või hoopis juua? Või aspiriini? Beda peaks emal laualaekas mitu karbikest olema.

Siis torkab Reinule pähe, mida tuleks Riina heaoluks veel ette võtta. Poiss kergitab teki aluäärt. Nähtavale tulevad Riina kingad ja sukad. Need on märjad ja porised. Nii porised, et on kušetiriidegi ära määrinud.

Ettevaatlikult võtab Rein magajal kingad jalast. Sukkade ees jääb poiss nõutuks. Ah, las olla! Ta katsub Riina jalgu. Need on külmad nagu jää, neis pole ihusoojust mitte õhkagi.

Rein otsib kapist oma villased suusasokid ja tõmbab tüdrukule jalga. Siis sätib teki tihedasti ümber magaja sääрте.

Ometi tundub poisile, et nii jääkülmade jalgade soojendamiseks on sellest vähe abi. Ta topib pliidualuse puid täis ja süütab põlema. Peab siis veidike aru ja paneb teevee kuumenema.

Enam ei oska ta Riina heaks kõige vähematki teha. Aspiriini ja kuuma teed otsustab ta siis anda, kui tüdruk üles ärkab või kui teda tuleb üles ajada. Enne ema kojutulekut peab ju plats puhas olema!

Rein istub kirjutuslaua äärde, lehitseb pildiajakirja, teritab pliiatseid ja peab aeg-ajalt Riina poole vaatama. Kui keegi oleks talle eile-üleeile öelnud, et tal on nii imepäraselt hea tüdruku ümber ja valvata, ta oleks ütleja välja naernud.

Akki meenub Reinule käekott. Avatud käekott ja nutsakuks muljutud taskurätik!

Ta jookseb õue, sealt kuuride taha põõsastesse.

See, mida ta kartis, ongi juhtunud. Põõsad ja pakk-kastid on madalaste võimuses. Ja Riina käekott niisamuti. Rohus vedelevad puudritoos, kamm, huulepulk ja tütarlapse käekoti muu tavaline padi-padi. Mingisugused klaasasjad on kildudeks astunud ja mullakamarasse sõtkutud. Üks punnpõskne tüdruk on jõudnud endale huulepulgaga maailmatu suure suu pähe maalida. Nüüd veab ta Riina tühja käekotti sangapidi järel, kotis aga rappub takuste juustega nukulaps.

«Kes lubas võõraid asju võtta!» pahandab Rein. Tüdruk laseb kotisangad lahti, kahmab turris tukaga nuku sülle ja taganeb hirmunult põõsaste varju. Teised marakratid ehmuvad samuti,

sest küllap on nad kõik käekotti revideerimas käinud. Ühele poisile on kulmupulgaga isegi vägevad vuntsid nina alla maalinud. Need on nii pikad saanud, et otsad ulatuvad kõrvade taha välja.

Rein hakkab mahapuistatud esemeid käekotti tagasi korjama. Mis on määrdunud ja mullased, neid tõmbab peoga natuke puhutamaks, mis on kamarasse sõtkutud, neid püüab välja urgitseda. Nii saab ta kätte peeglikillu, mingi metallvõrukese, näputäie õhukesi kaarjaid klaasitükke. Urgitseja vaatab neid hindavalt ja saadab siis tagasikätt põõsa alla.

Käekott põues, jookseb Rein tuppa.

Riina on vahepeal üles ärganud. Ta istub kušetiserval, pak-sudes hallides sokkides jalad põrandal, ja näksib lusikalt putru. Küllap nõuab kõht oma, aga toit käib miskipärast suus ringi.

Tüdruk on sassis peaga, ta silmalaud on tursunud, põsed lohus ja jumetud. Tundub, nagu ähvardaksid põsesarnad läbi pingul naha tungida. Pildi troostitust aitavad süvendada kortsunud pluus ja niisamasugune mantel kušetitsal.

Rein asetab käekoti Riina kõrvale.

«See jäi esiteks sinna maha... Põngerjad olid tühjaks kraaminud ja muist asju puruks tallanud,» selgitab Rein ja lisab naerdes: «Üks plikatirts oli endale suu kõrvuni pähe maalinud! Tea, kas sinu jaoks seda värvipulka enam üle jäigi!»

Riina haarab käekoti ja kukub selles ärevalt sorima. Sorib, sorib, siis küsib õnnetult:

«Ja ongi kõik, mis terveks jäi...?»

«Jah, kas midagi tähtsat on puudu... Ma lähen otsin veel!» pakub Rein.

«Ei, ei. Ära mine...» sõnab Riina alistunult. «Las olla pealegi...»

Tüdruk vajub norgu ja jääb apaatselt enda ette põrnitsema. See, mida ta ridikülist ei leidnud, näib tema jaoks siiski väga oluline, otse hädavajalik olevat.

«Vist oli mingi ravim...» arutab Rein endamisi. «Ta paistab nii haiglane... ja mulla sees olid kumerad klaasitükid... Need võisid küll väikese pudeli või ampulli killud olla!»

Vaevalt saab Rein Riina ette toolile istuda, et üheskoos nõu pidada, mis edasi teha, kui Riina kisub sokid jalast ja hüppab püsti.

«Ma pean kohe minema!»

Ütleb ja vaatab otsides ringi.

«Kus mu kingad on?»

Rein oskab teha ainult ühe järelduse. Ja nimelt: Riina kardab tema emaga kohtuda, kardab, et ema võib äkki koju tulla ja tundmatu kortsus tüdruku eest leida.

Seepärast ütleb Rein rahustavalt:

«Ega mu ema niipea ei tule.»

Riina ei tee sellest ütlemisest väljagi. Sellel ei paista tema jaoks

mingit tähtsust olevat. Minekule sunnib teda ilmselt mõni teine, palju tungivam asjaolu. Riina otsib kušeti ümbert oma kingi, närvitseb ja kordab ühtesoodu, nagu oleks tegu täiesti möödapääsematu sammuga:

«Ma pean kohe minema.»

«Ma pean ruttu minema.»

Rein laseb teda otsida, ta loodab, et Riina närvitsemishoog peagi üle läheb. Ent Riina jääb korraka poisi ette seisma ja purskab paluvalt:

«Saa ometi aru! Usu mind ometi... Ma pean kohe, nüüd kohe minema!»

Rein kehitab õlgu ja läheb toob puukastist sinna kuivama pistetud kingad.

Riina lükkab jalad kingadesse. Silmapilguks valgustab tütarlapse nägu pehme ja tänulik naeratus:

«Need on ju soojad kohe...»

Ta vaatab Reinu pika imestava pilguga, tõstab käe ja silitab korraks kergelt poisi õlga.

Otsekui häbenedes oma käkrunud ja kortsunud riietust, haarab Riina mantli ja tõmbab selle räpakalt ning kiirustades selga. Alles siis taipab ta, et mantel on samuti kortsunud. Ta ohkab ja püüab sissemagatud kortse peoga siledaks triikida. See ei anna tulemusi ja Riina käed vajuvad rippu. Kuid ainult silmapilguks. Ta leiab käekotist kammi ja tõmbab sellega mõned korrad läbi vanunud juuste. Ta liigutused on tõtlikud ja kärsitud.

«Ma siis lähen... Ma pean minema...» ütleb ta juba ukse poole astudes üle õla. Kuskil ootab teda midagi nii olulist, et see sunnib närvitsema ja ülepeakaela tõttama.

«Kas sul oli käekotis mõni rohupudel või?...» küsib Rein ootamatult. Ema juttudest ta teab, et on ravimeid, mida haige peab korrapäraselt võtma, muidu võib ravialusega kohutavaid asju juhtuda. On inimesi, kes kogu elu elavad ainult mingi rohu varal. Kas ei närvitse Riinagi just sellepärast? Kas ei ole viimati temalgi niisugune viga küljes, mis nõuab iga päev kindlatel kellaegadel tilkade või tablettide neelamist?

Riina jääb sammu pealt seisma, nagu oleksid Reinu sõnad ta paigale naelutanud, nagu oleks ta nähtamatu seinaga vastu põrganud. Rein ei näe ta nägu, aga tüdruku hoiak kõneleb kohkumisest. Riina vajub ettepoole ja tõmbab enda justkui küüru. Ta nagu ootaks uut hoopi, uut hirmu või uut valu.

See kestab ainult mõne silmapilgu.

Juba naeratab Riina kõledalt ja paiskab üle õla:

«Rohupudel... Häh! Mis ma sellega peaksin tegema! Sa oled puhta lolliks läinud!»

Rein ei ütle sõnagi. Ta ei mõista, mis Riinaga lahti on. Ta lihtsalt ei tea, mida tohib küsida või millest maksab rääkida. See kõle ja tehtud naer... Need üle õla heidetud järsud sõnad... See kum-

maline minekurutt... Aga see puhas naeratus, kui ta jalad kingadesse pistis... Missugune on nende meeleolukildude ühine nimetaja? Kas seda ongi olemas?

«Ma siis lähen...» ütleb Riina juba rahunenult veel kord. Reinule näib, nagu jääks ta pärast neid sõnu midagi ootama, nagu oleks selles minekukinnituses peidus mingi küsimus või isegi kõhk-lus.

Rein oskab vaid kohmata:

«Kas sa siia enam ei tule?...»

«Eks näe!» heidab Riina järsult, aga selles järskuses kõlab pet-tumus. Kas ootas ja lootis ta, et Rein midagi muud ütleb või koguni midagi otsustavat ette võtab.

Kas keerab ukse lukku?

Kas käratab: «Kuskile sa ei lähe!» ja hoiab tal õlgadest nagu tangidega kinni?

Kas võtab ta käed oma pihku ja palub hellalt, et ta jääks ja veel veidike puhkaks, kohvi jook?

Selle asemel küsib too isemoodi tõsine ja isemoodi mõtlematu koolipoiss Rein hoopis oma vagura häälega: «Kas sa siia enam ei tule?»

Miks ta nii küsib?

Ja korraga otsekui plahvatab Riina südames valus, väga valus äratundmine, et ta on kodutu. Hetke jooksul elab ta veel kord ja veel kibedamini üle teadmise, et isa kihutas ta löökide ja ränkade sõnade saatel kodunt minema. Et tal pole nüüd kedagi lähedast. Isegi joodikust isa mitte. Ka too ütles temast lahti. Et tal pole, kuhu minna, isegi sinna viina- ja tubakalõhnalisse säärvandiga tuppa pole tal enam asja. Kõik korralikud inimesed on juba aas-taid joodikuperest eemale hoidnud. Nii pole tal ühtki sugulast või tuttavat, kelle juurde ta julgeks ulualust küsima minna. On ainult Loori ja veel mõni kah-tuttav, kellel endalgi õiget peavarju pole... või keda ei tahagi nuruma minna... või kelle ette ta miski hinna eest oma muret ei laotaks... Jah... jah, aga... üks tuttav juba teab ta muret! Ta ise tahtis just temale sellest murest rääkida! Just Reinule. Sellele vagura häälega Reinule, kes ta selja taga seisab.

Riina pöördub, astub poisile lähemale ja pomiseb:

«Võib-olla õhtul, kui mul pole kuskile minna...»

Ta tuleb veel lähemale ja palub:

«Lase mind siis oma keldrisse... Eks ju... Lased?»

Rein ei tea, mida vastata.

«Tule kella kaheksaks õue... Kuuride taha...» palub Riina veel ja paitab jälle areldi poisi õlga. Siis on tüdruk läinud. Uksest tuppa tunginud õhuvool kannab Reinule ninna kojakappidega kori-dori imalat lõhna.

Rein lükkab kardina eest ja vaatab Riinale aknast järele. Jook-sujalu eemaldub tüdruk mööda esimestest sügislehtedest täpista-

tud tänavat. Rein tõstab käe, et olla valmis vastuviipeks. Sest Riina peab ju korraks siia üles vaatama! Peab ju! Kuidas siis tei-siti! Ent tüdruk ei heida akende poole ainsatki pilku. Ta tõttab, tal on kiire ja juba ta kaobki Reinu silmist.

Aknalseisja lööb järsult käega, nagu ütleks ta endamisi: ah, tühja kah, ära vaata, kui ei taha, kui sa siisugune imelik oled... Loll olin, et sulle aknast järele vahtisin... Hea, et sa ei näinud!

Kardin vajub aknale uuesti ette. Rein ei märkagi, et sellel pole enam ühtki auku. Pisut krobelist paranduspaika näppides küsib ta pahameelt unustades endalt:

«Niisugune imelik tõepoolest... Aga missugune see Riina siis öieti on? Kui saaks tema sisse augu käristada ja sinna pisutki pii-luda...»

Õhtul ei jõua ema ära imestada, kuidas aknakardinasse on jälle üks auk tekkinud.

10.

«Opetaja Kasemaa, kas teie ei tahaks õppenõukogule mõne sõnaga tutvustada koolivaheaja ekskursiooni ettevalmistusi oma klassis?»

Jaa, heameelega. Minu klass... see tähendab kümnes klass on lihtsalt kuld! Suured poisid ja tüdrukud, nad oleksid võinud nina kirtsu tõmmata, aga ei! Teate, nad kogusid mitu tonni vanarauda ja vanapaberit. Öieti öeldes: organiseerisid! Käisid papadele-mam-madele peale, need rääkisid oma töökohtades, et nii ja naa, koolil on vaja... Ja väga paljudes töökohtades korjati utili kokku, pandi autodele ning anti meie klassi nimel kogumispunkti ära! Nii teenis klass mitukümmend rubla. See on ju väga ilus kingitus ühise eks-kursiooni kassasse...»

«Kes selle organiseerimise mõtte peale tuli?»

«Eks me klassis üheskoos neid majandusasju arutasime... Siis sai soovitatud... Neil endil pole siisugustes küsimustes veel koge-musi...»

11.

Helesinised pappkaaned kaenla all ja fotoaparaat rihmapidi üle õla, tõttab Rein rõõmsal meelel kodu poole.

Sügisõhtune agulitänav on küll säravaene ja natuke nukker, ent armsalt kodune. Laternad ja majade numbrituled peegelduvad veelompides. Akendest hõõgub punast-kollast-rohelist või koguni lillelist valgust. Märg asfalt sätendab kavalalt nagu kiilasjää. Korstnad suitsevad ja tuul kannab ninna kord puude karget, siis turbabriketi mõrkjat lõhna. Nurgamaja avatud aknapooled aga annavad teada, et selles kodus keedetakse täna õhtul hapukapsa-suppi...

Siiakanti eksinud takso sõidab hoolimatult läbi lombi ja pritsib Reinu porise vihmaveega. Rein kuivatab kõigepealt helesiniseid kaasi ja kontrollib, kas märga pole kaante vahele nõrgunud. Alles seejärel rapsib kergelt ka pükse ja tuulepluusi hõlmu.

Tänane õhtupoolik oli olnud nii meeldiv ja ülendav, et seda annab kindlasti veel hulk aega mäletada. Diplom ja käepigistused. Head sõnad ja naeratused. Paar paremat fotot otsustati rändnäitusega rändama saata. Autasustamisest lubati ametliku kirjaga ka kooli teatada, et sealne rahvas Reinule igasuguste kohustustega liiga ei teeks. Fotograafia nõuab noormehelt juba isegi kohutavalt palju aega.

Seesugune tunnustus ja hoolitsus liigutas Reinu väga. See otsekui süstis temasse rõõmu ja ettevõtlikkust. Ühtlasi tunnetas ta, et oskaks veelgi ilmekamaid ja kõnekamaid fotosid teha, kui ainult aparaadiniru lubaks. Viimane hakkas tema võimetele ja plaanidele juba alla jääma. Ja ta pidi jälle kahetsusega tõdema, et uus riist, isegi lisaobjektiivid vanale käivad ta kasinale rahakotile üle jõu.

Pärast diplomit ja käepigistusi oli tal täna olnud veel väga kosutav jutuaamine Jaan Rämmaliga. Õieti ei saakski seda jutuaamiseks nimetada, vahetati ainult mõned laused, aga need laused olid tuumakad usaldusest ja asjalikkusest.

Tema oli küsinud:

«Kas üks tütarlaps võib täna teie juures ööbida? Tal pole kuskile minna!»

Jaan oli kõhklemata vastanud:

«Võib küll. Suure toa diivan on vaba. Leppigu sellega. Teki ja padja annan ka.»

Tema oli siis natuke aega endamisi aru pidanud, aga lõpuks ikkagi ütelnud:

«Ma ei tea temast õieti midagi. Alles eile õhtul saime tuttavaks...»

Jaan oli naeratanud oma südamlikku naeratust ja sõnanud:

«Pole viga. Pikapeale saad teada. Kõik südamesõbrad on kunagi võhivõõrad olnud. Ja eks kõik ärapõlatud samuti. Mis ta nimi on?»

Nime teada saanud, hakkas Jaan sellega tuntud kombel mängima:

«Riina... Irina... Inira... Niira... Nairi... Aniri... See on lühend Katherinast. Kreeka keeles: puhas, häbiplekkideta! Näe, midagi juba teame!»

Tema oli seepeale pomisenud:

«See nimi... see ei pruugi veel õigust ütelda...»

Jaan oli pahaseks saanud ja hüüatanud:

«Suu kinni! Ise «ei tea temast õieti midagi», aga juba kahtlustab!»

Imelikul kombel oli see Jaani järsk ja pahane ütlemine Reinule koguni rõõmu teinud.

Veel tegi Reinule täna heameelt see, et ta oli päeval vallikraavi

pargis hulga ilusaid momente tabanud. Lapsed ja vesi. Puud ja lapsed. Puud ja nende varjud. Lapsed ja tuvid.

Kui nüüd popipäeva pärast koolis ainult pahandust ei tuleks...

Kui mõni naabrinaine emale Riinast ei räägiks...

Kui endale ometi ühe väärt aparaadi saaks...

Rein peab mõttes endale tunnistama, et kui kaks esimest soovi võivad üsna kergesti täide minna, siis kolmandaga ei juhtu seda niipea küll mitte! Õpilasmalevas teenitud rublad läksid peaaegu viimseni kušeti ja uue vatiteki ostmiseks. Kaua sa ikka vanas väljaveninud põhjaga raudvoodis vaevled! Uue vatiteki oleks ta küll ostmata jätnud, aga ema ütles, et nii lipitud-lapitud vaiba all olevat noorel mehel häbi magada, et niisuguse naru oleks Trumli-Sasski ära põlanud.

Pärast Lutsu «Tagahoovis» läbilugemist on millegipärast just Trumli-Sass emale otsekui mingiks mõõdupuuks saanud. Kui ese on parajalt räbal, siis kõlbab see vaid Trumli-Sassile, kui hoopis naru, ei kõlba temalegi.

Enne koduhoovi väravast sissemarssimist peab Rein seistama: õuelt kostab rämedat vaakumist.

Läbi väravaprao piiludes näeb ta, et tänavalaternatest ähmaselt valgustatud õuenurgas kuuri ja puuriida vahel rähkleb kobar inimesi.

Seal on ju seesama Varese-kamp ja... ja nende keskel üks tüdruk! Riina! Tema jah!

Poisid seisavad ringis ja tõukavad tüdrukut ühe juurest teise juurde. Riina püüab kätega vehkides tasakaalu säilitada, poisse lüüa või neile küüntega näkku sähmata. Väntsutamise on ta mantlihõlmad lahti vajunud, ennegi rebenenud ja haaknõelaga kokkupistetud pluus lipendab juba päris näruselt. Poistekamp aga naerab ja ropendab.

Rein seisab värava taga nagu tulistel sütel. Ta ei oska Riinat aidata. Ta ei tea, mida ette võtta. Jõud on täiesti ebavõrdsed. Neli paari rusikaid löövad ühe paari korrapealt tummaks. Ja kui kambameeste nukid-kantsikud veel juurde arvata, siis ei maksa pealejäämist lootagi.

Rein saadab abiotsiva pilgu mööda tänavat üles ja alla. Eemalt paistab aegamisi tatsav eideke. Ainult tema...

Jah, täna oleks jälle Kaabusid tarvis! Aga või nad sul igakord nii varnast võtta on!

Väntsutajad ei väsi. Naer ja mõnitused ei lakka.

Enam ei tohi kõhklemisega aega raisata! Saagu mis saab! Tulgu mis tuleb!

Rein astub julgesti väravast sisse.

«Hei! Varese-jõmmid, mis te rassite!» püüab ta omamehelikku tooni tabada.

Poistekari pöördub segaja poole.

«Ära sa märgi!» venitab keegi. «Vaata, kus julge sell! Endal võlg maksmata, aga ei kardagi suud pruukida!»

«Julgus pidi pool võitu olema! Tulge siia, ma näitan teile vahvaid pilte!»

«Mis sul, tühjal, ka näidata peaks olema!» põlastab Varese-poiss vastuseks. Sellele vaatamata nihkub ta oma meeste eesotsas Reinule lähemale. Küllap teda üllatab ja teeb uudishimulikuks Reinu semulik toon ja lahke kutsumine. Niisugune toon ja kutsumine räägivad soovist kambaga head vahekorda luua. Räägivad justkui pugemisest! Aga kes poeb, see väriseb! Ja kes väriseb, see pelgab!

«Äh, kardad edaspidi kitli peale saada ja ujud sellepärast külje alla!» leiab pealik Reinu käitumisele kokkuvõtva seletuse.

«No tulge, tulge!» kutsub Rein. «Lähme sinna, meie koridori ukse peale. Seal valgust rohkem.»

Helesiniste pappkaantega kutsuvalt viibates liigub ta trepi poole, mis koridori ukse viib.

Reinu plaan on õnnestumas. Varese-poisid tulevad talle küll lontsides, aga täiesti sõnakuulelikult järele. Riina on rahule jäetud. Ta seisab üksi õuenurgas ja võiks nüüd minema lipata.

Rein on juba trepil ja heidab pilgu üle öla. Oma hämmastuseks näeb ta, et Riina seisab endisel kohal puuriida ääres ja vahib üksisilmi tema poole.

Kas tüdruk siis tõesti sellest lihtsast manöövrast aru ei saanud? Ja mis siin üldse aru saada peaks olema? Kallaletükkijad on eemale läinud — nüüd katsub iga vähegi arukas inimene jalga lasta. Mis ta veel ootab!

Poistekari jõuab trepi ette.

Rein pöördub näoga õue poole.

Põgenemise asemel on Riina koguni mõne sammu veel lähemale tulnud.

Ettevaatust unustades vehib Rein paar korda pikalt käega. Niisugune signaal kõneleb kõigile küllaltki selget keelt. Ka Varese-poistele.

«Vahi, vahi... kaval kah!...» hüüatab peavares. Ühe hüpega on ta trepimademel, haarab Reinu käest helesinised kaaned ja tõukab poisi mademelt alla.

Rein aimab halba. Ta tahab trepist üles söösta. Ent vareste kolmik tuleb talle kallale. Nad ei lase teda pealikut ründama. Rüsinas katkeb fotoaparaadi rihm. Aparaat kukub rüselejate jalge alla.

Varese-poiss võidutseb trepimademel. Ta on Reinu näitusefotod kaante vahelt välja võtnud. Lehvitab neid käes ja irvitab:

«Sa vahi nüüd hoolega! Ja pane endale kõrva taha: varestega nalja ei tehta!»

Selle ära öelnud, tõmbab pealik fotod demonstratiivselt poo-

leka ja viskab tükid õhku. Laperdades maanduvad need porisele trepile ja õuele.

Uue jõu ja vihaga sööstab Rein poistele kallale. Kuid kolmik on temast üle ja tõrjub ta toorelt tagasi, ta ei pääse trepimademele Varese-poissi õpetama.

Pealik on trepilt alla hüpanud. Ta tõstab maas vedeleva fotoaparaadi rihmapidi üles, ja nagu oleks lingu ning lingukiviga tegemist, keerutab aparaati vihinal ümber pea.

Alles nüüd märkab Rein, et aparaat ei ripugi tal enam õlal. Ta muutub lausa metsikuks. Ta peksab otse arutult käte ja jalgadega enda ümber. Ent seegi pingutus ei aita, ta ei ulatu Varese Jaagule kätte maksma. Küll aga tabavad teda ennast vastaste tulivalusad nuudihoobid.

Nüüd lendab fotoaparaat Varese-poisi käest lingukivina õhku, põrkab vastu seina ja matsatab siis trepi äärde mudasele peenrale.

Sel silmapilgul jookseb pealiku selja taha Riina. Tal on käes puuriidast haaratud kaigas. Peavares saab ränga löögi selga, röögatab ja kisub end kööku.

Juba ründab Riina seda kallalekippujat, kes Reinu käe on selja taha väänanud.

Teisel korrusel avatakse aken. Elatanud mees pistab pea välja ja küsib pahase häälega:

«Mis siin lahti on?»

Neli kambameest põgenevad väravast tänavale. Kõige viimasena kaob ikka veel hädiselt köökus pealik.

«Mis sa topid oma nina... Vaata, kui loobivad veel aknad sinna... Sina nüüd mõni arupärija või kedagi...» toriseb naise häälel mehe selja taga.

Mees tõugatakse kõrvale, ja ilma et ta õuele ainsatki pilku heidaks, tõmbab naine akna hästi kähku kinni.

Ouel valitseb vaikus. Siin on nüüd nõnda vaikne, et paneb lausa imestama, kuidas võis äsjane kaklusemelu nii äkki ja nii sootumaks vaibuda.

Rein istub porisel trepimademel. Paokil kojauksest langeb temale soe kollakas valgusvihk. See joonistab istujast pika musta varju, mis trepiastmetelt, pea ees, alla õuekividele ulatub. Rein hoiab käte vahel mudase ja kriimustatud kestaga fotoaparaati. Ta nagu ei julgeks nahkkesta nõo pe avada, aparaati välja võtta ja sellele pilku heita. Mis seisukorras võiks tema truu kaaslane küll olla! Kas sellest üldse enam pilditegijat on!

Hajameelselt korjab Rein enda kõrvalt paar katkirebitud fotot. Pühib neilt varrukaga pori, ent laseb puruks kistud pildid näpude vahelt jälle trepile libiseda. Alles nad olid näitusel! Alles neid vaadati... Alles nad teenisid diplomi... Diplomi! Kus on diplom? See oli siinsamas fotode juures kaante vahel!

Rein paneb aparaadi käest ning hakkab pilditükke maast üles

korjama. Neid on trepil, trepi ees õuel, isegi koridoris, isegi vee-
toru vahel... Aga diplomit ei ole!

«Mida sa otsid?» kuuleb ta Riina häält.

Siiani pole Reinul peale fotode ja aparaadi mitte millegi muu
jaoks silma ega kõrva olnud. Alles nüüd meenub talle tüdruk. Ja
ta avastab, et Riina toetub trepiotsa juures vastu maja seina. Riina
nal on käes neljanurgeline paberileht. Ta küünitab seda Reinu
poole ja küsib uuesti:

«Mida sa otsid? Kas seda või?»

Too neljanurgeline leht ongi diplom. Hullusti porine, peaaegu
pooleks rebitud. Jõhker käristamishaav kriipsutab maha diplomi-
omaniku nime.

Rein kahmab tüdruku käest diplomi, püüab seda puhastada,
püüab rebestust kokku sobitada. Ta püüetest on vähe abi. Endist
välimust ei annaks sellele auväärt dokumendile tagasi enam üks-
kõik kui hoolas puhastamine, silumine ja liimimine.

Rein istub uuesti trepile, tõstab fotoaparaadi endale sülle,
laseb käe diplomiga lõdvalt rippu ja jääb norutama. Ta kõrval
lebab käputäis lõhutud ja määratud fotosid.

Pikkamööda nihkub Riina Reinule lähemale, kõhkleb viivu ja
istub siis poisi kõrval.

Nad kõssitavad tükk aega õlg õla vastas.

Siis ütleb Riina ettevaatlikult ja pehmelt:

«Kas need... kas see kõik on sulle väga tähtis? Fotod ja, dip-
lom ja...»

Kulub veidi aega, enne kui Rein noogutab. Paistab, nagu oleks
ta tahtnud vastuse üle endamisi tõsiselt aru pidada.

Ta noogutab veel kord ja pomiseb:

«Need olid näitusel... Õeldi, et...»

Ent kohe lööb ta selgitusele käega, ta näole tõuseb väikese
poisi poolhabelik naeratus ja ta ütleb usaldusliku ning uhkusest
pakitseva häälega:

«Ma pole varem mitte kunagi ühtki auhinda saanud! Mitte
kunagi! See oli esimene...»

Riina vaatab teda mõtlikult. Ta püüab sisse elada sellesse
rõõmu, mida poisile on diplomi saamine pakkunud. Ta püüab tun-
netada poisi praeguse kurbuse suurust. Ent tema otsekui alatead-
likust olakehitusest võib välja lugeda, et Reinu rõõm ja mure jää-
vad talle kaugeks. Murest võib ta ehk veel aru saada. Rikutud
pildid, käristatud diplom, viimati on aparaat tõsiselt viga saanud,
on ju solvav kambale alla jääda... Aga uhkus ja rõõm ühe dip-
lomi pärast? Kas see võib tõesti nõnda suur olla, et häälestki
välja kostab?

Riina ei ole kunagi igatsenud silma paista, teistest üle olla. Ta
pole isegi sellest hoolinud, et eesminejale järele tõtata, temaga
sammu pidada. Riina on igatsenud ainult rahu, soojust, rõõmsat
meelt, kodusust... Ja viimasel ajal kõige rohkem unustust, lõd-

vestust, muretut kergust... kas või mõneks tunniks, kas või hili-
sema vaeva hinnaga.

Oma poisikeselikku uhkustamist ja usalduslikkust sealsamas
häbenedes ütleb Rein jämedalt:

«Kuradi ahvid, kindlasti panid aparaadi tuksi!»

Riina saab aru, miks Rein äkki hoopis teiseks muutus. Ta tun-
netab tehtud kuraasi ja mängitud jämedust, mille taha poiss püüab
oma õiget sisemust peita.

Otsekui tahaks ta toda õiget Reinu siia trepile tagasi kutsuda,
sirutab Riina käe, et poissi koduse, emaliku puudutusega lohu-
tada.

Ent Rein käratab kurjalt:

«Miks sa ära ei jooksnud! Va tola! Loll ja ohmu, nagu plikad
ikka!»

Riina võpatab. Ta käsi vajub alla, tema lohutust pole tarvis.
Rein on meelepahas oma lohutuse juba leidnud. Meelepahas ja
stüdistustes.

«Noh, nüüd on sul suu kinni!» põlastab poiss.

«Ma tahtsin sulle abiks jääda...» pomiseb Riina.

«Noh, ja olidki abiks...» heidab Rein mõrult ning tõukab üht
trepile kleepunud pilditükki tähendusrikkalt jalaga.

Poisi vihase vaate sunnil tõuseb Riina vaikselt püsti ja hak-
kab minema. Ta kisub palituhõlmad koomale ja astub silmalt üle
õue, avatud hoovivärava poole. Tänavalaternast helendav nelinurk
otsekui hüpnotiseerib teda ja kutsub ta lõpuks endasse. Veel libi-
seb üle kõnnitee tüdruku mustav vari, siis on ka see Reinu silmist
kadunud.

Kuhu Riina läks?

Ega ometi alatiseks?

Ei, ei! Alati ei tohi!

Rein torkab diplomi ja näputäie pilditükke poriste kaante
vahela, haarab aparaadi kaenlasse ja jookseb Riinale järele. Jook-
seb koduukse kollakast valgusjoast tänavalaterna jahedasse
kumasse.

Ei, ei! Alati ei tohi!

Onu Jaanist ei saanudki Riinale rääkida... Ja suure toa
punase riidega diivanist, mis Riinat ootab.

Ja täna tehtud fotodest.

Ja popipäevast.

Ja küsida ei saanud ka midagi.

Näe! Sealt ta läheb!

«Küllastasin X klassi õpilase Rein Äärma kodu. See on tagasi-
hooldlik vaheseinaga tuba, ent väga puhas ja korras. Kõikjal on
tunda ema hoolitsevat kätt.

Õpilasel on oma töölaud, raamaturiidul ja uus magamisase (kušett). Õpilase töö- ja puhketingimused on head.» (Klassijuhataja sissekanne kodude külastamise žurnaali.)

13.

Rein ja Riina seisavad lampkatusega üksikelamu valgustatud ukseesisel. Reinul on kaenla all helesinised kaustakaaned ja fotoaparaat, mille katkenud rihtm tilpneb nagu kõhnuke sabajupp poisi selja taga. Rein silub käega juukseid ja kohendab tuulepluusi hõlmu. Nagu ta mäletab, oli Ilmari ema väga range korranõudja. Neil mõnel korral, millal Rein Ilmari juures käis, tuletas perenaine talle juba välisuksel jalgade pühkimist meelde. Vihmase ilmaga tuli kingad tingimata esikusse jätta. Sugemata jäänud juuste pärast aga saadeti külaline esikupeegli ette tagasi.

Riina vajutab kolm korda lühidalt kellanupule. Tüdruku mantel on ikka endist viisi kortsus ja kohati määrdunud. Päeval, tööjuures, polnud Riinal aega ega võimalustki triikraua ja puhastusvahenditega toimetada. Kohviksöökla nõudepesijal jätkub tegemist-küürimist, nii et küll saab. Külastajate vool ei lakka minutiski ja kõik need mehed ja naised vajavad aina puhtaid sööginõusid.

Imelikul kombel ei pööra Riina oma korratule välimusele mingit tähelepanu. Ta käsi ei tõuse isegi selleks, et Reinu eeskujul juukseid kohendada. Ta on kannatamatu ja närvitsev. See, mis ta mõtteid täidab, on talle ilmselt palju olulisem kui kortsus palitu või salkus juuksed.

Uks avaneb ja lävel seisab Pikk-Kaabu. Tal on igati heal järjel oleva noormehe välimus. Seljas punane ummissärk, sellel musta-punaseruuduline kodukuub, jalas kreemikad pehmest riidest püksid. Karvaste käänistega punased toasussid tõmbavad võõra pilgu tahtmatult neid uudistama.

Rein tervitab. Vastus jääb tulemata. Just nagu eile bulvaril, kus keegi teretamisele sõnu ei raisanud.

Pikk-Kaabu on tõsise ja valju moega.

Sõna lausumata laseb ta tulijad avarasse, säravalt puhtasse ja maitsekasse esikusse. Selle ühel seinal ripub sepis ronitaimedega, teisele on nikkeltorudest ehitatud riidevarn. Viimase naabruses asub suur ovaalne peegel.

Mõne silmapilgu uudistavalt ringi vaadanud, hakkab Rein kohe kingi jalast ära võtma.

Pikk-Kaabu küsib lühidalt ja järsult:

«Mis lahti?»

«Reinul oli suur õnnetus,» alustab Riina paluvalt, nagu kartes, et nad ootamatu tülitamise pärast kõvasti tõrelda saavad.

«Soo-oh! Mis õnnetus. Poisil pea otsas, jalad all...» ironiseerib Pikk-Kaabu. «Ega siin traumapunkt ole!»

Siiski lükkab ta ühe ukse lahti ja annab peaga viidates luba sealt sisse astuda.

Riina kiirustab käigu pealt edasi seletama:

«Varesed tükkisid mulle kallale. Rein tuli vahele. Varesed küskisid ta fotod ja diplomi puruks. Aparaat on rikkis... Kõik minu pärast!»

Ja Reinu poole:

«Noh, näita!»

«Mis siin näidata...» pomiseb Rein, ent lööb kriimud helesinised pappkaaned siiski lahti. Nende vahelt vaatavad vastu rebitud ja porised fotod. Kõige peal hakkab silma rüüstatud diplom.

Rein ei suuda seda kauem vaadata ja vajutab kaaned kiiresti kokku.

«Fotoaparaati pole ma veel täpsemalt uurinud, aga avaja ei tööta ja vinnastaja samuti... Mine tea, mis kõik veel viga võib olla. Kui ikka paar korda vastu maad matsatab, siis head ära looda!» laob ta oma mure lagedale.

«Noh, ja mis mina nüüd...» alustab Pikk-Kaabu pahaselt. Reinu mure pole temani jõudnud, temale on üsna ükskõik, mis-auguses seisukorras on kunagise kooli- ja klassivenna fotoaparaat. Võib-olla on tal isegi hea meel, et teisel räbalasti läks! Ärgu ikka tulgu oma diplomit nina alla hõõruma!

Riina hüüatab vahele:

«Mina rääkisin Reinule augu pähe ja vedasin ta siia... Et küll sa neile varesepoegadele alles näitad... See on ju täitsa seatemp! Rein oli alguses nii endast väljas, et kole kohe vaadata...»

Juba on Pikk-Kaabu haistnud mingit kavalat malekäiku, mida praegune olukord endas peidab. Ta mossis nagu muutub mahe-damaks. Sellesse tekib kübeke kavalust ja plaanitseja kaalutlevat uudishimu. Ta surub Reinu sõbralikult istuma ja raputab karvase käänisega sussid oma jalast Reinu ette: «Torka varbad varjule!»

Ükskõiksest ukseavajast on mõne hetkega saanud tähelepanelik koolivend, kellele teise õnnetus on niisama valus kui enda oma, kes murelikku kaaslast tahab kõigepealt hoolitsuse ja koduse soojusega lohutada.

Enne kui Pikk-Kaabu saab veel midagi Reinu meeleolu tõstmiseks ette võtta, haarab Riina pealikul varrukast ja veab ta anuva pilgu saatel eemale. Nurgas sosistab ta noormehele mõned tungivad sõnad kõrva. Neil on nähtavasti mõju, sest Pikk-Kaabu ja Riina lahkuvad toast. Hetke pärast vaatab pealik ukse vahelt tüppa ja ütleb Reinule vabandavalt:

«Oota natuke. Ma tulen kohe tagasi. Naistega on alati igavene nuhtlus... Ikka on neil midagi vaja...»

Uus olukord viib Reinul mure hetkeks peast. Ahne uudis-

himuga vahib ta oma kunagise klassivenna eluaset. Mõne aasta eest oli sel toal igatahes hoopis igapäevasem väljanägemine. Misesugune täpselt, seda Rein ei mäleta, aga imestama tookord küll ei pannud.

Läbi ukse kostab Riina hää:

«Ma jooksin kohe hommikul siia sind otsima... Aga sa olid juba tööle läinud.»

«Pole vaja siin jõlkuda...» pahandab Pikk-Kaabu.

«Sa tead ju küll...» alustab Riina õnnetu häälega, millest samal ajal kõlab ka mõistmist kerjav alandlik toon.

Siis kriuksub kuskil mingi laegas. Seejärel avaneb ja sulgub mingi uks.

Reinu pilgud rändavad mööda Ilmari tuba.

See on lihtne, isegi range, sisustatud ainult kõige hädavajalikumaga. Hele mööbel on omanäoline, mitte tavaline, poest juhuslikult ostetud mööblitükkide kogu.

Toa rangust rõhutavad parketti kattev rohekas ühevärviline vaip ja üksikud hästi plakatlikud graafilised lehed helehalliks värvitud seintel.

Ainus sein, mis ruumi üldisest ilmast välja langeb, asub laia kušeti kohal. Sinna on läbisegi paigutatud mitmesuguseid värvi-fotosid. Võib oletada, et kääritööd on tehtud nii ajakirjade kui ka raamatute ja brošüüride kallal.

Väljalõigetel on kujutatud poksijaid, võidusõitjaid, tapjaid, mehi, naisi... Kogu ulatuslik, peaaegu tervet seina kattev ekspositsioon on valitud selliselt, et iga jäädvustatud situatsioon või hetk on seotud kas hirmu, valu, kohutava nägemuse, julma kohtlemise või ebainimliku poosiga. Aina julmus ja sadism! Aina õudus ja piin!

«Küll on endale ikka näituse kokku kraapinud!» mõtleb Rein. «Sihukest seina ei tahaks küll päevast päeva silma ees hoida! Ajab iiveldama!»

Seal tuleb Reinule meelde üks kevadine õhtu. Nad käisid sel ajal vist viiendas klassis. Koondus läbi, kõnniti nelja-viekesi Ilmari poole. Mispärast Ilmari poole, seda ei oskagi praegu ütelda. Võib-olla sellepärast, et Ilmaril oli kuuri all koroonalaud. Seda ei keelatud kunagi, ainult et enne mängimist pidi midagi head ja kasulikku tegema. Kas peenraid kastma või istutusauke kaevama või prahti riisuma... Ilmari kodus oli poiste jaoks niisugune komme sisse seatud. Ilmari ema pidas sellest kõvasti kinni.

Sel õhtul millegipärast koroonat ei mängitud. Nad hulkusid niisama aias ringi. Vist olid ema-isa kodunt ära ja kuuriuks lukus, aga võtit Ilmar ei leidnud.

Siis ütles Ilmar:

«Tahate kihvti nalja näha?»

Miks ei!

Ilmar lippas majaehitusest ülejäänud lauavirna juurde ja tõm-

bas selle alt välja suure neljakandilise pudeli. Pudelil loksus kollakas vedelik.

Ilmar asis pudeli kaenlasse ja viipas poisid endaga kaasa.

Mindi kolm-neli tänavat siit edasi, päris metsa äärde välja. Seal oli planguga piiratud aed. Aeda valvas suur hundikoer. Kui kuri ta just oli, seda ei osanud neist keegi ütelda, aga haukus küll vägevasti. Tarvitses kellelgi plangu taga krõbistada, kui koer sellest juba peremehele kuulutas.

Plank oli ehitatud niimoodi, et postid ja põiklatid asusid väljapool. Seda mäletab Rein selgesti.

Ilmar pani pudeli maha, ronis posti juurest üles ning seadis end põiklati peale seisma.

Koer haukus mis hirmus ja kargas Ilmari kohal vastu planku. Aga Ilmar ei teinud sellest väljagi. Planguharjani koer hüpata ei jõudvat, peremeest, kes võiks haukumise peale riidlema tulla, polevat sel kellaajal kunagi kodus.

Siis ulatasid nad pudeli Ilmarile kätte ja ronisid kõik samuti põiklatile.

Ilmar kruvis korgi ära ja hakkas pudeli sisu koerale kaela kallama. Niipea kui koer plangu najale hüppas, niipea Ilmar talle kollakat vedelikku vastu läigatas.

Nad naersid ja mõtlesid, et tegu on üksnes koera õrritamisega, et küllap on pudelis lihtsalt kollakaks tõmbunud vesi.

Kui aga koer hakkas kiunuma ja kiljuma, püherdama ja pead vastu maad hõõruma, siis said nad aru, et tegu pole hoopiski süütu naljaga. Ka olid põõsaste lehed ja muru, kuhu vedelikku paiskus, pruuniks kõrbenud.

«Mis sa teed! Jäta järele!» keelasid nad Ilmarit. Aga Ilmar ainult naeris, kui koer kiljudes ja vääneldes põõsaste vahel püherdas.

Nad hüppasid plangu pealt alla ja jooksid minema. Aga Ilmar ei tulnud enne, kui oli ka viimase tilga koerale kaela valanud.

«Mis see oli?» küsisid nad Ilmarilt.

«Väävelhape! See võtab luuni välja!» vastas Ilmar.

«Miks sa niiviisi tegid?» küsisid nad veel.

«Naljapärast. Tahtsin näha, kuidas mõjub. Küll kiunus! Eks ole... Kõva kraam!» vastas Ilmar isesuguse võika rõõmu ja rahuloluga.

Järgmisel päeval tuli peremehel truu aiavalvur maha lasta. Koera haavad olid nii kohutavad, et neid oli võimatu ravida.

Nemad, poisid, vaikisid nagu haud. Nad ei julgenud kellelegi ütsatada, et olid kogu seda jubedat etendust pealt näinud.

Igatahes koroonamänguga oli neil Ilmari juures alatiseks lõpp. Binna nad enam ei läinud, kuigi Ilmar kutsus ja kuigi ta ema omalt poolt sõna saatis, et koroonat poja koolivendi ootavat. Nüüd tagantjärele mõeldes on üsna kindel, et õues või aias ootasid ka mõned koristustööd.

Kas see hingelaad, mis seal planguharjal ilmsiks tuli, Ilmaris veel tõesti peaks edasi elama?

Ja kas ainult piltide kogumise näol?

Uks läheb uuesti lahti ja Pikk-Kaabu tuleb tuppa, istub kõrgesse kiiktooli ja süütab sigareti. Ta ei rõhuta oma tähtsust, kuid ta hoiakust ja liigutustest võib aimata mõningat talitsetud võimukust ja iseteadlikkust. Seda kriipsutab alla ka niisugune asjaolu, et pealik istub kõrgel toolil, Rein aga tema jalge ees madalal kušetil.

«Ah et mängisid kavaleri ja õilsat rüütli,» ironiseerib Ilmar kergelt. Aga nähes, kuidas Rein pahuraks tõmbub ja oma aparraati näppima hakkab, saab ta veel kord kinnitust, et juhtunu on Reinu valusasti puudutanud ja et seetõttu pole Reinul kõige vähe-
matki tahtmist lõmpsida.

«Jaa... fotokunst... kõige noorem kunstiliik...» filosoferib Ilmar ja teeb näo, nagu püüaks ta Reinu muresse sisse elada ning oskaks Reinu kiindumustki hinnata. «Selle kunstiliigi omapära peab tunnetama. Selleks peab annet olema. Muidu teed plõksu ära, pilt on, aga kunsti ei ole... Jaa, ma mäletan küll, kuidas sa juba siis iga kopika fotoasjanduse peale mängu panid. Ikka filmid ja kemikaalid ja paberid ja... Eks sa sellepärast mõnele puu-
peale raha eest matiülesandeidki valmis vehkisid. Teised läksid jäätiseputkasse, sina aga fototarvete poodi! Oli ju nõnda, eks, klassivend!»

Rein noogutab tahtmatult: mis õigus, see õigus! Jäätisepulk tundus tihti igatsuse tipuna, sest seda lubas ta endale väga harva. Nagu praegugi veel. Muust, kallimast suupärasest rääkimata.

Äkki hüppab Ilmar püsti, jätab tühja kiiktooli õõtsuma, toob kapist klaasid ja pudeli ning valab sisse. Tulevalguses sädeleb tumepunane vein.

«Loputa suud! Tuju läheb paremaks!» ulatab ta ühe klaasi Reinule ja kõlksab pokaalid kokku.

Rein rüügab pisikese lonksu. Maigutab mõnutundest suud ja uudistab veini läbi klaasi. Seejärel lonksab uuesti, nüüd juba üsna paraja suutäie.

Vein on hea. Ei hapu, ei magus, mingi omapärase maitsega. Mitte niisugune magus-läage solk, nagu see, mida nad poistega on mõned korrad klappinud. Suvel kolhoosis, kui oli vihapüha... Ükskord linnaski... Läksid sauna ja võtsid pudeli kaasa, et näha, kas laval, palavas hakkab rohkem latva.

Tuppa tuleb Riina. Ta on end põhjalikult korrastanud ja silunud, kamminud ja jumestanud. Haaknõela pole enam näha. Küll aga võib märgata pikki lohakavõitu nõelapisteid, mis rebenenud kohti koos hoiavad. Seelik ja pluus on koguni nii siledad, et tuleb uskuda: nad on vahepeal triikrauaga tutvust uuendanud.

Koos kammitud juuste, värvitud huulte ja parandatud pluusiga toob Riina kaasa ka teistsuguse käitumislaadi. Ta vajub nõtkelt

tugitooli, nihutab end poollamasklevasse poosi ja viskab jala üle põlve. See vaba ja lõtv hoiak, need rahutult kilavad silmad on täielikuks vastandiks sellele pildile, mida Rein täna hommikul kuuride taga nägi. See praegune pole ka sedamoodi tüdruk, kes talle puuriidast haaratud kaikaga appi tuli ja kes teda hiljem trepil trööstida püüdis.

Elavalt, silmade välkudes ütleb Riina pealikule:

«Sa pead meie poistega neile kuramuse varestele ühe kabelimatsu andma!»

Nende sõnade järel kargab ütleja toolilt üles ja surub end miilustades vastu Pikk-Kaabu õlga.

«Tean ise. Ära tule õpetama!» lükkab pealik tüdruku ükskõikselt kõrvale.

Pealiku tuimus ja hoolimatus ei paista Riinat riivavat. On ta sellega harjunud? On ta sees mingi jõud, mis aitab teda sellest üle olla?

Riina ei istu enam tugitooli tagasi. Vist on ta oma äsjase tungiva soovigi unustanud. Ta ümiseb laulda ja keerutab valsisammul mööda tuba ringi. Seina ääres seisva riiulkapini jõudnud, lülitab ta sisse magnetofoni. Tuppa paiskub rütmikas, trummisoolodest hakitud tantsulugu. Riina heidab käed kukla taha ja hakkab tantsima — kuigi üksi, ometi igatsevalt ja väljendusrikkalt.

Rein ja Pikk-Kaabu jälgivad teda mõne silmapilgu. Pealik igavlevalt, Rein huvitatult, tüdruku tantsurõõmule kaasa elades, temaga kaasa igatsedes.

«Keera vaiksemaks. Tahaks sõna rääkida!» hüüatab pealik rahulolematult.

Koketselt mossitades täidab tüdruk käsu. Ka see keeld ei suuda tema meeolelu rikkuda. Ta kapsab toas kergejalgselt ringi. Puudutab üht või teist eset, kõlistab laualt haaratud klaase korraks vastamisi, otsib tegutsemislustile ja ootamatule energiatulvale avaldumisvõimalusi. Isesugune kergus ja hõlpusetunne on haaranud ta enda võimusesse.

«Tead mis, kallis klassivend...» alustab Pikk-Kaabu mõtlikult. Nihkub oma tooliga Reinule lähemale ja kõlksab Reinu klaasile kergelt külge. Rein võtab lonksukese ja laseb selle suus laiali valguda. Mis maitse see küll peaks olema? Ja kui isemoodi pehme on see märjake! Ah, kuidas ta keelt ja suulage mõnusasti silitab ja hellitab!

Pikk-Kaabu jätkab pooleli jäänud lauset. Sealjuures peab ta Reinu hoolega silmas, nagu tahaks ta veenduda, kas tema sõnad ikka küllaldast mõju avaldavad.

«Tead mis... Ma luban sulle, et Varese-kamp peab niisugust aigadust kibedasti kahetsema, nagu vanasti öeldi. Ja juba lähemal ajal tuleb neil see karikas põhjani rüübata! Oled sa minuga rahul?»

Ütleja tõuseb kiiktoolist ja istub Reinu kõrvale kušetiäärele,

lööb oma külalisele semulikult õlale ning kinnitab pisut suurus-tades:

«See on mu sõna, vana sõber! Ja sellest ma ei tagane! Sadagu või pussnuge ülevalt kaela!»

Näib nii, et too suuremeelne ja kõvasti teatraalne lubadus vaimustab ütlejat ennastki. Ta on küünarnukist sirged käed põlvedele toetanud ja rinna kummi surunud. Ta vaatab Reinule tungiva pilguga otse silma sisse. Kas mõtleb ta enda sel silmapilgul õilsaks kättemaksjaks? Meheks, kes sõbra au eest kõhklematult tulle läheb? Või on see kõik ainuüksi poos, mäng, lavastus, mis peab kunagise klassivenna südames tänulikkust õhutama?

Rein on vaimustatud ja ülimalt rahul. Varese-kamba kaela langev kättemaks ja siinsamas rüübatud tumepunane vein peletavad äsjase, tohutult suurena tundunud kaotuse ja alanduse kuskile tagaplaanile. Peletavad peaaegu et olematuks. Ja Rein hüüatab elavalt:

«Sina, Immi, oled ikka üks maru sell! Kärts ja põmm, ja ongi tehtud!»

«Noh, mis sina siis mõtled!» mängib Pikk-Kaabu samal meeleolulainel kaasa. «Mäletad va Mesikäpa-eite... Seda matikuivikut!»

Ilmar ajab alumise huule torusse ja matkib oma kunagise klassijuhataja pikalt venivat ja kangesti halavat kõneviisi:

«Aga no Ilmar, no Ilmar... Miks sina, noor inimene, teed oma klassile, oma kenale kollektiivile ilmast ilma niisugust muret ja kibedat peavalu...»

«Hah-hah-hah...!» naeravad poisid paaris.

Riina tuuritab ikka veel rahutult mööda tuba ringi. Viimaks saab tal omapead olemisest lõplikult villand ja ta hüüab etteheitvalt:

«Küll te olete igavad! Tantsime ometi, poisid!»

Pikk-Kaabu jätab tüdruku sõnad tähele panemata.

«Kui palju see aparaadi remont võiks sul maksma minna?» küsib ta Reinult.

«Kes seda oskab arvata... Tea ju kõiki vigugi... Eks töökojas öeldakse, mis nässus ja kui palju parandamine maksma läheb,» arutab Rein.

«Noh, ütle umbeski... Kolmeline ees või taga, tühja sellest... Ega siin apteek ole, et grammikaaluga möödame... Sul peaks ju kogemusi olema,» pinnib pealik.

Kui Rein nüüdki nõutult õlgu kehitab, tõmbab Ilmar ühe laeka lahti, võtab sealt puna-roosa rahapaberi ja surub selle Reinule pihku.

«Ehk esialgseks aitab...»

«Mis sa nüüd!» kohkub Rein kümnerublalist ära tundes, kuid peab sealsamas kohe õnnelikult naeratama: «Ole meheks... Aga millal ma jõuan selle kõik sulle ükskord tagasi maksta!»

«Pole siin maksmist midagi! Aga eks ütle üks laulgi, et ei me ette tea, mis elu meil tuua võib... Täna mina niimoodi, homme sina naamoodi...» pilgutab Ilmar klassivennale silma ja annab märku veel kord veini proovida.

Just nagu oleks mingile tehingule või vaatemängule veini-lonksuga punkt pandud, tõuseb Pikk-Kaabu, klaas käes, püsti ja kamandab väärrika kummarduse saatel:

«Ja nüüd, kallid külalised, palun minu papa-mamma maja uks väljastpoolt kinni panna!»

Riina küll pahurdab, kuid pealiku sõnad on talle käsuks. Sõnakuulelikku premeeritakse, sõnakuulelikku ei karistata, ei tõugata kambast välja... Riina läheb silpigi pillamata esikusse. Ka Rein tõuseb kuulekalt. Ilmar on temasse nii hästi suhtunud, et oleks ülekohtune tusatseda. Igaühel oma veidrused! Kes teeb hea näo pähe ja ajab külalisega magusasti juttu, ise sisimas teda siunates... Kes ütleb otse välja, et hakka aga astuma...

Riina tõmbab mantli selga, toonib tugevasti huuli ja kulme. Juuksed kammib ta üle vasaku õla, kust need pika ilusa lainena paliturinnale langevad.

Tänaval haagib Riina end kõvasti Reinu käevangu ja sädistab:

«Nägid nüüd! Pikk-Kaabu oli täitsa nõus! Ja sina, rumal, ei tahtnud tema juurde tulla. See on meie kamba käes käkitegu neid vareselapsi natuke kohutada!»

Ka Rein on lustakam kui tavaliselt. Ilmari juures rüübatud vein on oma töö teinud. Tuju tõstab ka tüdruk käevangus ja kümneline taskus. Poiss naerab laialt ja ütleb:

«Aga need varesepojad nüüd saavad! Seda oleks põnev pealt vaadata! Kas või ühe silmaga. Kas või läbi lukuaugu!»

«Rein!» keerab tüdruk end poisi ette. «Sa vaata parem mind! Ja kohe oma mõlema helehalli silmaga!»

Ta nägu on poisile õige-õige lähedal. Tüdruku huuled ootavad, ta silmad vaatavad kutsuvalt poisile otsa. Ja Rein suudleb teda tormakalt.

Kohe rebib tüdruk end poisi käte vahelt lahti ja jookseb üle-meelikult ning ohjeldamatult hüpeldes mööda tänavat edasi. Rein tõttab talle tulisi jalu järele.

Helesinised pappkaaned segavad jooksmist ja hullamist. Rein surub need värvli vahele ja tõmbab püksirihma kõvemini kinni. Hea, et fotoaparaat sai juba enne Riina käekotti topitud!

Nad kalpsavad mööda vanalinna kitsaid tänavaid. Siin on vee-torusid, mida saab üle-meelikult prömmides kõmisema panna, siin on salapäraseid kangialuseid, mille pimedusse joostes saab järeltulijat huilgamisega ehmatada, siin on vanaaegseid koputeid, mis uksed kumisema panevad, siin on hämaraid nurki, kus suudelda.

Kõike seda nad naerdes ja hullates teevadki. Nad ei hooli ajast, jahedast õhtust, neist, kes kuskil võivad neid oodata... Nad hoo-

livad ainult teineteisest, ainult teineteise rõõmust ja ülemealiku-sest.

Õhtu süveneb, süveneb. Öö algus on juba käes. Hakkab udu-tama peenikest kleepuvat vihma.

Ja Riina hoog vaibub. Pikkamööda ununeb kalpsamine, naer ja hullamine. Tütarlaps väsib, jääb apaatseks, ta kepslevad jalad oleksid nagu tuimadeks puupakkudeks muutunud. Ta tõrjub tagasi kõik Reinu katsed teda naerutada või suudelda.

Ka Rein tõsineb. Ta jääb sõnaatraks ja piidleb süüdlaslikult tüdrukut.

«Mis ma pahasti tegin?» küsib Rein viimaks ja on valmis üks-kõik mida andeks paluma, et rõõmsat ja ülemealikut Riinat jälle tagasi saada.

Vastuse asemel ütleb Riina:

«Lähme rutem.»

«Kuhu?»

«Kuju.»

«Aga sa ei pidanud ju sinna minema. Pidid onu Jaani juurde... Kas sa ei mäleta, ma rääkisin sulle, kui me Ilmari poole läksime!» üllatub Rein.

Riina vaikib. Vaikib kaua, nagu peaks ta mitmeid asjaolusid veel kord endamisi läbi kaaluma. Siis on see tehtud, otsus on küps ja ta ütleb:

«Ei, ma lähen ikka koju! Otsin ise lepitust... Kes talle seal süüa teeb ja... ja... särke peseb ja üldse...»

Riina hääles on alandlikku olukorraga leppimist. Aga mitte ainult seda. Selles on ka palju hoolt ja südamlikkust ja muret.

«Kus su mutt siis on?» prahvatab Rein mõtlematult, isegi kur-jalt.

Riina lisab sammule pikkust ja kiirust ning vastab jõhkra ja kibeda otsekoheusega:

«Metsas, saba seljas.»

Täpsemalt uurida Rein ei tihka. Kindlasti pole talle selle ütle-mise kõik nüansid lõpuni arusaadavad, kuid seda, et Riina on oma joodikust isale nii tütre kui ka perenaise eest, taipab ta hästi. Ta taipab sedagi, et Riina arust on just ema süüdi nende perekonna kurvas saatuses. Rein vajub mõttesse, siis purskab solvunult:

«Ma muretsesin sulle ju koha, kus olla...»

Riina raputab pead, heldib ja sõnab pehmelt:

«Jah, Rein... Sa oled hea... Aga igaüks peab oma eluga ise hakkama saama...»

Ta jääb hetkeks vait, ent ütleb siis ühe hooga, nagu oleksid need sõnad juba ammu ta sees väljapääsemist oodanud:

«Minu jaoks on niisugune elu juhtunud, mõnel teisel jälle teist-sugune. Missugune see kõige õigem peaks olema? Mäletan, et Pika isa ütles ükskord: «Kust saad, sealt võta. Mis meeldib, seda tee!

Ela ilmas nagu pulmas!» Kas seda nüüd kõige õigemaks pidada? Ei tea...»

Rääkija hoog lõpeb, sõnad saavad äkki otsa, ta jääb vait. Sil-mapilgu pärast ütleb Riina hoopis teise, mõtliku ja kaalutleva häälega:

«Ega ma alatiseks ei saa selle onu Jaani juurde kolida. Ja ega mu taat või alatiseks üksi jääda. Siis ta läheb päris põhja.»

Kiire kõnd oli Riinat väsitanud. Nad peavad ühe kaupluse trepil veidi puhkama.

Tüdruk toetub vastu uksepiita. Ta on kahvatu ja närtsinud. Niisama närtsinud, nagu eile õhtul seal pingil, kus tuul ta juuk-seid sireliokstesse mässis.

Varsti lähevad nad edasi. Sõnatult ja tujutult.

Juba on nende ümber äärelinn. Juba paistab Reinu koduvärv heleda laterna all.

«Hüvasti...» pomiseb Riina tuhmilt ja ükskõikselt ning ulatab Reinule fotoaparaadi.

«Ma saadan sind!» pakub Rein õhinal, mitte mokaotsast, nagu eile õhtul.

Ent ka täna on Riinal hääle äkki kohkunud, kui ta väga otsus-tavalt ja väga tõrjuvalt hüüatab:

«Ei, ei! Ma lähen üksil!»

Ja nagu kardaks ta, et Rein võib tema otsust kõigutada, teda ümber veenda, lihtsalt tema kõrval kaasa kõndida, pistab Riina jooksu. Mõne sammu järel ta peatub ja pöördub. Ei, ei, nii minema sõõsta ei tohi! Äkki Rein arvab, et ta tahtis temast võimalikult kiiremini lahti saada! See pole õige! Nii ei tohi Rein küll ialgi arvata! Ja Riina lehvitab Reinule mõlema käega, saadab talle õhusuudluse ning kõnnib siis väga nobedalt ja reipalt edasi.

Reinu koduaken on siinsamas. Seal põleb tuli. Küllap on ema üleval. Hoovivärvasse on ainult mõni samm. Kuid Rein seisab ja vaatab Riinale järele. Õhtuvaikuses kõpsuvad Riina kontsad vastu asfaldi. Tüdruku siluett muutub uduvihmas ikka ähmasemaks ja kaob peagi tänavanurga taha.

Rein ruttab nurgani ja piilub ettevaatlikult ümber selle Tihase tänavale.

Tüdruk pole kuigi kaugele jõudnud. Ta on alles teise maja kohal. Ta sammud pole enam ruttavad ja kerged. Ta tõstab jalga jala ette, nagu oleks minek otsatult vastumeelne, nagu oleks ta kohutavalt roidunud, nagu peaks ta end igaks järgmiseks sammuks lausa sundima.

Pikkamööda tee siiski edeneb. Riina keerab veel kord ümber nurga ja seisatab siis madala ühekorruselise majakese ees. Seisa-tab ja jääb valgustatud akendesse vahtima.

Otseku jõudu ja otsustavust kogudes kohendab ta mantli-hõlmu, silub märgi juukseid ja tõmbab käeseljaga mitu korda üle otamiku.

See tehtud, hakkab ta aeglase liigutustega oma käekotis sorima. Sorib ja sorib. Lõpuks välgatab valgus ta käes olevatel võtmetel. Üks ja lukuauk on siinsamas, käeulatuses, ometi läheb Riinal veel tükk aega enne, kui ta võtme lukuauku pistab.

Ebameeldivalt kääksatades vajub üks lahti. Koridorist kukub tänavale nõrk kollakas valguseristkülik. Siis on Riina ja hele neli-nurk mõlemad kadunud. Üks sulgub samasuguse ebasõbraliku hääletsusega.

Rein jookseb madala majani.

Nagu varjuteatri ekraanile ilmub valgustatud aknaeesriidele pika mehe siluett. Teiselt poolt libiseb ekraanile Riina profiil. Võib aru saada, et isa küsib midagi ja Riina vastab. Vastab ja osutab ühtlasi sõrmega mehe suunas.

Sedamaid haarab mees pea käte vahele ja vangutab end kahet-sedes kahele poole.

Arvatavasti sai ta alles nüüd teada, kes ta tütre eile öösel kodunt välja ajas. Tema ise!

Mehe käed langevad alla. Ta vajub istuma. Ta pea ja õlad jäävad üles-alla kõikumale.

Mees istub, istub... Riina räägib midagi ja raputab oma pikki juukseid.

Äkki saab mees vihaseks. Ta sirgub. Ta vehib kätega. Küllap läks esimene kahetsushoog üle ja ta ei usu sõnagi sellest, mida tütar talle räägib.

Mina ise! See pole tõsi. See ei saa tõsi olla!

Siis sirutab mees käe selja taha, võtab pudeli ja tõstab suule.

Riina küünitab käed pudeli järele.

Ent isa tõukab tütre järsult eemale. Riina vangub ekraanilt välja.

Aknaeesriidele jäävad liikumatult püsima mehe longuvajunud pea, kühnus õlad, laual seisvad rusikad ja nende ees, käeulatuses, pudel.

Mina ise! Kas tõesti?... Kas tõesti?...

Vihahoog on üle läinud. Ent süütunne ei lase pead tõsta. Häbi ei luba tütre poole vaadata.

Rusikas käsi avaneb, sõrmed sirutuvad pudeli järele...

Rein teeb sammu ja seisab uksega silmitsi. Ta haarab lingist. Kuid taipab siis, et tema ei suudaks siin midagi muuta. Ja kes ta üldse on, et tohib selle isa ja selle tütre elu vahele segada! Üks kümnenda klassi õpilane ühelt naabertänavalt... Temasugune ei tohi! Või tohib siiski? Ta pöördub ja jookseb auklikul tänaval komistades tulnud teed tagasi.

Või tohib siiski? Või koguni peab? Kuidas tohib? Kuidas peab? Kas suudab? Kas peab ja kas suudab? Kas suudaks? Kes ütleb, kas suudaks?

Koduaken on ikka veel valgustatud. Ema murest ja noomimisest ta täna ei pääse.

Ah, kui tüütu see on!

«Meie klassi kommunistlikud noored korraldasid hiljuti arut-luskoosoleku teemal «Huviala koht minu elus». Kuna olin töö-plaani koostamisel ise neile niisugust arutelu soovitanud, siis palu-sid nad mul ka ettekandega esineda.

Ühe positiivse näitena tõstsin esile Rein Äärmad, tema huvi fotograafia vastu... Muuseas mainisin ka seda, et Rein Äärma tehtud foto ilmus mõni aeg tagasi «Noorte Hääles» ja autor sai selle eest oma esimese honorari! Kuigi see oli ainult mõni rubla, oli see noorele inimesele heaks stiimuliks oma huviala edasisel viljelemisel...» (Elli Kasemaa sõnavõtust töökogemuste vaheta-mise õhtul, mille teemaks oli «Klassijuhataja ja komsomol».)

On hele-hele päikeseline sügispäev. Koolimajas on äsja lõppe-nud tunnid. Avatud akendest voogab nüüd tänavale rahutut-röömsat suminat. Uksest valgub õue suuri ja väikesi tarkuse taga-nõudjaid. Väiksemad sagivad ja jooksevad, vehivad ägedasti kooli-kottidega. Suuremad astuvad paraja ükskõiksusega, nemad ei vehi enam koolikotte, vaid pilkude, sõnade, teravmeelsustega. Seda juhtub harva, et keskkooli poisid veel jooksmata plahvatavad. Ja ka siis on see jooksmine tehtult vajalik ja mängult tõsine. Need ajad on möödas, kus üksteist tões ja vaimus ja ihust-hingest taga aeti. Keskkooliiga markeerib väärikas loivamine.

Sedaviisi loivates tulevad trepist alla ka Rein ja teised küm-nenda poisid, teised abituriumieelikud. Nad on sõltumatud vaba-härrad. Nad naeravad abiturientide üle ja leiavad neil sada viga küljes olevat. Aga üheksanda omad on alles imikud ega vääri üheski mõttes tõsist tähelepanu. Alati on kümnend kümnenda enda arvates kooli kõige täitsam, kõige ärksam, kõige elujõulisem klass olnud. Siin õpivad ainult niisugused mehed ja naised, kes teavad, kuidas maailma teistpidi tiirlema panna, ja kui mitte just kogu maailma, siis oma koolimaja tingimata. Abituriendist, tühjust, pole ju asja. Tema vesistab silmi peatse lahkumise pärast või väristab südant uute eluplaanide ees. Temale vana koolimaja ja koolielu enam korda ei lähe... Aga üheksanda omad tarvitavad veel püdi-põlle...

Jääb üle ainult kümnend! Elagu kümnend! Tark ja sõltumatu kümnend! Elagu, elagu!

Umbes niisuguses meeleolus astutakse ka sel ilusal sügispäeval koolimaja trepist alla.

«Koolis peaks suitsetamistuba olema! Nüüd käi mööda nurga-taguseid...» ütleb see, kes täna oli katlaruumi eeskojast kinni nabitud. «Siin ajavad taga ja kipuvad käitumishinde kallale. Aga

ülikoolis tossa, palju jaksad... Kas üliõpilase tervist ei tule hoida! Keskkooli lõpetamise ja ülikooli astumise vahe on paar-kolm kuud. Mis selle ajaga noore inimese organismis siis niivõrd muutub, et sigaret teda enam ära ei tapa? Mina näen selles asjas ainult formalismi imelopsakaid õisi!»

«Tubakafilosoof!» märgib keegi ja mõni mühatab selle peale suutäie naerda.

«Viimati tahad baari ja segasauna ka!» viskab kolmas, ja jälle naerdakse.

«Te hakkate kohe profaneerima!» ei anna esimene alla. «Asi pole mitte suitsetamises või mõnes muus nõnda-öelda keelatud toimingus. Asi on raudselt põhimõttes! Mees peab ise teadma, mis mees teeb — vaat see joon tuleb ausse tõsta! Mitte keelamise ja valehääbiga pool eluaega hirmutada!»

«Sa mõtled siis õige varakult kõrvad pea alla panna!» torkab keegi.

«Mis asja see mees teab, kui kõik on lubatud! Kust ta selle teadmise siis võtab! Võib-olla peetakse sihukese korra juures sigatsemist loomulikuks asjaks! Sina praegu ütled näiteks, et jälestad vägistamist, sest see tunnetus, see suhtumine on sulle keelamisega sisse taotud! Aga kui keeldu ei oleks? Mis siis?»

Sedaviisi vaieldes lähevad nad üle kooliõue ja jõuavad tänavale. Siin punt laguneb. Väitlus ja vaidlus jääb iseenesest pooleli ja ega seda taheta või osatagi lõpetada. Küllap see homme-üle-homme puhkeb uuesti... Võib-olla ka mitte enam sellel teemal. Aga on siis teemadest puudus! Samuti pole karta, et vaidlejaist puudu tuleks või nad hoopistükki otsa lõppeksid.

Koos paari poisiga pöörab Rein aguli suunas.

Äkki näeb ta teisel pool tänavat Bisit. See nõksab peaga ja tõmbab käega. Selge pilt: «kutsu lähemale. Paistab, et on oodanud, millal Reinul tunnid lõpevad.

Kutsujat märkavad muidugi ka Reinu klassivennad.

«Oo! Missugused esimese numbri tuttavad sul on! Ma pean oma pühaks kohuseks sind selle sileda ja noobli noorhärna eest hoiatada!» vigurdab Reinu pinginaaber Ain. «Mina kui seinalehe toimetuse liige ja kooli korvpallimeeskonna vasakkaitse ütlen sulle, et see mees on äritsev parasiit meie ühiskonna parukas! Me elame kõrvuti majades... Seltsimees pinginaaber ja korvpallimeeskonna esimene varumängija, ma olen sind hoiatanud! Aga, noh, nagu me hiljuti kuulsime: küll mees ise teab, mis mees teeb!»

Kõik naeravad, sest Ain on üle klassi kuulus lõuapoolik ja irvhammas.

Lõbusas tujus läheb Rein teisele poole tänavat.

Aga Bisi ei paista sugugi lahedas meeleolus olevat. Nad astuvad hulk aeg kõrvuti mööda kõnniteed, ent Bisi pole ikka veel vaevaks võtnud jutuotsa lahti päästa.

Rein piidleb teda küsivalt ja uudishimulikult. Ka täna on Äri-

Kaabu moodsalt ja maitsekalt riides. Vaata ja kadesta! Ilmselt ei koosne ta garderoob ainult nendest rõivatükkidest, mis tal esimesel kohtumisel seljas olid. Bisi tahab kõigest hingest elegantne olla ja pole kahtlust, et ta tunneb mõnu, kui kellegi pilk tal peatuma jääb. Kes võiks öelda, et see moelehe reklaam on ainult madalat järku autolukksepp, kelle papa-mamma turul aiasaadustega kaubitsevad.

Bisi kinnisest ilmast ja vaikimisest ei oska Rein äsjaste kutsuvate märkide kohta midagi täpsemat välja lugeda. Mis võis mehe nii morniks võtta? Kas on mõni äpardus juhtunud? Või on see Bisi tavaline viis: teha nägu, justkui tuleks temalt sõnu kalli raha eest osta või tangidega välja kiskuda.

Bisi lööb sigaretile välgumihkklist tule otsa, rapsib käiselt mingeld ebemeid ja küsib:

«Kas su mutt on kodus?»

«Ei ole. Tuleb alles öhtul hilja,» kostab Rein ja püüab ära mõistatada, mis niisugusele ootamatule sissejuhatusele võiks järgneda.

Esialgu järgneb jälle vaikimine ja suitsupahvimine. Siis kohendab Bisi lipsuga ühte masti ilurätikut, mis ta pintsaku rinnast taskust nurkapidi välja vaatab, ja ütleb:

«Kuule, kutt, ole täitsamees!»

Ütleja püüab oma tuimale näole semulikku ilmet anda ja häält paluvaks timmida.

«Mul on üks pirakas kandekott igasugust nodi täis. Ei taha teist koju viia. Eit ja vanamees kukuvad pärima ja närima. Pole neil kõiki asju vaja teada... Ise küll turukaupmehed, aga peale omakasvatatud juurikate muud kaupa ei tunnista... Häda kohe nendega! Kuule, kutt, jah, pista see mu pamp kuskile enda juurde silma alt ära!»

Lausa üllatav, et Bisi nii pika jutuga maha saab. Aga Rein ei märkagi selle üle imestada. Teda teeb rahutuks hoopis miski muu. Ta küsib ebaleva tooniga:

«Mis... mis nodi?...»

«Ää päri, lähed ruttu vanaks!» lõõbib Bisi vastu. «Noh olgu... Pilkk-Kaabu ütles, et oled oma... Tead, ma ostsingi ühelt sellilt välismaa kodinaid... Homme viin sinu juurest minema. Aga pea moka maas! Ainult sina ja mina teame. Nii on ja nii jääb! Kui piuksud, tuleme sulle kambaga pähe elama! Ja see saab kole asi olema!»

«Mis sa ähvardad!» solvub Rein, tundes, et praegu on tema mingil moel olukorra peremees, et praegu on teistel teda vaja. See teadmine kõditab meeldivalt enesetunnet. Siiani on tema ainult saaja olnud... Tähendab, et võlgnik! Mitmekordne võlgnik... Aga võlg pidada võõra oma olema! Ükskõik, missugune võlg!

«Noh, ladna...» muigab Bisi lepitavalt. Ja otsekui otsustavat

trumpi välja käies, viskab ta teemat muutes iseteadliku naeratusega:

«Ah-soo, tead, varesepoegade saun saab juba täna öhtul kuumaks köetud!»

«Tõsi kah!» hüüatab Rein. «Kus kohas? Mis ajal?»

«Jälle sa pärid! Vahel on parem, mida vähem tead!» teravmeelitseb Äri-Kaabu vastu.

«Kus see nodipamp sul on?» küsib Rein. Ja ongi mõista andnud, et tema poolt on asi kombes ja kaup koos. Et niisuguse hea uudise peale temast enam kõhklejat ei ole. Tulgu ja toogu oma nodi kaasa.

«Siinsamas!» heidab Bisi peaga, tüürib üle tänava ja selvekaupluse uksest otsejoones sisse. Ta võtab riiulilt ostukorvi, surub teise Reinule pihku. Reinu koolikoti aga torkab kassade taga olevale riiulile ühe kõhuka ja mahuka kandekoti kõrvale.

Lettide vahel pistab Bisi oma korvi juhuslikult kahmatud konservikarbi, Reinu omasse aga viskab saiapätsi. Rein ei jõua imestadagi, misjaoks Bisil seda toidukraami nii äkki vaja läheb, kui teine on ostud juba kinni maksnud ja keerab sinnapoole, kus seisavad Reinu portfelli ja kõhukas kandekott. Konservikarbi surub Bisi pungil kotti, saiapätsi käsib Reinul portfelli pista. Kui nad kauplusest väljuvad, on Bisil kõhukas kandekott nii kindlalt käe otsas, nagu oleks see tal sisse tulleski kaasas olnud.

«Kelle oma see on?» viitab Rein areldi raske kandami poole.

«Minu ikka! Kelle siis veel!» selgitab Bisi rahumeeli. «Panin esiteks hoidu. Üks sihuke näpupood on täitsa mõnus käsipakkide hoiuruum! Too ja vii, millal süda lustib! Ja plekki pole kah vaja kõlistada! Keegi ei hakka su käest kopikaid nuiama.»

«Aga kui mõni oleks su koti sisse vehkinud?» kahtleb Rein seesuguse avaliku hoiuruumi otstarbekuses ja töökindluses.

«Paks-Kaabu oli valves!»

«Kus kohal?»

«Tema on siin poes kastitõstja. Eks ta pidas tagaukse vahelt silma peal.»

Rein seedib kuuldot.

«Peenikeselt välja mõeldud!» lausub ta siis tunnustavalt.

Bisi ei vasta, ei mühatagi. Teda seesugused lamedad tunnusused-meelitused ei liiguta. Tema on neist üle. Väikesed kavalused kuuluvad tema ettevõtmiste õnnestumise juurde, need on nii endastmõistetavad, et nende kiitmiseks ei tasu sõnu kulutada.

Noormehed pöörduvad Reinu koduõuele.

Kohe värava taga surub Bisi end majaseina vastu, et võõras silm õuel olijat aknast nägema ei ulatuks. Selle manöövri järel torkab ta kandekotisangad Reinule pihku. Et kui keegi peale juhtub, siis tema, Vello Virma ehk Bisi, pole siia õuele mitte kõige vähematki toonud, tema käed olid tühjad ja puhtad!

Bisi laseb silmad uurivalt üle kuuride, puuriida, põõsaste ja prügiurnide libiseda.

«Lage ja tühi, nagu enne maailma loomist!» jääb ta vaatlustulemustega täiesti rahule ja käsutab sedamaid kindlalt: «Kerime keldrisse!»

Nad lähevad lühikesest välistrepist üles ja poolpimedast keldritrepist jälle alla. Niiskuse, mulla ja kopituse lõhn lööb neile kohe teravasti ninna.

Rein kobab lüliti järele. Üksik pirn lööb lae all kollakalt hõõguma.

Kahel pool vahekäiku paistavad laudadest hõredalt kokkulöödud ukse, mis viivad iga korteri tillukesse puukuuri. Silma hakkab suur ja kohmakas pesurull, selle taga tünnid ja kastid, raudvoodi ots ja punane «Salvo» kelk.

Rullikuur ei näi Bisile meele järele olevat.

«Kus teie boks on?» küsib ta peenelt.

«Siin!» näitab Rein koridorinurka, tabalukuga suletud ukse poole. Ukse vastas kõrgub kastide virn.

«Teie omad?» nookab Bisi kastide poole.

«Meie. Keldrisse ei mahu.»

«Aa-aa. Klaara. Nii teemegi!» otsustab Bisi. Ta nihutab pealmise kasti kõrvale, katsub, kas alumises on ruumi, ja käsutab Reinu, et see kandekoti sinna sisse tõstaks. Siis sätib Bisi pealmise kasti nagu kaane uuesti oma kohale.

«Ole meheks. Ära viin ise,» ängab Bisi Reinule kätt. Kui Rein oma sõrmed teise omadest lahti tõmbab, jääb tema pihku üsna kopsakas närimiskummi pakk.

«Tead, pealik kutsus homme õhtuks enda poole. Noh, hüvä pälvä!» teeb Bisi minekut.

Mõne laisa sammuga lontsib ta trepini ja kaob seda kaudu ülespoole.

Rein harutab ühe närimiskummiliistaku paberist lahti, pistab piparmündi järgi lõhnava kingituse põske ja hakkab rahulolevalt mäluma.

«Ah et Ilmari juurde... Ei tea, mis pidu seal peetakse? Peaks Riina ka tulema...»

Rein läheb tuppa.

«Homme on matis töö... Vaja natuke vaadata... Aga õhtupoole tuleb töökotta aparaadi järele minna. Ei tea, kui palju seal kuluks läheb? Noh, kahekümnest rublast peaks kõvasti üle jääma! See saab fotopoes otsekohe sirgeks tehtud! Küll on jõukal mehel ikka kena plaani pidada! Jaa-ah... Aitab nüüd! Kus see mati raamat siis peaks olema? Uuu...! Tule lagedale! Sind ootab üks noor ja õpihimuline kümnendik... Ei tea, kuidas Kaabud neid varesepoegi nuhtlevad...? Olgu, olgu... Kus on mu üliarmad progressioonid ehk kangesti kallid arvude jadad!»

«Hallo, kas haigla kuuleb? Palun kutsuge Liisa Äärma. Täna väga, jah, ma ootan...

Seltsimees Äärma, siin räägib Elli Kasemaa, teie Reinu klassijuhataja. Tervist, tervist jah!

Teate, ma pidasin õppealajuhatajaga nõu. Me soovitame teil oma töökoha kaudu taotleda toetust. Näiteks Reinule jalanõude ostmiseks. Või millekski muuks, eks te ise tea kõige paremini, mida oleks poisile vaja muretseda. Kool annab Reinule väga hea iseloomustuse. Kirjaliku iseloomustuse. See pange toetuseavalduse juurde. Nii et oleme rääkinud! Jah, palun, palun, mis te nüüd! Selles pole ju midagi erilist, see on mu kohus teile niisugust nõu anda... Jah, mina arvan küll, et teie taotlust tagasi ei lükata. Kas proovite? See on õige... väga õige! Reinu iseloomustuse panen ümbriku sisse ja jätan teie nimele kantseleisse... Ülehomme võite järele tulla. Palun, palun... Head nägemist! Head aega ja jõudu tööle!»

Reinu ja matemaatika vahekorda võis tõepoolest armastusväärseks pidada. Kummalgi poolel polnud teisele kõige vähematki ette heita. Matemaatika oli rahul, et temasse tähelepanelikult ja lugupidavalt suhtuti. Rein jälle rõõmustas, et matemaatikatõed ülearu põikpäised ja jonnakad ei olnud, et nad mõningase hoolsa uurimise ja puurimise peale üsnagi sõnakuulelikeks ja avameelseiks muutusid.

Seepärast ei olnud homme kontrolltöö midagi pabistamisväärsset. Muidugi, üht-teist võib meelest ära minna, vahel võib tuletuskäigule nagu tropp või pais ette tulla, aga üldiselt olid Reinul jalad kõvasti põhjas. Ja seda mitte ainult matemaatikas.

Progressioonide ehk kangesti kallite jadade kordamisest jäi aega üle ja Rein võttis käsile venekeelse referaadi Puškinist. See oli tükk tõsist tööd, sest Puškin on Puškin ja vene keel on ka paras pähkel. Kõige rohkem pani Reinu imestama see, et vaatamata üheksa-aastasele õppimisele ei oska ta ikkagi end vene keeles soravalt väljendada. Ja mitte üksi tema. Kõik on nad klassis enam-vähem ühesuguse puukeele rääkijad. Üheksa aastat! See tõttu kaldub Rein arvama, et põhjus pole õppijates, vaid selles, kuidas õpetatakse. Metoodika on ikka pagana tähtis asi! Üks sportlane kiratseb ühe treeneri juures aastaid, teise käe alla satudes aga lööb peagi otsekui õitsema!

Nii pusib Rein tunnikese oma referaadi kallal ja siis ongi viimane aeg fotoaparaadi järele minna.

Tänavanurgal tuleb talle vastu Varese kamba ninamees Jaak.

Poisil on silm sinine ja kulm plaasterdatud, ilme üsna pahur ja süge.

Rein takseerib teda huvi ja kerge üleolekuga. Pole kahtlust, et Pikk-Kaabu on oma lubaduse täide viinud.

Jaak jääb seisma, ootab, millal Rein temaga kohakuti jõuab, ja pomiseb silmi maas hoides vastumeelselt:

«Mis asju ma pean sulle ostma?»

Küsimus üllatab Reinu ja sunnib seisatama. Ta nägu läheb parastavale muigele. Niisiis pidas härraskamp ainult nahatäit liiga kergeks karistuseks. Niisiis said varesepoisid käsu kätte oma süütegu ka nõnda-öelda materiaalselt heaks teha. Kopikamangujad muidugi vastu hakata ei julgenud. Paistab, et selles kampade maailmas on alluvuse ja sõnakuulmise vahekorrad väga selged ja karmid!

«Tule kaasa, töökotta. Tao aparaadi remont kinni,» ütleb Rein parasjagu üleolevat tooni kasutades. Ta püüab ära arvata, kuidas võiks Ilmar praeguses situatsioonis Varese Jaaguga rääkida.

Jaak tuleb Reinuga sõnakuulelikult kaasa. Tükk aega ollakse vaik, siis pomiseb peavares kerge etteheitega, millest kõlab ka terake austust:

«Eks sa öelnud siis kohe, et Kaabu oled... Kust mina võisin teada...»

Tundes vareste pealiku suhtes ääretut üleolekut, tundes veel kord, et Kaabud pole lihtsalt üks kamp, vaid jõud, kampade aristokraat, keda teised arvestavad, sõnab Rein lühidalt:

«Nüüd siis tead.»

Varese Jaagule ainsatki pilku kinkimata astub ta töökoja uksest sisse.

Siin tuleb pisut oodata. Reinu mõte pöördub tagasi äsjase episoodi juurde. Pildirida jookseb silme eest läbi, sõnad ja laused kõlavad uuesti kõrvus... ja äkki Rein kohkub. See lühidalt pilutatud «nüüd siis tead» on siiski liiga ühemõtteline.

Vilksamisi vaatab ta enda kõrval seisva Jaagu poole ja tunneb ebamäära vajadust asjalugu seletada, täpsustada, öeldu selget mõtet kuidagi ähmastada.

Ent juba jõuab järjekord Reinuni ja too udune vajadus lendab tal peast.

Aparaat on parandatud ja peavares maksab remondiarve nuriemata kinni. Poisid tulevad tänavale. Neil on ühist teed ainult kaks sammu trepist alla kõnniteele. Siis pöörab Rein Varese-poisi külmal selja ning marsib minema. Tugevama üleolekuga jätab ta sinnapaika selle, keda tal enam vaja ei ole.

Üleolekutunne on üks mõnus ja suurepärane tunne. Reinu samm on rahulik ja enesekindel. Ta ilmest ja kõnnakusse on siginud tubli annus iseteadvust. Võiks arvata, et see noormees tunneb ennast harukordselt hästi.

Ja miks ka mitte! Peale üleolekutunde on veel midagi palju

konkreetsamat, mis meelt ülendab. Ta on ju endiselt väga rahakas mees! Ta ei pruukinud remondi peale kopikatki kulutada. Kahekümne rubla eest võib ta endale fototarvete poes nii mõndagi lubada... Jaa, aga kui sul on taskus seesugune kopsakas summa, siis ei pruugi sa kahetseva pilguga mööduda ka näiteks vabaõhukohvikust!

Mõnestmeline trepp viib hekiga piiratud skväärile. Köhklematult astub Rein treppi mööda üles, loovib laudade vahelt otsejoones leti ette ja tellib endale ühe kokteili. Ühe džinni-apelsinikokteili! Jaa-ah! Just selle. Tea, mis maik tollel ka olla võiks?...

Klaas käes läheneb ta lauale, mille ääres paar pisemat poissi jäätist limpsivad. Rein lükkab ühe maiustaja jäätisenõu sõna lausumata kõrvale ja asetab oma kõrrega klaasi enesekindlalt lauale.

Kõigis toimingutes, igas liigutuses, ka selles, kuidas ta läbi kõrre kokteili imeb, kuidas ta jala üle põlve viskab, on allakriiputatud eneseväarikust. See pole tühi poos või võõraste silmade jaoks veiderdamine, see on noore mehe loomulik vajadus tunda end ometi kord inimesena, kes võib oma rahaga pisutki pillavamalt ümber käia, kes ei pruugi iga kopikat näppude vahel läikima hõõruda.

Kokteili imedes silmab Rein ajalehekioski aknal spordiloto pileteid. Ta rüütab klaasi üle ääre ühe sõõmuga tühjaks ja tõttab kioski juurde. Siin saab ta poole tosina pileti omanikuks. Nii rikkalikku loteriil mängimist pole ta endale võinud varem lubada. Viimati ostis ta kaks piletit suvel, siis kui aiandi kassast avansirublad peo peale loeti. See oli raske tööga saadud raha ja sellest ei raatsinud ta võib-olla-võidan jaoks rohkem kulutada.

Nii, nüüd võib Rein Äärma oma enesekindlad sammud fototarvete kaupluse poole seada!

Ta läheb ja ta kannul kõnnib Loori. Tüdruk on Reinu juba sellest ajast jälitanud, kui poiss Jaak Vareseaga kodutäna nurgal kokku sai. Ka Loori oli sel silmapilgul Sõle tänaval. Ka tema pidi Reinu juurde tulema nagu peavareski. Aga et Rein majast välja ilmus ja Vareseaga koos linna poole hakkas minema, siis ei jäänud Looril muud üle, kui poiste teekond parajat vahemaad hoides kaasa teha. Vabaõhukohvikus oleks igati usutav olnud ootamatut kohtumist mängida, aga just siis oli koduküla neiu Loorile vastu juhtunud. «Tere-tere, kuidas kolhoosnik ka elab?» — «Aitäh, ei oska millegi üle kurta...» — «Jaa-ah, mul läheb ka hästi! Teen vabrikus oma tunnid ära... Öhtul aga natuke tantsu ja lonks veini, ilusad riided seljas, linnatuled ümberringi... pole seda mudas sumpamist...» — «Nii et süda rahul ja meel hea! Täitsa paradiis! Said, mis tahtsid?» — «Sain jah!» Viimane vastus oli väheke äkiline ja turtsakas, aga Loori ei või silmaotsaski kannatada, kui ta linnaelu-kiidud kahtluse alla seatakse.

Nüüd siis kiirendab Loori sammu, jõuab poisi kõrvale ja teeskleb, nagu oleks ta Reinu alles praegu silmanud.

«Näe, Rein!» hüüatab ta elevuse ja rõõmuga. «Küll on maru, et ma sinuga kokku sain!»

«Aa, tere, Loori!» kummardub Rein puiselt. Ta imestab endamisi, kuidas tal õnnestus kohtumisrõõmu nii hõlpsasti maskeerida. Kena ja silmatorkavalt hästi riides tütarlaps on ju lausa ehteks ja uhkuseks ühele tuulepluusis koolipoisile. Peakid need tubakafilosoofid ja teised koolipingi kaasnühkijad nüüd ometi vastu juhtuma!

«Sul aega on? Läheme teeme ühed kokteilid!» pakub Rein elumehe laheda tooniga.

Ent Loori ei võta vedu. Ta alandab pisut häält ja usutleb murelikult:

«Kuule, Rein-poiss, kas sa Bisit oled näinud! Pidime eile õhtul kokku saama, aga noorhärja ei näidanud nägugi. Tal oli üks asi... Äkki juhtus midagi. Ma nii paistan, et võtab närvi mustaks!»

Rein köhkleb ja köhkleb. Bisi oli käskinud vait olla: «Ainult sina ja mina teame!» Aga Loori on ju oma! Bisi tüdruk veel pealekauba.

Rein piidleb usutlejat. Tüdruku näol on avameelne ja ootav ilme. Ta silmad ripuvad Reinu huulte küljes. Ta ootab tõepoolest vastust. Ootab, nagu teaks või arvaks midagi...

«Miks sa just minu käest küsid? Mis teadja mina võiksin olla,» pärib Rein, et midagi ütelda ja otsustamiseks aega võita. Ühtlasi loodab ta Loorit pikemale seletusele meelitada. Ehk õnnestub tüdruku jutust mõnda vihjet tabada, mis asjasse ja uurimisse selgust tooks ja otsust langetada aitaks.

«Noh, trehvasin sinuga kokku ja küsisingi,» heidab Loori napilt ja väheütlevalt vastu. Koduküla tüdrukuga kohtumine on ta meeleolu rikkunud. Seepärast hakkab too jälitusmäng teda hirmsasti tüütama.

«Hm-jaa, sellest lausest küll palju targemaks ei saanud...» kahetseb Rein endamisi. Ent kauem ta vastusega viivitada ei tohi. See ärataks küsijas ainult kahtlust. Ja Rein vastab lühidalt:

«Ei ole näinud.»

Loori usutleb mokaotsast edasi:

«Eile hommikul ta nagu rääkis sinu juurde tulemisest ja ühest salaasja ajamisest...»

Rein saab aru, et ta on proovile pandud. Ta purskab valju häälega naerma, tõstab esimese ja teise sõrme vahele surutud põidla Loori näo ette ja kordab, sõnu ükshaaval ning kergelt pilkelise tooniga rõhutades:

«Ei ole näinud!»

Loori muigab vastu ja sõnab ükskõikseltselt:

«Öhtul näeme... Noh, selge... Tšao!»

Rein päris kahetseb, et Loori oma ilu ja võluga sedamaid rahva hulka kaob.

Veidra usutlemise üle pead raputades keerab Rein fototarvete kaupluse poole.

Oli see nüüd Loori enda nuputatud manööver, et Reinu lobisemiskindlust kontrollida? Või viivad niidid Ilmari juurde ja tüdruk on ainult käsutäitja? Kui viimane oletus tõesti paika peab, siis tekib kohe küsimus: milleks see tobe ustavuseproov vajalik oli?

Kaupluse pika leti ees on rahvast palju. On ostjaid, on uudistajaid. Vanaldane hallide juuste ja emaliku naeratusena müüja näitab, vastab, seletab, annab nõu. Tema on kogu oma elu fotoasjandusega tegelnud ja tema on paljudele ostjatele vääramatuks autoriteediks kujunenud. Alalisi ostjaid tunneb ta nimepidi, teab nende töökohti ja üht-teist muudki. Fotoklubi omad on tal peaaegu kõik teretuttavad.

Seepärast pole imestada, kui vana daam Reinu märgates üle leti kummardub ja poolihääli ütleb:

«Soovin õnne diplomi puhul! Ma tänasest «Õhtulehest» lugesin...»

«Aitäh...» pomiseb Rein häbelikult. Või nimi kohe leheski kirjas! Tänane «Õhtuleht» vaja tingimata ka endale muretseda!

«Palun see objektiiv!» osutab Rein ümmargusele riistapuule, mis läbi letiklaasi talle vastu vaatab.

Müüja kummardub jälle Reinule lähemale ja ütleb kurval häälel, nagu oleks tal midagi ebameeldivat teatada:

«See maksab üle kaheteistkümne rubla...»

«Maksku pealegi!» vastab Rein, ja kuigi ta seda ei taha, kõlavad need kaks sõna ikkagi natuke upsakalt.

Halli peaga müüja naeratab sõbralikult, nagu rõõmustaks ta kogu südamest, et noor fotograaf saab oma varustust ometi kord hädavajaliku objektiiviga täiendada. Müüjanna mäletab väga hästi, kuidas Rein on umbes samasuguse hinnaga objektiive mitu korda käes veeretanud ja ikka riiulile tagasi lasknud panna. Nüüd siis viimaks on mõnisteistkümmend vaba rubla ka selle noormehe taskusse tee leidnud!

18.

«... Meie klassis on muutunud omamoodi traditsiooniks, et igal talvisel koolivaheajal sõidab mõni õpilane turismirongiga ekskursioonile. Et tuusik on küllalt kallis, siis võib arvata, et mitmedki õpilased jääksid ilusast ekskursioonirõõmest ilma. Seepärast olen igale niisugusele turismirongile nii-öelda organiseerinud ka paar tasuta tuusikut. Kooli šeff-ettevõtte on minu palvele alati vastu tulnud ja tuusikute hinna oma vastavatest fondidest välja maksnud...» (Klassijuhataja Elli Kasemaa artiklist «Nõukogude Õpetajas».)

19.

Pealiku toas on hämar. Siin põleb ainult kolm küünalt ja siin on paksult suitsu. Madalal laual seisavad pika kaelaga pudelid ja punase veiniga täidetud klaasid. Magnetofon saadab ruumi raksuvat rütmimuusikat. Bisi ja Loori ning Paks-Kaabu ja keegi Reinule tundmatu tüdruk tantsivad. Nende liigutused on lödvad ja väänlevad. Nad elavad rütmis ja lasevad rütmil end kaasa viia. Nad oskavad niimoodi tantsida ja tahavad just niimoodi seda teha. Selles on liikumisrõõmu, selles on pisut ekstaasi. Tundub, nagu oleks tegu rituaalse tantsuga kuskil hämaras, nõiarohtude suitsust sinises koopas. Puuduvad ainult nõiad ise ja puuslikud.

Onneks oli Rein juhtunud uksekella helistama just siis, kui kahe tantsuloo vahele tilluke paus tekkis. Muidu oleks ta võinudki ukse taha nuppu vajutama jääda. Sellesse rütmikasse lärmi oleks kellahelin lootusetult uppunud.

Ilmar oli Reinu tuppa juhtunud ja jätnud ta siiasamasse ukse kõrvale seisma, otsekui mõista andes, et siin ruumis otsib igamees ise endale meelepärast tegevust. Seejärel oli peremees tantsijatest mööda laveerinud ja pika piltilusa tütarlapse juurde kuštile istunud. Just piltilus oli see tüdruk Reinu arvates. Esimene mõte, mis Reinule teda silmates pähe torkas, oli: «Sellest plikast saaks ühe magedalt magusilusa foto teha...»

Rein seisab ukse juures ja püüab toas valitsevasse õhkkonda ning meeleollu sisse sulada.

Tal on seljas kõrge rullkraega kampsun, mis siit-sealt natuke lotendama kipub. Tähelepanelikum silmitseja märkaks hõlpsasti, et varrukasuud ja küünarnukid on nõelutud. Reinu rinnal kõlgub keti otsas üsna kopsakas vaskne hammasratas. Küllap on see kunagi mõne koguka seinakella osuteid ringi ajanud. See hammasratas on ainus, millega Rein oskab oma riidetust efektsemaks muuta. Nüüd aga näeb ta, et oleks võinud vabalt pluusiga tulla. Lihtsa valge pluusiga. Ilmar ei püüa näiteks millegagi silma tõgata: valge särk ja tume kaelaside räägivad isegi ülearusest tagasihoidlikkusest. Paks-Kaabu on helesinises ummissärgis, mis laseb paista ta kummis rinda ja vägevaid muskleid. Ainult Bisi särab ja hõlgab sõna otseses mõttes: ta kannab sätendavat särki ja samasugust, ent pisut tumedamast riidest lipsu.

Reinu ei lasta kuigi kaua uudse miljöoga koduneda. Juba tuleb Riina, kaks veiniklaasi käes ja nagu nii rõõmsal naerul, nagu poleks ta kurbi ja vaevarikkaid tunde eluilmaski üle elanud.

Vein on hea. Omapärase mõrkja maitsega, aga kurku paitab ometi nagu piim ja mesi. Niisugused veinid näivad siin majas au sees olevat!

Jaa, see klaasitais tuleb küll põhjani rüübata!

Üle klaasiääre vaatavad vastu Riina tumedad silmad, milles säravad kolm tillukest küünlaleeki.

See on jälle too ülemealik Riina. Too naerulagistaja, too lustilik kalpsaja, kes veetorusid kõmistas ja vanaaegseid uksi kumisema koputas.

Juba veab ta Reinu tantsima.

Rein on partnerist palju kohmakam ja saamatum. Ta nurgelised liigutused ja kobavad sammud kinnitavad, et kooli tantsukursustele pole kuigi põhjalikku praktikat järgnenud. Eriti veel selles vabas ja parasjagu lõdvas laadis, nagu tantsivad Paksuke ja Bisi, nagu tantsib Riina. Rein pole tantsimisest kunagi suurt lugu pidanud, aga nüüd tahaks ta küll Riinale osav partner olla.

Toauks läheb lahti. Lävel seisavad üleriides mees ja naine. Mõlema hoiakust õhkub väarikust ja soliidisust.

Kohe keerab Ilmar magnetofoni vaiksemaks.

Reinule tuleb uduselt meelde, et ta on uksele seisjaid kunagi varem juba näinud. Need on Ilmari ema ja isa.

«Andke andeks!» ütleb keskealine hästi säilinud ja oskuslikult jumestatud naine. «Ma koputasin küll, aga või teie seda kuullete... Me läheme isaga välja. Olge siis head lapsed. Ärge maja selga võtke!»

Naine viibutab kergelt kätt ja liputab sõrmi. Mees noogutab, küllap abikaasa sõnade kinnituseks ja ühtlasi ka hüvastijätuks.

Äkki märkab Ilmari ema Reinu ja astub kohe kärmesti lävelt tuppa.

Tantsijad on peatunud. Ilmar tõuseb püsti ja lülitab magnetofoni hoopis välja.

Ilmari ema ulatab Reinule käe ja ütleb poja poole pisut-pisut etteheitva häälega:

«Sa pole oma uut sõpra mulle tutvustanudki!»

«See on ju Rein. Mu vana klassivend. Kas sa teda ei mäleta? Käis siin meil koroonat tagumas...» seletab Ilmar naeratades.

«Oo... kas tõesti! Mina teid küll ära ei tundnud. Tere tulemast! Kus te töötate?»

«Ma käin koolis, sealsamas, kus ennegi,» kostab Rein.

Tundub, et Ilmari ema on seesugusest vastusest veidi puudutatud, aga ta kogub end kohe ja deklameerib seltskonnainimese kerguse ja ladususega: «Oo, tarkus tarviline vara...» Ent selle lõppu lisab ta lause, mis kõlab kontrastina, äsjase deklamatsiooni naeruvääristamisena: «Kui selle kalli vara eest ükskord ka väärilist palka makstaks, mis siis viga oleks. Meie Immi otsustas igatahes selfmeidmänniks hakata!»

Ilmari isa tõmbab kutsuvalt käega ja ütleb tehtud etteheitega:

«Kuule, meie ema, jälle sa hakkad kehtivat palgasüsteemi kritiseerima! Igaüks on oma õnne sepp! Ela ilmas nagu pulmas! Mis sa veel tahad ja nurised! Lähme juba, tule nüüd ometi, konjak lahtub ära!»

«Vabandage!» naeratab Ilmari ema Reinule ja ütleb siis kõigile justkui oma põhimõtet kuulutades:

«Küll on armas, et meie kodus nii palju noori inimesi koos käib! See on meie majale iluks ja auks! Hüvasti, lapsed! Vinki-vinki, Immi!»

Ema-isa lahkuvad, uks sulgub.

Hämmeldunult vahib Rein sennapoole, kus hetke eest seisis too rõõmsast rahulolust õhkuv paar. Tutvustamise tseremoonia, ema tähelepanelikkus, Ilmari püstitõusmine ja muusika summutamine kõnelesid sellest, et siin majas valitsevad head kombed. Midagi selletaolist tema, Reinu, kodus küll kõrvale seada ei ole. Seal on vahekorrad ja jutud kuidagi väga asjalikud, hallid ja lihtsad. Tule, mine, ära tee, aita, kes see oli, võta, hoia, too siia, käi ära... Ja et ema oleks end jumestanud, seda pole Rein veel kunagi näinud. Vahel keerab rullid pähe, kui haiglas aktust peetakse või kui tal tuleb kooli lastevanemate koosolekule minna.

Ja Rein tunneb oma südames justkui kahetsust, et tema kodus ja tema suhetes emaga midagi niisugust... nii elegantset ja... ja... epateerivat ei ole.

Uks sulgus.

Paks-Kaabu paisutab muskleid ja hüüab:

«Tsirkus Solomonski! Algavad jõunumbrid! Maadlus! Segaparrid! Esimest ja viimast korda Eestimaal! Teist ja eelviimast korda Balti riikides! Astuge ligi, siin pole pigi! Matil on Aadam ja Eeva!»

Paksuke haarab oma tantsupartneri kaenlasse ja heidab ta kušetile. Tüdruk kiljub ja naerab, kargab üles ja jookseb toolide vahel põigeldes eemale. Paksuke püüab teda uuesti tabada. Kohe nakatab õrritamine teisigi tüdrukuid ja tagaajamine ka Bisit ja Pilka. Algab üldine möll ja rabelemine, kõlavad kilked ja huiked. Klaasid klirisevad, küünlaleegid võnklevad.

Rein on puhkenud märulist kõrvale jäänud. Põnevil silmi vahib ta tüdrukute välkuvaid põlvi ja sääri. Bisit ja Loorit, kes kušetil veerlevad, suudlusi, mida võetakse jõuga ja siiski mitte jõuga.

Vahib, vahib ja äkki oleks nagu mingi vedru ta sees end viimseini üles keeranud. Rein haarab laualt veiniklaasi ja joob selle ahnelt põhjani. Sel silmapilgul jookseb ligi Riina ja sasib õrritavalt Reinu juukseid.

«Poisid!» hüüatab Rein hasartse elevusega. Näib, et kõik seni tagasihoitu on välja purskumas, et kõik manitsused ja õpetused on selle ahvatleva ja uudse möllu ees kõikuma löönud. Vedru, viimseini üleskeeratud vedru ootab lahtipäästmist!

«Poisid!» karjub ta veel kord.

Toas jääb natuke vaiksemaks.

«Poisid!» karjub ta veel kolmaski kord. «Täna saab üks akti modell välja valitud! Hurraa!»

Ja Rein viskub Riinat taga ajama.

«Rein on täitsa!»

«Hurraa! Modelli püüdmine!»

«Vohh, kus ütles!»

Nii kisavad toasolijad vastuseks ja rabelemine läheb uue hooga lahti.

Ainult pealik tõmbub oma tütarlapsena märulist eemale. Ta jälgib hindavalt Reinu, kes püüab teiste vahel põiklevat Riinat ihust ja hingest kätte saada. Nüüd... nüüd näib see poisil õnnestuvat. Aga enne kui Rein jõuab kiljuva Riina kaenlasse tõmmata, haarab pealik poisi käevangu ja tüürib ta sõna lausumata toast esikusse. Esikust aga edasi suurde elutuppa. Siin katab põrandat seinast seinani ulatuv pehme vaip, siin on kamin, hiiglasuur toapalm ja rohkesti puhast ning jahedat õhku.

Ilmar surub Reinu suurde pehmesse tugitooli.

«Mis sa...» alustab Rein tigidalt.

«Ole rahulik. Ajame juttu,» sõnab pealik ja toob baarikapist vahuviinapudeli ning kaks kõrget pokaali. Hõbepaber pudeneb põrandale, kopsakas kork lendab paukudes lakke, kollakasvalge vein voolab vahutades klaasidesse.

Ilmar ja Rein löövad klaasid kokku. Rein maitseb kihisevat vedelikku paraja uudishimuga. Ta pole seesuguse joogiga varem tutvust teinud. Ikkagi üle nelja rubla pudel... Vaatab siis läbi pokaaliseina hõbedasi mullikesi ja joob juba täie mõnuga.

«Hea lahe rüüp,» ütleb ta igapäevaselt, nagu poleks šampanja pruukimine tema jaoks midagi erilist, nagu rüüpaks ta seda vaata et iga söögi kõrvale.

«Lase siis käia!» õhutab Ilmar, istub Reinule lähemale ja aina kallab pudelist.

«Varese-poissi nägid? Kas kahetses pattu? Jah?» küsib Ilmar nagu muuseas, nagu selleks, et midagi ütelda. Aga ta pilk jälgib hoolega Reinu ilmet, ta on valmis registreerima iga pisimatki tooni- ja meeleolumuutust, mis Reinu hääle või näkku võivad ilmuda.

«Jaa! Vaene mees oli üsna loperguse näoga!» noogutab Rein rõõmsalt. «Tagus aparaadi paranduse sõnakuulelikult kinni! Kümme kulli ja seitseteistkümmend kopikat. See oli sinust pagana kena tegu, et sa...»

«Ah mis!» lööb Ilmar käega ja veeretab jutulõnga uue teema peale. «Kuidas sulle meil meeldib?»

«Täitsa maru!» tõstab Rein pöidla püsti.

«Nii me elame...» nendib Ilmar. «Kui sihuke olemine sulle istub, astu aga jälle sisse! Ära uhkeks pea. Mis sa ise ka vabal ajal müristad?»

«Mina...» laiutab Rein käsi ja lisab veidi vintis inimese hārda usalduslikkusega: «Eks sa võid juba ise arvata... Säärvandiga tuba... Mutt on sanitar, rabas veel pool kohta juurde. Näpud kogu aeg põhjas... Nurub aga siit toetust ja sealt abiraha... Häbi kohe selle santimise pärast... Mis sa niimoodi müristad!»

Ilmarit teise hārdušhoog ei huvita. Ta kuulab Reinu kurtmise kannatlikult ära ja küsib siis veini lonksates üsna ükskõikse hālega:

«Kāid sa tihti seal, oma muti juures, haiglas?»

Ilmari hāal on küll ükskõikne, aga tema hoiakus, tema ilmes on tunda pinget, suuremat huvi vastuse vastu, kui küsimuse toonist võiks oletada.

«Oh! Seitsesada seitsekümmend seitse korda juba kāidud!» hüüatab Rein ja naerab ise oma nalja.

«Ei mina ole niisugusesse kohta veel jalgagi saanud,» kahetseb Ilmar. «Kuule, kas haiglas apteek ka on?»

«On ikka! Kuidas muidu. Ilmatu pirakas kapp. Ühe ukse peal A, teise peal B... Tead sa ka, mida see A tähendab?» leiab Rein ākki paraja võimaluse oma teadmistega uhkustamiseks ja kergeteks kelkimiseks.

«Ei, ei tea!» raputab Ilmar kuidagi liiga kāhku ja liiga agarasti pead. «Ütle mulle ka!»

«Selles A-kapis on igasugused mūrgid! Vohh!» rõõmustab Rein, et sai ometi tillukest üleolekut demonstreerida.

«Või kohe mūrgid!» imestab Ilmar ja mūigab. Tema imestus on tehtud, on ette kavatsetud. «Need mūrgid on siis kōva valve all ja kindla luku taga?»

«Ei oska öelda... Ei paista mingi eriline lukk olevat,» seletab Rein. «Aga kapi vōti on küll alati valveōe kāes, tema laua sahtlis.»

«Kus see apteek seal asub?» pārib Ilmar juba kārsitult, nagu oleks seni ainult aega raisatud ja niisama tūhjast-tāhjast rāagitud.

«Keldris... või poolkeldris, kuidas seda korrust nimetatakse,» seletab Rein jälle lahkesti ja rüüpab tubli lonksu vahuveini. On sellel joogil aga hea lahe hapukas maitse! Ja kui mõnusasti ta veel suulage kōditab!

Ilmari toast kostab muusikat ja ākilisi naerupahvakuid. Need hāāled-helid kutsuvad Reinu ja ta jääb ukse poole kōrvu kikitama.

«Ah, see apteegijutt on mage jutt! Lāhme teeme parem nalja!» ātleb Rein hoogsalt ja tahab tugitoolist üles hūpata. Aga Ilmar hoiab Reinu paigal ja küsib tungivalt:

«Kus kohal selle apteegi āken on?»

Rein vaatab Ilmarile pikalt otsa. Ta korrastab oma kumisevas peas sagima hakanud mōtterābalaid. Korrastab, korrastab, siis ātleb tūhmi hāālega, milles vōib tabada kerget kahtlust ja ettevaatlikkust:

«Miks sa seda küsid?»

Ilmar kōhkleb mōne silmapilgu. Rüüpab veini. Sūutab sigareti. Vahib vālgumihkli lillakat leeki. Ent teeb siis jārsku otsuse. Puhub leegi surnuks, vajub Reinu tooli kāsitoele ja ātleb usalduslikult:

«Kaabude vahel saladusi ei ole... Tead, seal apteegis tuleks ära käia.»

Niivõrd otsekohene vastus ei jäta vähimatki kahtlust, mida ütleva seal apteegis ära käimise all mõtleb. See järeldus võtab Reinu esialgu sõnatuks.

«Miks... miks?» küsib ta viimaks arusaamatult. «Apteegis? Palderjani saab igast sedasorti poest niisamagi... Mõne kopika eest...»

Naljatusena mõeldud palderjanijutt ei pane teda ennastki muidugi, Ilmarist rääkimata. Pikk pealik on tõsine, ütlemata tõsine.

«On vaja...» põikleb ta seletusest kõrvale ja muudab käigupealt taktikat: «Tahad sa, klassivend, kõva kopika teenida? Lihtsa vaevaga...»

«Miks ei taha...» alustab Rein, aga ehmub kohe, sest selline ütlemine, selline varmas jaatamine on eelneva jutuajamise järgena küllaltki ühemõtteline.

Ühemõtteline küll, aga Rein tunneb samas, kuidas kerge ehmatus tõrjub kõrvale iseäralik senikogematu põnevus. Midagi hakkab kuskil sisimas pakitsema ja kihisema. Ehmatus ja selle põhjus lendavad hoopistükis peast ja Rein küsib tahtmatult sisetades:

«Ütleme, noh, et... Ja mida siis tuleks teha?...»

Ilmari poos lõtvub. Ta tõstab klaasi huulte ja joob paar pikka sõõmu. Jutuajamise kõrgpunkt on möödas, kogu ettevalmistuse kõrgpunkt on möödas. «Mida siis tuleks teha?...» — see on esialgu küll alles lihtlabasest uudishimust tekkinud küsimus. Seda küll! Aga ometi on see justkui sammuke taganemist või vaksa-jagu ukse paotamist... Kui nüüd jala ainult kähku ja kindlalt ukse vahele saaks!

«Näita, kus on apteegitoa aken ja kus toas valveõde öösiti hari-likult istub,» vastab Ilmar selgelt ja lühidalt. Nii selgelt ja lühidalt, nagu oleks tal see vastus juba ammu läbi mõeldud ja sõnadesse seatud.

«Ja muud ei midagi!» hüüatab Rein. Ilmari terane kõrv tabab kaaslaste hüüatuses kergendustunde. «Väga hea!» mõtleb Ilmar endamisi. «Juba näkib...»

Pealik naeratab ja ütleb kõvasti:

«Mis sina siis mõtlesid!»

«Midagi ma ei mõtelnud!» turtsatab Rein, taibates, et Ilmar vihjab millelegi konkreetsele, vihjab sellele, mida tema, Rein, pole veel tõepoolest mõtelnudki.

«Aga sealt pole ju midagi võtta!» purskab Rein äkki ja otse meeletult. Ta tahab Ilmarit veel kord ettevõtte tarbetuses veenda, tahab teise otsust kõigutada. Kui Ilmar aru pähe võtaks, siis vaibuks kindlasti ka too senitundmatu pakitsus ja kihisemine Reinu südames. Vaibuks uudishimu, vaibuks kibe võlgnikutunne, vaibuks ebamäärane tahtmine võrdväärne olla, vaibuks too

ammune, ent nüüd äkki uueks lahvatanud soov endale hea aparatuur osta...

Niimoodi punkt-punktilt Rein toda senitundmatut pakitsust muidugi ei analüüsinud. Ta polnud selleks võimeline, tal polnud selleks mahtigi. Ta tundis vaid, et too senikogematu õonestab ja rüüstab teda. Kui see pakitsus veel kaua kestab, siis tema, Reinu, tahe muutub tühjaks ja kõmisevaks, siis vajub see lõpuks kokku. Teda, Reinu, ei ole siis enam, tema asemel on keegi teine. Aga tema ei taha, ei taha olla keegi teine, keegi tühi, kõmisev ja kokkulangenud teine. Ta tahab olla Rein Äärma, aga nii kaua, kui Ilmar räägib apteegist ja aknast, nii kaua on see põrgulikult raske. Seepärast peab Ilmar selle jutu lõpetama, sellele plaanile kriipsu peale tõmbama. Üksnes selles seisab Rein Äärma pääsemine!

Seepärast purskab Rein veel kord:

«Sealt pole ju, tõesõna, mitte tuhkagi võtta!»

«Jäta see minu mureks!» põikleb Ilmar avameelsest vastusest kõrvale. Ja see põiklev vastus kõlab Reinu kõrvus väga mehelikult, väga rahustavalt ja kindlustunnet sisendavalt. See ütleb, et pealik teab, pealik muretseb, pealik teeb, pealik vastutab... Et kõik mured jäävad pealiku ja ainult pealiku muretseda!

«Kuidas see teil käib?» on Rein äkki lihtsameelselt ja poisilikult uudishimulik.

«Tahad kaasa tulla?» heidab Ilmar.

Rein pörkub tagasi, nagu oleks teda löödud.

Sel silmapilgul lendab elutoa uks ristseliti ja Bisi ning Loori tantsivad polkasammul sisse.

Bisi uurib tühja vahuveinipudelit vastu valgust ja hüüatab pisut pehmel keelel:

«Ah et poputad juntsut!»

See ütlemine torkab Reinu. Ta tahab vihasena üles hüpata. Aga Ilmar surub ta tagasi istuma ja ütleb Bisiile tungiva ning võimuka häälega:

«Ole viisakas, kui sa minu klassivennast räägid! Kes teda solvab, see solvab ka mind!»

Bisi heidab käega ja pobiseb:

«Ei-noh, täitsapoiss... Mis seal solvata või midagi... Pani mu kodinate pambu kindla koha peale... Ja piuksu ka ei teinud...»

«... Kui Loori urgitsemas käis!» viskab Rein paraja üleolekuga vahele.

Viimane lausejupp üllatab Ilmarit:

«Aa! Ära tabasid! Sul on hea nina ja terav nutt!» lööb ta Reinule tubli matsu selga. «Kas sa seda ka tead, mis seal kotis oli?»

«Ei,» raputab Rein pead. «Mina võõrast pampu sorteerima ei hakka!»

«Oo, õilsus, õilsus, lase mind lahti!» pööratab Bisi silmi.

«Seal oli kolm telliskivi ja kõvasti kaltsu!» ütleb Ilmar ja naerab laginal.

«Aa...» taipab Rein, et temaga mängiti otsast lõpuni lihtsalt proovimismängu. Ta ei tea, kuidas sellesse suhtuda, ja jääb nõutult vait.

Aga Bisit näriks nagu kadedus või mingi seletamatu vimmu uue poisi vastu. Ta hakkab jälle halvustavalt norima:

«Mis see terav nutt aitab, kui tõsine laul ees seisab... Siis on poisil püksid täis ja rida taga...»

Loori rõkatab naerma. Midagi nii vaimukat pole kassameister kaua õelnud. Seda tasub naeruga kiita. Aga kiitmine teeb Bisi heldeks...

Ühe ropsuga kargab Rein püsti ja pistab ütlejale rusika nina alla. Kaklus on õhus, ent pealik tõstab häält ja kupatab Loori ning Bisi uksest välja. Ilmar istub uuesti Reinu kõrvale ja jätkab pooleli jäänud juttu endise asjaliku tooniga:

«Nii et sa siis tuleksid... Näitaksid meile aknad kätte ja...»

«Kuradi Bisi!» vannub Rein ikka veel solvunult.

Pealik tõstab pea, nagu haistaks ta midagi. Tõstab pea, peab Reinu hoolega silmas ja ütleb:

«Bisi on muidugi mõtlematu räuskaja... Ära pahanda! Aga kust võib Bisi teada, mis mees sa oled! Omamoodi on tal täielik õigus kahelda ja uriseda!»

«Õigus! Temal on õigus! Endal on tal rida taga...» sähvab Rein vastu. Bisi põlastavad sõnad, Loori pilkav naer, tolle kõhuka kandekotiga lollitamine... Siin on küllalt seda, mis solvumist üles kruvib, mis rahuneda ei lase.

«No hea küll... Sa siis tuled?» küsib Ilmar uuesti.

«Tulen... tulen... Muidugi tulen!» pahvatab Rein. «Iga lont-kõrva ei lase ikka pähe sülitada...»

«Tehtud!» pakub pealik kätt. Rein lajatab oma käe kaaslaste pihku. Pealik korraldab: «Homme õhtul kell üksteist trehvame, Kastani ja Kuuse nurgal.»

Korraga haarab ta Reinu kampsunirinnast kahe käega kinni. Tõuseb ise ja veab ka oma külalise püsti:

«Lubasid ja pea suu! Muidu otsime maa alt üles ja teeme süldiks!» ähvardab ta jõhkralt ja samal ajal Reinule oma tungiva pilguga otsekui kuulekust sisendavalt näkku puurides.

Lisab aga kohe pehmemalt:

«Saad terve varanduse. Ja riski ei tuhkagi!»

«Mis ma selle rahaga... Kust ma selle äkki sain...» kokutab Rein. Meelepaha on haihtunud, ent vahuveinist kumisev pea ei suuda äsja juhtunut punkt-punktilt analüüsida. On vaid ebamäärane, justkui süüdlase tunne.

«Kust sa said...» kordab Ilmar ja lisab kohe naerdes: «Eks ütle, et... et võitsid spordilotoga! Sul ju hea patakas pileteid taskus. Pärast kokteiliimemist ostsid!»

«Kust sina seda tead?» imestab Rein.

Pealik naerab iseteadvalt:

«Ma tean paljugi...»

Jälle prahvatab elutoa uks lahti. Tantsides ja huilates vajub omapead lõbutsenud seltskond sisse. Ilmar ja Rein veetakse kaasa. Nad kumbki ei hakka vastu rabelema. Ja milleks ka? Jutud said räägitud, plaanid peetud.

Ilmari toas otsib Rein kõigepealt Riinat, sest huilgajate kambas teda ei olnud.

Käed süles, pea vastu raadiot toetatud — nii istub Riina väsinult kušetil. Raadio on hästi vaikseks keeratud. Keegi laulab saabunud õnnest ja armastusest. Riina silmad on suletud, ta elab sentimentaalsele laulukesele kogu hingest kaasa, ta igatseb, et midagi niisugust ka temaga juhtuks.

Rein istub Riina kõrvale.

Paksuke keerab magnetofoni möirgama. See summutab raadiost tuleva vaikse ja igatseva viisi.

Riina surub käed kõrvadele ja viskub kušetile kägarasse. Ta keha hakkab nuuksete käes otsekui krampides vappuma.

20.

«Viimases klassijuhataja tunnis olid meil arutluse all majanduslikud probleemid. Kümnenenda klassi noormehed ja neiud peavad neist asjadest juba selgesti aru saama. Nii üldriiklikus kui ka oma perekonna mastaabis. Rääkisime tulude ja kulude planeerimisest, kokkuhoiust, rublaga stimuleerimisest, palgafondist, premeerimisest...»

Ma seadsin eeskujuks Reinu, kes nähtavasti ei kuluta sihipäratult ühtki rubla. Olen kindel, et Rein ei teeks seda ka siis, kui tal raha rohkem käes oleks... Rein on harjunud iga kopikat arvestama ja kokkuhoidlikkus on saanud temale täiesti endastmõistetavaks asjaks...» (Klassijuhataja sõnavõtust õppenõukogus.)

21.

Haigla on hiiglasuur piklik tiibhoonetega ehitis. Maja tagumise külje ees laiub muruväljak. Siin kasvavad puud ja põõsad, siin on lillepeenrad, liivatatud teerajad ning mõned pingid. Juba jalule tõusnud ravialused käivad siin kõndimas, pikast lamamisest jõuetuks jäänud jalgadesse uut jaksu kogumas.

Käes on südaöö. Haiged magavad, enamik palatiaknaid on ammu pimedad. Pimedad on ka poolkorruse omad, mille taga asuvad raviprotseduuride toad ning apteek. Heleda triibuna lõikuvad läbi korruste kahe trepikoja valgustatud aknaread. Tuledes on ka

kolm akent esimesel korrusel. Nende taga võib näha kahte valges kitlis inimest. Seal istuvad valveõde ja valvearst, kes omavahel parajasti rahulikult juttu ajavad.

Väljas, pimedas pargikeses seisavad puude ja põõsaste varjus pealik, Paksuke, Bisi ja Rein.

Viimane osutab käega selle haiglatiiva poole, mida ähmaselt valgustab muruväljaku ääres kõrguv latern. Reinu käeliigutused on loendavad. Siis tõstab ta viis sõrme märkimaks, et vajalik aken on viies.

Pealik vajutab taskulambi põlema. Selle valgus langeb hõlma varjus olevale paberilehele. Sinna on kriipseldatud mingi plaan: koridor, kahel pool uksed, trepp. Üks tuba on üksikasjalikumalt välja joonistatud. Võib arvata, et ristkülikud tähistavad seal lauda, toole, seinast seinani ulatuvat kappi. Kapi vasakpoolsel tiival on suur täht A.

Rein veab sõrmega mööda plaani, sosistab midagi, täpsustab, seletab. Ta kolm kaaslast kuulavad. Nad on neljakesi külg külje vastas tropis. Nii ei saa valgus kaugemale kumada ja võõraid silmi uudishimulikuks teha.

Paks-Kaabu tõmbab hõlma lahti. Taskulambi valgus langeb nüüd rõngatäiele võtmetele. Rõngas on nailonjopi põue spetsiaalse aasa külge riputatud. Sealsamas, hõlma peidus on veel rohkesti taskukesi ja aasu. Neisse on pistetud mingid töö-, aga võib-olla et ka löögiriistad. Paks-Kaabu on elav ja liikuv riistakamber.

Hulk aastaid tagasi leidis üks lühike ja paks viienda klassi poiss vanaema keldrist kimbu võtmeid. Üks võti oli suur, nii et andis tõsta, see pidi aida oma olema, teine, imetilluke, keeranud vanamemme ehtekarbikest lukku ja lukust lahti. Võtmed olid huvitavad ja poiss avastas endale uue tillukese maailma. Nii sai alguse üks omanäoline kollektsioon. Suured, väikesed, kunagised, tänased — kõik võtmed olid teretulnud. Seitsmendas klassis oli kogujal juba üle saja võtme. Ja siis ühel saatuslikul päeval tekkis poisil mõte: mul on nii palju igasuguseid võtmeid, aga võtmetega saab ju uksi lahti teha! Küllap mõni võti kuskile ikka sobib! Aga uste taga, just võõraste uste taga on tingimata midagi põnevat!

Nii see algas.

Uste taga oli põnevat, aga oli ka seda, mida sai kerge vaevaga kaasa võtta.

Nüüd, aastaid hiljem, võib Paks-Kaabu oma kaaslastele juba nii võtme kui ka muukraua või kantsiku pihku pista. Need riistad on enamikus ta enda kätetöö, sest Paksukesele meeldib meisterdada. Kodus keldris on tal viilid-saed ja kruustangid-kolvid... Ta võib sulle teha kas küünlajala, käevõru, valemõtme, nukid, pussnoa või kaelakee. Peale osavate käte on tal veel seikleja hing. See sunnib vahetevahel kõik meisterdamised sinnapaika jätma, see sunnib tööle käega lööma ja rongidega mööda maad- ilma ringi kihutama. Muidugi mitte platskaart-vagunites või, turismituusik

taskus. Ei. Paksuke sõidab tamburites, pakiriiulitel, kaubavagunites, platvormidel... Ta magab seal, kus juhtub, ta sööb, mis kätte saab, ta valetab ja näppab ja äritseb... Ta seikleb oma seiklemised ära, ja kui ta õnnelikult tagasi jõuab, on ta jälle tükk aega truu nii pealikule, meisterdamisele kui ka juhuslikule tööotsale. Ta on omamoodi truu vanaemalegi, kelle juures ta elab. Ta muretseb kütust, värvib põrandaid, parandab triikrauda ja soojenduskotti...

Aga nüüd läheb ajutiselt truu Paksuke koos Bisiga siit kott-pimedast pargikesest liikvele. Mõlemal ripuvad üle öla tühjad seljakotid. Bisil tolkneb puusal pika ülerinnarihma otsas veel mahukas tasku.

Poisid jõuavad viienda aknani. Nad tarduvad sinna, nagu oleks klaas nad enda külge tõmmanud. Siis kostab tasane kriiksatus. Ruut tõstetakse eest. Haagid lükatakse lahti. Poisid ronivad sisse.

Pealik ja Rein seisavad puude ja põõsaste varjus. Nende näod on ühte viisi täis pinevat ootust.

Vaikus. Tuulehoog latvades. Jälle vaikus.

Mööduvad sekundid. Mööduvad minutid.

Reinu hakkab vaevama ikka painavam rahutus. Nagu määratu hingemattev pilv vajub see talle peale ja tungib siis temas ikka sügavamale ja sügavamale. Ta tahaks seda vaeva endalt maha raputada, enda seest välja ajada. Aga ta suudab ainult tammuda, käsi taskusse tõsta ja sealt jälle välja võtta, keelega huuli niisutada.

Alles nüüd, kui poisid on haigemaja aknast sisse pugenud, tunneb Rein selgesti, millest ta osa võtab. Siiani, kogu eilse hilisõhtu, kogu tänase päeva piinas teda mingi sõnul seletamatu mõtete rüsin. Selles kukerpallitasid läbisegi kahetsus, soov saada raha ja teistega võrdseks, saada võlatundest vabaks, põnevus, pelgamine, olengute ootus, häbi, uudishimu... Nüüd on jäänud ainult hirm. Kole ja kohutav, täiesti alasti, ühegi varjava mõtteräbalata hirm.

Täna oli talle peaaegu kõigis tundides tähelepanematuse pärast märkusi tehtud. Aga ta ei suutnud seda mõtete rüsinat endast eemale tõrjuda. See võimutses kõigi tundide ja ka vahetundide üle. See vaevas teda koduski. Ja kui ta selle eest korraks tänavale tõttas, siis tuli rüsinavaev sinnagi kaasa. Lõpuks soovis ta ainult üht: et kell rutemini üksteist saaks, et ta oma lubadust täites sellest kõigest rutemini pääseks. Lubadust murda või selle tühistamist paluda ei tulnud tal pähegi. Nii palju-palju oli mõtete rüsinas siiski ahvatlusi, igatahes mitte vähem kui kõhklus.

Nüüd on kell üksteist. Nüüd on see kõik taandunud kohutavaks hirmuks.

«Ma lähen ära... Jah?» küsib Rein vaikselt ja arglikult, otsekui ette kartes, et vastus võib äkki eitav olla.

Haigla peavärvast sõidab sisse kiirabiauto. Selle tuled välja-

tavad korraks läbi pargikese, libisevad üle lillepeenarde ja liivatatud teeradade.

«Ära liiguta!» sosistab pealik. Siamaani on ta olnud rahulik, lausa üllatavalt rahulik. Ja miks ka mitte rahulik olla! Võrreldes Paksukese ja Bisiga on tema risk tühine. Tema seisab eemal, tema võib igal ajal kaduda... Pealegi on tal alibi! Kodus mängib praegu magnetofon... Ema-isa ja nende külalised võivad kinnitada, et Ilmar oli kogu öhtu kodus. Mängis magnetofoni, laulis vahepeal ise... Kes võib selle peale tulla, et tema laul on ka lindilt... Uks on seestpoolt lukus, aga niisuguse olukorraga on ema-isa juba harjunud.

«Oota, kohe tulevad tagasi. Siis lähme koos,» sosistab pealik vastu, kui autotuled on põosastest üle libisenud. Välisele rahule vaatamata kõlavad pealiku sõnad rabeledalt, neis pakitseb erutus. Üksi ei tahaks ta siia põosastesse mingi hinna eest ootama jääda.

Vaikus. Paugatab kiirabiauto uks. Jälle vaikus. Jälle ärev, hingemattev ootus.

«Mis, kurat, nad seal... nii kaua koperdavad!...» vannub pealik otsekui hingeldades.

Rein vahib kahelepoole, nagu võiks põosastest iga hetk keegi talle kallale karata, tal kraest kinni võtta, käe raskelt õlale panna... Reinu ainsaks mõtteks on jalga lasta. Kaduda! Kaduda siit pargist, kaduda, ära joosta oma hirmu eest.

Järsku lööb koridori aken valgeks. See aken, mille taga viib trepp poolkeldrisse.

Keegi tuli alla! Kas kuuldi midagi? Või on see ainult juhus? Valveõel on apteegist midagi vaja?

Pealik võpatab.

«Jookse! Hoiata!» käsutab ta Reinu. Võimukuse asemel on pealiku hääles paanika. Ta käsk on mõttetu: hoiataja jääb tingimata hiljaks!

Rein on Ilmari hirmu ja arguse ja nahahoidmise ära tabanud. Ta enda hirm ununeb. Ta ütleb järsult:

«Eks jookse ise! Tobe... nagunii ei jõua!»

«Jookse! Muidu kahetsed!» sisistab pealik ja püüab taskust midagi välja tõmmata. Sikutab, sikutab. Viimaks läheb see tal korda. Nõrgas laternavalguses näeb Rein pealiku käes lühikest nuuti.

Rein hüppab eemale.

Sel hetkel lööb valgeks juba apteegiruumi aken.

Pealik ägab lootusetult.

Kohe kustub valgus apteegiruumi aknas uuesti. Aga koridori, apteegi ukse taha jääb tuli põlema.

Vaikus. Vaikus. Ainult südalinna kauge sumin. Ainult kohin kõrvades.

Apteegi aknast ronivad välja Bisi ja Paksuke. Mõnekümne

sammuga on nad puude varjus. Nende seljakotid on pungil, seal vulksub midagi. Pungil on ka tasku Bisi puusal.

Sõnagi vahetamata kaovad neli noormeest põosaste vahele, sealalt jalgvärava kaudu tänavale.

Siin on vaikne nagu öises äärelinnas ikka.

«Korras?» sõandab pealik alles nüüd küsida.

«Nagu Norras!» lööbib Paks-Kaabu ja kohendab jopehõlmu. Seda liigutust saadab tasane kõlin. Küllap pole kõik tööriistad kiiruga õigesse aasa või taskusse pistetud.

Bisi tõttab paremale. Paksuke vasakule.

Pealik ütleb Reinule:

«Tule homme öhtul meile,» ja kiirustab üle tänava. Juba on ta ehitusplatsi kivivirnade vahele kadunud.

Rein pistab ülepeakaela jooksmas, nagu oleksid tal tagaajajad kannul.

Kui hea, et ema on öövahetuses! Uurimine ja küsitlemine võiks hulluks teha, sest mõistlikku vastust poleks tal kuskilt võtta!

22.

«Tervist, õpetaja Kasemaa!»

«Tere, tere, Reinu ema!»

«Küll on hea, et ma teid kätte sain! Läksin koolimajast mööda ja mõtlesin, et astun õige sisse, viimati olete parajasti vaba... Ega mul muud ei olnudki, tahtsin teile suur aitäh ütelda. Meie ametiühing määraski mulle toetust, et Reinule üht-teist seljariideid osta. Aitäh, see oli teil väga hea nõu, ja kui ilusa iseloomustuse te veel kirjutasite! Kas poiss seda ka väärt peaks olema... Ma ikka räägin talle, et ära sa mitte ula peale mine... Lugesin seda iseloomustust ja silmad läksid kohe vägisi märjaks... Olge te tuhandeks tänatud, et meie olukorda ikka meeles peate ja kergendada aitate... Rein vahel tõrgub vastu, et santimine, aga või tema siis aru saab... Meil ju ikka ühiskond aitab ja...»

23.

Ilmari tuba on täis hämarat küünlavalgust, tubakasuitsu ja mürtsuvat tantsumuusikat. Eriti muusikat. Seda on nii pealetükilvalt palju, et tundub, nagu ei tohiks tuppa enam midagi muud mahtuda. Aga see pole siiski nõnda. Oh ei! Siin on veel koguni seitse inimest, siin tantsitakse, siin aetakse juttu ja tõstetakse veiniklaase. Vastupidav rahvas!

Kuid isegi nemad, vastupidavad, on sunnitud vahetevahel magnetofoni kinni keerama ja aknad lahti lükkama. Inimese organism

on tõepoolest tobedalt konstrueeritud. Ikka on tal midagi vaja, ikka ei kannata ta üht-teist välja!

Rein seisab یرvakil akna all ja pahvib ajaviiteks sigaretti. See jätab suhu võõra ja sandi maigu ning Rein vajutab sigareti tuha-toosis surnuks. Veinilimpsimine on juba hulga meeldivam ajaviide. Ja mida tal siin praegu muud teha on kui kuidagi aega viita. Riinat ei ole. Ilmar hoiab nagu eemale... Laskis uksest sisse, ütles pominal tere ja tüüris kohe oma piltilusa tüdruku juurde tagasi. Ei vaadanud otsagi! Kas on nõnda, et mooramees on oma töö teinud, on viienda akna kätte näidanud ja nüüd ei ole Kaabudel temast enam sooja ega külma? Nüüd antakse talle mõista, et hoia parem eemale... Ei, nii see asi vist siiski ei ole. Näe, Ilmar jätab oma tütarlapse sinnapaika ja tuleb, veiniklaas käes, akna alla, otse Reinu kõrvale.

Mõne silmapilgu jooksul ei võta kumbki jutuotsa üles. Neid hoiab tagasi mingi ebamäärane pinge, millele ei oskaks üks ega teine seletust anda.

Viimaks pöörab Ilmar selja toa poole ja ütleb tasakesi, ent talle iseloomuliku jäikusega:

«Kaupa oli väga vähe... Sinu osa on väike. Õpipoisi asi... Said avansina juba kätte!»

«Mis kaup see oli?» küsib Rein nagu muuseas, nagu selleks, et pealikul oleks jälle midagi ütelda. Teda ei ärrita see, et Ilmar oma sõnu sööb. Tal on selle üle isegi heameel.

Ilmar kaalutleb, kas hakata pikemalt seletama või mitte. Aja võitmiseks toob ta pika kaelaga pudeli, valab klaasidesse veini. Siis on tal otsus tehtud. Ta ütleb jahedalt ja tõrjuvalt:

«Kunagi hiljem räägin.»

Täna on pealik soliidne, jäik, rahulik ja võimukas. Temas on raske ära tunda eilset pargis pabistajat.

Rein vaatab kaaslast ainiti hindava pilguga. Rüüpab vahepeal veini ja vaatab ikka veel. Reinu ilmes ja hoiakus on midagi muutunud. See pole enam uudistav poiss, kes tahaks maksku mis maksab teistega võrdväärne olla. Siin akna all seisab noormees, kelles on tublisti kindlust ja iseteadlikkust. Eilne öö ja tänane päev on temaga imet teinud. Sellest pole kahtekümmend nelja tundigi möödas, kui ta midagi kuulmata ja nägemata koju jooksis, toaukse lukku keeras ja tule süütamata jättis, otsekui saaksid need ettevaatusabinõud teda tema hirmu eest kaitsta. Nagu oleks võimalik hirmu lukustatud ukse taha jätta. Nagu ei oskaks hirminimest pimedas akna tagant üles otsida.

Pikkamööda hirm kadus. Koduseinad justkui imesid ta endasse. Asemele tuli isesugune õõnes ja lootusetu tunne. Midagi selletaolist oli ta üle elanud möödunud aastal, kui nad klassiga ekskursioonil käisid. Sõna tuli sõnast, kelkimine kelkimisest ja juba oligi tal poistega kihla veetud, et ronib lossimüüri harjale ja teeb sealt all-linnast pildi. Kui ta suure vaevaga oli lõpuks

müüri peale jõudnud ja seal tuule meelevaldas kõikudes aparaati seadis, torkas talle äkki pähe: kuidas ma siit alla saan! Müürilt allaronimine on alati hulga keerulisem kui ülesminek. Just siis oligi teda haaranud too isesugune õõnes ja lootusetu tunne. Talle oli äkki tundunud, et peabki igavesti sinna sügaviku kohale, sinna kitsukesele kiviservale tuulte kõigutada jääma, et kohe-kohe hakkab pea ringi käima ja ta kukub... Kukub otse alla kuristikku, mille põhjas paelahmakate vahel läikleb vallikraavi sogane vesi.

«Loll, kes käskis sind ronida!» oli ta siis enda kohta mõtelnud.

See müürile ronimine ja see, kuidas ta seal taeva ja maa vahel kõikus, oli talle pimedas toas nii selgesti meelde tulnud, et ta arvas isegi tuule vihinat kuulvat.

«Loll, kes käskis sul sinna tükkida!» ütles ta endale ja vajutas laelambi põlema.

Aga õõnes ja lootusetu tunne ei kadunud, nagu seisaks tema, Rein, ikka veel müüriharjal ja vaataks tuules kõikudes alla kuristikku.

Äkki nägi ta selgesti pealiku nägu. Sellele paistis tänavalaternate kahvatu valgus, sellel seisid okste ja lehtede hägused varjud, sellel oli võõras, moondunud ilme, mis ütles, et su ees seisab vihane, ent arg nahahoidja, kes ei anna endale isegi oma käskude kohta enam aru. Ka lühike nuut, mida pealik käes hoidis, ei tõstnud tema autoriteeti.

Tolle õõnsa ja lootusetu tunde võimuses olles oli seda pealiku välkportreed nii kosutav vaadata olnud. See oli sisendanud isemoodi kindlust ja üleolekut. See oli aidanud vabaneda kummalisest nähtamatust köidikust. See oli olnud nagu hele täpp tolles õõnsa ja lootusetu tunde tumehallis kangas.

Jah, sellest pole veel kahtekümmend nelja tundigi möödas...

««Kunagi hiljem räägin...» osatab Rein. «Ära näe vaeva! Tean isegi!» heidab ta enesekindla muige saatel pealikule näkku.

«Mis sa siis küsid, kui isegi tead!» vihastab pealik. Lööb aga kohe endale otsaette ja hüüatab: «Näe, unustasin! Muidugi... Eks su mutt rääkis...»

«Ma tean palju muudki...» matkib Rein seda üleolevat tooni, millega pealik umbes needsamad sõnad alles hiljuti temale ütles.

«Näiteks?» hüüatab pealik küll õige ükskõikse häälega, aga veiniklaas hakkab ta näppude vahel äkki rahutult keerlema. Reinu toon on teinud Ilmari tähelepanelikuks ning valvsaks.

«Apteeki tulnud valveõele löödi raudasjaga pähe. Inimene vaagub elu ja surma vahel,» vastab Rein niisuguse tooniga, mis justkui ähvardab, mis koguni kuulekust nõuab ja isegi käsutama kipub.

Pealik tõstab klaasi. Nad rüüpavad.

«Kes liiga palju teab ja sellest plärab, võib teadmata kadunuks jääda!» sõnab pealik tähendusrikkalt ja lisab viivu pärast öela

muigega: «Lehes otsitakse kadunud noormehi tihti taga... Oled ehk lugenud!»

See jäme ja otsene vihje lööb Reinu enesekindluse vankuma. Tema äss pörutati trumbiga surnuks ja tal pole enam midagi mõjuvat välja käia. Tema taotlus on nii ränga ähvarduse tõttu liiva jooksnud. Ja kas oligi see ülepea mingi arukas taotlus? Kas polnud see lihtsalt üks narr ja naeruväärne lootus, et ta suudab pealiku värisema panna! Selle pealiku, kelle ees ta tundis end võlglasena ja kes oskas ta seetõttu nii kenasti sisse mässida... Et tal tarvitseb ainult karmi ja üleolevat häält teha, tarvitseb ränkade asjaolude teadmisele vihjata ja juba on pealik küps. Ta oli oma naiivsuses uskunud, et pealikut on valveõe raske seisukorraga võimalik niivõrd ära kohutada, et Ilmar temalt, Reinult, väikimist nuruma hakkab. Siis oleks tema uhkus rahuldatud ja ta ütleks külmalt: «Mõrvakatse ja röövimine — neist ei tohi vaikida...» Ja pealik hakkaks veel alandlikumalt paluma...

«Lollpea! Täielik imik!» mõtleb Rein endast. «Siin ei ole enam haiglatagune park... Ma võin teadmata kadunuks jääda... Ma võin kadunuks jääda... Alatiseks! Keegi ei tea minust enam midagi...»

Süngelt, ent tublisti taltsamalt küsib Rein:

«Miks sa mind ähvardad?»

Tuba on seinast seinani ja maast laeni muusikat täis. Bisi ja Paksuke tantsitavad tüdrukuid. Aeglaselt ja lõdvalt tammuvad nad tantsuloo rütmis. Ent siin, selle irdakil akna all valitseb pinge, siin oleks nagu kahevõitlus käimas.

Pealik ei pööra Reinult pilku. Ta kaalutleb järgmist sammu, järgmist taktikalist lööki. Ta valab Reinu klaasi veel kord täis ja ütleb ootamatult kergelt ning omamehelikult:

«Ära tee väljagi! Sina ähvardasid mind, mina jälle sind... Oleme tasa! Pealegi: ära unusta, et meid oli seal neli! Neli! Sina ka! Nii... Joo head veini, tantsi ilusate tüdrukutega... Võib-olla saame sulle siiski mõnikümme rubla kombineerida... Vein ja tants, muu pole sinu asi! Selge!»

Keegi koputab aknale. See on Riina. Küllap ta helistas, aga selles põrgulärmis ei kuule omaenese häältkki, uksekella trill-trillist rääkimata.

Ilmar tõttab avama.

Kui nad tuppa tulevad, näeb Rein otsekohe, et Riina on apaatne ja närtsinud. Temas pole märkigi sellest teisest — hõlpu täis ja ülemeelikust tütarlastest.

Toasolijad tervitavad Riinat valjude hõisetega.

«Elueit saabus! Tähelepanu, tähelepanu! Maailmakuulus tantsupaar: Parun Paks ja Preili Peenike!» kisab Paks-Kaabu ja rebib Riinat tantsima.

Aga Riina jääb tuimaks ja ükskõikseks. Ta tõrjub poisi eemale ja vahib Ilmarile lausa üksisilmi otsa. Siis paneb ta käe pealiku

varrukale. Tütarlaste silmis on palve, tungiv palve. Võib arvata, et ta esitas selle juba esikus, kohe kui ta uksest sisse astus, aga pealik on palve senini millegipärast täitmata jätnud. Või on ta täitmise edasi lükanud? Oma nõustumise siia, kogu seltskonna silma alla toonud?

Ilmari näkku on tekkinud kõigile koosolijatele nii tuttav õel ja kalk, ent samal ajal nautlev ilme. Näib, nagu oleks ta leidnud mingi lahenduskäigu ja selle teoks tegemine pakub talle juba ette mõnu. Ta muigutab korra huuli, siis manab näole kohtumõistja range ilme.

Väärika aeglusega istub pealik kirjutuslaua taha, keerab magnetofoni vait ja seab end kogu seltskonnale midagi ütlema. Enne seda aga kõõlub ta koos tooliga Reinu poole ja sosistab nõnda, et ainult Rein ta sõnu kuuleb:

«Nüüd näed supersõud!»

Sosin on nii usalduslik, nii koduselt omavaheline, otsekui erilise tähelepanu kinkimine. Kas suudab see minema pühkida kogu pinge ja ähvarduse, mis mõni hetk tagasi nende vahekorda segas? Pealik igatahes loodab seda. Muidu poleks ta sosistanud, poleks Reinule toda erilist tähelepanu osutanud.

Pealik seab end uuesti rängesse poosi ja ütleb:

«Palun rahu ja tähelepanu.»

Toasolijad otsivad endale karmesti istumis- või nõjatumispaigad. Mõned kahmavad klaasid kaasa ja kastavad isukalt keelt. Kõik need ettevalmistused kõnelevad sellest, et seltskond valmistub mingiks etenduseks, et eesootav ei ole neile uudiseks.

Ka Riina vaatab ringi, kuhu istuda, ent pealik kamandab lühidalt:

«Sina jääd püsti!»

Riina võpatab. Ta sirutab Ilmari poole käe. Selles liigutuses on palve. Kuid samas langeb käsi alla, nagu teaks Riina, et palumisel pole vähimatki mõtet, nagu teaks ta, et nagunii tuleb alistuda.

Kohtuniku karmi häälega ütleb pealik:

«Mul on andmeid, et sina, Riina Kull, oled Kaabusid laimanud. See süütegu nõuab karmi karistamist!»

Seltskond üllatub. Poisid-tüdrukud vaatavad üksteisele otsa, sosistavad omavahel parasjagu ärevalt. Aga võib-olla nad ainult teesklevad üllatumist! Kas pole nad viimati usinad kaasamängijad? Innukad näitlejad selles etenduses, mida pealik on asunud lavastama?

Bisi venitab mõnuga:

«Las aga seletab, et mis ja kuidas...»

Ilmar heidab peaga Riina poole:

«Noh, kuuled, me ootame seletust!»

Riina ärritub, laotab käsi, vaatab abi otsides ühelt teiselt ja hüüatab:

«See pole tõsi!»

Ilmar reageerib järsult:

«Valetad! Küll sa mäletad, mis sa möödunud nädalal kohvikus Virvele ütlesid!»

Äkki haarab isesugune meeleheitlik trotsipuhang Riina oma võimusesse.

«Ütlesin jah, et tantsite kehvasti!» heidab ta väljakutsuvalt.

«Aa! Ikkagi laimasid!» venitab pealik.

Paks-Kaabu kargab püsti ja hüüab kannatamatult:

«Selge pilt! Karistada! Karistada!»

«Kas kõik on nõus?» küsib pealik.

Seltskonna erutus on veelgi tõusnud. Rein vaatab neid imestuse ja arusaamatusega. Miski temale senitabamatu on nad selle lühikese sõnavahetuse käigus otsekui üles kütnud. Kostab kärseituid hüüdeid:

«Nõus, nõus!»

«Mis seal enam...!»

«Muidugi karistada!»

Pealik mängib range ja õiglase kohtumõistja rolli edasi. Sõnu venitades küsib ta paatoslikult:

«Missugune peab olema Riina Kulli karistus?»

Riina on käed rinnale surunud. Ta ei vaata kellegi poole. Tundub, et ta teab otsust juba ette, ja seepärast on tema poosis alistumist, omamoodi tuimust, paratamatusega leppimist...

Paksuke pakub kileda häälega:

«Las võtab enda paljaks!»

Ikka veel kohtuniku ranget tooni matkides selgitab pealik üksikasjalikult:

«Sellest on vähe! See oleks juba ei tea mitmes niisugune karistus. Täna tätoveerime Riina Kulli kõhu peale ühe asjakohase sõna. Ja nimelt: «Laimaja!» Nõus?»

Toasolijad hüüavad:

«Täitsa mõtel!»

«Just, nii teemegi!»

«Läheb lahti!»

Pealik käsutab Riinat:

«Noh, mis sa veel ootad! Sea end kohtuotsuse täideviimiseks valmis!»

Siis annab ta Paksule korralduse:

«Tint ja nõel on siin laualaekas. Pane hakkama. Igaüks torgib ühe tähe!»

Sõna «torgib» saab selles korralduses erilise rõhu. Tundub, et pealik naudib juba praegu seda alandust ja valu, mida niisugune operatsioon tütarlapsele valmistab.

Käsi vaheliti rinnal hoides taganeb Riina ukse poole. Aga Loori tõukab ta kahjurõõmsalt ja kurinal naerdes toa keskele tagasi.

Paks-Kaabu asetab tseremoniaalselt lauale mõned nõelad, tindipoti ja puntra vatti.

Üksisilmi ja tardunult vahib Riina neid ettevalmistusi. Ta huuled võbisevad.

Siis võtab pealik laekast pikliku lameda karbi. Selles on mõned väikesed ampullid ja süstal. Ta seab need tätoveerimisvahendite kõrvale Riina silma alla.

See on tehtud mõõdetud liigutuste ja täiesti avalikult küünilise muigega.

Bisi toriseb Riina poole:

«Kuule, hakka juba pihta!»

Rein hüppab akna juurest paari sammuga toa keskele:

«Mis te jamate!» hüüatab ta tungivalt ja otsib teiste nägudelt oma sõnadele toetust.

Pealik haarab Reinul käest ja surub ta väikese sõrme peopessa kronksu. Reinu näole valgub valugrimass. Pealiku haare on hullusti valus, nii valus, et Rein aietab. Ent surve ta väikesele sõrmele üha tugevneb. Seda saadavad pealiku hoiatavad sõnad:

«Ei soovita selles toonis suud pruukida! Meil on distsipliin nagu raud!»

Asjatult püüab Rein oma kätt Ilmari võttest vabastada. Pisimigi liigutus teeb hullupööra valu. Tundub, nagu peaks sõrmele iga hetk katki praksatama.

Pealik ei ütle enam sõnagi. Ta pilk on puurinud end Reinu näkku. Ta naudib teise valu.

Viimaks laseb Ilmar Reinu käe lahti. Ta on kindel, et selline hoiatus, selline distsipliini nõudmine on oma mõju avaldanud, et kergemeelne protesteerija teab nüüd, mis laadi rahustamisvõtted võivad teda siin seltskonnas tabada. Pealegi on seda kerget hoiatust saatnud seltskonna pahameeleavaldused. Küllap peaks Reinul selge olema, et teised tema mässu ei toeta, et nad ei lase ühel rohelisel uustulnukal kōditavat vaatamängu rikkuda. Liiatigi on nad täna kõik peategelase ausse tõstetud: «Igaüks torgib ühe tähe!»

«Noh, süüalune Riina!» hüüatab pealik niisugusel toonil, mis kõlab viimase käsuna.

Riina nookab ampullide ja süstla poole ning palub:

«Las ma enne...»

«Ei!» keeldub pealik.

Lauake, millel seisavad veiniklaasid ja pudelid, saab Reinult tõuke ning lendab heleda klirina saatel ümber.

Rein haarab Riinal käest.

Ta veab tüdrukku üle toa ukse.

Ta virutab ukse lahti.

Bisi sööstab põgenejaid püüdma.

Rein lükkab Riina esikusse ja hüppab ise järele. Tagasikätk. kinniheidetud uks tabab Bisit otse näkku. Noormees vajub karjaki-

tades põrandale. Tema kannul tormanud Paksuke ja Loori komistavad Bisile otsa.

Mõneks silmapilguks tekib ukse taga segadus. Tänu sellele jõuavad põgenejad õnnelikult tänavale.

24.

«... ja ka meie fotomees Rein hakkab nüüdsest peale saama tasuta mõningaid õppevahendeid, nagu pliiatseid, vihikuid, kaustikuid ja nõnda edasi... Ma katsun talle kooli arvel ka mõned filmid muretseda. Ta on ju klassi üritustest tihtilugu seinalehe jaoks pilte teinud...» (Klassijuhataja jutuajamisest oma kolleegiga.)

25.

Kaugemale! Kaugemale sellest helehalli terrasiitkrohviga kaetud soliidselt majast!

Nii kiiresti kui jalad vähegi võtavad!

Teineteise käest kinni hoides jooksevad Rein ja Riina hingepakki mööda hilisõhtust äärelinna tänavat. Õnneks on tänav tühi ja vaikne. Pole näha ainsatki vastutulijat, kes neid takistada või kinni pidada võiks. Nende jookse erutab ainult koeri, kes siin-seal ärevalt haukuma pistavad.

Selja taga paugatab uks. Kostab sammude raginat kruusasel tänaval.

Kiiresti! Kiiresti! Need on nemad! Kaabud... Ajavad juba taga...

Rein veab Riina ühest hoovivärvast sisse. Nad jooksevad üle paeplaatidega kaetud õue. Ees on lattidest aed... Selle taga teine õu... Sinna, sinna! Koer märatseb keti otsas... Nad pääsevad temast mööda! Juba on nad teisel tänaval ja annavad jalgadele uuesti valu. Aga tagaajajad ei kaota neid silmist, ei jää neist maha.

Vastu veereb roheline silmaga takso. Kas tõesti pääsemine? Rein tõstab käed ja jookseb keset tänavat autole ette.

Kui nad lõõtsutades istmele on räntsatanud, ütleb Rein taksojuhile:

«Sõitke edasi...»

Auto liigub paigast. Rein sorib taskutes. Leiab mõned mündid ja lisab:

«... kolmekümne nelja kopika eest!»

«Mis neist kopikatest! Teil vedas kõvasti... Need kolm selli olid juba täitsa kannul,» ütleb taksojuht.

Rein vaatab tagumisest aknast välja. Ühe laternaposti all seisavad kolm kogu: kaks pikka, üks lühike. Seisjad jäävad ikka kaugemale ja muutuvad ikka ähmasemaks...

«Mis nad oleksid meiega teinud?» välgatab Reinul läbi pea. Aga ta ei taha sellele mõelda. Ta paneb käe Riina sõrmedele. Need on külmad ja luised. Neis nagu polekski elu.

Takso viib sõitjad südalinna.

Juht ei taha kopikatest kuulda.

Rein ja Riina ronivad vallimäele ja poevad kõlakotta laotud pingivirna taha tuulevarju.

Tüdruk silub korra juukseid, siis vajuvad ta käed sülle. Ta norutab, norutab.

Viimaks ütleb Riina:

«Kas sa ka tead, mis sa tegid?»

Rein ei vasta.

«Sa veel saad... Oi, kuidas sa nende käest saad...» pomiseb Riina lootusetult. Tal on Reinu pärast hirm. Talle meenuvad need, kelle üle Kaabud on omakohut, mõistnud, keda nad on vaese-omaks peksnud.

Ikka veel ei võta Rein vaevaks vastata. Ta on kummargile vajunud ja hoiab pead käte vahel, nagu mõtleks ta pingeliselt, nagu peaks ta milleski selgusele jõudma. Tüdruku sõnad ei jõua temani, sest ta mõtted on hoopis olulisemaga ametis.

«Räägi ometi midagi! Kas kahetsed juba, jah?» purskab Riina valuliselt ja pettunult. «Nüüd on su head sotid otsas...»

«Kas niisugust kohtupidamist tihti mängitakse?» küsib Rein, sõnu põlastavalt venitades. Ta ei vaata tüdrukule silma, ta hoiab pead endist viisi käte vahel.

«Eks siis, kui vaja...» põikleb Riina.

«Nüüd oli siis vaja!» surub Rein läbi hammaste.

«Ju siis oli...» püüab Riina selgesõnalisest vastusest veel kord kõrvale hiilida.

«Ju siis oli!» vihastab Rein ja keerab end Riinale näkku vaatama. «Sa oled ise ka imelik... nagu lammas! Saatnud nad põrgusse!»

«Ah, sa ei tea...» ohkab Riina südamepõhjast. «Ega see esimest korda...»

«Ja sina... sa ikka niimoodi...» kargab Rein tüdrukust eemale põrgates püsti.

Suur segadus, täielik arusaamatus, üpris võõrastava ja ebaloomuliku olukorraga kokkupuutumine peegelduvad noormehe näos, hääles ja hoiakus. Mitte kuidagi ei suuda ta mõista, mis on tüdrukut sundinud end nõnda alandama. Kas tõesti need ampulid? Võib-olla olid täna laual needsamad, mida tema, Rein, aitas eile õhtul haigla apteegist varastada! Kas tõesti peaks neil inimene üle niisugune võim olema! Sellest on siin-seal räägitud ja kirjutatud, aga tema on neid lugusid ikka liialduseks pidanud.

Poisi hääl, tema eemalepõrkumine on Riinale valu teinud. Nagu uut hoopii oodates tõmbub ta kõssi.

«Sa räägid aina minust... Aga mis sind sinna kampa ajas?» küsib Riina vaikse etteheitega.

«Rohkem oma asi!» uriseb poiss vastuseks ja pöördub kõrvale. Tüdruku sõnad on teda nüüd omakorda valusasti puudutanud. On see pilge? Tahab Riina teda solvata? Või mõtleb tüdruk tema nõrkusele vihjata? Või loodab ta mõistmist leida... et, näe, oleme ju ühed mustad mõlemad! Paras paar — pada ja katel!

Rein heidab käed üle pingi seljatoe ja jääb vahtima kõlakoja lakke, kus heitlevad pargilaternast maalitud oksavarjud.

Miks mina?

Miks tema?

Kuidas edasi? Nad peksavad mu vaeseomaks...

Aga Riina? Mis temast saab? Täna, homme, ülehomme...

Tuul kahistab ühtesoodu lehtedes ja kõigutab ükskõikselt varje.

Kuidas edasi?...

Aga Riina?...

Tüdruk on end kogunud või mingile otsusele jõudnud. Ta tõuseb pingilt, kummardub Reinu poole alla, paneb käed otsekui mõistmist anudes poisi õlgadele ja ütleb tasakesi:

«Ma pean nüüd minema.»

«Kuhu?» küsib Rein karmilt.

«Sinna, tagasi...»

Ongi käes, mida Rein kartis! Ei tahtnud küll uskuda, aga ometi kartis. Riina ei suuda endast võitu saada!

«Ogar oled või!» karjub Rein talle näkku ja haarab tüdruku kätest nii kõvasti kinni, nagu tahaks ta teda väevõimuga tagasi hoida.

«Võib-olla olengi...» pomiseb Riina ja püüab käsi poisi haardest lahti väänata. See ei lähe tal korda. Ta hakkab nuuksuma.

Rein hüppab püsti.

Midagi tuleb ette võtta?

Tüdrukut kättpidi järele tirides astub ta pikkade otsustavate sammudega üle kõlakoja põranda, treppidest alla ja — peab siis seisatama.

Kuhu? Kuhu minna?

Korraga läheb Riina endast välja. Ta hakkab rabelema, ta viskleb ja väänleb, tahab poissi lüüa, küünistada... Seda saadab meeleheitlik kisa, otse kriiskamine.

«Sa ei tohi... Mis see sinu asi on! Kes sa õige oled! Midagi sa ei tea... Lase lahti! Lase mind lahti! Mul on vaja minna! Mul on vaja, vaja... Ma pean...»

Otsustavalt, lausa hoolimatult haarab Rein tüdruku õlgadest kinni, raputab teda kogu jõust, armutult ja vihaselt. Raputab ja ise kärgib:

«Mis sa karjud! Loll! Ole ometi vait! Ma sulle näitan! Või tema läheb tagasi!»

Ootamatult tüdruk lõtvub ja taltub. Too sisemine sund, mis teda Ilmari juurde tagasi ajas, on Reinu vihasele keelule alla jäänud.

Riina paneb käed ümber poisi kaela, toetub kaaslase najale ja soib:

«Sa ei tea... sa ei tea... kui paha mul on olla. See on jube... jube! Sa ei oska seda ette kujutada...»

Lõpuni mõistmata, milles on tüdruku ahastuse, tema halva enesetunde põhjus, isegi ülepakkumist ja näitlemist uskudes ütleb Rein külmalt ja karmilt:

«Pole sul häda midagi! Lähme!»

Sõnakuulelikult tuleb Riina Reinuga kaasa. Nii hea on lasta end juhtida sellel imelikul poisil, kes karjus ta peale, aga kes ta kätt ometi lahti ei lase, kes hüüdis: «Mis te jamate!», kes pani ta kingad puukasti sooja...

Vallimäe trepid viivad Riina ja Reinu alla majade vahele. Nobedalt ja kõhklematult astuvad poiss ja tüdruk kontsade kõpsudes mööda asfalti. Kahel pool tänavat saadavad neid helerõõmsad vaateaknad. Autod vilgutavad lustakalt oma punakollaseid tulesilmi. Kino ukse ees pahvatab noorte seltskond nakatavalt naerma.

Nad astuvad nobedalt ja kõhklematult mööda asfalti.

Tulvil millegi hea ja ilusa ootust, tõstab Riina pea ning küsib usalduslikult:

«Kuhu me läheme, Rein?»

Mida peaks Rein talle vastama! Missugune eesmärk on Reinul välja pakkuda? Noormees vaikib ja astub, üksnes astub... Ühe vaateakna valgusruudust teise ruutu, ühe maja eest teise ette, ühe naeru juurest teise juurde... Ei tohi, ei tohi kõhelda, nõutult paigale jääda! Siis hakkab Riina jälle sinna majja, sinna tuppa tagasi kippuma.

Nad jätavad vaateaknad selja taha. Nad jõuavad puude alla. Ja lähevad ühtesoodu edasi. Tõtlikult ja kõhklematult. Nad mõlemad teavad, et nad ei tohi seisma jääda.

Hakkab kostma orelimuusikat. See tugevneb, tuleb iga sammuga lähemale, otsekui ruttab neile avasüli vastu.

Nad jõuavad vana, väga vana kiriku portaali ette. Uks on valla. See on ikka olnud valla igale turistile, igale kunsti- ja ajaloosõbrale. Nüüd voogavad uksest tänavale oreliheli. Kord võimsad, siis pidulikud, siis vallatlevad... Heliid voogavad uksest välja tänavale, põliste puude alla ja kutsuvad möödujaid sisse astuma.

Riina pigistab Reinu kätt ja tõmbab poisi lävele, otse keset mürisevat muusikatulva.

«Mis sulle pähe tuli!» imestab Rein, ent läheb tõrkumata Riina kaasa.

Oreliheliid kutsuvad Riinat edasi, edasi ja lähemale... Ja tal ei tule meeldegi nende kutsele vastu hakata. Ta tahab, ta lausa

igatseb, et muusika teda kutsuks, enda poole hõikaks, unustama sunniks.

Nagu oleks ta kohale jõudnud, jääb Riina ühe soonilise kivi-posti juurde äkki seisma.

Kirik on tühi ja napilt valgustatud. Ei turiste, ei uudistajaid. Kas tõesti on orelikunstnik ainuke inimene siin võlvides laega helisaalis! Ja tema käes on võim helide, hämaruse, ruumi ja võlvide üle. Ja ka nende kahe üle, kes äsja uksest sisse astusid.

Kõik reaalne, kogu mure ja sihitu tõttamine kaob hiiglasuure saali hämarusse. See hämarus on otsast otsani, kivi-põrandast võlv-laeni täis oreli kumisevat helidetulva. Kord tõuseb see tulv vapustavaks, kõikehaaravaks ja endasse sulatavaks mõirgamiseks, otsekui purustavaks määratsemiseks, sealsamas vaibub hellaks ja paitavaks andestuseks. Siis järgneb hõiskav rõõm, rõõm võidust, rõõm andestusest, rõõm rõõmu üle... Need helid, see voogamine ei mahu enam siia võlvide alla! Kohe, kohe peavad seinad vari-sema, peab katus tuulepöörisesse sattunud paberilehena õhku tõusma... Sest rõõm rõõmu üle ei mahu ühegi ruumi seinte vahele, ühegi ruumi võlvide alla! Pole kunagi mahtunud! Nii suurt ruumi ei olegi olemas!

Pea vastu posti toetatud, seisab Riina helide meelevaldas. Ta silmad on suletud. Ta hoiab käega kõvasti-kõvasti posti ümbert kinni. Ta nagu kardaks, et helide jõuline tõus ja mõõn ta endaga kaasa viib või siiasamasse kivi-põrandale paiskab.

Sügav rahu ja imetus on andnud Riinale täiesti uue näo. Sellest kiirgub selgust, sealt on põgenenud igapäevased hallid mured ja ränkaskes traagika. Siin seisab tütarlaps, kelles elab ainult muusika, ainult see, mida helilooja on ütelda tahtnud.

Niisugune, kõigest vabanenud Riina on Reinule jälle uueks avastuseks.

Kui nende võlvide alla satuks praegu Riina kunagine laulu-õpetaja, siis tema tunneks posti vastu toetujas otsekohe ära kooli-ansambli solisti. Tunneks ära selle tasase Riina, kes igale laulule kogu hingest kaasa elas, kes iga laulu sisse ära sulas ja sel kombel koos muusikaga kuulajate hulka voogas. Tema tunneks, jah, ära selle kõhna tütarlapse, kellele matemaatika ja füüsika raskusi tegid, kes aga muusikas kodus oli. Lauluõpetaja mäletaks Riina kaasaelamist viisidele, aga mäletaks ka seda, et Riina pidi kooli pooleli jätma ja tööle minema. Riina isa oli direktori kabinetis kõva häälega kinnitanud, et temal pole vaja koolitatud preilnat, vaid perenaist, kes süüa teeb ja oma toidu jaoks ka mõne lisarubla toob.

Kõrge võlvitud ruum on täis imekaunilt võimsaid ja imepeh-melt paitavaid helisid. Need on poisigi endaga kaasa viinud. Ta unustab Riina, unustab selle imeväärselt uue Riina ja jääb äkki tõusnud mässava protesti, sellele järgneva vaikse anumise, ahas-

tuse ja leebe lubaduse küttesse. Ta jääb nende üleelamiste küt-kesse, mida helikunstnik orelipala abil ta südamesse saadab.

Rein ja Riina oleksid nagu üheks saanud, sest nad tunnetavad ühtemoodi. Mured ja inetused kaovad, põgenevad nende juurest. Kaks noort inimest on uues, puhaste ja tugevate tunnetuste maa-ilmas. See maailm on nende ümber, see maailm peidab nad kõige halva eest endasse. See maailm on nende sees ja ei lase halba nende sisse.

Orelipala lõpeb. Neid ümbritseb vaikus. Ka see on hea ja puhas. Vaikus otsekui heliseb kõrgete võlvide all, heliseb hääle-tult neis endis. Ja nad kuulavad seda hääletust niisama hardunult nagu äsjust helide võimsust.

Rein ärkab ja vaatab Riina poole. Tüdruk tunneb ta pilku ja vaatab poisile vastu. Ta silmis on selgesti loetav küsimus: kas ka sina sellest heast ja ülevast osast said?

Nad väljuvad kirikust ja astuvad põliste pärnade alla. Nad kõnnivad teed valimata ümber puude, kõnnivad tõttamata, ühelt rajalt teisele, ühe pahkliku tüve juurest teise juurde.

Siis ütleb Riina nii rahulikult ja lihtsalt, nagu oleks ta kõik tungid ja mured orelimuusikasse jätnud, nagu oleks ta end jälle leidnud:

«Magada tahaks...»

«Lähme siis kodu poole,» nõustub Rein.

«Ei!» raputab Riina pead ja väristab õlgu. Ta on ainult pluusi ja seeliku väel. Aga võib-olla paneb teda värisema hoopis see, mis sunnib lisama:

«Ei, täna ma sinna ei lähe, seal juuakse jälle.»

«Lähme siis onu Jaani juurde!»

Riina võitleb endaga, aga vastab ikkagi:

«Ei, ei maksa... Milleks talle tüli teha.»

«Kuhu siis?» küsib Rein.

«Tööle.»

«Tööle? Magama?»

«Jah. Ma olen ju «Tulbis» nõudepesija. Varsti paneb õhtune vahetus ukseid lukku. Ruumides jääb vaikseks. Ma võin seal luku taga toolide peal hommikuni tukkuda,» seletab tüdruk väsinud häälega.

Veel kord kutsub Rein teda onu Jaani juurde, aga Riina ei nõustu. Kas Rein siis tõesti aru ei saa, et võhivõõra ulualla polegi niisama lihtne minna!

Riina astub poisile õige lähedale, otsib ta käsi ja ütleb neid surudes lihtsa, koduse südamlikkusega:

«Hüvasti, Rein! Ära minust liiga halvasti mõtle! Ja hoi ennast kaabude eest! Aitäh sulle, Rein!»

Enne kui Rein oskab midagi vastata, enne kui ta taipab, et see võis ka jumalagajätt olla, on Riina juba peatusse jooksnud ja bussile hüpanud.

«Tegin klassis anonüümse ankeedi. Igaüks pidi kirjutama oma edaspidistest plaanidest. Ausalt ja ilma mingisuguse valehäbita. Kui ma vastaja käekirja järgi ära tunnen, siis tema saladused lubasin endastki mõista ainult endale pidada...»

Neist ankeetidest tuli üllatavaid ja ootamatuid eluplaane välja! Ma poleks uskunudki, et mitmed väga asjalikud ja tublid poisid nii-öelda õhulosse ehitavad. Igapäevases koolielus vaatad, et noor-mehel on jalad korralikult maa küljes kinni, et tunnetab reaalsust... Aga ankeedis kukkus vahutama, nii et loe ja imesta...

...Või võtame ühe teise meie klassi poisi. Ta tunneb oma koduseid olusid, teab, missugune on ema rahakott, aga tema ei kavatsengi veel niipea tööle hakata! Tema plaanitseb fotokunsti instituuti pääseda! Aga see instituut asub demokraatlikul Saksa-maal! Kas te kujutate ette! Pere rahakotti ei arvesta ja seda ka mitte, et sinna instituuti pääseb meie maalt igal aastal ainult mõni inimene. Temale on see kõik null, tema plaanitseb ja muud ei midagi... Fantaseerija, nii et otsi teist parajat kõrvale!

Ma korraldasin ankeetide alusel kokkuvõtliku jutuajamise. Püüdsin vahutajatele, muidugi mõista nimesid nimetamata, aru pähe panna, neid pilvedest maa peale tuua. Umbes nii, et elu tahab elada, kõht tahab toitu, kintsud pükse — seda ei tohi ära unustada... Riik vajab tublisid töö- ja meistermehi — seda ei tohi samuti ära unustada! Ja riik oskab neid töö- ja meistermehi rubladega ka vääriliselt stimuleerida... Hirmkaugete instituutide asemel tuleks mõelda hoopis tehnikakoolidele. Need töötavad keskkooli baasil. Täiendad end aastakese ja oledki meister val-mis. Hakkad tööle, kodul läheb kergemaks, endal elu laheda-maks...» (Klassijuhataja jutuajamisest kolleegidega ühel õhtu-tunnil kohvitassi juures.)

Rein istub kirjutuslaua ääres rohelise kupliga lambi valgel ja õpib. Käed on tal vaheliti laua serval, silmad vahivad ühte-soodu raamatusse. Nii on ta siin istunud juba hulk aega. Kas on koolitükk nii keeruline, et seda peab mitu korda üle lugema, või pole ta esimesest kirjareast kaugemale saanudki?

Toas on kõik vana viisi. Ainult Reinu aseme kohale seinale on ilmunud fotonäituse diplom. Seda on puhastatud ja leige triik-rauaga vist ka silutud, aga ta näeb uhiuue diplomi kohta ikkagi õige armetu välja. Igaüks võib öelda, et see pidulik dokument on alles raske võitluse või suure õnnetuse järel siia seinale jõudnud.

Käärid käes, seisab ema ümmarguse söögilaua ääres. Lauale on laotatud liivakarva riidekangas, sellel seisavad pakkimispahe-

rist tehtud pluusilõiked. Laua kõrval toolil ootab tööjärke käsi-õmblusmasin. Kui Rein tahaks meelde tuletada, siis mäletaks ta kindlasti, et tolle «Singeri» vānta ajas ringi juba ammu kadunud maavanaema.

Ema on rõõmsa ja rahuliku moega. Tānane õhtupoolik on just niisugune, mis tema südamele rahu ja rõõmu pakub. Rein istub kodus, tema silma all ja õpib, tema ise aga õmbleb oma pojale pluusi. Päevased toimetused on tehtud, homme läheb ta teise vahetusse ja ei pruugi nii väga vara tõusta, õhtul võib raadiost veel Rinne kontserti kuulata...

«Kas tahad taskutega?» küsib ema.

«Taskutega ikka,» kostab Rein, tõstab küünarnuki toolikorjule ja jääb üle öla vaatama, kuidas käärid krõmpsudes riiet lõikavad. Vaatab küll, aga ta mõtetel pole selle toa toimetustega vähimatki asja. Jah, vaevalt ta õppiski, vahtis niisama raamatusse.

Rein on mõtlik ja sõnavaene. Juba teist-kolmandat päeva. Ega ta ennegi laia jutuga olnud. Ikka napi ütlemise ja lühikese nae-ruga. Ent viimased päevad on lisanud tõsidust ja sõnatut endas elamist. Temas on midagi teisiti, ta oleks nagu vahetuskaupa tei-nud: üht-teist endast ära andnud ja üht-teist juurde saanud.

Muudatus pole emalegi kahe silma vahele jäänud. Ka selle teistsuguse Reinu üle tunneb ta vaikset rõõmu. «Poiss hakkab mehemaks saama!...» naeratas ema endamisi, kui ta enne tasku-soovi järele pärimist poega pika pilguga jälgis.

Mehistumine, mehemaks muutumine... Nii ruttu see muidugi ei käi, päeva-paariga meheks ei saada, aga mis tõsi, see tõsi — koolipoiss Reinu olekusse on tulnud seda, mis kõneleb süvene-misest. Ta nagu kaevaks endas, püüaks midagi avastada, milleski selgusele jõuda, millelegi vastust või lahendust leida.

«Noh, olgu, teen sulle taskutega... Vastamisi voldiga tas-kud... Eks!» räägib ema kääre klõbistades. Ja jätkab kohe har-junud heietaval viisil:

«Küll on ikka hea, et sa jälle kenasti kodus püsid! Et need rumalad ringitõmbamise päevad on ometi möödas! Igal õhtul ära, ja veel poole ööni... Ma olin kohe nii hirmsasti mures, et... Mine sa tea... Mäletad ju, kuidas isa ikka ütles, et kodu annab ja tänav võtab ja sellepärast ei maksa kunagi...»

Koputus uksele katkestab ema sõnad.

See koputus on kiire ja nõudlik. See kordub kohe uuesti. Koputaja ei malda ukse taga sekunditki oodata. Enne kui ema või Rein jõuavad sisse hõigata, läheb uks lahti ja kiirustaja on juba toas. Ta tõttab mõne sammuga üle köögipõranda, siis lööb ta vaheukse kardinad lahku. Veel samm ja kardinad vajuvad ta selja taga kokku.

Tulija on Riina.

Temast õhkub rahutust ja hirmu. Ta on jooksnud ja hingel-

dab nüüd raskesti. Pikad juuksed ripuvad korratute salkudena mööda palituõlga alla.

Rein hüppab toolilt. Riina ootamatu sissetungimine ei üllata teda, ei pane teda ema ees kohmetuma. Nägemisrõõm on see, mis kõigeks muuks ruumi ei jäta. Rein on püüdnud Riinat leida, aga asjatult. «Tulbis» vastati teist päeva, et pole tööle tulnud, küllap on haigeks jäänud; tüdruku koju aga ei tihanud minna.

Riina seisab ja lõõtsutab, sõnad ei taha veel tulla.

Ema ilme muutub kinniseks, tõrjuvaks. Pole kahtlust, et kohekohe ütleb ta midagi niisugust, mis võõra tüdruku nende kodust jalamaid minema peletab. Ema vaist kinnitab talle, et tulija ongi seesama plika, keda ta ühel öhtul köögiaknast nägi. Ja veel kinnitab ema vaist, et Reinu õhtused ringikolamised on tingimata kah selle häbematu sissetungijaga seotud.

Ent Riina jõuab temast ette. Tulija ei osuta emale mingit tähelepanu, ta ei tervita, ta näeb ainult Reinu ja pahvatab temale:

«Poisid võeti kinni!»

Rein on tüdrukule sammukese vastu tõtanud. Need kolm sõna annavad talle hoobi, sunnivad ta paigale. Reinu tereks sirutatud käsi vajub pikkamööda allapoole. Seda suruks nagu mingi nähtamatu raskus, millest Reinu tahe ja muskliramm üle ei käi.

«Mis poisid?» karjatab ema. Ehkki ta midagi ei tea, tunneb ta oma südames, et see lause, need kolm sõna sisaldavad kohutava teate ka tema Reinu jaoks.

Rein ja Riina vaatavad silmapilgu jooksul vaikides tõtt. Mõlema ilmes ja hoiakus võimutseb hirm. Siis sööstab Riina paigalt ja haarab kahe käega poisi ümbert kinni.

«Oh, Rein, Rein...» hüüatab ta nagu poisi rinnale surudes. Tüdruk nagu tahaks Reinu oma kehaga kaitsta. Ta nagu tahaks olla kilbiks, millelt kõik halb tagasi pörkab. See halb, mis iga hetk võib päralt jõuda ja Reinu rünnata.

Viimaks on ema otsuse teinud. Tema seisukohalt ainuõige otsuse. Käärid lendavad kõlinal lauale. Ta hüüab karmi häälega, millest õhkub hüsteriat:

«Mis tembud need on! Kas teil häbi ega au ei ole... Või ennast poisile kaela riputama! Välja, kohe, silmapilk! Tehke, et te kaote! Pole Reinul teie poistega asja, on nad kinni või lahti!»

Ema sasib Riinal õlast, et teda Reinust eemale rebida ja vaheukse kardinale taha tõugata. Mingu, kust tuli! Et ta varjugi siin enam näha ei oleks!

Masendatult, ent rahuliku kindlusega ütleb Rein emale:

«Las Riina jääb. Meil on rääkida... Me oleme... Me oleme sõbrad.»

Neis sõnades, nende ütlemissüüdis on tunda seda vaevu-vaevu aimatavat karastumist ja selginemist, mida senised läbielamised ja läbimõtlemised on kaasa toonud.

Nagu jääks tal hing kinni, haarab ema endal kaelast.

Poja eest võitlemiseks vallandunud karmus, hoolimatus ja tahe koike ähvardavat pojast eemale tõrjuda aga ei pehmene, ei vaibu: «Või sõbrad! Sina, minu poeg ja... ja mingisugune... Mis poistest te siin seletate! Tahate Reinu sisse mässida... Küll ma telesuguseid hilpharakaid tunnen! Katsuge, et te siit kaote... Jalamaid!»

Reinu hirm on taandunud. Selle asemel on temas maad võtnud otsustavus ja rahu, mis tekivad tugevas inimeses siis, kui ta peab möödapääsmatuga silmitsi seisma.

Poiss surub Riina laua äärde istuma. Ja sellest hoolimata, et ema kõik pealt kuuleb, nõuab ta vaikset:

«Räägi.»

Alles nüüd taipab Riina, et ta on Reinu ema südames kohutavaid kahtlusi äratanud. Ja et Rein poleks muidugi mõista seda tahtnud. Aga Riina ei osanud end ohjeldada, ta pidi oma südame-mure välja pahvatama! Ta tahtis Reinu hoiatada! Ta uskus, et mida kiiremini ta siia jookseb, seda paremini saab ta teda aidata, hoida, päästa. Alles praegu taipab Riina sedagi, et too hoiatamis-soov oli naiivne ja mõttetu. Mida peaks Rein nüüd siis tegema? Metsa jooksmas? Keldrisse peitu pugema? Naeruväärt.

Areldi, nagu andeks paludes, vaatab Riina esiteks Reinu, siis ema poole. Püüdes oma mõtlematust heaks teha, lootes äsjaõeldule ema silmis kergemat varjundit anda, pomiseb ta selgituse, mis peaks mõjuma trööstivalt:

«Vabandage, et ma niimoodi... Ega... ega Rein neid poisse ei tunne! Ainult näo järgi. Mina... Mina tunnen neid... Nad on minu tuttavad...»

Ema tahab kogu hingest uskuda, et see tõesti nõnda on. Ja ta usubki. Ta klammerdub neisse sõnadesse nagu päästerõngasse. Ema ilme ja hoiak pehmenevad, leebuvad.

«Mida need teie tuttavad siis tegid?»

Sõna «teie» on selles küsimuses eriti rõhutatud. Sel kombel tahaks ema nagu alla kriipsutada, et Reinul pole nende poistega kõige vähematki pistmist.

«Varastasid,» vastab Riina tasa ja lisab paluva ning ühtlasi tungiva häälega: «Rein, kas sa saad natukeseks välja tulla?»

«Kuskile ta ei lähe! Hakake aga ise kohe astuma! Vaadake, mis kell juba on... Pole siin mingisugust tänavale meelitamist!» ütleb ema otse meeleheitliku kindlusega. Tema Rein ei tohi selle varguselooga mitte kuidagi, isegi mitte tolle tüdruku kaudu seotud olla!

«Räägi siis samas,» ütleb Rein tumedalt. Ja lisab kohe ema poole vaadates niisuguse otsustavusega, nagu oleks tema äkki perekonnapeaks tõusnud:

«Istu, ema. See on see teie haigla asi. Mina ütlesin poistele, kus aken asub... Mis oli, see oli. Istu, ema, ja rahune.»

«Oh, taevane vägi!» vajub ema toolile ja peidab näo kättesse.

Nüüd on selge, et ka tema poeg, tema Rein, tema ainus rõõm on suures hädaohus.

Enda ees seisvale Reinule ainiti silma vaadates hakkab Riina katkendlikult selgitama:

«Nad... nad räägivad ka sinust! Kindla peale! Sa ei tea Ilmarit. Ta... ta ütleb alati, et ise sees ja sõbrad sees! Loori oli kuulnud... teie juttu seal akna all... Ta usub, et sina andsid üles! Eks seda arva poisidki... Nad ei anna andeks... Mitte ialgi! Juba see meie ärajooksmine... Nüüd sissekukkumine... Mitte ilmapealgi!»

Iga sõna, iga lausejupp on talumatu raskusega. Need vajutavad ema lauale kummargile. Pluusilõiked lähevad kortsu, liivakarva kangas libiseb laualt põrandale. Käärid kolksatavad riidele järele.

«Rein, Rein... Mis sa oled küll teinud! Kes sind sundis, kes sind küll sundis, kes oli see nurjatu...» kaebleb ema. Ta on laual kummuli, ta peidab nagu ikka veel kättesse. Ahastus on ta maha murdnud.

Kahvatu ja süngena seisab Rein Riina ees.

Pikkamööda jätab töö vasttärrganud mehisus ja meelekindlus ta maha. Rein istub kušetile, kargab hetke pärast sealt üles, astub laua juurde, sööstab sealt akna alla, takerdub mahalibisenud liivakarva kangasse, rabeleb sihitult laua ja akna vahelises nurgakeses. See on nurka või puuri aetud olendi otse vaistlik tammumine, see tammumine on tulvil rahutust ja hirmu, tulvil vabaduse, väljapääsu või lahenduse ebateadlikke otsinguid.

Riina jälgib kohkunult poisi peatut kõndimist. Hirm, mille peletas eemale Reinu üllatav rahu ja meelekindlus, hiilib nüüd võidukana tagasi. Poisi mõttetu ja tormakas siia-sinna tiirutamine on täis meeletuid ja abitust. See meeletuid ja abitust harrab ka Riina oma võimusesse. Ta silmad lähevad kalkvele.

Lauale jäänud lõikeid ja riidetükke eemale lükates tõuseb ema püsti. Ta on jälle otsustanud. Ta on jälle valmis võitlema oma poja puhtuse ja hea nime eest. Hetkeline nõrkusehoog on möödas. Ta ei küsi midagi, ta ei uuri üksikasju, ta ei tahagi neid teada, ta teab ainult üht: tema Rein ei tohi süüdlaseks jääda, süüdlaste seas olla! Keegi teine peab ka Reinu süüs süüdlane olema!

Ta peatab Reinu tammumise ja ütleb rahulikult ning sisendavalt:

«Rein-poiss. Sina rääkisid neile minu töökohast, apteegist, aknast... Ega sina siis võinud teada, et nemad... Rääkisid niisama, nagu ikka räägitakse... Eks ole! Kas sina oskasid midagi niisugust karta... et teised kohe paha peale lähevad... Sisse murravad ja... See oli ju nõnda! Oli ju, eks! Kust sina võisid teada, sa ei tulnud niisuguse asja pealegi... Sedaviisi sa ütlegi seal... seal...»

Ema keel tõrgub nimetamast kohta, kus seda kõike tuleks ütelda.

Ta õpetab oma poega siiras usus, et kõik just niimoodi oligi. Ja kui ka täpselt ei olnud, siis miks mitte just nõnda ja ainult nõnda rääkida!

Ema sõnade ajal on Riina vargsi püsti tõusnud. Ta taganeb vaheukse kardinateni, ta püüab märkamata lahkuda, jätta ema ja poeg omavahel. Kes ta on, et tohib nende murest osa võtta! Ta ei tohi isegi pealtkuulaja olla!

Ema räägib ühtesoodu:

«Sa ütle seal nõnda... Siis nad ei tee sulle mitte midagi... Mõtle ka minu peale... Ma ei julge ühelegi inimesele otsa vaadata... Kõik hakkavad meist eemale hoidma... Näpuga näitama...»

Olgugi et ema poega kahe käe vahel hoiab, teda vahetevahel otseselt vannutades raputab, vaatab Rein kogu aeg Riina poole ja näeb, kuidas tüdruk tõuseb ning vaheukse kardinat taha kaob.

«Riina!» hüüatab poiss, tõmbab enda ema käte vahelt lahti ja tõttab tüdrukule järele. «Riina! Mis ma pean nüüd tegema! Riina, ütle ometi!»

Murekoorem on liiga ränk, et koolipoiss Rein suudaks seda kanda. Meelekindlus ei taha ega taha tagasi tulla. Ema soovitus ei ole selleks kübetki kaasa aidanud. Ennemini on need kogu olukorra veel keerukamaks, veel hullemaks muutnud, hinge veel rohkem segadust ja ebakindlust toonud.

Kelle najale end toetada?

Kellelt nõu küsida?

Kellelt õiget sõna kuulda?

Kellelt, kellelt ometi?

Kahetsedes, kogu südamest kahetsedes pomiseb Riina:

«Oh, Rein, ma ei tea... ma ei oska...»

«Räägime veel, mõtleme veel...» hüüatab Rein, nagu usuks ta, et niisugune lahendus, millega süda rahule jääks, peab ju ometi leiduma. See tuleb ainult üles otsida, see tuleb ainult leida!

«Ma viskan midagi selga!»

Riina paneb käe poisi varrukale:

«Ära praegu tule.»

Ta vaatab vaheukse poole, mille kardinat vahel seisab Reinu ema.

«Tule homme õhtul... kui saad... «Tulbi» juurde... kella seitsmeks...»

Siis on Riina läinud. Rein seisab ja hoiab ukselinki peos. Ema astub ta selja taha ning alustab:

«Ma ju rääkisin sulle... Mis sul veel temaga arutada! Plikake nüüd midagi teab... Ma ju õpetasin sulle, kuidas rääkida ja olla... Sina ei tea kogu sellest asjast midagi... Sina ainult jutustasid, et... Pahaaimamatult...»

Rein surub käed kõrvadele. Niiviisi, pea käte vahel, tormab ta emast mööda ja viskub kušetile.

Ta ei taha midagi kuulda ega näha.

Ta tahab selgusele jõuda.

Ta tahab selgust!

Ta tahab...

Mida? Mis on selgus? On neid üks? Või mitu? Kas on igal inimesel oma selgus? Või on kõigil ühine?

28.

«Rein Äärma! See ei ole võimalik! See ei saa olla võimalik! Mis sundis teda niisugusele teele minema! Ta on ju nõnda mõistlik ja tasakaalukas... Kas siin ei ole tegu mingi kohutava arusaamatusega?

... Kool tegi kõik, mis tema võimuses seisis. Me püüdsime Äärmade majanduslikku kitsikust igal kombel leevendada.

... Reinu ema on väga tõsine ja töökas ja muretseja inimene. Tema ja poja vahel ei ole mitte mingisuguseid teravaid lahkeliidid või arusaamatusi olnud.

... Rein saab klassis kõigiga ühtviisi hästi läbi. Võiks öelda, et tal on oma kollektiivis palju sõpru. Rein tegutseb fotoringis, mängib korvpalli... Eraldatuse või üksijäämise moment ei peaks kõne allagi tulema!

... Minu arust ümbritses Reinu koolis ja kodus küllaltki hästi korrastatud eluring. Ma ei oska tõesti arvata, mis võis teda sellest välja paisata, mis sundis teda nii-öelda raamidest üle astuma.» (Klassijuhataja jutuaajamisest uurijaga.)

29.

Rahvakohtuniku kõrge seljatoega toolil troonib noor ja rühikas heledate juustega naine.

Süüaluste võre taga konutavad Pikk-Kaabu, Paks-Kaabu ja Bisi.

Kohtusaalis, esimeses toolireas istub Rein oma emaga.

Kohus käib juba mitmendat tundi.

«Ilmar Kask,» ütleb kohtunik.

Pealik tõuseb süüaluste võre taga rõhutatud väarikusega püsti.

«Mida te tegite haigla apteegist varastatud piiritusega ja morfiumiampullidega?»

«Mina ei ole midagi varastanud. Seetõttu ei ole mina nende ampullide ja selle piiritusega ka midagi teinud. Ma kordan veel kord: kuulsin, et Bisi... vabandust, Vello Virma kavatses kogu kraami meie ühiste sõprade vahel ära jagada.»

102

Pealik mängib soliidset ja iseteadlikku ning väarikat inimest, kes on kogemata või mingisuguse rumala arusaamatuse tõttu siia võre taha sattunud.

«Kas teie ühiste sõprade hulgas on siis morfiumi tarvitajaid?»

«Jaa... see tähendab: vist küll... Ma olen kuulnud, et Riina Kull näiteks...»

«Kas Riina Kull oleks pidanud ampullide eest Vello Virmale tasuma?»

«Kuulsin, et eks kuidagi ikka...»

«Aga täpsemalt?»

«Ei tea midagi lisada.»

«Kas piiritust ja morfiumiampulle kavatseti ka võõrastele müüa?»

«Ei tea ütelda, võib-olla oleks müüdud kah, kui ostjaid oleks leidunud.»

«Kes olid teiega koos röövimas?»

«Sisse murdsid Vello Virma ja Feliks Tükk. Rein Äärma näitas, kuhu minna, joonistas plaani.»

Nende sõnade juures viipab pealik teatraalselt Bisi, Paks-Kaabu ja Reinu poole. Siis naeratab ta süüdlaslikult ja lisab:

«Mina seisin õues, haigla taga pargis. Mina olin nii-öelda uudishimulik pealtvaataja. Nii-öelda varastamisromantika ohver. Ja muidugi ka läänemaaailma alaväärtuslike filmide ohver.»

«Kui teie vanemad sel õhtul juhuslikult aknast teie tuppa vaatasid, oli tuba tühi, aga magnetofonilindilt kõlas teie laul. Miks?»

«Ma tahtsin neile jätta mulje, et olen kodus. Nad on minu pärast muidu väga mures. Eriti siis, kui juhtun hiljapeale jääma. Minu hääle oleks neid rahustanud. Et nad aknast sisse vaatasid, oli muidugi rumal juhus.»

«Kas ei rikkunud ema-isa sel kombel teie alibit ära?»

«Oh, mis te nüüd! Nii võivad kõiges midagi alatut näha ainult õlgusteadusega tegelevad inimesed. Vabandage, aga see on teil lihtsalt elukutse viga.»

«Kaebealune Feliks Tükk. Kes olid koos teiega haigla apteegi röövimisel?»

Paksuke loetleb sõnakuulelikult:

«Ilmar Kask, Vello Virma, Rein Äärma. Ega mina seda valveõde ei löönud...»

«Sellest hiljem. Kas Ilmar Kask oli osavõtja või pealtvaataja?»

«Osavõtja, ikka osavõtja! Tema oli kogu selle kupatuse väljamõtteleja.»

«Mis osa täitis Rein Äärma?»

«Tema näitas, missuguse akna taga see apteek asub.»

103

«Kaebealune Vello Virma, kas Rein Äärma oli tol õhtul teiega kaasas?»

«Oli ikka, kuidas muidu.»

«Kutsuge sisse tunnistaja Riina Kull.»

Kohtumeeste laua vastu, võrega ümbritsetud pulti astub Riina. Kuigi muserdatud ja vaevatud, kuigi kahvatu, otse haiglaselt kahvatu, on temas siiski midagi selget ja otsustavat. Ta ei pelga kellegi pilku, ta vaatab kohtunikule otse silma.

On selge, et Riina teab, mida ütelda.

«Kas Rein Äärma võttis haigla röövimisest osa?»

«Ei võtnud.»

«Kuidas teie seda nii kindlasti teate ütelda. Teid ju seal ei olnud.»

«Rein ja mina olime kogu selle öö koos.»

«Koos? Kuidas seda mõista?»

«Noh, voodis olime!» ütleb Riina äkilise meeleheitliku, otse jõhkra avameelsusega.

Kohtusaali läbib kahin.

Süüalused vahivad Riinat nagu ilmutust. Niisugust otsusekindlat ja ohvrimeelset tunnistust ei oleks nad sellelt lükata-tõmmata olnud tüdrukult ialgi oodanud. Tantsupartneriks, toakoristajaks ja ampullidega õrritamiseks on teda kambas peetud. Oma tahet või suhtumist pole ta kunagi ilmutanud. Nad ei mäleta, et ta oleks vahel millegi poolt või vastu välja astunud. Tema ainsaks igatsuseks näisid olevat üksnes kunstliku rõõmu ja lustakuse tunnid. Nende tundide eest oli ta valmis kõike tegema.

Nüüd näevad nad uut, neile tundmatut Riinat, kelle väljaastumist on raske, kui mitte võimatu mõista.

Rein tahab üles hüpata. Poja käsivarde haakudes hoiab ema teda kogu jõust paigal. Ema näolt võib lugeda kergendust. See plika on andnud poisile võimaluse end puhtaks pesta! See on viimane võimalus! Seda ei tohi lasta kaotsi minna! See on suurepärane võimalus!

Kohtunik pöördub Reinu poole ja küsib:

«Rein Äärma, oma nooruse ja senise laitmatu käitumise ning eeskujulike elukommete tõttu olete praegu tunnistajate hulgas. Mida on teil öelda tunnistaja Riina Kulli kinnituse kohta?»

Rein tõuseb. Ema vaatab tema poole üles ja anub teda silmadega. Nagu oleks kohtusaalis õhku väheks jäänud, nii ahmib ema seda lühikeste ahnete sõõmudega. Veel on lootust! Veel, veel... Õelgu ometi... Kinnitagu selle tüdruku sõnu!

Vastus ei lase end oodata. Rein viib pilgu noore linavärvi juustega kohtuniku näole. Lühidalt ja surutult ütleb noormees hiirvaikseks jäänud saali:

«Ma olin haigla juures.»

Ema pea vajub rinnale. Nüüd pole enam kübetki lootust. Nüüd

tahaks ta olla põrandast madalam, mahtuda siiasamasse linoleumi-prakku, et liivakübemena kõigile märkamatuks jääda.

Äkilise ahastusega surub Riina käed juustesse ja jookseb kohtusaalist välja. Ta ei kuule, et kohtunik teda tagasi kutsub. Ta ei tuleks ka siis, kui ta seda kuuleks. Miks ei öelnud Rein: jah, me olime koos! Miks? Miks? Teda võidakse siitsamast saalist süüaluste võre taha viia! Miks ta ometi ei öelnud!

Rein seisab ja korraga ei vaatagi talle enam vastu kohtuniku noor naisenägu. Mis ime see küll on! Seal istub hoopis Jaan Rämmal oma kõrge korjuga kiiktoolis. Istub, ajaleht põlvedel, käed ajalehel, ja vaatab Reinule otsa.

Kohe ütleb ta midagi naljakat. Püüab mingit lauset pahupidi keerata, mingis sõnas tähti ümber paigutada... Kohe saab Rein Äärmast Nire Maäär, Riina Kullist Nairi Lulk...

Aga ei! Seekord Jaan ohkab. Ohkab ja ütleb pead vangutades:

«Ah et nii! Ah et üks vaene väike kümnenda klassi poisu on oma mälu ära kaotanud!»

Tema, Rein, saab pahaseks: juba hakkab Jaan jälle veiderdama, tühja-tähja ajama. Ometi on Rein oma suure murega tema juurde tulnud.

«Mu mälul pole häda midagi!» kähvab ta solvunult vastu. «Ma tahan teada, kuidas sest loost rääkida, mida ülekuulajatele vastata?»

Jaan lööb käsi kokku ja rõõmustab:

«Mis siis viga, kui mälu on korras! Siis tuleb ülekuulaja protokoll nii täpne, nagu olema peab! Rotukoll, nagu minu isa ütles!»

Kohe näeb Rein jälle kohtuniku helekollaseid juukseid, tema ümaraid põski ja käsi, mis korraaks soengut kohendavad. Kohtuniku suu liigub ja Rein kuuleb imelikku küsimust:

«Mis teid ahvatles?»

Kas kuriteos on siis midagi ahvatlevat?

Küllap on, kui nõnda küsitakse! Kui koguni kohtunik ise nõnda küsib!

Mis ahvatles?

Uudishimu?

Raha? Soov mitte võlgu jääda?

Mitte kõnnim olla?

Soov veini limpsida, küünlavalgel tantsida, oma poiss olla?

Kas kõik need?...

Või üks neist?

Või mõned?

Uuesti tärganud lootus sunnib ema sirguma. Jälle vaatab ta paludes poja poole. Veel on sul võimalus oma süüd kergendada! Kohtunik ulatas sulle otsekui sõbrakäe! Haara sellest kinni! Miski ei ahvatlenud! Asi oli hoopis nõnda, et mind sunniti! Kutsuti pimedasse parki... Pandi nuga kõri peale... Näita, kus see aken on, muidu on su laul lauldud... Nii tuleb nüüd vastata!

Rein, noh, Rein!

Aga Rein ei saa sõna suust. Ta ei vasta nii ega kuidagi teisiti. Ta vaatab ainiti seda kõrge tumeda toolikorju raamis istuvat noort naist. Ta ei taipa, miks temalt nõnda küsitakse. Mis tähtsus sellel on? Pealegi peaks küsijal need ahvatlused ülihästi teada olema. Tingimata on ta ennegi niisuguste kampade süüasja arutanud.

«Ma küsin veel kord: mis teid ahvatles?»

Seegi kord ei kõlanud küsimus karmilt, kohtuhõnguliselt. Jah, selles oli küll asjakohast rangust, ent ka sõbralikku üleskutset avameelsusele... Kas ainult avameelsusele? Võib-olla ennekõike analüüsile. Võib-olla. Kui järele mõelda, siis kõlas selles küsimuses isegi peidetud lubadus kõiki põhjusi sügavalt mõista. Mõistmine aga tähendavat andestamist. Kas võib andestada röövimist? Seda, et valveõde pidi terve kuu haiglas lamama?

Rein ei vasta. Mõtted tulevad ja lähevad. Küsimused tõusevad ja vaovad.

Süüaluste võretatud pingilt vaatab talle vastu Ilmari pilkav nägu. Pealik näib klassivehna piinlemisest praegugi mõnu tundvat. Ta nagu ütleks: «Aa, sul polegi veel vanglamekki suus! Ära muretse, küll me ka sinu siia võre taha räägime! Ise sees ja sõbrad sees...»

Ema ei suuda enam vaikida. Nagu abi paludes hüüab ta ahas-tavalt üle saali:

«Teda ähvardati... Saage aru! Pandi nuga kõri peale... Tal on häbi ütelda...»

Rein naeratab pehmelt. Ta vaatab ema poole alla ja paneb talle käe rahustavalt õlale.

Siis kinnitab Rein oma pilgu uuesti kohtuniku silmadesse ja ütleb:

«Ei ähvardatud.»

Viimane lootus on kokku varisenud. Ema puhkeb nutma. Ja kui keegi emale ütleks, et sinu poja korras mälu on suur õnn nii talle endale kui ka sinule, siis praegusel hetkel ema seda arvatavasti ei usuks.

Kaebealuste nägudel on üllatus, õigemini nõutus. Nende arusaamisele on võõramast võõram, et keegi ei püüa end puhtaks pesta, ei püüa süüd teiste kaela veeretada, pehmendavaid asjaolusid otsida. Paksuke koputab endale otsaette, nookab peaga Reinu poole ja ütleb midagi Bisile. See noogutab oma nõusoleku aeglaselt vastu.

Noor kohtunik langetab pea laual olevate paberite ja toimikute kohale. Ta on unustanud, et tunnistajal Rein Äärmal on küsimus ikka veel vastamata. Ta sorib enda ees lebavaid dokumente. Tundub, nagu püüaks ta varjata heldimust, mida see poiss temas tekitab ja mida temal kui ametiisikul pole sünnis lasta saalitäiel inimestel oma näolt välja lugeda.

«Riina... Kus on Riina?» heidab Rein pilgu selja taha.

Seal ta seisab saali ukse kõrval. Vaatab üksisilmi Reinu poole ja ta õlad yappuvad.

«Rein Äärma, istuge!» ütleb kohtunik protokollija hääms-tuseks. Küsimus sai kirja pandud, aga mida vastuseks kirjutada?

Ema on asjade käiguga leppinud. Mis jääbki tal muud üle, kui tema poiss on niisugune... Aga oma häbi ja kurbade mõtete seas tunnetab ema ikka selgemini tillukest sooja rõõmukildu. Seda toidab, sellele annab soojust ja kirkust seesama teadmine, et poiss just niisugune on.

Ta sosistab Reinule kõrva:

«Mis koolis küll öeldakse? Õpetaja Kasemaa on nii palju meie heaks teinud. Tema, vaeneke, on nüüd sinu pärast...»

Rohkem Rein ema sõnu ei kuule. Ta ei kuule ka kohtusaalis kõlavaid küsimusi ja vastuseid. Imelikul kombel kostab aga selgesti pinginaaber Aini hää. See ütleb väga tõsiselt ja rangelt:

«Mina juhtisin Reinu tähelepanu Vello Virma puudustele! Mina hoiatasin Reinu niisuguse väga ja väga kahtlase tutvuse eest...»

Ka tema hää kaob. Selle asemele tuleb Oivi hädaldav sopran. Ja Oivi ise. Ta muljub taskurätikut peos, ta silmad on suured ja õnnatud. Ta ütleb:

«Missugune häbi ja teotus meie kooli komsomoliorganisatsioonile...»

Oivi on valmis omaenese traagiliste sõnade peale silmi vesistama. Juba ta tõstab käe taskurätikuga...

Oivi tuhmub ja kustub. Need on Reeda sõnad, mis ta kustuma sunnivad. Reet ütleb selgesti:

«Mis te õiendate... Inimene peab ise teadma, kuhu ta oma nina topib!»

Kohe ütleb keegi, kelle häält Rein äkki ei tunnegi:

«Aga mõjutused... Seda fotoklubi õhkkonda tuleks uurida! Küllap ta sealt need vigurid külge sai! Seal igasuguseid mehi koos...»

Süüdistav hää kuhtub, kohtusaalis tõusnud sumin lööb tast üle, matab endasse.

On kuulutatud välja vaheaeg.

Rein tõuseb ja läheb koridori. Läheb ja mõtleb: kes neist häältest on mu sõber?

Esimest korda küsib ta endalt:

«Kes on mu sõber?»

Kas pinginaaber? Kas need, kellega koos on korvpalliväljakul joostud? Kas Reet, kes valskust ei salli? Kas Ülo ja Elmar, kes kah fotoasjandusest huvitatud on? Kas härda meelega Oivi? Kas Toivo, kes kõik põrgu saadab ja alati omapead talitab?

«Ma saan kõigiga hästi läbi!»

Ainult niisuguse vastuse oskab Rein endale vaheaja lõpuks

anda. See on küll täpne, aga Rein tunneb ometi, et see oleks pidanud olema teistsugune.

Aga teistsugust pole paraku kuskilt võtta.

30.

«... ja sealsamas kohtusaalis seda kõike pealt kuulates langesin ma niisuguse otsuse: vaatamata perekonna kitsastele oludele ei vääri Rein Äärma edaspidi nii sagedast majanduslikku toetust.

See minu otsus on karm, aga ma arvan, et õiglane. Ma uskusin Reinusse, tema sirgjoonelisusse, aga selgus, et ta on lihtsalt üks tänamatu poiss, kes kohtus püüdis tagantjärele kangesti aus olla ja kohtunikke sel kombel härdaks häälestada...» (Klassijuhataja ettekandest õppenõukogus.)

31.

Kohtuistung on lõppenud. Saja aasta eest paika pandud raske uks laseb inimesed tõsi-süngest, tumepruunide paneelidega saalist sügisese päikese kätte.

Tunnistajad, muidu uudishimulikud, sugulased, tuttavad — käsukorras kohtusaali kutsutud ja need, kes ise tulid... Nad kõik lähevad otse üle ovaalse siseõue, läbi kangialuse ja ongi tänaval. Seal tuleb keerata paremale. Nii pääseb koju, tehasesse, kontoris, kooli, kaubamajja, kohvikusse, kinno... Nad lähevad ja neid jääb ikka vähemaks. Lõpuks pole enam ühtki käsu korras kutsutut ega ise tulnut. On õpilased, ametnikud, töölised, pensionärid... Ja nad teevad oma igapäevast tööd ja ajavad oma igapäevaseid asju. Nad vahel kas mõtlevad kohtusaalis toimunule või ei tuleta seda enam üldsegi meelde.

Kangialusest tänavale astudes võib pöörata ka vasakule. Seda kätt minnes jõutakse lossimäe kõrgele nõlvale, tupikusse, mida piirab paekividest laotud linnamüür. Üle selle avaneb suursugune vaade iidsetele majadele, merele, vallikraavile, tänavatele imetilukeste inimestega, platsidele pisikeste autodega.

Grupp fotoaparaatidega turiste jookseb piki paekivist rinnatist sinna-tänna. Nii palju on motiive, ikka uued ja uued rakursid...

Siia on tulnud ka Rein ja Riina. Nad on tulnud ja kogu tee vaikinud. Nüüd seisavad nad igivanadest müüridest piiratud nurgakeses. Nende selja taga kummub kivilahmakaist võlv. Neist vasakul paistab raudneetidega kirjatud linnavärv, paremal murenenud müürijupp.

Haa! Näe! Tänapäeva muretu noorus ja sünged sajandid!

«Klõps! Klõps! Veel kord klõps!» ütlevad turistide aparaadid.

Rein ei leia sõnu. Alles ta tormas ema juurest minema, kui

Riina talle ühes siseõue ukseorvas silma hakkas. Tormas minema, aga nüüd ei leia sõnu.

Kas suurustada, et mis nad mulle ikka määravad, advokaat arvas, et aasta-paar tingimisi, see on köömes!

Kas parastada, et aga need Kaabud, need kolm sadisti said! Annab istuda!

Kas kiita, et sina, Riina, olid ikka täitsa plika!

Kas kurta, et märk on küljes, et mis näoga küll kooliuksest sinna minna!

Kas naerda?

Kas haliseda?

Kas otsida tröösti?

Kas mängida üleolekut?

Rein ei leia sõnu.

Äkki kaotab Riina enesevalitsemise.

Pikka aega pole ta rahusteid pruukinud. Siis veel tänane kohtupinge. Valus teadmine, et ta abist ei hoolitud. Reinu sünge vaikimine. See kõik mässab ta sees ja viib ta lõpuks rööbastest välja. Ta karjub Reinule hüsteeriliselt näkku:

«Ma tahtsin sulle head! Kas sa ei saa sellest aru! Sa põlgasid mu ära...»

Ta enda sõnad süvendavad veelgi teda vaevavat kurbust. Rein saab karistada... On seda vaja! Oleks öelnud, et, jah, olin tüdruku juures... Oleks raiunud ühte ja sedasama... Võib-olla oleks aidanud...

Riina vajub norgu ja ütleb ennast haletsedes:

«Kas ma su silmis isegi alibiks ei kõlvanud...»

Järgmisel silmapilgul viskab ta pea selga ja karjub valusa eneserooniaga:

«No muidugi! Minusuguselt jätiselt ei taha keegi ühtki teenet vastu võtta! No muidugi... See määrab ju iga korraliku inimese ära!»

Rein haarab Riinal õlgadest kinni ja raputab tüdrukut nii, nagu tahaks ta teda ärkvele sundida, nagu tahaks ta teda halvast unenäost päästa. Raputab nii, nagu tol õhtul, kui nad Ilmari juurest ära jooksid ja Riina sinna tagasi kippus. Ent täna see armutu raputamine ei aita.

Otsekui meelesegaduse hoos karjub Riina edasi:

«Kogu selle aja pole ma endale ühtki süsti teinud. Kas sa ka tead, mida see tähendab! See on põrgu... See on piinamine... Ja sina! Sa põlgad mind... Olgu! Olgu, mingi kõik kus kurat! Ampulle, ma tahan ampulle! Kus on süstal! Mul on kohe tarvis! Kohe, kohe... Silmapilk!»

Iga lausega saab meelega ta üle ikka rohkem ja rohkem võimust. Ta on endaga võidelnud, ta on püüdnud vabaneda, terveks saada... Iga kord, kui nad Reinuga vahepeal kokku said, oli sellest juttu. «Ole tugev, ole tugev!» — «Katsun olla, katsun olla...»

Ta on Reinule lubanud terveks saada... Nüüd, nüüd tahtis ta Reinu aidata, ta tunnistas julgusti niisugust valet, mis saali kahisema võttis. Aga Rein vaatas sellest mööda. Mööda ja üle!

Riina tunneb, et teda on nii valusasti solvatud, nagu ei iialgi varem. Tema peale on otsekui sülitatud. Tema endaalandus on tühja jooksnud. Enamaks pole ta võimeline.

«Ampulle, ma tahan ampulle... Kuuled, sa...»

Ta tormab Reinule kallale. Ta rusikad tabavad Reinu rinda, õlgu, kaitseks näo ette tõstetud käsi.

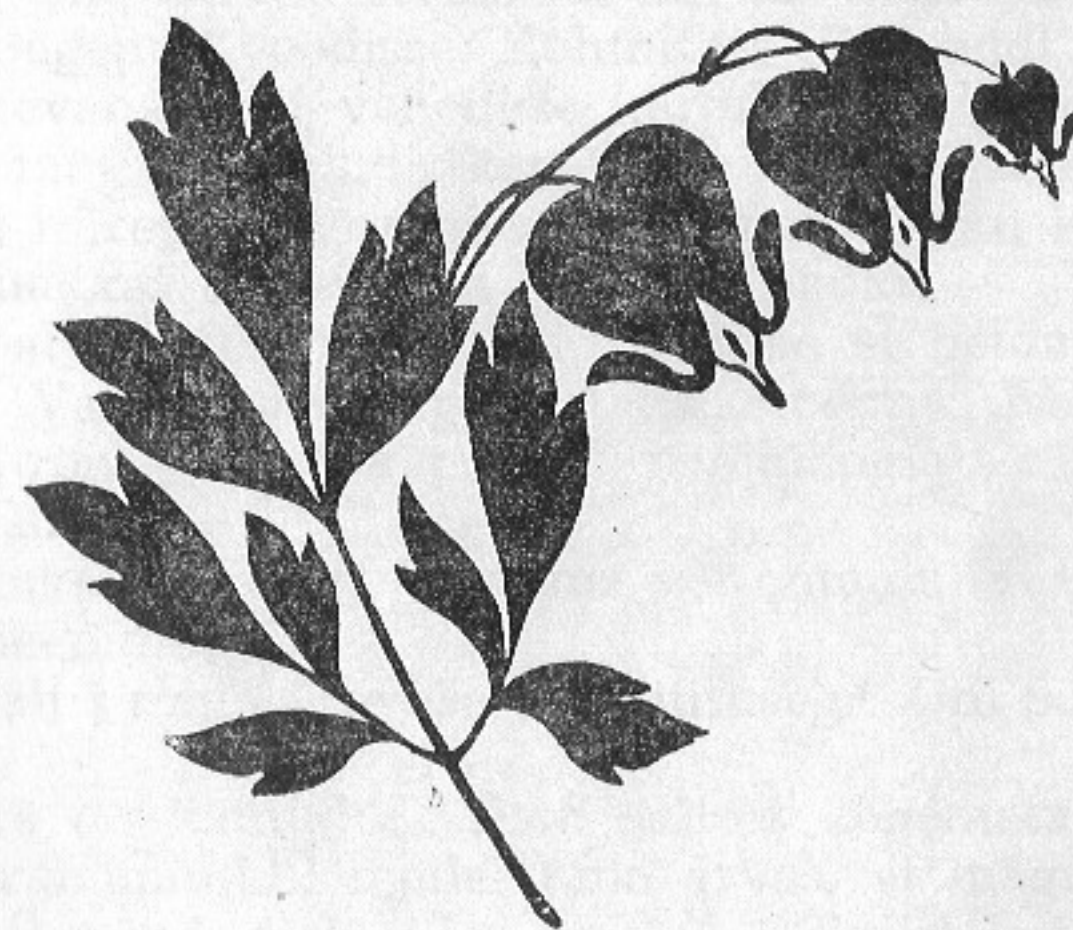
Rein proovib löökide eest kõrvale põigata, aga kui see ei õnnestu, püüab Riinat eemale tõugata. Ühe niisuguse tõukamise järel lööb tüdruk vankuma, komistab ja kukub vastu paelahmatest müüri. Ta karjatab valust, ent samal hetkel otsekui tuleb teadvusele, jääb taltsaks ja peidab näo kättesse.

Riina karjatusest kohkudes võtab Rein tal tugevasti ümber õlgade ja ütleb meheliku kindlusega, milles heliseb soojust ja õrnust:

«Tule, lähme meile! Emal on soust ja kartulid kindlasti juba valmis! Ma ütlesin talle, et me tuleme...»

Riina naeratab. Kui hea, et Rein teda toetab. Ta on nii ütle-mata väsinud. Kui hea, et Rein just niisugused sõnad ütles...

MURE

ÕÕ JA HOMMIK

Harilikult jäin kohe magama, aga tol õhtul uni ei tulnud. Küllap sellepärast, et ema käitus teistmoodi kui tavaliselt. Ei võtnud riidest lahti, ei pugunud voodisse. Kohmitses säärvandi* taga kööginurgas. Vahetevahel tuli vaheukse kardinale vahele. Seisatas ja kuulatas. Vist tahtis veenduda, kas öde ja mina ikka magame. Olin siis kuss nagu hiirepoeg ja pigistasin silmad kähku kinni.

Seinakell hakkas ägisema ja lõi kaks pauku.

Juba nii palju! Miks ema küll voodisse ei heida? Kuue ajal peab tõusma. Vabrikusse telgede taha minema. Ise kurdab, et väsinud nagu ront. Ja süda puperdab alalõpmata. Teeb valu ja jätab lööke vahele.

Mida ta peaks valvama? Valvama või ootama? Kas läheb jälle üleskutseid kleepima?

See mõte täitis mind ärevuse ja rahutusega. Uni põgenes veelgi kaugemale.

Ühel ööl ta oli käinud... Sain sellest kogemata teada. Onu Artur tuli varahommikul meile. Ema arvas, et magan, aga ukse kääksumine oli mind siiski üles ajanud. Niiviisi kuulsingi, mida nad säärvandi taga üleskutsetest poolihääli rääkisid.

Onu Artur oli isa sõber ja nüüd meie pere nõumees, kui emal nõu ja abi vaja läks. Sest isa oli meil vanglas. Kommunistliku kihutustöö pärast — need kolm sõna olid mulle kohtusaalist meelde jäänud. Istusime siis emaga kõval puupingil ja vaatasime üksik silmi isa poole. Tema oli koos teiste meestega süüaluste võre taga püssimeeste valve all.

Need kolm sõna ei öelnud mulle siis kõige vähematki. Nüüd, neli aastat hiljem, olin tänu onu Arturi seletustele pisut targem. Teadsin, et vaesus ei ole mitte jumalast seatud, nagu meie usklik

* Säärvant — ülalt avatud vahesein vanades agulikorterites.

majaperemees kinnitas. Teadsin, et see tuleb lihtsalt ebaõiglusest, mille vastu töölised välja astuvad. Aga õigluse ja võrdsuse eest väljaastumine ongi seesama, mida kohtus kommunistlikuks kihutustööks nimetati. Ja mille eest on paljusid, väga paljusid aastateks vangimajja heidetud.

See kõlab väga üldsõnaliselt, aga umbes niisugused mu «teoreetilised» teadmised olidki. Ema ja onu Artur mind rohkem ei valgustanud. Ilmselt pidasid nad mu kolmeteistkümmend eluaastat ja algkooli kuuendat klassi veel liiga väheks, et minuga põhjalikumalt rääkida. Ilmselt tahtis ema mind kõigest hädaohtlikust eemal hoida.

Igapäevasest elust nopitud näiteid ebaõigluse kohta aga olin endasse talletanud määratul hulgal. Poes, tänaval, koolis puutusin nendega igal sammul kokku. Eriti andsid oma üleolekut tunda majaperemehe poeg Friedrich ja politseiniku poiss Raimond. Paar kolm aastat minust vanemad, olid nad alati valmis mind kiusama. Küll sellepärast, et mu isa on vangi pistetud, küll mu suvise jooksupoisiameti pärast, küll tõugates ja lüües, et mulle haiget teha. Väikestena mängisime tolmusel tänaval ja kivilisel õuel üsna leplikult. Aastate kogunedes aga muutus nende hoiak üleolevaks ja põlastavaks.

Seinakell, jah, oli öelnud, et südaöö on ammu möödas.

Kohe kuulsin, kuidas ema hakkas end varna juures riidesse panema. Siis puhus ta tule surnuks.

Seejärel avanes ja sulgus uks. Väljastpoolt läbi augukese sissepistetud konks lükkas uksele riivi ette.

Tähendab, et ema jääb kauaks! Miks ta ukse muidu riivi pani. Tõusin üles ja piilusin aknakardina vahelt õue.

Me elasime tagahoovis, kuuride rea ja pesuköögi otsa ehitatud väikeses osmikus. Aknast mõne sammu kaugusel seisid majarahva küttepuude riidad. Siitsamast paistis prügikasti kaas ja mõned tünnid. Viimastes hoidis peremees suviti aia kastmiseks virtsavett. Palavatel päevadel haises meie aknatagune kohutavalt. Tuba oli siis kärbseid nii täis, et neist ei saanud võitu ei mürgi ega kärbsepiitsaga. Praegu, talve hakul, olime sellest suvisest vaevast lahti.

Oma hämmastuseks nägin, et ema seisab meie puuriida juures. Mida ta seal tegi, oli pimeduse tõttu võimatu aru saada. Läks enne tükike aega, kui ta liikuma hakkas. Kõndis piki puuriitu prügikastini ja kadus seal mu silmist. Ruttasin teise akna alla. Aga sealtki ei hakanud silma muud kui kuust valgustatud uduhämune õuesopp, millest vaevu-vaevu eraldusid tünnete tumedad mügarad.

Sain aru, et ema oli läinud läbi tillukese jalgvärava kitsale kõrvaltänavale. Agulimajade aedade ja kuuride vahel loogeldes viis see munakividega sillutatud uulitsale, mis juba nime kandis.

Miks ema otse üle õue ei läinud? Miks ta toda jalgväravat

kasutas? Kas tahtis oma minekut peita? Ei tahtnud tänavaäärse suure maja silma alla sattuda?

Käsi kaudu toas teed kobades läksin köögipoolele. Siin tõmbasin tikust tuld. Võbiseva leegi valguses nägin, et peale palitu, paarätiku ja kalosside oli kadunud ka puldanist kandekott. Sellega käisime harilikult kartuleid toomas. Ema oli ta ise kokku kortsinud ja sangadki peale õmmelnud.

Mulle sai asi pisut selgemaks. Küllap oli meie puuriidas midagi peidus. Ema võttis selle sealt välja, pistis kotti ja läks.

Aga kuhu? Kas tõesti jälle üleskutseid kleepima?

Tundsin end solvununa. Ma pole ometi üheksane Tiina, kes praegu magusasti magab. Olen ikkagi juba see, kellele onu Artur kinnitab, et pean emale toeks olema. Kas toeks olemine tähendab siis ainult puudelõhkumist, kaevust vee toomist ja muud niisugust!

Mida veel, seda poleks ma osanud täpselt ütelda. Küll aga tundsin, et mulle oleks nagu liiga tehtud. Mind poleks nagu usaldatud.

Jõin ämbrist vett. Leidsin köögikapist leivanuki. Mälusin leiba ega osanud äkki midagi ette võtta. Tiina nohises rahulikult oma voodis, aga minul olid silmad täitsa selged.

Kahmasin palitu ümber, torkasin jalad ema sussidesse ja istusin akna alla kardinaprao kohale.

Mõtted jooksid rahutult sinna-tänna. Hüppasid ema juurest tänasesse koolipäeva, sealt ema juurde tagasi... Lõpuks jäid puulõhkumisega tegelema. Õieti markadega, mida ma selle töö eest ühelt vanamutilt lootsin saada. Kujutluses käisin, teenistus taskus, mööda kauplusi. Otsin seda ja teist. Triibulise särgi ja lipsu, just sellised nagu politseiniku Raimondil. Siis veel kahe tera ja korgit-saga taskunoa. Suure tuututäie šokolaadikompekte. Uued läikivad kalossid, et varbad lagunenu saabastes märjaks ei saaks ega külma kibedasti ei kipitaks.

Viimaks sain aru, et selleks kõige neist loodetavaist markadest nagunii ei jätku. Et need tuleb nagunii emale anda. Küll tema juba teab, mida nendega kõige õigem on ette võtta.

Arvata võib, et jäin vist korraks tukkuma. Sest pead tõstes märkasin: keegi kõssitab prügikasti serval! Kõssitab ja kõssitab. Nagu oleks sinna udusse tardunud.

Miskipärast olin kindel, et see istuja võib ainult mu ema olla. Kes muu pidi siia tulema!

Lükkasin jalad saabastesse, surusin läkiläki pähe ja tõmbasin palituhõlmad vaheliti, et külm nii hõlpsasti mu paljaste kintsude kallale ei pääseks.

Astusin õue ja läksin ettevaatlikult ümber nurga.

Ema oli vist kröbinat kuulnud. Ta seisis juba püsti ja vaatas mulle vastu.

«Sina...» ütles ta vaikselt. Ta hääles polnud ei imestust, ei

kurjustamist. Ta lihtsalt ütles ja... ja istus uuesti prügikasti kaanele.

Miks ta tuppa ei tule? Miks ta uuesti istus?

Sellest oli võimatu aru saada.

Nihkusin lähemale, otse tema ette. Mu saabas puudutas tühja puldankotti. See losutas ema kõrval.

«Mine tuppa... Ära külmeta...» ütles ema väsinult. Tema hääles polnud harilikku järsku tooni, ta sõnad kõlasid rohkem nagu soovitus, mida ei maksa tõsiselt võtta.

Niisugune ütlemissviis üllatas mind tublisti. Ema oli muidu ikka karm ja sirgjooneline, tema käsud ja korraldused ei kuulunud arutamisele, nendest ei saanud iialgi midagi maha kaubelda. Isegi kurtmised väsimuse ja südamehäirete üle olid vaid üksikud, otsekui meelepahaga öeldud sõnad.

«Tule sina ka tuppa,» ütlesin tasakesi.

«Las ma istun,» kostis ema. «Suure surmaga vedasin enda siia.»

Sain aru, et süda teeb emale jälle vaeva. Vist oli öine käik teda hirmsasti kurnanud.

«Ma aitan!» pakkusin kärmesti.

Ent ema raputas pead ja vastas:

«Ehk läheb paremaks... Ma pean veel minema...»

«Kuhu? Nüüd, öösel?» hüüatasin tahtmatult.

«Räägi tasem!» keelas ema.

Need sõnad kohutasid mind. Vaatasin ehmunult selja taha. Uduvinest paistsid puuriida kontuurid, meie osmiku sein ja akna nelinurk. Kes pealt kuulata tahab, võib õige lähedale hiilida! Aga miks peab kuulatajat kartma?

Istusin ema kõrvale. Ja tundsin, kuidas ta toetus vastu mu õlga. See oli nii erakordne, et ma ei julgenud end liigutada. Ema oli alati tugev ja asjalik. Igasugused õrnused ja teineteise läheduse otsimine olid meie peres tundmatud.

Korraga sosistas ema usalduslikult:

«Ma ei jaksa jalga jala ette tõsta... Rinnus on sihuke valu, et... Aga inimesed ootavad...»

See kõlas nii, nagu oleksin mina üleöö täiskasvanuks saanud ja ema võib nüüd minuga oma muresid jagada. Ma ei osanud reageerida.

«Ega midagi... tuleb minna!» pomises ema varsti. Ta ajas enda püsti. Ent vankus kohe, haaras käega rinnust ja vajus uuesti istuma.

Istus, ahmis mõned korrad õhku ja hakkas siis nagu meelte-segaduses kaeblema:

«Mehed ootavad... Neil on vaja... Aeg on käes... Neil ei ole... Veel üks kotitais... Kümme meest... ootavad...»

Mind haaras hirm. Niisugusena polnud ma oma ema veel näinud. Niisuguseid ahastavaid ja segaseid sõnu polnud ma tema

suust kunagi kuulnud. Peale valu ja nõrkuse vaevas teda veel mingi mulle tundmatu ränkraske mure. See mure oli suurem kui ta haigusevaevad.

«Las mina lähen!» ütlesin pikemalt mõtlemata.

«Sina? Ei!» hüüatas ema, unustades ettevaatuse, millele ta alles ära mind oli manitsenud.

Samas hakkas ta jälle kaeblema. Tema katkendlikes lausetes kordusid mehed, kes ootavad, kellel on vaja, kes ei tohi ilma jääda, aeg, mis jookseb, tund, mis läheneb...

«Las mina lähen!» kordasin uuesti, nagu võiksid need sõnad ema rahustada, tema mure ja vaeva eemale tõrjuda.

Korraga haaras ema mu ümbert kinni ja sosistas:

«Ma... olen sind hoidnud...»

Kohe langesid ta käed alla, justkui oleks ta oma meeleliigutust häbenenud. Ma ei julgenud enam midagi öelda, ma ei julgenud end liigutada. Minu ja ema vahel oli tekkinud mingi uus lähedus, millele ma ei osanud nime anda.

Istusime ja vaikisime.

Siis ütles ema:

«Mine pane end riidesse!»

Neis sõnades oli mulle tuttav käsk. Lühike ja selge. Aga ometi tajusin, kui suure pingutusega need sõnad üle ta huulte tulid.

Mõne minuti pärast seisin uuesti ema ees. Palitu all kampsun ja püksid, saabastes villased sokid.

Ema tõusis. Pikkamööda ja vaevaliselt. Seisis natuke paigal, nagu koguks jõudu. Vankus siis meie puuriidani. Tõmbas ühe pika halu välja ning sosistas:

«Too kott!»

Ema pistis käe halust jäänud avasse ja tõi sealt nähtavale musta eseme. Läbi udu kuuvalguses tundsin selles ära püstoli.

Palju kordi käis ema käsi peidukoha ja puldankoti vahet. Kott mu käe otsas muutus ikka raskemaks ja raskemaks.

«Mis seal imestada, et ema niisuguse kandami tassimisel ära väsis!» mõtlesin endamisi.

Lõpuks tõmbas ema puuriidast riidetüki ja toppis selle kotti püstolite peale.

«Vii see kott onu Arturi juurde!» ütles ta lühidalt. «Uksele koputada kaks korda kiiresti, siis pea vahet ja jälle kaks korda järgemööda. Nii. Ja tule kohe tagasi! Silmapilk tagasi!»

Olin juba minemas, aga ema hakkas mu varrukast kinni.

«Kui juhtub, et keegi... noh, küsib või kotti uurib, siis ütle, et üks võõras mees andis sulle raha ja käskis koti vaksalisse viia ja ooteruumi esimese pingi peale panna. Nii. Kui uuritakse, miks sa öösel tänavale tulid, vasta, et ema saatis valveapteeki südame-rohtu tooma. Nii.»

Võtsin kotisangad tugevamini pihku.

Äkki haaras ema mu ümbert kinni ja surus näo vastu mu

kaela. Ta põsed olid jääkülmad, aga soe hingeõhk puudutas kor-raks mu põske.

Siis laskis ta mu lahti. Toetus seljaga vastu riita ning vajus seda mööda alla. Lasksin koti käest ja söötsin teda toetama. Aga tema istus juba puulõhkumise pakul, tõrjus mind käega ja pomis-ses:

«Mine, mine... tule kohe tagasi...»

Paari sammu järel vaatasin üle õla. Ema oli sügavalt ette vaju-nud. Mulle tundus, nagu kardaks ta, et puuriit ta nüüdsama enda alla matab.

Jalgväravast astusin aedadevahelisele rajale. Mida samm edasi, seda suurem ängistus mu südamesse puged. Silmad pärani, vah-tisin ringi, nagu peaks nüüd-nüüd midagi kohutavat juhtuma. Nagu peaks järgmisel hetkel keegi mu juurde astuma ja käe koti järele sirutama...

Kui ema püstoleid kotti laadis, olin veel täiesti rahulik. Ma ei osanud imestadagi, et meie puuriit võis säärast saladust peita. Aga niipea kui ma kotiga kahekesi jäin, oli kõik teisiti. Mu kaas-laseks sai hirm. Senitundmatult suur hirm.

Onu Artur ei elanud meist kuigi kaugel. Olin seal ennegi käi-nud. Ja alati imeks pannud seda kummalist maja, mis nende perele peavarju andis. See oli suur paekivist hoonemürakas, mille keskpaigast viis kangialune tillukesele õuele. Kangialusest algas ka nikerdatud käsipuudega, kägisev ja nagisev trepp. Selle kõrval oli seintes orvasid ja kinnimüüritud avasid. Mademetelt paistsid pimedad koridorid. Kui onu Artur ükskord naeris, et nende majas olevat kummitusi nähtud, siis ei kahelnud mina selles põrmugi. Maja oli kunagi kuulunud mingisugusele kaupmehele ja seda oli kasutatud nii lao-, kontori-, kaupluse- kui ka eluruumina.

Onu Artur elas viimasel korrusel. Nende pere käes oli suur krahvitud seintega tuba ja pime köögipunker.

Kotisangad soonisid sõrmi. Pidin tihtilugu kätt vahetama.

Juba olingi munakividega sillutatud tänaval. Siin-seal kumasid mõned laternasilmad. Suuremat asja neist tänava valgustamiseks ei olnud.

Ängistus ja ärevus hakkas järele andma. Seni oli kõik libe-dasti läinud. Ja mis võikski neil tühjadel tänavatel juhtuda! Varsti olen onu Arturi juures.

Miks tal neid püstoleid nüüd, öösel, nii hädasti vaja läheb, sel-lele ei osanud ma kõige parema tahtmise juures seletust leida. Ja veel koguni kaks kotitait! Kindel, et emalgi oli seesama tee jalge all olnud. Ja kes need laskeriistad meie puuriita peitis? Kas onu Artur? Ja nüüd on äkki tarvis! Kas läheb kuskil laskmiseks?

Vahel ajalehti sirvides olid mulle silma torganud sõnad «mäss» ja «vastuhakkamine». Et aga onu ja ema niisugustest asjadest minuga ega minu kuuldes ei rääkinud, siis ei teadnud ma peaaegu üldse, mis nende sõnade sügavuses peidus oli. Ka ei tulnud mulle

pähegi, et ema ja toosama puldankotitais püstoleid võiks millegi taolisega seotud olla.

Astusin nobedasti. Agulimajad olid selja taha jäänud. Vastu tulid vanalinna kivimürakad. Kõnnitee paeplaadid kompsusid mu jalge all. Muidu oli ümberringi vaikne ja rahulik.

Mu hirmust ja ärevusest polnud raasukestki järele jäänud. Olin niisama rahulik, nagu oleksin kartulikotiga turult kodu poole kõmpinud. Kust võisin ma aimata, et järgmise nurga taga ootab mind ebameeldiv üllatus. Põrkasin peaaegu kokku kahe noormehe ja kahe neiuga!

Noormehed tundsin otsekohe ära. Majaperemehe Friedrich ja politseiniku Raimond. Tüdrukud olid mulle võõrad. Ilmselt oli kuskil pidutsetud ja kõnniti nüüd vastu hommikut kodu poole.

Ma ei jõudnud eemale pörgata. Raimond rabas mul kohe käsi-varrest kinni. Küllap temagi oma maja inimese ära tundis. Tundis ära ja mõtles tavalisel kombel kimbutada.

«Lapsed öösel väljas!» hüüdis ta ja väänas mul teise käega nina. Mulle tulid valu pärast pisarad silma. Kuna ühe käe otsas rippus kott ja teine oli Raimondi haardes, siis ei saanud ma end kaitsta. Väänutasin pead, aga valus pigistus ei lõdvenenud, vaid muutus veelgi tugevamaks. Lausa väljakannatamatuks.

Lasksin kotisangad lahti ja lõin Raimondi käe oma näo küljest eemale.

«Mis see on?» karjus samal silmapilgul Friedrich.

Kott oli küljeli kukkunud ja riidetükk kotisuust pooleldi välja libisenud. Üks püstoleist lebas kõnniteel. Friedrich kummardus parajasti seda üles tõstma.

Sain käsivarre Raimondi haardest vabaks ja tõukasin Fried-riichi kõrvale. Ta lendas Raimondile otsa ja mõlemad kukkusid pikali. Klirises keldriakna klaas. Kostis kiljatus.

Haarasin püstoli ja koti ning pistsin jooksmas. Nii kiiresti pol-nud ma vist veel kunagi lipanud. Ma ei tundnud koti raskust, ma ei tundnud paeplaate oma jalge all. Ma lausa lendasin mööda tänavat edasi.

Jooksin, jooksin. Viimaks usaldasid selja taha vaadata. Taga-ajajaid ei olnud. Küllap oli aknaklaas neid kriimustanud ja sun-dinud kõigepealt endale mõtlema.

Peitsin püstoli kotti ja tõttasin edasi.

Juba paistiski tuttav kangialune. Tuttavlikult kägises trepp, kui ma pimedas seda mööda ühelt mademelt teisele ronisin.

«Kop-kop... kop-kop!»

Ukse tagant kostis samme: Mu ees seisis onu Artur.

«Sina!» imestas ta. Vaatas minust üle pimedasse trepikotta nagu kontrollides, kas ma olen tõesti üksi, ja tõmbas mu siis tuppa.

Tuba oli mehi täis. Nad istusid ümber lahtitõmmatud laua.

Nende peade kohal hõljus tihe tubakasuitsu pilv. Uksest tulnud tõmbuses voogas see joomedena ümber laes rippuva elektripirni.

Laual seisid teeklaasid, leivataldrik, mõned heeringad ja paar pudelit.

Vaatasin seda pilti ja mõtlesin, et, näe, onu Artur peab pidu.

«Kus ema on?» küsis onu.

Vastuseks ulatasin koti. Onu haaras selle oma kätte, vaatas sisse ja küsis uuesti:

«Kus ema on?»

Seletasin, et emal hakkas süda vaevama, et ta ei jaksanud enam ja saatis minu.

«Saatis sinu!» kordas onu uskumatult.

«Noh, ma ise tahtsin...» täpsustasin omalt poolt.

Onu vaatas mind pika pilguga. Aga talle nii omast naeratust seekord ta näole ei tekkinud. Ka mõnda naljakat ütlemist ei järgnenud. Põnnist peast hüüdsin teda naljaonuks. Neil õhtuil, kui ta meile tuli, ei olnud mu rõõmul piire. Nalja-onu tõi nii palju lusti kaasa, et mul jätkus tema juttude ja vigurite meenutamist mitmeks päevaks. Tema külaskäikudel ei paistnud muud eesmärki olevatki kui õe ja minu naerutamine. Ema vahel keelas teda, aga tema vastas, et kui endale lapsi pole antud, siis lastagu tal teiste omadestki rõõmu tunda.

Nüüd oli onu nagu ära vahetatud. Ja üldse mitte pidulise moodi.

Onu astus laua äärde ja jagas relvad välja.

«Oligi viimane aeg... Kell juba viie peal!» pomises keegi.

Mulle meenus ema kaeblemine meestest, ootamisest, sellest, et aeg jookseb... Sain aru, et peoga polegi siin tegemist. Oo, kindlasti mitte! Pudelid võivad ju laual olla. See ei tähenda veel, et nende sisu ka pruugitakse. Maskeering, muud midagi.

Onu tuli ukse juurde tagasi, ulatas mulle tühja koti ja ütles:

«Lase nüüd kähku koju!»

«Aga mis...» alustasin ärevalt.

Esimest korda libises üle onu näo põgus naeratus.

«Mine juba!» sundis ta lühidalt ning tegi ukse lahti. «Ja vaata, et sa ema hoiad!»

Olin jälle trepil. Kobasin jalaga astmeid kuni kangialuseni välja. Seal peatusin.

Tuba seisis silme ees: mehed, revolvrud nende käes, suitsupilved alasti elektripirni ümber. «Viimane aeg... Kell juba viie peal...»

Kuhu nad lähevad? Ja veel õige pea! Kas nii algabki mäss, nagu «Päevalehes» öeldakse?

Minus tõusis võitmatu soov näha ja kuulda, mis edasi saab, mis juhtub siis, kui mehed, revolvrud taskus, sealt suitsusest toast lahkuvad ja kuskile lähevad. Ei olnud mul enam meeles, et ema

oli jäänud puuriida äärde kõssitama. Ei olnud meeles, et ta mind ootab, et onu Artur käskis teda hoida.

«Ma olen siin õuel peidus ja ootan, kuni mehed alla tulevad,» ütlesin endale.

Hetkeks kerkis kuskil sisimas kõhklus: kas ei peaks siiski ära koju minema? Aga ma leidsin oma plaanile kohe õigustuse.

«Võib-olla Friedrich ja Raimond passivad mind kuskil. Ma ei tohi neile kätte sattuda. Parem viivitada ja siis minna!»

Astusin läbi kangialuse tillukesele pimedale õuele. Käsikaudu kobades leidsin mingi kasti ja istusin selle äärele. Alles nüüd tundsin, et sark on asjasest põgenemisest läbimärg. Vastikult kleepus ta mu rinnale ja seljale.

Otsekohe tuletas end meelde ka nina. Valuline pakitsus kiirgas põskedesse. Katsudes tundsin, et nina on tublisti tursunud.

Tühi puldankott lebas kokkuvajunud lõotsana mu põlvedel. Ta oli otsekui tunnismehiks, et mu ülesanne on täidetud.

«Miks ma siin õieti istun? Kas ma tõesti mõtlen onu Arturile ja meestele järele hiilida? See on ju naeruväärne plaan!»

Ent uudishimu summutas hoiatava sisehääle. Ja samas oli ka juba hilja minema hakata. Nagu nõiaväel astus mustendavast seinast välja mees. Astus välja ning jäi kangi alla seisma. Talle järgnesid ikka uued ja uued mehed.

Kangialuse vastas üle tänava põles latern. Seetõttu nägin meeste siluette selgesti. Kuigi teadsin, et võlvi alla toob trepp, lasksin end siiski kaasa tõmmata kujutlusest, nagu ilmuksid mehed otse läbi seina. See kujutus sobis mehi ümbritseva salapäraga nii hästi kokku.

Seinast tulnud võtsid kahekaupa kolonni.

Minu hämmastuseks kandsid nad kõik sõdurimütse ja -sineleid. Kuigi laterna valgus oli nõrk, ei olnud selles, mida ma nägin, mingit kahtlust. Sõdurite sineleid ja peakatteid tundis iga poisi-junts.

See avastus viis mind korraaks segadusse. Samas taipasin, et nii on meestel ohutu linnas liikuda. Ükski politseinik ei tule uudistama, mis mehed need tänaval marsivad. Sõjavägi. Sellel on omad ülesanded, oma komandöride käsud ja korraldused.

Rühm liikus kangi alt tänavale.

Ma ei kõhelnud silmapilkugi. End majaseinte vastu surudes ja uksetühemest teise lipates hiilisin neile järele.

Mehed marssisid ühelt tänavalt teisele ja peatusid politseijaoskonna ees. Suurem osa jäi tänavale seisma. Mõned läksid jaoskonda sisse.

Libisesin lähima värava taha, ronisin üle plangu ja olin jaoskonna õuel. Sikutasin enda vundamendi servale ja piilusin läbi akna majja.

Raimondi isa ja üks teine politseinik seisis, käed püsti, seina ääres. Onu Artur tõmbas mõlemal revolvri kabuurist välja. Teine

sõdurisinelis mees astus üle naabertoa läve, kolm püssi kaenlas. Kolmas mees rapsis telefonijuhtmeid seinalt maha.

Siis ütles onu Artur politseinikele midagi ähvardavat. Sõnu kinnitas revolvri kõigutamine. Politseinikud liikusid sõnakuulelikult väikesesse pimedasse kongi. Onu Artur keeras kongiukse lukku ja viskas võtme laua alla paberikorvi.

Raimondi juttude järgi teadsin, et kong oli jaoskonna arestikamber.

Seejärel läksid mehed koos jaoskonnast saadud relvadega uksest välja.

Hüppasin vundamendiservalt alla ja jooksin jaoskonnaõuelt otse tänavale. Seal sattusin onu Arturi silma alla.

«Kust sina siia said?» käratas ta kurjalt.

«Tulin... teie järel...» kogelesin tema toonist kohkudes vastuseks.

Sel silmapilgul kostis kuskilt laskmist. Onu Artur ja mehed jäid kuulutama.

«Lähme!» hüüatas keegi.

Meestesumm hakkas liikuma.

«Otsemaid koju!» põrutas onu Artur mulle peale. Ja lisas veel etteheitvalt: «Kuidas sa nii mõistmatu oled! Ema ju ootab!»

Ma tahtsin küsida, kuhu nad lähevad ja mida see kõik tähendab, aga onu jooksis juba meestele järele.

Kuskilt eestpoolt kostis uuesti paukude raginat. Nagu vastuseks sellele lajatasid tuhmid lasud ka kaugel selja taga.

«Töörahas peab haarama sõjariistad!» tuli mulle meelde lause, mida olin kevadel ühel varahommikul apteegi seinale kleebitud lehekeselt lugenud. Enne kui keegi mees üleskutse maha rebis ja vihaselt kokku nätsutas.

Samal õhtul olin loost emale rääkinud. Aga tema ei teinud mind kuulmagi. Ütles järsult, et mingi ma otsemaid poodi piima ja leiva järele. Siis ma ei taibanud, et ta tahtis mind neist asjadest eemal hoida. Nüüd usun teadvat, et ta emasüda lootis sel kombel mind isa saatusest päästa.

«Nüüd on töörahas siis sõjariistad haaranud!» tegin politseijaoskonna ees seistes endale ootamatu järelduse. Ja imestasin, kuidas ma seda varem polnud taibanud.

Paukude ragin linnas, arestikambrisse sunnitud politseinikud — see kõik täitis mind isesuguse uljusega. Äkki olin ma kindel, et isa tuleb koju, et ema saab terveks, et Friedrich ja Raimond ei tohi mind enam kimbutada. Vaevalt ma siis kõike küll nii üksipulgi arutada oskasin. Tean vaid, et minust uhkas üle enneolematu vabanemise tunne. Olin korraga uhke ja julge.

See tunne pühkis onu etteheitvad sõnad meelest.

Jaoskonnast kostis kolkimist ja hüüdeid.

Ma ei kõhelnud silmapilkugi. Jooksin uksest sisse ja käratasin arestikambri poole:

«Mis te lõhute seal!»

Uksele põrutajad jäid wait.

See süstis minusse veel tubli annuse iseteadvust ja üleolekut. Ma kõndisin jaoskonna ruumides julgelt ringi. Tõmbasin millegipärast kapiuksi ja laekaid lahti. Tõukasin toole ja vilistasin.

Ühes laekas märkasin karpe. Neis olid padrunid. Onu Artur polnud neid leidnud või polnud ta neid otsinudki.

«Padruneid läheb tal vaja!» hüüatasin endamisi. «Ehk jõuan veel meestele järele!»

Loopisin karbid oma puldankotti ja tahtsin uksest välja joosta. Aga uksele seisis Friedrich ja Raimond!

«Juba sa oled siin!» karjus Raimond.

Kohe hüüti arestikambrist:

«Raimu! Neil on sõjariistad!»

«See on ju ainult meie maja Feedu...» naeris Raimond vastuseks.

Arestikambris vannuti rängalt. Siis hüüdis Raimondi isa:

«Keera uks lahti! Lase meid välja!»

Ukse ees võtit ei olnud.

«Teine võti on minu sahtlis!» õpetas Raimondi isa läbi ukse.

Raimond läks õpetust mööda ruumi teise otsa võtit otsima. Friedrich astus talle paar sammu järele.

Uks jäi vabaks.

Ma söötsin välja. Trepist alla tänavale.

Ent juba olid poisid mul kannul. Nad rabasid mu kinni, kiskusid mul koti käest ja leidsid sellest padrunikarbid.

«Aa, esiteks püstolid, nüüd padrunid!» hüüdis Friedrich.

«Mis sa jaoskonnas tegid?» käratas Raimond.

«Mis see teie asi on!» heitsin vastu.

«Teada puha...» urises Raimond. «Ega käbi kannust kaugele kuku... Küll kohus arutab!»

«Mis kohus!» lõikas Friedrich. «Omakohus on kõige õigem kohus!»

Ja nad hakkasid mind peksma. Esialgu püüdsin vastu lüüa, aga neid oli kaks ja nad olid minust tugevamad. Mäletan veel, et Friedrichil oli kivi käes ja see kivi vajus mulle otse näkku...

Kui ma meelemärkusele tulin, lamasin võõras toas, võõras voodis. Toas toimetas võõras naine. Mu keha oli kange ja vaeva täis. Pea lõhkus kohutavalt valutada.

Kohe vajusid silmad uuesti kinni. Ma ei jaksanud neid lahti hoida.

Alles mitu päeva hiljem suutsin aru saada, mida mulle öeldakse, ja suutsin ka ise sõnakese vastu lausuda.

See võõras hea inimene oli mu tänavalt üles korjanud ja enda juurde toonud. Palusin teda minna mu ema otsima. Ta tuli tagasi ja ütles, et ema ei saa praegu mind vaatama tulla. Ta olevat raskesti haige.

See kohutas mind. Kuigi mu pea oli sidemes ja ikka veel hirmsasti valutas, ei saanud ma kauemaks selle hea naise juurde jääda. Ma pidin ema nägema. Too naine tuli mind saatma ja toetama.

Koju jõudes sain naabritelt teada, et ema oli juba maetud.

Kohe pärast seda, kui töörahva ülestõus oli maha surutud, läinud Friedrich ja Raimond meile. Friedrich visanud tühja puldan-koti ema jalge ette ja öelnud:

«Sooh, su võsuke on vagaseks tehtud!»

Ema oli püsti ehmatanud, siis aga vajunud tooli kõrvale kokku.

Kui räägitakse 1. detsembri ülestõusu ajal langenutest, siis tunnen ikka, et räägitakse ka minu emast. Veel tunnen, et ei osanud oma ema hoida. Hoida, nagu onu Artur oli käskinud.

PÜSTOL

Ma jooksin esimese hooga pööningule. Seal oli mu kindel linn ja varjupaik. Lõin ukse enda järel kinni ja surusin lauajupi toeks taha. Oieti oli see asjatu vaev, sest siia üles, majarahva käeulatusse, ei julgenud Rahamees kunagi tulla.

Pistsin käe püksitaskusse. Kahekümnekopikaline oli ilusasti alles. Võtsin ta välja ning uurisin veidi, nagu oleks temas midagi erilist. Võib-olla oligi. Olin ta ju Rahamehe käest ära päästnud ja ta tundus mulle nüüd eriliselt hinnalisena. Peale rahalise väärtuse oli temas nüüd veel justkui võidurõõmu, et olin kahevõitluses Rahamehega peale jäänud. Ehkki põgenemise hinnaga, aga siiski! Sest seda juhtus harva, et sa oma rahast ilma ei jäänud, kui Rahamees ehk Heino oli kord juba käe välja sirutanud ja öelnud: «Lao lagedale!»

Peab ütlema, et Heino elas meie, ümberkaudsete ja ka kauge-mate poiste kulul üsna kenasti ära. Suitsu ja kaardimängu tarvis olid tal kopikad igatahes hooletud. Kaebama minna me aga ei julgenud. Sest temaga tuli ka edaspidi ühes tänavas ja ühise õue peal koos elada. Hoiatuseks oli meil silma ees esimese kaebaja nahatäis, mida keegi teine enam endale ei igatsenud.

Istusin pööningu akna alla kastile ja seadsin end ootama, mil-lal õhk puhtaks saab. Praegu tammus Rahamees veel õuel ringi.

Aknalaua vedeles mingisugune rauast ora. See oli seal olnud nii kaua, kui mu mälu mind aidata suutis. Siis, kui väiksenäi sai vanaema eest siia pakku joostud, siis, kui naabri koerale päkkasid näitasin, siis, kui vastasmaja-poiss lubas kaelakiiget teha.

Nüüd võtsin ora hajameelselt pihku ja hakkasin sellega oma jalge ees pööningu tolmust liivapõrandat sorkima. Sorkisin sorki-sin, uuristasin aampalgi alla pisikese koopa. Vahetevahel vaatasin aknast välja. Rahamees tolknas ikka veel kuuride ees. Nüüd oli ka Kärü talle seltsiks tulnud.

Rahamees ja Kärü olid paras paar. Ainuke vahe oli selles, et kui Rahamehel midagi kanda oli, siis tegi seda Kärü ehk Ilmar. Sellest ta oma hüüdnimegi oli saanud. Kärü-amet teda ei solvanud, sest vastutasuks pudenest temalegi Rahamehe taskust kopeid või koguni rublalisi.

Sorkisin ja uuristasin ajaviiteks edasi. Siis märkasin, et ora enam sügavamale ei lähe. Ots puutus millegi vastu, mis oli küll pehme, aga samal ajal ka kõva.

Surusin ora veel siin-seal liiva. Läks üsna lähedasti. Mis siin palgi all siis ees peaks olema?

Muidu poleks ma niisuguse tühise küsimusega pead vaevanud, aga et praegu midagi targemat teha polnud, siis laskusin kükakile ja hakkasin kätega liiva eemale kraapima.

Peagi sain aampalgi alt kätte mingi iseäralikult raske riidenutsaku. Harutasin selle lahti, ja ma ei valeta, kui ütlen, et mul jäi hing korraks kinni. Riide seest tuli nähtavale püstol! Ehtne püstol ja üldsegi mitte roostes! No muidugi, kus ta siin kuival pööningul rooste lähebki!

Keerasin püstolit käes ja mu silmad särased vist küll rohkem kui sünnipäeva hommikul kingitust vastu võttes. Midagi nii valmistavat ei olnud ma ealeski võinud omaks nimetada!

Sõjariistal oli paras pikk toru. Keskelt oli püstol üsna kõhuks. Seal paistis olevat justkui mingi rull. Taipasin, et selle sees käivad padrunid. Käepide oli mustjas, läikis natuke ja seda oli nii uhke pihku suruda. Ja siis veel trikkel! Mul oli kange kiusatus sellele sõrmega vajutada. Aga ometi ei julgenud ma seda teha. Kuigi rull paistis padrunitest tühi olevat, võis üks padrun siiski rauas olla. Kontrollida ma püstolit muidugi ei osanud.

Sihtisin oma relvaga aknast õue, tegin suuga naks! ja olin täitsa kindel, et varblane vastasmaja katusel sirtsus oma viimse sirtsu.

Mis võiks mu relva nimi olla? Läbi pea vilksatasid niisugused sõnad nagu brauning, kolt, parabellum.

Parabellum! Millegipärast tahtsin, et mu relval oleks just niisugune nimi. Pa-ra-bel-lum! See kõlas uhkelt ja ühtlasi natuke salapäraselt. R-id ja l-id põrisesid ja helisesid nii vahvasti üheskoos.

Korruga langes mu pilk aknast õue. Rahamees ja Kärü vedesid ikka veel kuuri seina najal ning pahvisid suitsu.

Mind läbis ootamatu uljusesööst. Pikemalt mõtlemata virutasin lauajupi jalaga ukse tagant eemale ning jooksin trepist alla õuele. Püstoli olin vahepeal targu tuulepluusi hõlma alla peitu pistnud.

Astusin keset õue ja vahtisin Rahamehele oma teada väljakutsuvalt otsa.

See pilkude duell kestis tükk aega. Ma soovisin kogu hingest, et Rahamees nihkuks mulle lähemale ja sirutaks käe... Ma hau-

tisin juba ette, kuidas ta järgmisel silmapilgul näost ära kukub ja peksasaanud koerana, saba jalge vahel, minema hiilib... Mina aga hoian püstolit kindla käega ja ütlen napilt ning paljutähendavalt: «Tänaest päevast on su naljadel lõpp!»

Rahamees viskas sigareti maha, astus jalaga peale ja tuligi lähemale. Sirutas käe ja ütles tuttavalt, alati hirmu tekitanud toonil: «Lao lagedale!»

Nüüd oli mu suur silmapilk tulnud.

Ma tõmbasin põuest püstoli. Selle toru jäi sihtima Rahamehe pandlaga kaunistatud kõhtu.

Vhiuu! vilistas Rahamees ainult ega teinud teist nägugi. Mu südamest jooksis läbi valus vahk. Kõlavalt öeldes oli selles löüasaamise eelaimust ja nurjunud lootuste kibedust.

«Ma tõmban triklist!» pahvatasin välja oma viimase trumbi.

Peab ütlema, et Rahamees oli kõva närviga poiss. Või olid paar-kolm enam-aastat talle olükorra hindamisel abiks? Küllap ta arvas, et see igivana püstoliloks on kindlasti laadimata. Ja kui ka ei oleks, siis triklist tõmmata ma nagunii ei sõandaks.

Rahamees hõõrus mu parabellumi suu ees nimetissõrme ja põlalt paljutähendavalt vastamisi ning ütles:

«Lao lagedale! Eks siis tõmba... Ja mitte triklist, vaid päästikust! Päästikust! Kas jäi meelde?»

Mõtlesin juba ümber pöörata ja oma kindlasse linna ning varjupaika tagasi liduda, kui märkasin, et Kärü seisab mu selja taga. See oli neil vana võte, kui nad kahekesi koos tegutsesid.

«Nüüd... nüüd võtavad mu parabellumi ära!» lõi valus kartus mu põlved värisema. Kahekümnekopikalise võimalik kaotus ei tulnud mulle üldse enam meelde.

Midagi niisugust ei juhtunud.

Rahamees laskis käe alla langeda ja küsis omameheliku uudishimuga:

«Kust sa selle suurtüki välja võtsid?»

«Pole igamehe küsida!» vastasin aremalt, kui neist sõnadest võiks järeldada.

«Noh, hea küll. Mis sa turtsud!» kehtas Rahamees õlgu. Nõksas lõuaga mu püstoli poole ja lisas: «Müü ära!»

«Täitsa hulluks läinud!» käis mul läbi pea. «Niisugust asja ära müüa! Kuidas ta üldse võib minust midagi sellist mõelda!»

Aga sealsamas tundsin kuskil oma sisimas, et see kõik just nõnda lähebki. Sest mis jääb mul üle!

Korruga tahtsin, et nad mulle kallale tuleksid, et nad püüaksid väevõimuga mu parabellumit ära võtta. Siis ma võitleksin! Oi, kuidas võitleksin! Ja kui ma siis ka alla jään, olen ometi ihust ja hingest nendega võidelnud.

Ent nad ei tulnud mulle kallale.

Rahamees kordas rahulikult:

«Müü ära!»

Ja lisas natukese aja pärast tähendusrikkalt:

«Sa jääd tast nagunii ilma!»

Ja pilguke hiljem lisas veel:

«Noh, kolm kulli!»

Kolm rubla! Jessas, missugune suur raha! Ma olin täitsa löödud ja segaduses.

Siis ärkas minus jälle võitlejavaim. Ma pöörasin ringi ja... astusin kõhkleva sammukese... Käru aga haaras mul vabast käest ja väänas seda valusasti. Ma langesin peaaegu põlvili. Püstoliots kündis alandaval kombel maad.

«Ära rabele!» ütles Rahamees jälle rahulikult. «Me oleme aumehed. Ega see ole kopikate jahtimine!»

Ma ei suutnud temast aru saada. Mis oleks neil maksnud püstol mu käest ära võtta! Miks nad siis ei võtnud?

Küllap ei lasknud meie aastate vahe mul tollal taibata Rahamehe õelat soovi mind alandada. Küllap ta tundis, et sundides mind ära müüma mu kõige väärtuslikumat eset, teeb ta mu eneseuhkuse pihuks ja põrmuks. Jõuga ära võtta on üks asi, aga kui ohver ise müüb, pišarad kurgus, siis on see hoopis teine asi. Müüb küll sundimise ja ähvardamise peale, kuid müüb ikkagi ise. Müüb seda, mida tal mõttesegi ei tuleks müüa.

Võib-olla mõtles Rahamees ka seda, et äkki on püstol näiteks minu isa oma. Selle äravõtmine võiks pahandusi kaela tuua. Aga kui poeg ise müüb, siis võib too poeg ainult ise ka naha peale saada.

Ma olin löödud ja hakkasin närusel kombel äkki hinda üles kruvima. Ehkki juba kolm rubla oli minu meelest kenake varandus.

«Viis...» ütlesin pilku Rahamehe jalgadel hoides.

«Kolm!» vastas tema ja lisas: «Kui palju kaupled, saad ainult rubla.»

Lõin kartma, et olukord võib tõesti niisuguseks kujuneda, ja... ulatasin vaikides püstoli.

Rahamees pistis selle ilma pikemata põuetasku. Siis kobas ta rahakoti järele. Soris seal kaua peenraha kõlistades. Lõpuks puden mulle pihku müntide kuhjake.

«Kaks kaheksakümmend,» täpsustas Rahamees. «Sul jäi ennist mulle kahekümmeline andmata. Selle võtsin rehknust maha.»

See oli viimane hoop. Ma vajusin longu ja vantsisin üle õue. Mul polnud kahju tollest kahekümnekopikalisest kui rahast. Mul oli kahju, tuliselt kahju, et ma ei suutnud seda päästa, isegi püstoli abiga mitte. Et ma olin narr, kes püstoli ja oma ennistise võidu maha müüs.

Mu kindel linn ja varjupaik võttis mu uuesti vastu. Vajusin akna ette kastile ja heitsin pilgu alla õue. Rahamees ja Käru olid läinud. Mida oligi neil siin enam passida!

Ora lebas mu jalge ees, nagu olin ta enne käest visanud.

Tõstsin selle üles ja hakkasin jälle liivas hajameelselt sorkima. Kehas oli tunne, nagu oleksin peksa saanud.

Siis tärkas totter mõte: «Äkki on palgi all veel teine püstol?»

Ja kuigi ma teadsin, et teisel ei saa enam kunagi olla tolle esimese väärtust, sonkisin siiski üsna hoolsasti edasi.

Aampalgi alt tuli tõesti veel midagi nähtavale. See oli pikk torujas plekist karp. Tegin kaane lahti. Torus seisid rullis mingisugused paberid. Koltunud ja laigulised, ent ometi loetavad.

Esimese paberi serval seisis «Kõigi maade proletaarlased, ühinegel!». Ja edasi veidi suurema kirjaga — «Üleskutse».

Rohkem ma ei lugenud. Torkasin lehed torusse tagasi, võtsin toru kaenlasse ja lonkisin trepist alla. Isa oli just töölt tulnud. Panin toru tema ette lauale ja ütlesin, et pööningult liiva seest leidsin. Ütlesin ja läksin teise tuppa õppima. Enne kui raamatute taha istusin, korjasin taskust kokku kaks rubla ja kaheksakümmend kopikat ning puistasin ühte tühja knopkakarpi. Millegipärast ei tahtnud ma, et see raha mul taskus kõliseb.

Paari päeva pärast ütles isa, et olgu ma öhtupoolikul kodus. Meile tulevat üks ajaloomuuseumi töötaja ja tahtvat minuga juttu ajada. Alguses ma ei taibanud, mis võiks sellisel ametimehel minuga pistmist olla. Siis aga meenus, et isa oli lubanud pööningult leitud üleskutsed muuseumi viia.

Ajaloolane tuligi. Minu üllatuseks nägi ta hoopis teistsugune välja, kui ma oleksin osanud ette kujutada. Ta oli noor mees, lõuahabeme ja moeka pintsakuga. Rinnataskust vaatasid välja pastapliiatsite läikivad otsad.

Meie jutuaajamine oli üsna lühike, ent mulle siiski kaunisti ebamugav. Sest noormees küsis paar korda, kas ma sealt aampalgi alt muud midagi ei leidnud. Tundus, et ta sõnades polnud küll kahtluse kübetki, mulle aga aitas ärevuse tekitamiseks juba paljast küsimusest.

Käisime koos ka pööningul ja noormees uuristas kogu aampalgialuse ning selle ümbruse liivast lagedaks. Ent midagi uut meile enam näppu ei puutunud.

Enne hüvastijätmist ütles noormees:

«Oled sa meie muuseumis käinud?»

Tummalt pead raputades ma vist punastasin, sest kui klassiga muuseumis käidi, olin igavast ekskursioonist hoidumiseks poppi teinud.

«Tule siis homme pealelõunal. Mul on sulle üht-teist näidata!»

Alguses mõtlesin, et lähen, siis jälle, et ei lähe. Õige mul koht, kuhu tükkida! Lõpuks olin siiski noormehe kabinetis tema laua ees. Ta küsitles mind veel kord ja kirjutas üht-teist ka üles. Siis ütles, et minu leitud üleskutsed on pärit 1924. aasta 1. detsembri ülestõusu perioodist. Ja et see vajab veel uurimist, kuidas need paberid meie pööningule sattusid. Arvatavasti elas meie majas

mõni ülestõusust osavõtja. Ja et leitud üleskutsed pannakse muuseumi välja ning lisatakse juurde, kes need avastas.

See tõstis natuke mu enesetunnet, kuid mitte eriti. Olin selle heasoovliku noormehe ees otsekui võlglaste või petise osas. Iseäranis siis, kui me muuseumi saalides kõndisime ja ta väljapanekute järgi väga hingestatult ning suure õhinaga mulle ülestõusu, selle käiku, osavõtjaid ja relvi tutvustas. Jah, ka relvi.

Oma üllatuseks nägin ühes vitriinis teiste püstolite kõrval just niisugust, nagu oli olnud minu oma. Nimetasin seda mõttes ikka veel enda omaks, kuigi ta oli mulle nüüd ainult peotäis münte laualaekasse peidetud knopkakarbis.

Kummardusin püstolit lähemalt silmitsema.

«Aa,» naeratas noormees. «Sindki huvitavad relvad! Õigupoolest pole ma näinud ühtki poissi, kes selle vitriini ees poleks seisatanud!»

Ta tegi pausi ja ütles äkki usalduslikult:

«Kas sa oled vahel mõtelnud ka relvade saatusest? Ega vist. Ega minagi poisikesena seda teinud. Alles nüüd olen vahel selle üle mõtteid mõlgutanud.»

Jäin tahtmatult kuulama, mis edasi tuleb.

«Relva saatuseks on inimesest, kelle kätte ta satub,» sõnas noormees mulle silma vaadates. «On õnneliku saatusega relvi. Need on seisnud ja seisavad praegugi inimeste heaolu kaitsel või on selle heaolu eest väljas olnud. Nagu need püstolid siin vitriinis. Nende saatuseks oli võidelda õigluse eest. Inimesed, kes neid käes hoidsid, olid hingelt õilsad ja nii on relvadki otsekui õilsaks muutunud.»

Aga alatute ja argade käes muutuvad ka relvad alatuks. Seda ei tohi juhtuda, alatute ja argade kätte ei tohiks relvad üldsegi sattuda!»

Noormees naeratas, nagu paluks ta minult vabandust, ja ütles:

«Läksin sulle vist igavaks?»

Pobisesin midagi vastuse asemel. See võis olla ei — ning selles oli natuke ka tõtt. See võis olla ka jaa — ning selleski oli tõtt omajagu.

Ainus järeldus, mis ma tollest jutust tegin, oli see, et paigutasin oma parabellumi kindlalt õilsate liiki. Selle, et ka mina teda käes olin hoidnud, unustasin ma kogunisti.

Õhtul ütles ema söögilauas isale:

«Kas kuulsid, missugune jube lugu eile öösel Vindi tänaval juhtus? Ei julge pimedas enam välja minnagi!»

«Noh?» ühmas isa küsivalt.

«Laane-tädile olid kaks poissi vastu tulnud, revolvri vastu rinda surunud ja kotist üle kümne rubla ära võtnud!» vuristas ema ühe hingega.

«Missugused poisid?» hüüdsin tahtmatult.

«Kes neid teab! Rätikud olnud poolest saadik näo ette seotud!»

Piinlesin õhtusöögi lõpuni. Ei kuulnud õieti ema-isa juttu ega muutnud ise midagi omaette mõelda. Alles hiljem teises toas laua taga istudes sain mõtteid koguda. Kuid siingi ei julgenud ma endale sõnaselgelt välja öelda, miks mu südames hirm maad võttis. Õieti polnud see hirm, vaid isesugune vastik iiveldus, nagu oleksin ma kuidagi räpane ning üleni lige. Mul ei tulnud pähegi mõelda relvade õilsusest ja alatusest, nende kandjate õilsusest ja alatusest-argusest. Ma ainult tundsin, et minu parabellum ei tohi enam kauemaks Rahamehe kätte jääda.

Pistsin knopkakarbi koos rahaga taskusse ja ruttasin välja. Rahamees elas õuepoolses majas. Koputasin ja otsekohe sisenedes märkas rahulolevalt, et ta on üksinda kodus.

«Anna püstol tagasi!» ütlesin vaheuksele seisma jäädes.

Juba mu bravuurikas tulek oli Heinot jahmatanud ja just nagu nõutuks teinud. Nüüd langes ta veel rohkem näost ära.

«Ega mina... ega meie...» pomises ta kiiresti. Ma sain aru, mida ta mõtleb. Ja ma tundsin, et tema see tööpoolest ei olnud. Võib-olla veel ei olnud...

«Anna püstol tagasi!» kordasin uuesti.

Oli näha, kuidas Heino end kogus. Ta viskas käega ja ütles:

«Eks võta, kui leiad!»

«Sa tood ta ise mu kätte!»

«Noo...» veiderdas Rahamees. «Kas ikka tõesti või!»

«Tood!» sundisin enda julgeks. «Või siis otsivad ja leiavad need, kes Vindi tänava asja uurivad!»

«Sina... sa räägid ära?»

Ta hää ja ilme olid otsani täis imestust. Tundus, nagu ei usuks ta oma kõrvu.

«Räägin!» raiusin vastuseks, kuigi ma polnud sellele hoopiski mõtelnud, kuigi ma tõenäoliselt ei oleks julgenud seda teha ja kuigi... Aga mine sa tea... Praegu olin kõigeiks valmis.

Rahamees vajus kuidagi lõdvaks. Kummardus kušeti juurde ja võttis selle kastist mu parabellumi.

Panin karbikese müntidega lauale ja ütlesin:

«Siin on su kaks rubla ja kaheksakümmend kopikat. Pea meele, et kahtkümmend kopikat pole ma sulle andnud!»

Nii. Ka see asi oli joones.

Trepikojas tundsin, et olen otsekui tühjaks pigistatud. Mulle viirastus, nagu oleks Rahamees oma ukse lahti teinud. Ma jooksin ülepeakaela ja komistades trepist alla, et ta hüüe «Müü ära!» minuni ei kostaks ja mind tagasi tulema ei sunniks.

Mis sai edasi?

Sõitsin bussiga jõe äärde. Seal viskasin oma parabellumi kõige sügavamas kohas nii kaugele kui jaksasin.

TELK

Metsa ääres põleb lõke. Mõned risti-rästi oksad, kamalutäis süsi, paari vaksa jagu leeki. Väike, tagasihoidlik ühemehelõke.

Esimeste puude all seisab telk. Suur, tumesinine, valgete nõõride, kolme akna ja kaarja otsaga. Poolamaal tehtud. Vähemalt viiele peavarjuks.

Telgi kõrval männi najal konutab jalgratas. Kõige tavalisem sõiduriist. Aga raam on omapärane. Pisipilte ja -silte, etikette ja reklaame täis kleebitud. Täielik pilgupüüdja, kutsub lähemalt uurima.

Lõkke paistel istub poiss. Istub ja sorgib kepiga süsi. Tulekuma paitab ta nägu. See on juba paras jagu mehelik, ent pahur ja mossis.

Õõ võtab võimust. Metsaalune kisub halliks. Tüved ja oksad ja sammal sulavad kokku. Telk losutab nende keskel nagu tusane mürakas. Tusane oma tarbetu suuruse pärast.

Üle jõe kostab hääli. Juttu ja naeru.

Poiss kehitab end rahutult. Haarab siis oksa ja hakkab seda ägedasti tükkideks murdma. Murrab ja murrab Ühe, teise, kolmanda oksa. Praksatused summutavad jutu ja naeru. Nii on poisil kergem.

Oksajupid lendavad lõkkesse. Leek tõuseb suuremaks ja soojemaks. Palavus ajab poisi kaugemale. Ta heidab külili, aga selja taha, jõe poole ei vaata. Ei heida sinna ainsatki pilku.

Ta ju teab, kes seal on ja kuidas seal on.

Vana küün. Selle seina najal neli jalgratast. Lõke. Tulel pada, pajas kaerahelbepuder ja vorstitükid. Tule ümber neli poissi. Eedi muidugi lobiseb ja lobiseb. Teeb oma teada nalja. Häh! Ants lubab südaööl hauakohta ujuma minna. Kah kangelane! Toivo lõigub järjekordset keppi. Loll harjumus! Aga Rein mängib suupilli. Va moosekant! Lollikari, muud midagi! Missugune esimese numbri

telk! Neil ei kõlba siin magada. Nemad kerivad üle jõe küüni! Ei taha, pole tarvis! Kadedad. Mis neil telgi kõrvale panna? Suupill ja supipada. Häh!

Üle jõe kajabki vaikne viis.

Poiss hakkab uuesti kärsitult oksti raksutama.

Raks, raks.

Viis heliseb.

Raks, raks, raks.

Viis heliseb ikka.

Kuradi moosekant!

Poiss kargab püsti. Jookseb jalgadega trampides ja põõsastes ragistades metsa. Murrab oksti. Suure sületäie kuivi oksti. Seda annab päris tirida. Pikemad oksad lohisevad mööda sammalt ja pohlavarsi. Sahisevad, kahisevad. Summutavad kenasti kõik muud hääled.

Poiss laseb sületäie lõkke äärde vajuda.

Kuulatab.

Pill ei mängi enam. Aga nüüd kostab naer! Kostab kõvasti ja selgesti.

Küllap Eedi... ütles midagi... Ta on vahel täitsa vaimukas!

Naergu! Tont nendega! Eks näe, kas nad öösel ka naeravad...

Metsa taga juba müristas. Öösel kallab nagu kapast... Küüni katus täitsa sõelapõhi... Kui küljealune ujub... tühja nad siis naeravad!

Raks, raks, raks.

Poiss murrab jälle oksti. Loobib tükke lõkkesse. Läheb siis telli.

See on suur nagu koppel. Tühi ja kõle. Taskulamp näitab magamiskotti. See vedeleb keset põrandat. Ootab sissepugejat. Seljakott konutab nurgas. Ootab lahtipakkijat. Koti ees on pool leiba ja mõned konservipurgid.

Poiss õngitseb seljakotist paki vahvleid. Suure paki häid apelsinivahvleid. Konserve müksab jalaga, nagu oleksid need tülik ees.

Jätavad siia oma purke... Sinu osa! Et sa nälga ei jääks! Häh! Kes teie sant on!

Poiss istub lõkke äärde. Hakkab vahvleid krõbistama. Pagana head! Mis on üks kõrbenud puder nende kõrval! Täitsa kindel, et kõrbe põhja! Toits mõni kokk või asi. Kepinüsimine talle paras amet. Va tokihaige!

Kuule! Käratsevad! Jälle käratsevad.

Selge pilt. Meelega teevad. Et siia hästi kuulda oleks, kui vahva neil on.

Laske käia! Siinpool ei liigu ükski närvi!

Raks, raks! Raks, raks!

Leegid sööstavad vuhinal uue sööda kallale.

Leekide vuhin. Vahvli krõbin hammaste all. Pagana mõnus

olemine. Ei käratsemist ega pilli vingumist. Ei Eedi loba ega Antsu kelkimist. Üks omaette mees mõtleb oma lõkke ääres. Oma telgi ees. Oma vahvlid krõbisevad hammaste all. Pole kellegagi maid ega puid jagada.

Jaa... Telk on tõepoolest prima. Kapronist nõõrid. Tõmblukk ukse ees. Vea lõbu pärast üles ja alla, üles ja alla. Taat on ikka täitsa. Oskas kinkida.

Aga see lollikari. Kukkus kamandama! Too vett. Mine siis külasse piima järele. Tee pajahargid valmis... Esimese numbri telk! Kõigi tallata! Aga neil on sellest veel vähe! Käsutavad! Õigesti sai öeldud: minu panus on telk, ja asi nudi. Noh, kerisid oma kodinatega minema... Mingu! Kellel neid vaja! Häh!

Vahvel krõbiseb. Lõke praksub. Praksub ja vuhiseb. Jälle naeravad.

Kuule, üks taob lokku! See on muidugi Eedi. Tema tobedad naljad: «Lapsed, tulge sööma!»

Ei tea, kas nad piima said?

Ptüi! Lääla värk need vahvlid.

Viimane tükk lendab lõkkesse.

Poisile meenuvad konservid. Konservid ja poolik leivapäts.

Ah, pole lusti jännata! Külmal ei taha, soojendada ei viitsi.

Poiss sorgib tuld. Kuulatab.

Vaikselt jäid. Eks söövad muidugi... Ei tea, on neil ka suur lõke?

Poiss heidab kiire pilgu selja taha. Justkui kartes, et keegi tema nõrkust märkab.

Siinpool on kallas kõrgem. Vaata nagu rõdult alla lavale. Hämarus on põõsastest teinud hallid mügarad. Jõeniret võib üksnes aimata. Aga lõke on selle taga selgesti näha. Neli istujat samuti. Kes on kes, seda küll ei ütle.

Häh, pole tähtiski. Istugu! Söögu! Tehku mis tahavad! Või nemad tulevad ameteid jagama! Mis sa vedeled! Aga vedelen jah! Minu poolt telk, teie poolt töö! Või minu seljast mitut nahka võtma! Ei lähe läbi! Räägi sa lollidega! Ninad selga ja minema! Paras neile, kui öösel vihma kallab. Teine mees tudub telgis ja peab peenikest naeru...

Jälle hakkab hääli kostma.

Poiss teritab kõrvu. Mis nad seal jauravad?

Aga ei! Hääl ei tulegi jõe tagant. Hoopis siitsamast metsa vahelt. Lähenevad teed pidi.

Nüüd üritatakse laulu. Puuriida laulu. Viis on sama, aga sõnad teised. Krõbedamad.

Poiss viskab lõkkesse oksti. Ümbrus lööb valgemaks. Teeserv on selgesti näha. Ja sellel kaks kogu.

Laul vakatab. Kogud seisavad. Vist peavad aru või hindavad olukorda. Siis hakkavad lähenema.

«Tule ääres istun mina...» kisub üks tulijaist uut laulu. Teine

lootab teda varmalt. Aga tal on teine laul: «See-ee oo-on roo-maa-ntikaa-aa...» Siis kustuvad mõlemad viisid. Lõkke äärde on jõudnud kaks noormeest. Kaks üsna nooreohtu noormeest. Lõkkevalgus helgib tõmblukkudel, päratul pandlal ja pruunil pudelil. Viimane ripub ühel külalisel sõrmede vahel.

Hargneb järgmine sissejuhatav kõnelus:

«Elagu lõkkevalvur!»

«Mis valvur...»

«Mis sa siis tukud siin?»

«Niisama...»

«Naljavend... Kus teised on?»

«Teisi polegi...»

«Kõva kutt! Kõik lapsed suveks metsa! Kohe üksi tulidki?»

«Ei, üksi ei tulnud...»

«Mis sa pudrutad. Üksi ei tulnud, aga üksi oled!»

«Teised läksid ära...»

«Ja sina, vend issandas, palvetad nüüd üksi laias laanes?»

«Üksi jah...»

«Ah et lugupeetud seltsimehed võtsid oma seitse asja ja lasid jalga?»

«Nojah...»

«Nii et oli pisike ideaalide lahkumine?»

«Nojah...»

«Küll on pörsad! Issand, sa näed ja ei mürista! Sõprus — kallis aare! Aga siin teevad ühed kutid sea kombel vehkat!»

Ülevaade ajaloost on olemas. Tulijad vajuvad lõkke äärde istuma. Pudel pistetakse kurvale poisile pihku.

«Pane üks klõmm! Tuju tõuseb topsi najal, ütlesid juba vanad eestlased!»

Vastu ajada pole paslik. Poiss teeb suu seks. Aga kostitajatel on asjatundlik pilk.

«Mis sa mängid! Pane kõva punnsuutäis! Eht «Õuld Reevel!» Noh, pane, pane!»

Poiss tõstab pudeli uuesti suule. Üks külaline aitab tagant. Kõva lonks lööb poisil hinge kinni. Kõõksumine võtab silmad vesi-seks. Aga alla see kraam läheb. Nii et tulejutt on rinnus.

Pärast esimest pudeliringi saab mõndagi selgemaks. Džon ja Tom on tulnud linnast peole. Maamatside peole. Aga pidu olnud mage. Pillimehed ürgajast. Puhunud ainult esiisade lugusid. Valsse ja fokse. Plikadest ei tasu rääkidagi. Nemad kahekesi ostnud siis pruuni pudeli näpu otsa. Et seltsim jaama tagasi astuda. Et muidu tuleb võõras metsas hirm peale... Noh, ja nüüd leidsid veel ühe kurva saatusega kuti...

Pudel alustab teist ringi.

Poiss ei punnigi enam vastu. Täitsa marudad jõmmid! Ei pea uhkeks ega midagi.

Pärast teist ringi saab jälle mõndagi selgemaks. Poisi nimi on

Kalju. Need reeturid pesitsevad üle jõe. Vahi, lõke veel hingitseb. Eks poisid ise ole küünis. Lasevad juba nurru. Laste asi...

Kaks parajat lonksu annavad end tunda. Kasvatavad jutu pik-kust ja kurja kuraasi. Osaks saanud ülekohus läheb Kalju südames valusamaks. Meel sellele vastavalt kibedamaks. Osavõtlikud kuulajad aitavad kaasa ja kiidavad takka. Nii on otsus langetatud. Selge otsus. Kõva nagu kolme mehe sõna muistegi.

Ja see kõlab nõnda.

Ega iga konn ei kamanda ikka küll! Ise kehvad nagu kirikurotid. Teisel mehel Baltimaade parim telk! Niiöelda ühiskonna käsutusse antud! Rottidel ainult suupill ja supipada. Ja tulevad veel õiendama! Häh!

Järgmine vaatus on ekskursioon telgi juurde. Džon ütleb, et niisuguse võib iga kell Floridasse üles lüüa. Et jumbud tulgu, müts peos! Enne magama ei lastagi! Tema küll ei laseks!

Jutt käib. Pudel teeb ringe. Vahepeal proovitakse laulu. Aga see sureb välja. Üks ei tea sõnu, teine viisi, kolmas ei seda ega teist.

Siis ütleb Tom:

«Teate, kutid! Teeme õige pulli! Keerame ülejõe-jõnglastel ninad kukla taha! Eh, mis?»

Ja Džon arvab:

«Pisike trevooga kuluks ära küll! Täna pole möllu saanudki!»

Noh, ja Kalju? Temal läheb nagu nalja täis. Kättemaks on magus asi! Siia maani sai ainult vihma peale loodetud. Aga viimati ei tule tilkagi... Mis ise teed, on tehtud! Väike närvikõdi kuluks neile küünivendadele ära jah! Selle on nad kuhjaga välja teeninud.

Mis seal enam. Kolm poolt. Vastu ei ühtegi. Läheb lahti!

Tühi pudel jääb lõket valvama. Kolm tasujat kaovad karistusretkele. Kaldast alla. Põõsaste vahelt läbi. Tasa, tasa! Ärge madistage! Purret ei ole? Oh, tühja kah! Jõgi madal. Mööda kivisid pääseb üle nii mis ludin. Siis veel paar sammu, ja ongi lõkkease jalge ees.

See vallutatakse lihtsalt ja libedalt. Pajatokid maa seest välja. Põlve peal pooleks. Pada koos pudrujäägiga jökke. Nagu komeet. Läks ja vuhises. Maandus ja kolksus. Veeämber lömmi. Tukid jalaga laiali. Mis siin veel on? Taldrikud-lusikad. Tühiasi! Kand peale, ja valmis!

Edasi, kutid!

Küüni poole!

Vahi! Siin rattad seina ääres!

«Laseme kummid tühjaks!» sosistab Kalju.

Miks ta sosistab, ei oskaks ta ise ütelda. Lõkke ääres oli lärmi kui palju! Jaa... Aga hääli ei olnud! Hääli võib reeta!

«Mis kummid! Kodarad sisse!» pahandab Tom.

«Ei! Kodaraid ei maksa...» jõuab Kalju piiksuda.

«Enne uksele põõn taha!» hakkab Džon vägesid juhtima. «Siis on rotid lõksus!»

See kena plaan jääb täide viimata. Sest sellele oleks tulnud kohe mõelda. Vastast ei tohi alahinnata. Ka siis, kui sa oled linnamees. Ja pruun pudel on enne tühjaks tehtud.

Küüniuksed lähevad hoopis pärani.

Vägev valgusvihk lööb Džoni pimedaks.

«Eedi lamp!» taipab Kalju. Taipab ja hüppab põõsa varju. Ta surub end vastu maad. Ja tunneb, kuidas kogu kuraas niriseb ta seest siiasamasse põõsa taha mättasse.

«Andke jõnglastele!» hõikab Tom.

Aga jõnglased tulevad nagu tuulispask. Igamehel madjakas käes. Matsud käivad nagu rehepeksu ajal.

Kalju tüürib kápuli jõe poole. Hea, et siinpool on põõsaid tihe-dastil!

Kaikad tõusevad ja vajuvad. Linnamehed taganevad. Enam kaikad ei tõusegi. Linnamehed lasevad traavi.

Vesi pladiseb. Kus sa siin kiiruga veel kive otsid!

Kalju on juba teisel pool jõge. Krebib kaldast üles.

Malakamehed üle jõe ei tule. Peavad seda vist oma riigi pii-rika.

Lõkke ääres saavad kolm tasujat jälle kokku.

Džon mudib õlga. Tom silitab kukalt. Siis asuvad mõlemad pükse takseerima. Need on põlvist saadik märjad.

«Atu ikka oled!» teeb Džon kokkuvõtte ja sülitab. Otse Kalju ketside ette.

Tom lisab asjalikult ja koletu rahuga:

«Vend väriseja! Nüüd saab su Pohlamaa telk tolmulappideks tehtud! Miskit pulli peab siin matside maal ometi saama!»

Ta õngitseb taskust kena paraja taskunoa.

Kaljul jääb hing kinni. Nii kinni, et ta ei saa pisematki häält teha. Aga tühja sellest häälest. Käed-jalad peaksid nüüd liikuma. Pekama, lööma, tõukama, virutama, rabelema, rebima... Aga nad ei liigu! Nagu polekski nad Kalju omad.

Naksti! teeb läikiv tera ja jääb tikksirgelt seisma. Tom silub teda mõnuga.

Kalju haarab pruuni pudeli pihku.

Ometi hakkasid käed-jalad sõna kuulama!

Seal röögatab Džon:

«Rong... Paneme ajama! Muidu kükita homseni siin neetud urkas!»

Ta haarab rattasarved pihku. Heidab jala üle raami. Üle siltide ja piltidega kirjatud raami.

Tom vajutab noa kokku. Kargab kaksiti pakiraamile.

Kalju sööstab ratta poole. Tom virutab talle rindu. Kalju kukub selili. Kirjatud raamiga sõiduriist kaob pimedusse. Ainult naginat on veel kuulda. Ülekoormatud ratta naginat. Varsti kustub seegi.

Mets kohiseb. Tõsiselt ja süngelt. Lõkkeasemelt lendab tuhka ja sädemeid. Telgi katus laperdab. Oks kukub Kalju kõrvale. Esimesed piisad. Suured ja rasked. Pots! Pots, pots, pots... Kalju ajab end istukile. Toetab selja vastu tüve. Pea on uimane. Mõtteid ei ole. Piisad pommitavad nägu ja käsi. See on hea! See on väga hea! Kalju ajab pea kuklasse. Las sajab! Äkki lahvatab maailm valgeks. Nii valgeks, et silmad ei seleta kõige vähematki. Valgus kustub. Silmade ette jäävad heledad rõngad. Üks hääl küsib: «On sul midagi viga?» See on Eedi hääl. Mis temal siit vaja? «Ratas...» pomiseb Kalju tahtmatult. «Tõmbasid su ratta ära?» hüüatab teine hääl. Ka Toivo on siin! «Oleksime pidanud neile silmalt järele kihutama. Alles pärast tuli pähe, et viimati hakkavad ka sind kimbutama!» kahetseb Eedi. «Ei tea, kuhu nad põrutasid?» arutab Toivo. «Jaama...» ütleb Kalju. Ta mõte hakkab tööle. Lootus tõstab pead. Ega nad ratast rongile vea... «Poisid!...» hüüatab Kalju. Vastuseks sahisevad põõsad. Jõe ääres välgatab valgust. Eedi lamp. «Poisid!» karjub Toivo hääl. «Paneme ratastega jaama! Pätid virutasid Kalju voki ära!» Kalju näolt niriseb vihmaojasid. Pluus liibub nagu külm kompress ümber õlgade. Suus on imal maik. Pea kumiseb. Sealt alt, küüni juurest, välgatab valgust. Neli nörka täppi. Need liiguvad tee poole. Siis neelab pimedus ja vihm nad endasse. Kalju istub. Üks mõtteke nagu immitseks kuskil. Nagu otsiks teed. Otsib, otsib. Viimaks jõuab tervenisti pärale. Ja Kalju pobiseb endale nina alla: «Ega see pada ometi katki läinud...» Pobiseb ja raputab pead. Mis tobedused küll pähe tulevad! Vihma sajab juba nagu oavarrest.

KÜLLAKUTSE

Mati kiirustas õhinal trepist üles. Esimene korrus, teine, kolmas. Stopp! Siin see korter number üheksa ongi.

Käsi tõusis, aga kellanupule veel ei vajutanud. Puges hoopis salli vahelt lõua alla. Isalt laenatud must ristlips oli täpselt omal kohal. Näpu alla sattus ümmargune nupuke. Ka see oli alles — valge pärlike keset musta lipsu. Efektne!

Sõrmed rändasid edasi, puudutasid valget rätikunurka rinnataskus.

Kingad? Lumine tänav polnud läiget rikkunud. Igaks juhuks tõmbas Mati siiski teise kingaga üle teise püksisääre. Kohkus siis ja rapsis sääreotsad olematust tolmust puhtaks.

Sirje kodust oli klassis levinud üsnagi uskumatuid jutte. Noobel, elegantne, pop! Nii sädistasid tüdrukud, kes siin olid külas käinud. Violetne tuba ja lumivalge tuba. Istmeteks ja lauaks kuubikud, mida saab mitut moodi kokku seada. Karvane nahk põrandal. Raudvõre seinal. Selle küljes väänlevad luuderohi ja muud taimed. Lae- ja seinalampe polevat näha. Ei saa arugi, kust see valgus tuppä tuleb.

Nüüd oli ka Mati koos teistega Sirje poole külla kutsutud. Nääripuule. Sellepärast oli Mati triikrauaga nii visalt pükste viike ihunud. Ja peale ristlipsu isa käest veel mansetinööbid laenanud. Ja kauplusi pidi Sirjele näärikingitust otsinud. Saigi ilusa sõle. Kallis oli too asjake küll, aga suvel teenitud kümnelistest andis mõne rubla haaval veel tükk aega võtta.

Sõlge ostes ei olnud Mati hoopiski tolele ees ootavale peenu-ale ja elegantsusele mõtelnud. Oh ei. Sirje oli Matile viimasel ajal kuidagi hästi lähedaseks muutunud. Mine võta kinni, miks, aga sellel sügisel oli Mati äkki märganud, et klassis pole lihtsalt tüdrukud, vaid Sirje ja teised tüdrukud.

Mati kohendas salli kenasti kohevile, võttis Sirje emale mää-

ratud lilleõied sedaviisi kätte, nagu kodus oli õpetatud ja vajutas kellanupule.

Uks tõmmati valla ja esikust pahvatas Matile vastu sinakat, otsekui jahedat valgust. «Päevavalguslambid,» nentis Mati endamisi.

«Mati!» hüüatas Sirje niisuguse häälega, nagu poleks ta poissi üldsegi siia oodanud, veel vähem kutsunud.

Ent Matil oli oma elegantse esinemisega nii palju muret, et tal tüdruku hääletoon kõrvust mööda läks. Ta kummardas väarikalt ja ütles: «Halloo!»

See oli juba varem valmismõeldud tervitus. Sest violetsete kuubikutega kodusse ei passi ometi lihtlabase terega sisse astuda.

Sirje haaras Mati salli otsast kinni ja tõmbas selle siuhti kaelast ära. Mati oli juba hirmul, et selline vastuvõtt pühkis musta lipsu pealt valge pärli minema. Aga õnneks jäi ehe alles.

Esikusse tulid külalist vastu võtma ka Sirje ema ja isa. Emal olid sirged, heleblondid, õlgadeni ulatuvad juuksed, isal poole põseni habe ja tihedad vurrud.

«Täitsa filminäitlejad!» käis Matil läbi pea ja ta enesekindlus vajus mitme pügala võrra. Nagu elavhõbe kraadiklaasis, mida ootamatult pörutatakse.

Tered öeldud ja lilled üle antud, sai Mati mahti Sirjet pisut lähemalt silmitseda. Tüdrukul olid jalas laiad valged püksid ja seljas midagi valge pintsaku taolist. Selle ees särasid hõbedased nõõbid.

Matil oli tükk tegemist, et end kokku võtta ja teel valmismõeldud halloo-meeleolule truuks jääda. Mis maksab isa lips koos pisikese pärliga niisuguse supermundri kõrval!

Äkki tundis Mati, et siin esikus on kuidagi jahe. Seda näis õhkuvat helehallidest seintest, päevavalguslampidest, jah, isegi Sirje riietusest.

Kõige imelikum oli asjaolu, et too jahedus võttis Matil kõik valmismõeldud sõnad suust.

«Lähme tupp!» kamandas Sirje. Mati proovis veel peegli ees valge taskuräti nurki seada, aga Sirje vedas teda otsustavalt edasi.

Tüdrukud polnud tühja sädistanud. Tuba oli jah niisugune... noobel ja elegantne ja need teised sõnad. Lillakad seinad, kreem pörand. Seinal laeni ulatuv võre, sellel pagan teab mis sorti taimed ja kasvud. Pörandal kuubikud, suuremad ja väiksemad. Muist lauaks kokku lükatud, muist istumiseks jäetud.

Mati pilk hüppas sellel harjumatul toapildil sinna-tänna. Komistas istmekastide otsa, takerdus seinale võrestikku. Alles suurel, maast laeni nääripuul jäi rahulikumalt puhkama. Kuusk oli nagu kuusk ikka, seetõttu tavaline ja kodune: tumerohelised oksad, ehted, küünlad. Ehkki ka siin märkas Mati peagi vahet neil kodus seisva kuusega. Ehted olid ainult hõbedased, küünlad ainult valged.

Äkki tundis Mati, et esiku jahedus on tuppagi järele jõudnud. Et see vastik kidakeelsuse tunne süveneb temas iga minutiga.

«Tule, istu ometi!» kutsus Sirje. «Ära hoidu seltsimeestest samale!»

Nüüd nägi Mati, et toas on teisigi külalisi. Mõned nende klassi tüdrukud ja kaks võhivõõrast poissi.

«Meie maja Leo ja Jaan!» teadustas Sirje moekalt käega viibates.

Mati takseeris poisse hindavalt ja leidis oma heameeleks, et kummalgi pole musta lipsu lõua all ega valget rätikunurka rinnauskust välja vaatamas. Pärlist rääkimata.

Sirje juhatas Matile kätte ühe valge kuubiku ja poiss vajus kergendatult sellele istuma. Saab ometi end koguda, pisut harjuda ning sisse elada.

Ka ema-isa tulid tupp. Pakkusid kompvekke ja niknärke. Küsisid üht-teist, aga pikemale jutule ei saadud.

Siis hüüatas Sirje:

«Kuule, Mati, kas sina vanadekodusse ei läinudki?»

Võõrad poisid turtsatasid ja Matis kihvatas, nagu oleks tema arvel näotut nalja tehtud, teda kuidagi siit elegantsest toast välja arvatud.

«Pole siin naerda midagi!» heitis Sirje poiste poole. «Meie rühma isetegijad kutsuti vanadele nääripuul esinema. Aga Mati on esimene laulumees. Voh!»

Poisid jäid wait. Mati kohendas oma valgeid mansette, mis olid varrukasuhu ära kadunud, ja otsis seletuseks parajat vastust. Niisugust moekat ja pisut jahedat vastust. Niisugust, mis käiks kokku Sirje kihvti kostüümi, toa kuubikute ja Sirje ema filminäitleja-soenguga.

«Vanadekodu? Ei pakkunud pinget!» sõnas Mati selgesti toonitatud üleolekuga.

Et tupp sigines vaikus, siis lisas ta veel:

«Tahtsin siia tulla. Isetegevus on vabatahtlik värk.»

«Õige jutt...» seadis Leo end kohe samale lainele. Ta oli juba kindlaks teinud, et uuel poisil on pärliga lips ja marudad mansetinoõbid.

«Sina ole wait!» nähvas Sirje.

Mati tõstis üllatunud pea.

Siis ütles Sirje isa:

«Ma hakkan kohe sinnasamasse minema. Ja võtan su kaasa, Mati. Jõuame õigeks ajaks.»

Mati unustas enda Sirje isale otsa vahtima. Ta ei suutnud kuidagi uskuda, et nõnda võis öelda põskhabemega mees, kellel oli seljas kõrge kaelusega pallon ja omapärase lõikega ruuduline pintsak.

«Ma... mul...» häälitsetes Mati viimaks, kui toas kestis vaikus ja ta taipas, et nüüd on tema kord midagi ütelda.

Sirje isa naeratas, nagu saaks ta hästi aru poisi hämmeldusest. Tõusis püsti ja selgitas:

«Ma pean seal veidike rääkima arhitektuurist ja meie linna ehitamisest. Teie klass on vanadekodu šeff, ja mina kui lapsevanem... Selge, eks ole!»

Tahtmatult tõusis ka Mati.

«Kuule, Mats!» hüüatas Sirje. «Ega sa siis selle musta lipstükiga... Maa annan sulle oma kaelaräti.»

Kui Mati oli palitu selga ajanud ja taskust kindaid kobas, puutus talle näppu Sirjele määratud nääripakike. Ta jooksis tuppa ja poetas selle kuuse alla teiste kingituste hulka. Kahju, et ei näe, mis näo Sirje karpi avades teeb...

«Zaporožets» oli kitsas ja lühike ning Mati põlved toksisid tänavakonaruste rütmis vastu armatuurlauda. Aga kiirust võttis sõiduriist hästi ja paarikümne minutiga oldi kohal.

Teel ei räägitud sõnagi. Ka vanadekodus ei olnud Matil Sirje isaga pikemat juttu. Üks kõneles vanadele oma tööst ja pealinna tulevikunäost, teine laulis koos oma klassi ansambliga mitu laulu.

Vanakesed kuulasid ja plaksutasid. Rõõm paistis nende nägudelt, sest neid oli meeles peetud, tükike erksat elu nende hulka toodud. Suur kuusk säras tuledes. Saalis levis kuusest ja küünaldest õhkuvat näärilõhna. Ja kui vanakesed Matil pead silitasid, ei osanudki ta solvuda.

Tunni aja pärast pugesis Mati ja Sirje isa uuesti autosse. Mati nihutas palituhõlmad põlvedele, et sõidumüksud pehmemad oleksid.

Jälle ei räägitud sõnagi.

Alles Võidu väljakul, kui hiiglasuur linna peakuusk paistma hakkas, ütles Mati ebalevalt:

«Ma läheksin siit nüüd koju... bussi peale.»

«Miks nii?» imestas Sirje isa. «Kas solvusid?»

«Ei...» pomises Mati tõemeeli. Vastakad mõtted ja tunded sagisid temas ringi. Vanadekodu saalist oli kaasa võetud pisut heameelt. Sirje juurest lahkudes natuke kahjutunnet. Aga Sirje isast tulvas midagi, mis pani imestama ja mis mõnegi arvamise oli uperkuuti löönud. Ent solvumist ei olnud. Mitte kübetki. Küll aga oli sõnatu sõit teda heidutanud.

«Siis läheme meile tagasi. Või pead sa juba kodus olema?» uuris rooli taga istuja.

«Ei. Kümne ajal lubasin tulla...»

«Praegu on alles kaheksa.»

Rohkem juttu ei olnud!

Esikus tuli Sirje hüpeldes neid tervitama.

«Me ei pidanud enam vastu! Jagasime nääripakid välja!» kuulutas ta elavalt.

Mati nägi kohe, et tema sõlg oli Sirje pluusil. Just seal, kus see kõige paremini silma hakkas: pika valge jaki reväärade vahelt

paistvas kolmnurgas. Sellest tähelepanekust oli poisil korraga nii hea meel, et oleks kas või siinsamas hundiratast visanud.

«Tulge nüüd ruttu salmi ütlema!» hüüdis Sirje isale ja Matile.

«Kas ikka ilma ei saa?» hakkas isa tingima. See oli tema esimene asjaliku jaheduseta lause täna õhtul.

Mati haaras Sirjel julgesti käest ja nad tõttasid kuubikute tuppa.

Kuusel põlesid küünlad.

Tuba oli soe ja näärilõhnaline.

Matil ei tulnud meeldegi oma lipsu ja mansette kohendada.

Ta ainult imestas, kuidas tal esiti siin nõnda jahe oli olnud.

KAHE TUNNI REPORTAAŽ

Päike paistis soojalt, nii soojalt, et võis ilma kalendrisse vaatamata öelda: suvevaheaeg pole enam mägede taga.

Koolipäev oli möödas ja «Kolde korpus» istus täies koosseisus Aadu maja trepil, ninad vastu päikest ja pluusivarrukad üles kääritud. Aadu toa aken seisis laialt pärani. Aknalaua üürgas magnetofon, saates poolde tänavasse Jaak Joala mahedat ning igatsevat laulu.

Ilmar tõmbas ruudulise pluusi eest lahti, et ka rind päikest saaks, kõlistas teksaste taskust väljaripnevat medaljoniga ketti ja ütles:

«Joala... nojah... aga Tom Jones on ikka esimese numbri mees! Kui ta oma «Delila» lahti lööb, siis on sihuke tunne, et muud ei kuulakski!»

«Kuhu sa Humperdincki jätab?» tahtis Tõnu kohe teada. Ta kooditas oma pikki, erepunastes pükstes koibi üle trepiääre ning pilgutas Aadule ja Svenile tähendusrikkalt silma. Näis algavat üks neid kulunud vaidlusi, kus kõik kolm püüavad Ilmari lemmikut teiste suurustega selili panna. Kuigi Tom Jones oli parajasti moes mees ja ega ta lauludelgi viga olnud, pakkus ikkagi lõbu Ilmarit õrritada. Tema ei tunnistanud ühtki teist jumalat Jonesi kõrval ja see pani pisut muigama.

«No kuule, tead!» võttiski Ilmar juba tuld. «Kui sa seda Dinki Tomiga ühe pulga peale sead, siis ma pean küll arvama, et sa laulmisest mitte tuhkagi ei taip!»

«Las hõiskavad mõlemad! Üks sulle, teine Tõnule!» pakkus Sven viiki. Tema muusikaline kuulmine oli puhas null ja sellepärast ei suutnud ta teiste kemplemist laulude ja lauljate üle kunagi lõpuni mõista.

Aadu ei öelnud seekord sõnagi. Läks tuppa, tõi sealt vaiba, laotas selle trepimademele ja viskas enda lapiti.

Vaidlus ei võtnud vedu. Vist oli päike liiga soe ja suvevaheaeg liiga lähedal. Poisid mõnulesid kinnisilmi nagu laiskelajad. Pealegi oli täna lisaks viiele koolitunnile veel tubli tükk arutamistööd ära tehtud. Koondusel said kuuepäevase matka mured üksipulgi läbi aetud, ametid jaotatud ja marsruut kilomeetrite kaupa kaardile paika pandud. Sellest matkast pidi saama vägev punkt seitsmenda klassi lõpetamisele.

Joala etteaste lõppes. Lindilt kostis vahepalaks kärinaid ja kahinaid. Siis lõi Tom Jones oma registrid lahti.

«Voh!» tõstis Ilmar pöidla taeva poole ja sulges mõnutundest uuesti silmad.

Sel hetkel sõnas kare vanainimesehääl pahaselt:

«Kas teil aru ka peas on! Kogu tänav rökkab teie pillikasti kisa. Kõrvad paneb paha vett jooksmas.»

Poisid jäid mõnulema ega öelnud sõnakestki.

Trepi ees seisis vanaisa Taavet naabermajast. Sirge seljaga taat, kes kõndimisel keppi ainult moepärast käe otsas kõlgutas. Tema oli Kolde korpusel ennegi maitsete lahkumineku olnud. Küll pikkade juuste, küll kirevate riiete, küll kettide ja pannalde, küll sellesama makimuusika pärast. Kui trehvas paras juhus olema, ei jätnud taat kunagi oma arvamust avaldamata. Poisid olid niipalju õppust võtnud, et pahandajale ei maksa vastu vaielda. Siis läheb rutem minema.

Nüüd hiivas Aadu enda püsti, ronis mööda veelauda aknani ja sättis laulja hääle vaiksemaks.

See oli selge järeleandmine, otsekui lepituse otsimine, aga täna oli vanaisa Taavetile sellest vastutulekust vähe. Ta seisis endist viisi trepi ees, toetus kepile ja ilmselt seadis mõtteid pikemaks sõnavõtuks.

Pahuralt piilusid poisid teda pilukil laugude vahelt.

Siis vanaisa Taavet alustaski.

«Vaatan teid ja meel läheb kurvaks. Suured noored mehed juba, aga aelevad nagu kassivolaskid päikese paistel. Mängukast karjub kõrval... Ei minu nooruses küll niimoodi...»

«Siis oli, jah, päike soojem ja lumi valgem ja...» kähvatas Tõnu vahele. Sai kohe Aadu käest müksu ribidesse ja jäi sõna pealt vait.

Vanaisa Taavet ohkas ja vangutas pead. Keeras minekule ja sõnas endale reisspassiks:

«Häbematust on teil küll ja küll. Noored inimesed alles, aga südamed nagu kivitükid. Ei au- ega häbitunnet mitte üks raas...»

Poisid saatsid taati silmadega kuni bussipeatuseni. Nägid veel, kuidas ta end linna poole minevasse sõidukisse upitas.

Trepil oldi tükk aega vait. Ainult magnetofon ei lasknud end juhtunust segada.

Viimaks sõnas Sven, et midagi ütelda:

«Aga see meie pioneeride, see tüdrukute ansambel, need «Sirt-

sud», lõõritavad ka üsna kenasti. Eks ole? Ja teevad täitsa vahvat liikumist veel juurde kah.»

Teised kolm ei vastanud selle väite peale musta ega valget. Kas peeti Sveni arvamust asjatundmatuks või oli vanaisa Taavet meeoleolu ära rikkunud.

Vahepeal oli vaikse, puudega ääristatud Kolde tänava kohale tumehall pilv kerkinud. See venitas end kõrgemale ja kõrgemale ning varjas peagi päikese. Teejuhi järel ujusid platsi uued rüngad. Päikest polnud enam nii pea loota. Kevadine jahedus võttis võimu sedamaid enda kätte.

Poisid kobisid üksteise järel püsti. Vaja nelja seinu vahelt sooja otsida.

Aadu magnetofon, lindikarbid ja juhtmed kraamiti üheskoos tuppa raamaturiulisse. Kui Ilmar läks akent kinni tõmbama, olidki esimesed vihmapiisad juba platsis. Suured ja rasked nagu suvise äikese ajal. Töötas tulla valing, mis paneb mõne minutiga rentslid kobrutama.

Just siis sõitis naabermaja ette päevinäinud veoauto, kaks punakaspruuni briketikonteinerit kastis.

«Poisid!» hüüdis Ilmar tuppa. «Saabusid herr Viki ja tema ajalooline tõld!»

Kui poisid aknale tulid, lükati autouks parajasti lahti. Välja vaatas tumedate kräsus juustega pea. Ent vihm peletas selle jalamaid tagasi. Mõne silmapilgu pärast kargas juhikabiinist kõnniteele pikk kõhetu noormees. Nüüd oli tal soni peas. Rabedate liigutustega ajas ta selga musta vihmamantli. Virutas siis autoukse kinni ja asus veokasti luuki lahti kangutama.

Ilmselt tõi Viki, kes töötas küttelaos autojuhina, kellelegi briketti. Ja plaanitses selle nüüd konteineritest siia keldriakende ette maha lasta.

Jämedad piisad trummeldasid vastu juhikabiini katust. Asfalt juba läikis ja rentslitesse ilmusid esimesed ojakesed.

«Hei, Viki! Su šokolaad sulab vihma käes ära!» hüüdis Tõnu.

Autojuht jättis luugi kangutamise katki, silmas poistepunti aknal ja heitis vastuseks:

«Haa! Pioneerilapsukesed on kenasti vihmavarjus! Meie tulevik ei tohi nohu saada!»

Viki ja Kolde korpuse vahekord oli mitmeti kummaline. Viki, sõjaväest läbikäinud noormees, elas siinsamas, paar maja eemal. Kolde korpusele vaatas ta üldiselt ülevalt alla. Tegi nende toimetusi naeruks ja püüdis poisse kamandada. Vahel katsus süstida põlgust ka õppimise vastu. Oli ta ise ju kooli puhtast laiskusest pooleli jättnud. Tihti kiitis rasket raha, mida autojuhiamet pidavat andma. Kui aga Aadu magnetofonile hääled sisse pani, oli ka Viki platsis, öeldes, et proletariaat herr Viki näol austab pioneerilapsukeste üritust oma kohalviibimisega. Lausa raksuminekust Vikiga poisid hoidusid. Võis kergesti kolki saada. Vikil oli norija ning

lõomamehe kuulsus, millele ta palgapäevadel ühtelugu alust andis.

«Kellele sa seda kraami töid?» hüüdis Aadu.

«Taaveti-vanale,» kostis Viki ja asus jälle veokasti luugi kallale. Selle kinnituskangid olid traadiga kindlamaks mähitud. Nüüd oli tegu, et neid valla päästa.

«Vana läks just linna,» teatas Ilmar.

«Mis sest. Kaup on tal kopika pealt kinni taotud.»

«Millal sa pidid tooma?» uuris Aadu äkki ägedalt. Polnud usutav, et taat oleks linna läinud, kui teadis samal ajal briketti tulevat.

«Oled uurijaks hakanud või?» põlastas Viki. Autokasti luuk raksatas alla, nii et raudosad kaeblikult kolisesid. Oli vaja veel ainult konteinerid avada, et brikett ise rabinal kõnniteele kuhilasse jookseks.

«Sa pidid õhtul tooma!» kilas Šven. Tema elas vanaisa Taavetiga ühe koridori peal ja oli ema informatsiooni kaudu asjalooga hästi kursis.

«Mis sina piuksud seal! Sain varem tuua ja tõingi. Teen täna lähema päeva. Ühe selli juures vaja paar pudelit ära klaarida!»

«Aga vihma kallab nagu oavarrest!» ütles Aadu kurjalt.

«Las kallab. Sina oled ju uluall!» mõmises Viki autokasti ronides.

Korraga paukus uks ja poisid olid tänaval Viki auto juures. Vihm leotas nende pluusid korrapealt ihuni läbi. Juustest hakkas krae vahele vett nirisema.

«Sa ei lase seda briketti siia praegu maha!» käratas Aadu.

«Kas sina, natt, mõtled keelata?»

«Mõtlen küll! See liguneb natukese ajaga läbi. Siis on vanamehel ainult mudakuhi akna taga.»

«Too õigel ajal. Siis on Taavet kindla peale kodus. Katab kraami kinni, kui veel peaks vihma sadama,» seletas Ilmar kannatlikult.

«Vahi, kus tulid õilsad hinged välja!» irvitas Viki. «Vanatoi nälgutab teid iga jumala päev, aga teie...»

«Need on kaks hoopis ise asja!» hüüatas Aadu tumedalt.

Viki krahmas konteineriluugi kangist:

«Hoidke eest!»

«Me laseme sul... kõik tõlla kummid tühjaks!» kilkas Šven hääle vahepeal katkedes.

Ent juba avaneski luuk. Tolmupilve üles lüües paiskus brikett kosk kõnniteele.

Poisid kargasid eemale.

Vihma sadas raskelt. Vesi rentslis muutus turbapurust mustaks.

Siis avas Viki ka teise konteineri.

Sven sööstis kummi kallale. Märjad näpud püüdsid õhuven-

tiili lahti kruttida. Kohe oli aga Viki jaol. Sven lendas kukerkuuti briketihunnikule. Poisid ei julgenud vahele astuda. Vihane Viki ei löö risti ette. Temast võib kõike uskuda. Kahmab midagi kätte ja ängab sulle sellega.

Vihma sadas. Briketihunnik tänaval kasvas. Viki seisis, jalad harkis, kuhja ääres ja põrnitses poisse.

Siis raksatasid luugid kinni. Viki ronis kabiini.

«Adjöö, õilsad inglid! Millal teile tiivad kasvavad?» irvitas ta hüvastijätuks.

Rataste alla jäänud brikette rentsliisse lõmaks vajutades kolises tõld minema.

Poisid vahtisid nõutult briketihunnikut, mis vihma käes silmanähtavalt tumedamaks muutus.

«Tõhk!» ütles Aadu autole järele.

«Issanda loomaaed on kirju...» sõnas Sven vanaema sõnadega.

«Seal on tõhke ja sigu ja eesleid ja...»

«Kes meie oleme?» tahtis Ilmar äkki teada.

«Vasikad!» vastas Aadu.

Keegi ei naernud.

«Otsi midagi katteks!» müksas Aadu Svenile külge.

Nad jooksid kumbki oma koju. Aga kuigi palju nad katmisekraami kokku krahmata ei osanud. Vana vihmamantel, paar tükki plastikaati, millega Aadu peres remondi ajal mööblit oli kaitstud, Sveni isa sõjapäevist allesjäänud auklik telkmantel. See varustus aitas laialivalgunud briketilasust õige napilt vihma eest varjata. Piki plastikaatkilet hakkasid silmapilk jooksmas veenired. Need sorisesid kileservast alla brikettide vahele.

«See on vanamehe keldri aken,» nookas Sven kuhja tagant paistva klaasristküliku poole.

Teised ei reageerinud. Seda akent teadsid nad kõik niigi. Alles paari nädala eest oli selle ruut ühest viltu visatud pallist kildudeks lennanud. Pärast vanaisa Taaveti epistlit pidid poisid ise aknale uue ruudu ette panema. Hiljutisest remondist kõneles tuhmumata liist, mis klaasi raami sees hoidis.

Tõnu kiskus end kühmu.

«Siin võib tervisele eluaegse põõna panna,» pomises ta ja väris-
tas õlgu. «Mina igatahes lasen nüüd jalga.»

«Mõnel vasikal on juba tõhu hais juures,» märkis Aadu õelalt. Teda vihastas Vikile allajäämine. Ja nüüd oli Tõnu esimene, kelle peale sai oma meelepaha välja kallata.

«Kas sa arvad, et siin kuhja juures auvalves seismine midagi parandab?» heitis Tõnu vastu.

Jaa, selles on Tõnnil õigus, pidi Aadu endamisi tunnistama. Ta viskas keldriaknale veel ühe pilgu ja hüüatas siis:

«Sven! Otsime poistele ja endale mõned kodinad ümber! Ja vaatame ämbreid kah!»

Tema plaan oli teistelegi selge. Ilmar ja Tõnu elasid kaugemal,

pika Kolde tänava teises otsas. Sinna jooksmine oleks ainult aega raisanud.

«Aga aken on ju seestpoolt haagis!» imestas Sven.

Aadu lükkas ta liikuma: «Mine juba!» ja kadus ka ise tuppa.

Kui igamees oli mingi ürbi selga saanud ja nelja peale ka kaks ämbrit kuhja ääres seisis, võttis Aadu taskust peitli ning tangid. Peitli tungis liistu vahele. Hädiselt kriuksudes andsid naelad järele. Liistud tulid raami küljest lahti. Toeta jäänud ruut vajus juba ise poiste kätele. Klaas viidi õrnalt kaugemale, et ta jalgu ei jääks.

Keldriaknast uhkas vastu pisut läppunud õhku. Ilmar tegi kindlaks, et vanaisa Taavet oli aknaaluse kütte tarvis lagedaks kraaminud.

Tunni ajaga sai Taaveti-taadile toodud küttekraam tema keldrisse loobitud. Mõned briketid olid läbi ligunenud ja pehmed nagu mudapätsid. Lõviosa aga jõuti täies korras varjule toimetada.

Nüüd järgnes töö, mis nõudis ettevaatlikkust ja täpset kätt. Sellepärast usaldati see Ilmarile. Operatsioon läks õnnelikult. Ruut oli jälle aknaaugus ja liistud paigal nagu varengi.

Poisid sirutasid selga. Ja märkasid alles nüüd, et vihma peasegu enam ei saagi. Juba sai ka päike võimu enda kätte. Peatset suve ennustav soe paiste laotus sedamaid üle pika ning vaikse Kolde tänava.

Kriim ja mudane Kolde korpus kobis Aadu juurde. Tema kodus oli alatise sooja veega vannituba. Seda ruumi läks nüüd hädaati vaja. Niisamuti kui mehiseid vorstivõileibu ja vaarika-
moosiga kuuma teed.

Kui vanaisa Taavet bussipeatusest kodu poole kõmpis, seisis Aadu toa aken jälle pärani. Aadu kapist hangitud kuivad pluusid seljas, kõõlus aknalaua kogu Kolde korpus, nagu Sveni isa neid nelja ükskord oli ristunud. Aknast aga paiskus tänavale, vasakule ja paremale ning üles pärnalatvadesse Louis Armstrongi kärisev bass. Vahele põrutasid löökriistad ja tromboonid niisugust märulit, et Taaveti-taat pidi seisatama ning pead raputama.

«Küll on ikka inimeseloomad! Kaks tundi kõõluvad ühtejärke siin aknal ja trepil ja kuulavad seda... seda...»

Ta ei leidnud õiget sõna. Kõik need lood ja laulud olid hoopis midagi muud kui tema noorpõlve omad. Siis veeretati viise vaikselt ja pasunaid puhuti palju mahedamalt. Siis istuti vankritel. Hobu puristas. Kabjad kopsusid. Sõit läks tasa ja targu. Ja kui hea oli neid vaikseid viise omaette ümiseda...

Taat kõndis edasi, ilma et oleks seekord midagi ütelnud. Või mida sa selles orkestripläriinas ütelda saadki! Justament nagu tänapäeval südalinnatänaval, kus autod ja trammid ja muu tõttamine ning mürin sul sõbrale sõnagi ütelda ei lase. Või siis karju nagu kurdile kõrva!

Taat astus mõned sammud ja märkas siis oma keldri akna ees

briketipuru. Seisatas ja pidas aru. Pöördus poolküljetsi poiste poole vaatama.

Otsekõhe katkestas Armstrong oma laulu.

«Kellele siin kütet toodi?» küsis Taavet ja ta hää l varises rahutusest.

«Teile!» kilkas Sven.

«Mulle?»

Taat pidi veel kord tõsiselt aru pidama. Ka Louis Armstrong näis vaikides sedasama tegevat.

«Kus see küte siis on?» taipas vanaisa Taavet viimaks olukorras peituvat vasturääkivust.

«Kes otsib, see leiab!» kilkas Sven jälle ülemeelikult. Ja orkester prahvatas sedamaid uuesti mängima. Vanaisa Taavet surus käed kõrvadele, nagu segaks see lärm teda mõtteid koondamast ning neid lõpuni mõtlemast.

Pikkamisi küürutas taat akna alla ja vajutas näo vastu klaasi. Vaatas, vaatas. Tõmbas varrukaga üle klaasi, nagu ei usuks ta oma silmi, ja vaatas veel kord.

Ajas siis enda sirgu ning jäi Aadu akna poole vahtima. Seal välkusid parajasti kellegi tulipunased metallkaunistustega püksid. Nende omanik sättis end aknalauale istuma. Mängukast aga saatis välja niisamasugust märulit nagu kaks tundi tagasi.

VIIUL JA HÖÖVEL

Nüüd on see siis käes! See vastik praktika!

Eero seisab tiseripingi ääres. Öhus hõljub imalat liimi ja vaigu lõhna. Jalge all vedeleb puupuru ja hõövlilaaste. Kuskil undab miski ebameeldivalt.

Tema vastas, teisel pool tööpinki, seisab tolmustes tööriietes vanem mees ja silmitseb teda uurivalt.

Alati siis, kui koolis praktilisest tööst juttu oli, kujutles Eero end kuskil orkestris. Tema ees puldil on noodid. Dirigent on riie-tatud pidulikult. Kohe tõstavad viiuldajad oma mänguriistad lõua alla. Ja tema koos teistega. Pärast kontserti aga öeldakse talle: «Nii noor ja nii andekas!» Seda on meeldiv kuulda. Veel palju meeldivam kui ema ja sugulaste kiitust...

Eero märkab tugevat töömehekätt ja kuuleb sõnu:

«Tere, tulevane peentisler!»

Nägu tõrjuvalt mossis, ulatab Eero oma sõrmed vastu. Tere-ligutust saadab lühike arusaamatu pomin.

Mees tumesinises tööülikonnas torutab huuli, nagu tahaks üllatunult vilistada. Kuid vilet ei tule. Selle asemel kissitab ta pisut vasakut silma. Niimoodi teeb ta siis, kui on vaja hinnata, kas lauakükk on sirge või kõver.

«Hüva!» ütleb meister lühidalt. «Eks hakkame aast-beest pihta.»

Vastasseinas on kapp. Selle riiulitel seisavad hoolikalt ritta seatud hõövlid, peitlid, puurid. Mees võtab hõövli, libistab korra otsaku hellitavalt üle tööriista külje ja küsib:

«Seda riista sa tunned?»

Eero seisab poolküljetsi meistri poole. Ta ei tõsta silmigi. Heidab ükskõikselt vastuseks:

«Ei tunne ega tahagi tunda!»

Tundub, nagu võpataks hõövel töömehe pihus. Või nõksatas

korra käsi? Siis aitab meister oma abimehe riiulile tagasi. Rahulikult, väärikalt ja ettevaatlikult.

«Istu sinna kastinurgale. Muidu jääd ette,» sõnab mees ja lükkab kapiuksed koomale.

Rohkem ei ole tal Eeroga asja. Ta võtab poolelioleva detaili, kinnitab selle pinki ja toosama hõõvel hakkab sellelt löikama helekollaseid laaste.

Eero taganeb sammukese ja istub tahtmatult. Ta ootas meelepaha, ootas kurjustamist. Siis oleks ta vastanud, et tulevasel viiuldajal pole kõike seda siin üldse vaja. Oleks vastanud just nõnda, nagu ütleb ema.

Aga nüüd... Too mees jätkas rahulikult oma tööd. Nii rahulikult, nagu poleks upsakat vastust olnudki.

Imelik. Ja ootamatu.

Eero istub.

Höövliavast keerduvad välja laastud ja kukuvad põrandale. Kuskil undab mootor. Seinaga tagant kostab tuhmi kopsimist.

Eero ette veereb õhuke laastuspiraal. Poiss tõukab seda pahralt jalaga.

Tööpingi juures peatub õpetaja ning soovib jõudu.

«Kas meie Eerol puhkus juba välja teenitud?» küsib ta lõbusalt. Kuid silmad ja mõte hindavad ebatavalist olukorda: õpipoiss togib jalaga laaste, meister teeb sõna lausumata tööd.

Meister ajab selja sirgu. Nopib höövliavast sinna kinnijäänud laaste ja sõnab muiates:

«Mõni puhkab alguses ja laseb siis ühe soojaga, teine vahepeal, kolmas lõpus.»

Õpetaja naeratab. Ta pilk kohtub töömehe omaga. Nad justkui ütlevad midagi teineteisele. Ja õpetaja astub rahulikult edasi.

Eero hingab sügavasti. Ta oli kindel, et too mees ei jäta tema turtsakat vastust ainult enda teada. Aga ei sinnapoolegi! Imelik! Miks?

Esimest korda silmitseb Eero meistrit tähelepanelikult. Ta näeb tugevat nägu, neljakandilist otsmikku ja lühikest sirget nina. Ülemist huult ja lõuga katab hoolikalt piiratud habe. See on tihe ja hõbedane nagu meistri meelekohadki.

Edasi jääb Eero pilk pidama kätel, mis hõõvli hoiavad. Need on tugevad, krobelsed ja puutolmust veidi hallid.

«Kui sellele viiul kätte anda, siis on pillist tükid taga!» mõtleb Eero millegipärast kahjurõmsalt. Ja ta kaotab jälle huvi pingi taga toimetava mehe vastu.

Eero istub.

Höövlist lendavad keerdutõmbunud laastud.

Varsti tuleb tööpingi juurde pikk prillidega mees. Tal on kitli rinnataskus terve rodu pliiatseid ja kaenlas mingisugused joonised.

Beda meest Eero mäletab. See on mööblivabriku peainsener, kes moodunud aastal neil koondusel külaliseks oli.

«Seltsimees Kuuse!» ütleb peainsener asjalikult. «On teil veidi mahti? Ma tahaksin teiega natuke nõu pidada.»

Eero kuulab ja imestab. Ning veel rohkem imestab ta siis, kui meister Kuuse ja peainsener on jooniste kohale kummardunud. Best paistab, et Kuuse pole peainseneriga nõus! Ja peainseneril on selle üle veel hea meel! Ta ütleb:

«Õigus! Teil on täiesti õigus! Näe, mis tähendab, kui inimene on eluaeg mööblit teinud. Ma kontrollin seda arvutust veel tingimata. Aitüma!»

Eero vaatab peainsenerile imestunult järele. Pikk mees läheb tõtliku sammuga oma tööruumi poole.

Eero toob pilgu tagasi tööpingi äärde. Meister Kuuse seisab alaga tema poole ja kontrollib mingisuguse mõõteriistaga pingil lebavate puutükkide paksust. Tõmbab siis laekast joonise, uurib seda ja mõõdab uuesti. Kinnitab ühe puutüki pinki ja lükkab kergelt hõõvliga. Nii kergelt, et tööriist nagu ei puudutakski puud. Aga ometi keerdub höövliavast imeõhuke laast.

Meister mõõdab veel kord. Lükkab jälle hõõvliga. Silmitseb joonist. Mõõdab...

Eerole tuleb äkki meelde iseäralik võrdlus. Niimoodi viimistleb ju temagi oma palasid! Ikka uuesti ja uuesti mängib ta üle neid kohti, mis ei kõla täpselt nii, nagu vaja. See töö nõuab kannatust, püsivust. See töö on isegi igav. Vahel tuleb tahtmine viiul nurka visata. Vahel on ta seda ka teinud... Aga meister Kuuse juures pole kannatamatusest jälgegi. Ta kontrollib kõik detailid üle. Üks kord, teine kord, kolmas kord... Ja hõõvel on ta käes nii sõnakuulelik! Kord löikab pika ja õhukese, kord paksu ja lühikese laastu.

Lõpuks on kõik detailid saanud õige paksuse.

Meister vaatab Eerole otse silma ja sõnab napilt:

«Lähme sööma!»

Eero mõtleb küll tõrkuda, aga tõuseb ometi ja kõnnib meistri kannul vabriku sööklasse. Alles siis, kui nad laua äärde on istunud, tuleb Eerole meelde, et tal pole toidupoolist kaasas ja raha tal ka ei ole. Kodust tulles said kopikad jäätise peale ära kulutatud.

Ta tahab tõusta, aga juba on meister toonud kaks klaasi piima. Teine klaas nihkub Eero ette.

Siis harutab meister paberist paksu võileiva. Murrab sõna lausumata pooleks ja paneb teise poole Eero klaasi kõrvale.

Ka nüüd ei ütle Kuuse sõnagi, vaid hakkab isukalt sööma.

Eero kõhkleb, kuid sirutab siis käe.

Sööklasse tuleb ikka rohkem inimesi. Kaks meest istuvad Kuuse ja Eero vastu ning hakkavad kandikult sööginõusid lauale tõstma.

«Tere ja jätku!» hüüab üks meestest elavalt. Silmitseb siis muheldes Eerot ja tema käes olevat leivatükki ning lõõbib:

«Noh, teie olete kohe ühes leivas!»

«Ühes ikka!» noogutab Kuuse. «Töö ja leib — mõlemad ikka pooleks!»

Kuum hoog paiskub Eerole näkku. Ta kummardub sügavasti piimaklaasi kohale.

Kui meister Kuuse on keha kinnitanud, tõuseb ta kärmesti püsti ja ütleb Eerole:

«Mine õige korraks punanurka. Seal värsked ajalehed. Mul on kontoris õiendamist.»

Ka Eero tõuseb. Teisel pool lauda istuv jutukas mees pilgutab talle silma, viitab peaga eemalduva Kuuse poole ja sõnab muheldes:

«Mis Kuusel viga... Nüüd teete kahe mehega näituseasjad üks-kaks-kolm valmis!»

Eero jääb kummargile laua kohale.

«Mis näituse...?»

Mees pistab leivatüki suhu ja seletab lahkesti:

«Vana Kuuse teeb ju Moskva näituse jaoks uut mööblit. Näidised... Puha eksperimentaalvärk!»

Eero ei oska midagi vastata ja kõnnib minema.

Punanurgas istuvad nende klassi poisid ja peavad lehte lugedes või malet lüües lõunatundi. Kui Eero lävele nõutult seisma jääb, hüüab kohe keegi:

«Hei, Eero! Tule siia! Kuidas hõõvel võttis?»

Eero põgeneb. Mida on tal teistele jutustada!

Ta longib piki koridori Kuuse tööpaiga poole.

Näitus Moskvast! See on ju midagi suurt ja tähtsat...

Ja meister Kuuse esineb seal. See on ju seesama mis talle, Eerole, esinemine viiulipalaga Moskva kontserdisaalis! Millal ta niikaugele jõuab? Ja kas üldse jõuab? Aga Kuuse esineb. Seesama pahklike kätega sõnakehv mees, kes kannab tumesinist tolmuga kaetud pluusi...

«Kuidas ta niisuguseks sai?» mõtleb Eero kadedalt. «Seda peaks temalt küsima!»

Aga kui Eero pingi juurde tagasi jõuab, ei küsi ta midagi. Meister on juba kohal. Uurib mõtlikult joonist ja koputab arupidavalt pliatsiga vastu paberit.

Eero istub vaikselt kastinurgale. Ta hoiab pilgu ühtsoodu meister Kuuse näol. Korraga on meister Kuuse muutunud ta silmis aukartusele sundivaks isikuks. Nende suurte viiuldajate taoliseks, kelle poole Eero alati aupaklikult üles on vaadanud. Keda ta on imetlenud ja kelle kuulsust endalegi igatsenud.

Meister rullib joonise kokku. Ta pilk peatub Eerol. Nad vaatavad hetke tõtt. Siis küsib Kuuse:

«Kas sa armastad viiulit mängida?»

Eero hüppab üles.

Kas meister teab? Või küsis ta niisama huupi?

«Vahel armastan. Vahel mitte...» pomiseb Eero.

Meister istub pingiservale.

«Aga miks sa siis õpid viiulimängu, kui päriselt ei armasta?»

«Ta teab!» üllatub Eero. «Kuidas on see võimalik? Aga miks ma õpin...»

Ja ta hakkab sõnu otsides vastust seadma:

«Sellepärast... Sellepärast et...»

Mida küll vastata? Kas nii, nagu kordab ema?

«Sellepärast et sa pead kuulsaks saama!» lõpetab meister Eero vastuse.

Eero kohkub. Kuidas see mees küll kõike teab? Just nõnda kinnitab alati ema...

Poiss langetab pea. Aga siis haarab teda trots ja ta hüüab:

«Teie töö läheb Moskvasse! Te saate ju ka kuulsaks!»

Meister kissitab jälle vasemat silma, nagu hindaks ta poissi ja selle sõnu.

«Ei, ma ei saa kuulsaks!» vastab ta siis rahulikult. Ja Eero tunneb, et meistril pole sellest põrmugi kahju.

«Arhitekt mõtles mööbli välja. Komisjon arutas, parandas. Siis tehti tööjoonised. Mina valmistan osad. Keegi teine paneb kokku. Keegi kolmas viimistleb, poleerib... Miks siis mina peaksin kuulsaks saama? Kui üldse keegi kuulsaks saab, siis on see meie vab-rik. Aga tähtis pole kuulsus, vaid see, et tehti head ja vajalikud mööblitükid. Tähtis on see, et sina oma viiuliga inimesi rõõmustad ja ise mängust rõõmu tunned.»

Sellega jutt lõpeb. Jälle on kõik nii nagu hommikul. Eero istub kastil, meister töötab.

Nüüd jälgib Eero ahnelt tema liigutusi, tema näoilmet, ja ootab... Ootab, et meister Kuuse veel midagi ütleks. Midagi niisugust, mis paneks mõtlema.

Aga meistri käe alt lendavad ainult laastud.

Korraga tahab Eero, et meister Kuuse tema viiulimängust rõõmu tunneks. Kas või õige natuke.

Aga ei! Praegu on seda veel vara loota. Meister Kuusele tuleb mängida ainult väga hästi. Ainult siis ta rõõmustab. Aga millal mängib tema, Eero, nii hästi?

Siis ütleb meister ootamatult:

«Tahaksin õige su mängu kuulata.»

Eero ehmub, ent raputab kiiresti pead.

«Miks siis mitte?» kergitab meister kulme.

«Ma ei oska veel nii hästi.»

Meister tõmbab teise silma jälle pilukile. Uurib kastil istuvat poissi. Siis ütleb ta lühidalt:

«See on tubli!»

Eero tõstab arusaamatuses pea:

«Mis... mis on tubli?»

«See, et sa endaga rahul ei ole.»

Ja meister hakkab jälle tööle.

«Ta nimetas mind tubliks,» arutleb Eero. «Ja mille eest? Selle eest, et ma endaga rahul ei ole. Kas see on siis nii tähtis? Aga küllap on, kui Kuuse juba ütles!»

Eero tunneb, et see kiitus on talle väga väärtuslik. Et ta tahaks Kuuse silmis veel ja veel ja veel tubli olla.

Ja et ta muud teed selleks praegu ei tea, siis mõtleb ta pingutatult, milles ta veel endaga rahul ei ole.

Kohe saab talle selgeks:

«Ma pole rahul kogu tänase päevaga!»

See mõte kergitab Eero katiservalt. Ta astub tööpingi äärde.

Meister tõstab silmad. Neist vaatab Eerole vastu rõõmus ning sõbralik naeratus.

TIINA

Ma olin juba suur mees. Nii pikkuse kui ka kinganumbri poolest. Ja mis tollal minu arvates kõige määravam: mul oli oma tütarlaps. Me olime üks kord kinos käinud, neli korda pargis jalutanud ja viis korda koos liuväljalt koju tulnud. Need arvud olid mul raudkindlalt peas, sest ma uskusin, et need peegeldavad meie tutvuse sügavust. Seepärast pidasin plaani, kuidas ühte viia kaheni, nelja viieni, viit kuueni ja kuidas mõnd hoopis uut arvet alustada. Viimaseks oli võimalusi üsna vähe. Tantsida ma ei osanud, spordivõistlused jälle ei huvitanud teda. Suudlemisele mõteldes hakkasin juba üksi olles pabistama.

Tiina oli isemasti tüdruk. Ujus ja uisutas, aga võistlusspordist, mis nõuab alalist treeningut ja pidevat higivalamist, lugu ei pidanud. Luges niisama palju kui mina, aga kõneainet leidis raamatutest kümme korda rohkem. Kui mina loopisin koolipoiste käibetõdesid, et õpetajad on lollid, et kunstinäitusel ei saa pooltest asjadest tuhkagi aru, et pilliloost teeb asja alles kõva võimendus, siis tema küsis, et mis ma ise arvan.

Vastasin talle muidugi, et nii ma just täpipealt arvan. Südamas aga pidin oma hämmastuseks tunnistama, et ma polnud nende väidete üle õigupoolest mõtelnudki. Valem oli olemas ja seda oli nii mõnus kasutada. Aga et kõne alla võiks tulla ka mõni teine valem, seda taipasin alles Tiinaga koos olles.

See oli pagana ebamugav. Kes siis tahab kas või endalegi tunnistada, et ta räägib nagu papagoi ja matkib teisi nagu ahv. Pealegi pani see sisemuse kripeldama, kui kuulsid, et kaaslasel on allaugune arvamine välja pakkuda, mille peale sa ise ei osanud üldsegi tulla. See sundis ka ennast ajusid liigutama.

Sellepärast ma neid arvegi püüdsin kasvatada. Täitsa kena oli tõdeda, et viimasel ajal oli minulgi mõni värske mõte välja pakkuda olnud. Pealegi uskusin, et tihemini koos olles seon ta tugevamini enda külge.

Ausalt öeldes olin seni ainult ühe asjaga suutnud teda tõsiselt üllatada. Vähemalt nii ma ise uskusin. Ja see oli julgus.

Sellest meie tutvus õieti alguse saigi.

Pioneerilaagris, kuhu isa mulle suveks tuusiku muretses, kujutas vanem rühm endast täitsa omaette seisust. Tegime, mis tahtsime. Ainult rivistustel ja söögiaegadel pidime kenasti platsis olema. Muidu olime vabad kütid. Lõime peamiselt palli, suplesime ja päevitasime.

Ühel õhtupoolikul olime hulgakesi laagri taga jõekäärus. Paar tükki toksisid sulge, mõned ukerdasid vana paadiloguga kalda-roos, mõned kuulasid transistorist mingit vahvat trummisoolodega pipardatud pillilugu.

Siis tegi keegi «oih»!, käis platsatus, ja avaveele udjatud paadrisu keeras põhja ülespoole.

Me ei pööranud sellele minikatastroofile erilist tähelepanu. Vett oli jões vaevalt kaelani, ilm soe ja too meie «Santa Maria» oli ennegi kõigi lustiks täie meeskonnaga kummuli käinud.

Seekord aga karjuti äkki:

«Kuhu Mare jäi?»

Hüüdjä hääles oli paras jagu kohkumist ja nõutust.

«Mare!»

«Mare, kus sa oled?»

Hüüded jäid vastuseta.

See sundis mind vette hüppama. Rebisin enda mõne tõmbega paadini. Sukeldusin. Kummuli küna all ei olnud kedagi. Tõmbasin kopsud uuesti õhku täis ja laskusin põhja. Siin oli oksid ja ronte, mingeid kasve ja limaseid kive. Niisugused põhjad ei meeldi mulle. Vastikus tahtis võimust võtta, aga ma sundisin end viimase hapnikuraasuni seal ringi koperdama.

Kui ma pea jälle veest välja pistsin, kostis Mare naerukas hää:

«Uu-uu! Ma olen siin!»

Sülitasin ja ronisin kaldale. Totter nali! Tüdruk oli pärast paadi ümberminekut mingisuguse puhma taha peitu pugenud. Eks muidugi selleks, et itsitades pealt vaadata, kuidas tema kadumine meid pabinasse ajab.

«Näгите, mis Mare pärast tehakse! Mauh, pea ees põhja välja!» naeris keegi. See sai üldise lõmpsimise signaaliks. Mare vaatas mulle vilks ja vilks otsa, nagu oleks ta surmkindel, et ma oma salajase sümpaatia tema vastu kogemata kombel avalikuks olin teinud.

Tõmbusin turri. Mare aga ütles tüdrukutele poolihääli, ent ometi nõnda, et kõik seda kuulma pidid:

«Kihvt julge poiss see Raivo!»

Ma ei jõudnud veel seisukohtagi võtta, kuidas sihukese lameda meelituse peale reageerida, kui korraga üks teine tüdrukuhääli justkui piitsaga nähvas:

«Kah julgus — jalad põhjas, pea väljas!»

Heitsin pilgu ütleja poole. Seda linalakka olin ma siin laagris ennegi näinud. Aga seni olid mu pilgud temast lihtsalt üle libi-senud. Küllap ei olnud ta tähelepanuks põhjust andnud. Ma ei teadnud ta nimegi.

Nüüd nägin linalaka silmades ja suunurgas pilget, nagu oleks ta kindel, et Mare kompliment mind liigutas ja et ma kohe-kohe ennast puheville ajan.

«Missugune see õige julgus siis peab olema?» küsisin äkki. Alles siis, kui sõnad olid lendu läinud, taipasin, kui tobedalt need kõlasid. Otsekui oleksin ma kavatsenud oma sukeldumisele tööpoolest mingit julgusesära juurde kaupleva hakata.

Õnneks ajas mu küsimus linalaka pisut segadusse. Ilmselt seetõttu ta ei tabanudki selles peituvat eneseupitamise noodikest.

«Kust mina tean...» kehtas ta õlgu. «Või neid õigeid julgeid nii igal sammul näha on!»

Siis ta äkki elavnes ja ütles kindlalt:

«Mina olen ainult ühte näinud. Minu onu. Kui rästik teda salvas, siis võttis noa ja lõi kas hammustatud koha välja. Ise lõi kas endal sääremarja küljest tüki ära!»

Kujutasin ette, mismoodi see siis võis olla... Surus noa oma ihusse ja... lõi kas... Isesugune iiveldustunne kerkis mulle kurku. Ma oleksin justkui valugi tundnud.

Võib-olla oleks kõik sellega jäänudki. Eks omavahel ole ennegi sõnu loobitud ja rinda ette aetud. Aga see Mare oli nagu paha vaim! Muudkui vigurdas!

Siis venitas keegi:

«Mnjaa... Annab järele teha!»

Ja keegi teine lisas:

«See pole sul jõepõhjas mulistamine!»

Mu pilk tabas teiste hulgast jälle Mare nägu. Tüdruk vahtis mulle üksisilmi otsa. Ta oli kuidagi pingul ja justkui ootas midagi.

«Mis sa vahid!» pahvatasin talle näkku.

Tüdruku ilme ei muutunud. See häiris mind kummaliselt. Sundis tagant. Ajas kehkevele. Ma ei saanud jätta ütle mata:

«Noh, kui vaja, saab sedagi tehtud!»

Võib-olla oleks kõik sellega jäänudki. Eks omavahel ole ennegi sõnu loobitud ja rinda ette aetud. Aga see Mare oli nagu paha vaim! Muudkui vigurdas!

«Ei usu...» sosistas ta, aga olekust oli näha, et tahaks kan-gesti uskuda.

Viskasin käega, nagu poleks seesugune tegu kõne väärtki.

Ja juba karjus üks lõuapuu:

«Poisid, tooge väits ja vere kapp lagedale!»

Keegi pistis mulle pihku pisikese avatud taskunoa.

Mu käed läksid külmaks ja hakkasid värisema.

«Lõika pruudi nimi käsivardel!» soovitas üks.

«Meest sõnast, hõrga sarvest!» karjus teine.

«Lase käia! Mis sa lödised!» nõudis kolmas.

Korrage oli mu ümber ebatavaliselt palju hääli ja hõikeid. Meie kamp oli kummaliselt hasarti läinud.

Seisin tähelepanu keskpunktis. Ja ei raatsinud sellest aust taganemisega ilma jääda. Mu sisse oli pugenud mingi isevärk kõditav uljus.

Külmatunne oli kadunud. Käed ei värisenud. Nuga istus nii parajasti sõrmede vahel.

«Noh, mis nimi?» küsisin nägu naerule kiskudes.

«Li!» hõikas keegi.

«Liiga lühike!» leidis teine.

«Ei sa nii odavalt pääse!» kisas kolmas.

«Mare! Paras — neli tähte!» soovitas neljas.

Või veel Mare! Tema ju selle supi mulle keetis!

«Ei!» hüüatasin kurjalt.

Surusin noa otse vastu nahka. Surusin tugevamini ja tombasin... Veel ja veel ja veel kord...

Päevitunud nahale jäid verd immitsevad jutid. Neist võis kokku lugeda «Tiina». Miks just see nimi mulle pähe torkas, ei oska tänaseni ütelda.

«Hurraa!» karjuti mu ümber.

«Hip-hip-hii!»

«Vah-vah-vaa!»

«Täitsa vend!»

Siis tõstsid poisid mu oma õlgadele. Ja mind kanti nagu mõnd puuslikku mööda kallast ringi, terve kari huilgavaid koogutajaid ning karglejaid kannul.

Lõpuks tundsin jälle maad jalge all.

Käsivars kipitas ja ma olin korrage enda peale tulivihane. Mis lollust inimene küll teeb!

Siis karjus keegi:

«Tiina! Kuule, Tintsik! Mis sa istud seal! Su nimi on igaveseks ajaks kirjutatud noore kartmatu sukelduja käsivarrele! Tule ja leevenda ometi ta ihu ja hinge piinasid!»

Vaatasin ringi, et kellele seda hüütakse.

Tuli välja, et Tiina on toosama linalakk, kes ennist mu vettekargamise naeruks tegi. Ta istus pisut kaugemal ja oli vist küll ainuke, keda puusliku tassimine polnud kaasa haaranud.

Nüüd ta kohkus püsti. Tuli lähemale, haaras mul käsivarrest, luges veritsevaid kriipse ning paiskas käe mulle vastu külge.

«Ma ei teadnud, et su nimi on Tiina!» ütlesin kohmetult. «Ausõna, ei teadnud!»

Ta vaatas mulle otsa. Kissitas silmi, nagu vaeks ta mu sõnade kaalu.

Sain kohmetusest võitu ja ütlesin elumehelikult:

«See oli saatuse sõrm!»

Tiina naeratas kitsilt ja ütles:

«Vaja ära desinfitseerida.»

«Oh, mis...» lõin käega.

«Ära eputa!» vastas Tiina. «Kes läheb toob õe käest sidet ja rivanooli?»

Paar poissi lippas laagri poole. Nende kannul lonkis minema ka Mare. Laagriaja lõpuni olin temale paljas õhk.

Tiina sidus mu käsivarre kinni. Laagris luiskasime, et tühine kriimustus, võsas kukkudes saadud.

Ohtul kutsus Tiina mind kolama. Ronisime mööda kaldavõsike, leotasime silla pealt jalgu. Lökkeplatsile tagasi tulles ütles Tiina:

«Sa oled küll narr, nii nagu poisid ikka... Aga ometi natuke...»

Lauset jätkamata jooksis ta teiste hulka.

Laagri lõppedes vahetasime aadresse. Tuli välja, et Tiina elab minust paar põiktänavat edasi uues suures plokkmajas ja käib uue rajooni uues koolis.

Nii saimegi linnas jälle hõlpsasti kokku. Ja ma hakkasin oma arveid pidama: nii mitu korda seal ja nii mitu korda mujal.

Kõik läks kenasti kuni ühe laupäevaõhtuni.

Tulime jälle liuväljalt. Pantsid paelupidi üle öla. Ka Tiinal olid need mehelikud liurauad. Ta sõitis nendega üllatavalt kindlalt ja kiirelt. Paras hokimeeskonna tormajaks panna!

Kõndisime läbi linna. Vahtisime võõrastesse akendesse. Laskisime rentslites liugu. Närisime «Kuldvõtmekesi», mis olid mu pükate tagataskus paberi külge kleepunud.

Laternate valgussõrides tantsisid üksikud lumehelbed. Puude oksad olid valged ja tundusid pehmetena. Neilt oli nii hea Tiinale lund kaela raputada. Autolaternate kiirtevihud läigatasid akna-klässidel ja näitasid hetkeks hämarail kõnniteedel astuvaid inimesi.

Ohtu tundus kinolikult ilus ja pisut salapärane.

Tiina küsis:

«Mis sa homme teed?»

Ma ei tahtnud öelda, et pidime isaga keldrit kraamima.

Parajasti silmasin rentslis pikka jääriba. See tuli nagu tellimise peale. Hoovõtt ja liulaskmine jättis kobeda vastuse leidmiseks natuke aega.

«Sedasama mis sinagi!» ütlesin galantselt.

Tiina puhkes naerma.

«Vaevalt küll! Mina pean triikima ja nõeluma!»

Kohe kahetsesin, et polnud tihanud keldrikraamimisest juttu teha.

«Tule õhtupoolikul meile!» kutsus Tiina äkki ja nii lihtsalt, et see mind väheke ehmatas.

«Miks?» küsisin mõtlematult.

Aga Tiina ei solvunud.

«Meil on hea hulk diapositiive. Oleme isaga noored kunstfotograafid! Mõni võte on päris kenasti välja tulnud, kõlbab teistelegi näidata.»

«Saab tulnud!» ütlesin rõõmu peites igapäevaselt.

Tahtsin veel midagi asjakohast küsida ja mõtlesin parajasti, et mida just, sest mul polnud pildistamisest suurt aimu, kui äkki märkas inimest laternaposti all nelja poissi.

Kuke kamp! Nimi oli tulnud sellest, et peamees tavatses vastutustehetate ehitamiseks läbilõikavalt kireda.

Neid mehi ma juba tundsin. Isegi rohkem, kui see mulle meeldis. Et head vahetõrda hoida, olin mõnikord rublalise ohverdanud, paar korda mingile tüdrukule sedeleid viinud ja isa tagant sigarette näpanud. See oli pärast seda, kui mul esimesel kohtumisel sulalunega silmnägu hõõruti ja peotäis münte nangun taskest ära võeti.

Võisin juba aimata, missugune trall siis lahti läheb, kui me Tiinaga Kuke kamba lähedale jõuame. Soolased ütlemlised on veel väike viga. Küllap pannakse ka käed mängu. Ja mina? Mis suudan mina nelja vastu! Tiina silma all sakutada saada? Ei, ei! Seda ei tohi juhtuda! Võib-olla nõuavad raha, saadavad sigarette näpama... See veel hullem! Veel alandavam!

Kohe on risttänav. Siit tuleks ära keerata. Teha ring ümber kvartali.

Aga mismoodi seda ootamatut haaki Tiinale seletada? Öelda, et pelgan toda kampa? Et parem neist kaares mööda hiilida?

Need sõnad ei tulnud mul suust.

Selle asemel haarasin Tiinal varrukast ja ütlesin:

«Kuule, Tinnu, just praegu tuli meelde! Pidid tädi juurest läbi hüppama. Ema käskis. Pakaa! Homme tulen!»

Ja Tiinale vastamiseks aega jätmata kargas in siitsamast õueväravast sisse.

Jooksin mõned sammud. Mu jalgadel olid otsekui tiivad küljes. Kui lihtne lahendus! Ja igapidi usutav. Lihtsasti elas mu tädi tõepoolest peaaegu siinsamas. Ainult mõni maja südalinna poole. Ma võin ju hiljem, kui vaja peaks olema, öelda, et lippasin läbi õuede, otsemat teed...

Siis äkki kadusid tiivad ära. Jalad takerdusid vaevast vakspaksuses lumes.

— Aga Tiina?

— Ah, mis nad talle ikka teevad!

— Ära sa arva! Valavad sõnasoligiga üle!

— Ega see tükk küljest võta!

— Tõukavad!

— Noh, jookseb eest ära!

— Panevad jala ette!

— Ehk on mõni inimene lähedal... Nad ei julge...

Miski sundis mind tagasi väravasse jooksema. Küünitasin pea posti varjust välja.

Tiina oli jõudnud just kamba keskele. Kaks poissi seisis laterna all, kaks maja seina ääres.

Kuke-poiss kargas Tiinale kallale. Eks tahtis jopi taskuid revideerida... Va kopikamaias varganägu!

Hoidsin kätega ümber väravaposti. Ja see post ei lasknud mind lahti! Ja väravaalune lumi ei lasknud mu jalgu vabaks!

Tiina hüppas eemale. Vajus äkki madalaks.

Kukub!

Ei kukkunud. Kummardus hoopis.

Tõusis.

Ta käes vihisesid paelupidi kokkuseotud pantsisaapad. Laterna valgus välgatas uisuteradel. Uisusaapad keerlesid nagu veskitiivad.

Keegi kiunatas.

Hoiduteele lendas kellegi karvamüts.

Kamp pörkas laiali.

Kuke-poiss lipsas laternaposti varju. Ise hoidis käega põske kinni.

Tiina jooksis paar sammu. Vaatas siis tagasi. Viskas pantsid üle õla ja kadus tõtlike sammudega hämarusse.

Lumi hoidis ikka veel mu jalgu, väravapost mu käsi. Ma ei suutnud end liikuma sundida. Tundsin end õõnsa nõuna, milles pole ühtki mõtet, ühtki soovi, kõige vähematki tahet ega jõudu. Olematuks oli haihtunud ka hiljutine rõõm leidliku tädimõtte üle. Olin otsekui tühi kest, mille sisu oli Tiinana edasi läinud ja hämarusse kadunud.

Kodus asemel lamades ei leidnud ma ühtki käibetõde, mille alla oma tänast pääsemist sobitada. Kõik põhjused, nagu «Tegin kavala käigu!», «Oma nahk on kõige lähemal!», «Tiina ei saa midagi teada!», «See on hea, mis hästi lõpeb!» — kõik need põhjused tundusid mulle nadid, kõik need tõed-tarkused hakkasid mulle vastu.

Järgmisel õhtul ma Tiina juurde ei läinud. Ma ei otsinud teda ka hiljem. Ja tema? Küllap ta taipas, miks ma tänaval temast möödudes silmad kõrvale keerasin.

Minu arvepidamine lõppeski nõnda: üks kord kinos, neli korda jalutamast, kuus korda koos liuväljal. Neid kordi oli vähe, aga ameti küllalt selleks, et iseendaga tuttavaks saada.

MURE

Meil oli kombeks kolmekesi pargis lonkida. Suitsu pahvida, kõva häälega oma poisteasju arutada ja nii valjusti naerda kui kopsud võtsid. Sattus silmapiirile mõni omaealine, siis sai selle kallal keelt teritatud ja ega me kimbutamisestki ära öelnud.

See kõik oli meie meelest hästi uljas ja mehelik. Kimbutamine pakkus üleolekumõnu ning pisut põnevustki.

Ühel õhtul, kui me järjekordselt üht tütarlast piirasime ja näägutasime, rabas ta meid oma käekotiga. Meie rõõmuks aga nii õnnetult, et kotisuu läks lahti ja sisu lendas pargiteele laiali.

Sel õhtul tegime suure avastuse: peale kammi, peegli ja muu niisuguse pudi-padi kantakse käekotis kaasas veel pilte ja kirju. Viimaseid lugesime suure mõnuga ja kommenteerisime õige mah-lakalt. Tütarlapse piinlikkustunne süvendas meie lusti. Meil oli võimalus sorida tema saladustes ja see oli üpris erutav tegevus.

Nii sai meie hobiks tüdrukute portfelli ja käekottide sor-teerimine. Vahel läks see korda, vahel mitte. Ebaõnnestumised aga tasus kuhjaga ühest koolikotist leitud päevik. Seda mälusime suure isuga, tundes õelat rõõmu nii päevikule usaldatud mõtete pilamisest kui ka tütarlapse pisaratest.

Tol õhtul, millest edasi juttu tuleb, olime jälle saagi peal väl-jas, nagu me oma ettevõtmist nimetasime.

Sügis oli võimu lõplikult enda kätte saanud. Pärnalatvades kohises vinge tuul, jalus kahisesid allapillutud lehed.

Sikutasime kraed üles ja rüsesime omavahel, et sooja saada.

Siis nägime pargi kaugemas sopis ühe umbtee põõsaste varjus tütarlast. Ta istus liikumatult pingil ja vahtis jalge ette maha.

Saak ootas meid! Ja me läksime.

Praktika oli meile kätte õpetanud kõige otstarbekamad rünna-kuvõtted. Mu kaks kaaslast istusid kähku teine teisele poole tütar-last, mina jäin tihedasti tema ette seisma. Nii olime blokeeritud kõik põgenemisvõimalused.

Alles nüüd märkasime oma pettumuseks, et tänasel saagil pole kaasas ei käekotti ega portfelli. Põlvedel seisis ainult kaks rusi-kasse surutud kätt. Need olid jahedusest lillakaks tõmbunud ja mulle näis, et nad võbisesid kergelt. Tütarlaps istus kummargil oma käte kohal. Pikad heledad juuksed varjasid ta nägu.

Kuigi saladustes sorimise lootust polnud, alustasime siiski lõõ-pimist.

«Miks nii üksi?»

«Kas poiss tegi putket?»

Tütarlaps tõstis aeglaselt pea. Ta silmad olid nutust punased. Põskedel seisis kriimud jooned. Huuled kätega ühtemoodi lilla-kad. Juuksed rippusid üle näo, aga ta ei vaevunud neid kõrvale lükka-ma.

Mulle tundus ta kuidagi tuttavana. Oleksin võinud kihla vedada, et olen seda ümarat nägu, neid pikki juukseid ja piklikke, pisut viltusi silmi kuskil näinud. Aga kus, seda ei suutnud ma sel silmapilgul meenutada.

Meie imestuseks tütarlaps ei kohkunud, ei püüdnud põgeneda, ei teinud üldse midagi niisugust, millega olime harjunud. Ta vaa-tas mulle kuidagi väsinult otsa ja ütles tuhmilt:

«Minge ära.»

Jäime viivuks wait. Ebaharilik reageerimine pealetükkivusele vähendas tublisti meie enesekindlust.

Siis alustasid pingil istujad meie tavaliste lööklausetega:

«Nonoh, pisike...»

«Miks sa nii kuri oled?»

Tütarlaps vaatas ikka veel ainiti mulle otsa. Ta ei häbenenud oma nutetud silmi ja kriimulist nägu. Vaatas küll, aga mulle tun-dus, et ta ei näegi mind, et ta mõtleb omi mõtteid ja need on nii sünged, et meie tülitamine on selle kõrval naeruväärselt tühine.

«Laske mul olla...» ütles ta siis vaikselt. Ei paluvalt, ei kur-jalt, ei kohkunult. Lihtsalt ütles. Otsekui püüaks ta tüütuid sega-jaid üksikõikse käeviipega eemale tõrjuda.

Mul hakkas tema ainitise tühja pilgu ees ebamugav. Lasksin silmad alla. Need jäid peatuma süles lebavatel kätel. Ja siis ma nägin, et lillaks tõmbunud rusikast paistab valge kriipsuke. See ei olnud taskurätik. See oli kindlasti rusikasse surutud paber.

Bealsamas ununes tütarlapse ebatavaline hoiak, mis mind oli hämmastanud, nagu hämmastab ja kohutab kõik see, millest aru ei saada. Uuesti kargas pähe vahepeal meelest läinud eesmärk, mis meid slla pingi juurde oli tõuganud.

Haarasin tormakalt tütarlapse käe. Mu kaaslased aitasid var-igalt kaasa.

Tütarlaps ei hakanudki vastu. Nagu oleks see, mis praegu sün-nib, üsna tähtsusetu võrreldes sellega, millele meie ligi ei pääse.

Hõlpsasti muljusime ta rusika lahti. Sellest kukkus välja väike,

kokkuvolditud ja muserdatud paberitükk. Noppisin kirjakese kilest üles, silusin sirgemaks ja lugesin:

«Tere, trips! Sinu pilt on mul nüüd seinapeal mu teiste tripsude kõrval. Kollektiooni täienduseks. Aga kui tahad pilti tagasi saada, siis palun! Ma ei ole kade! Kümme kulli! Teeme homme õhtul kell kaheksa meie vanas kohas vahetust. Adjöö!»

Nüüd sai mulle selgeks, kus ma seda tütarlast varem olin näinud.

Minu kõrvalmajas elas üks poiss, ütleme, et Olev, kes oli melle kolmele jäljendamist väärivaks isiksuseks. Ta oli meist ainult paar aastat vanem, sõnu ja maneere arvestades aga meie arvates vähemalt kümme aastat ette jõudnud. Mehelikkuse ja laia kaare poolest ei teadnud me kedagi teist tema kõrvale seada. Tal jooksis jutt nagu õlitatult, ta oli teravmeelne ja ligitõmbavalt salapärane: ei lasknud teistel nina oma asjadesse toppida. Meie lobisemis- ja kelkimiskirega võrreldes oli see midagi kättesaamatut ja ületamatut. Tal oli alati raha ja ta lõõpis alailma, et töö on hobuste ja lollide jaoks.

Mõni päev tagasi oli mul tema poole asja olnud. Kui ta ukse avas, nägin, et ta hoidis käes mingisugust fotot.

«Näita välja!» nõudsin omameheliku tooniga.

Olev tõstis mu näo ette postkaardisuuruse, sakiliste servadega pildi. Sellest vaatas vastu rõõmsalt naeratav tütarlaps. Pea oli tal veidi vasemale kallutatud ja pikad heledad juuksed lainetasid üle õla. Ta omapärased piklikud silmad seisid idamaiselt viltu.

«Kuidas on? Kena trips?» küsis Olev ja naeris oma täismeheliku naeru.

Ma ei tahtnud end asjatundmatu poisikesena näidata ja vastasin Olevi tooni järele ahvides:

«Einoh, ega plikal ole viga!»

«Mis sa siis mõtled! Esimene sort!» kinnitas Olev endist vilal laialt naerdes.

Tol hetkel kadestasin teda selle «esimese sordi» pärast, mis tundus nii kättesaamatult meheliku ütlemisena.

Jah, polnud kahtlust. Mu ees pingil istus toosama tüdruk. Kõik oli tuttav: juuksed, nägu, silmad. Ainult naeratust ei olnud. Olid punaseks nutetud silmad, määrdunud põsed ja väsinud, otsekui närtsinud ilme.

Poisid olid pingilt üles hüpanud, seisid mu kõrval ja sirutasid kaela, et näha, mida too paberitükk endas peidab. Lükkasin nad eemale ja ulatasin kirja tüdrukule tagasi. Ta sirutas käe, surus kirja uuesti rusikasse ja laskis käe süle kukkuda. See sündis nõnda, nagu oleks tal täiesti ükskõik, kas kiri on tema peos või kuskil mujal. Meid ja meie toiminguid polnud tema jaoks olemas.

Ja siis uskusin ma taipavat, mis on tütarlapse suure mure

põhjus. Ta tahab oma pilti tagasi, aga seda kümmet rubla pole tal kuskilt võtta! Muidugi on ta narr, et mureseb tühipalja pildi pärast! Jätku see pilt kus see ja teine! Aga kui ta juba on niisugune lollike, siis...

Mul seisis elavalt silme ees ta rõõmsalt naeratav nägu, mis mulle Olevi esikus vastu oli vaadanud. Ja ma ei võinud enam näha seda kohutavalt löödud kogu siin pargipingil. See oli midagi rohkeamat kui tüdrukutele harilik pillimine.

«Lähme!» ütlesin poistele.

Need urisesid midagi vastu, aga tulid siiski minuga kaasa.

Jooksin ühe hingega läbi pargi. Miks, ei tea isegi. Vist selleks, et mitte rääkida, mitte seletada.

Teised jäid must maha. Ma ei oodanud neid järele ka kodutänaval.

Läksin otsekohe Olevi juurde.

Mida ma trepist üles joostes mõtlesin ja kas ma üldse midagi eriti mõtlesingi, on raske öelda. Küllap ma lihtsalt tundsin, et pildist eest raha väljapressimine on hoopistükki vastik temp. Me olime klassis maruvihased poisi peale, kes ainult kopikate eest oma vihkut mahakirjutamiseks andis. Kord tegin talle isegi tuupi.

Kuigi ma tüdrukutest ja nende soovidest-meeleoludest ei hoolinud, küllap ma siiski tundsin, et too õnnetu inimene seal pingil on kohutavalt ebaloomulik. Ja et rõõm, mis mulle tema pildilt vastu naeratas, on õige ja hea.

Oli kuidas oli, aga Olevi ukse taga vajutasin kõhklematult kellanupule.

Olevil oli omaette tuba. Esimene asi, mida ma tähele panin, olid kušeti kohale seinale kinnitatud tütarlastepildid. Varem neid seal ei olnud.

Veel nägin, et ainult tolle tütarlapse pilt oli «ehtne». Kõik teised olid ajakirjadest välja lõigatud.

Ma ei osanud äkki midagi ette võtta ja küsisin huupi:

«Mis sa teed siin?»

«Tuubin!» viskas Olev peaga laua poole. See oli õpikuid-vihikuid täis. Paistis mingi pooleliolev mustand ja avatud sõnastik.

Kogu laud kõneles kõvast tööst.

Ei tea kust tulnud äkilise irooniaga viskasin kergelt:

«Oled hobuseks hakanud...»

«Mis sa lõksutad! Ikkagi kümnes klass! Ega see ole sinu seitsmes, et viska pilk üle ja asi tahe...» tõmbus Olev turri.

Äkki tundus mulle, et Olev ei olegi nii kangesti mehelik ja võluvalt salapärane. Tundus, et temast on võimalik läbi näha nagu igast teisest poisist. Ja ma ütlesin julgesti.

«Anna see pilt tagasi!»

Olev viskas pilgu mu väljasirutatud käe suunas. Kohmetus hetkeks, aga turtsatas kohe üleolevalt:

«Tahad endale või?»

Alles see lause tegi mulle selgeks, mida ma õieti peaksin tegema. Lubaduse, et küll annan tagasi, võib Olev täitmata jätta. Aga kui pilt on minu käes, siis...

«Tahan jah!» vastasin kõhklematult.

Olev naeris.

«Otsi ise endale trips! Ära tule teiste omi noolima!»

«Mis sa jahid selle kümne rubla pärast!» ütlesin äkilise avameelsusega.

Võiks peaaegu öelda, et Olev pörkas minust eemale. Pörkas eemale ja jäi segadusse aetuna mind pörnitsema.

«Ah nii... Sa tead...» pomises ta kuidagi semulikult ja lepitavalt. «Tahad tolli saada? Seda võib! Sõbramehe poolest.»

Tundsin end imehästi, imekindlalt.

«Anna siia!» sõnasin napilt.

«Ja kui ma ei anna, mis siis?»

Imekindel tunne kadus. Olin umbtänavasse aetud.

Tõepoolest! Mis ma siis teen? Longin minema, saba jalge vahel?

«Siis võtan ise!»

Hüppasin kušetile ja tõmbasin pildi maha. Rõhknaelad lendasid krõbinal põrandale.

«Noh, tead...»

Rohkem Olev ütleda ei jõudnud. Tõukasin talle rindu ja tormasin ukse poole.

Ta ei püüdnud mind takistada. Tagaajamisest rääkimata.

Miks ma parki jooksin, on vist ütlematagi selge.

Tütarlaps istus sealsamas, kuhu ta meist oli jäänud. Ta jalgees sügislehtede hulgas lebasid valged paberitükid. Kirja ta ruskas enam ei paistnud. Muidu oli kõik endine. Allakummardunud pea, käed teineteise kõrval süles.

«Säh, siin on su pilt!» ütlesin rämedalt ja viskasin foto talle sülle, otse kätele.

Raske öelda, mida ma ootasin. Kas rõõmsat hüüatust, kergendatud püsti hüppamist, äkitselt vallalöövat avalat naeratust, tänusõnu...? Võimatu on täpselt öelda. Aga midagi selletaolist ometi. Mingit selget märki, ükskõik kui väikest, et koorem on õlgadelt veerenud.

Midagi niisugust ei juhtunud!

Seisin nagu juhm ja vahtisin tütarlapsele näkku. Ta ilme polnud kübetki muutunud.

«Noh, mis sa veel norutad!» hüüatasin löödult ja ühtlasi vihaselt.

Nüüd ilmus ta näole tolle päevapildi naeratuse kerge kaja. Ta lükkas juuksed silme eest kõrvale, tõstis käe mu varrukale ja ütles:

«Jah, muidugi... Aitäh! Ole hea, lase mind veel natuke üks olla...»

Keerasin kannapealt ringi ja marssisin eemale. Kurjalt ja ühtlasi õnnetult. Ma olin ju kõik teinud, mis minu võimuses seisis. Aga ometi jäi midagi suutmata...

*

Meie kolmik lagunes koost, sest ma hakkasin aimama, et on rööme ja muresid, mida mina veel ei tunne, aga milles ei tohi surida.

ÜKSI

Tra-ra-raa! Tra-ra-raa!

See on muidugi Pikk-Tõnu. Seisab lipuväljakul, käsi puusas, ja puhub häiret. Teised «ohvitserid» fanfaarist nii ladusaid signaale välja ei võta. Ise kõik pioneerijuhid, aga mõni neist ei saa peale tõrtsu midagi kätte.

Seisab jah, ja puhub. Fanfaari ots kõigub häire taktis üles-alla, üles-alla... Päike aga kiiskab sellel nii eredasti, et paneb vägil silmi kissitama.

Ma nägin seda pilti nii selgesti, nagu oleksin seisnud otse lipumasti kõrval. Silmadki läksid vist pilukile. Aga ometi olin Tõnust ja lipuväljakust ja kiiskavast fanfaarist kaks kilomeetrit eemal. Istusin järsul jõekaldal kahe ladvaga männi all ja kooditasin ägedasti jalgadega. Mu jalge all orus lookles jõgi, selja tagant algas karulaas ja mõlemat kätt õitsesid mingisugused kollased lilled.

Ja kujutage ette: muud ei midagi! Ah jaa. Päike vahtis ka veel kuskilt ülevalt, ilmatu suurte pilvemürakate vahelt.

Olin tulivihane. Nii tige, kui üldse olla saab. Ja peksin kandadega vastu liivakalda muredat seina. Lahtitulnud kamakad veeresid astantutel hüpeldes alla ning uppusid jökke.

Ma olin kohutavalt vihane. Seepärast oleks muidugi hästi tark olnud laagrile mõtlemine sinnapaika jätta. Sest sealt see ülekohus alguse sai. Aga või sa alati saad seda teha, mis on targem! Mu sees oli nagu mingisugune automaatekraan ja see töötas edasi. Täitsa oma seaduste järgi, minust hoolimata. Ja näitas mulle ikka ühtsoodu fanfaari ja Tõnu ja lipuväljakut. Nüüd aga nägin äkki veel, kuidas Lilli tõmbab lipumasti herilasekirja plagu. Kollased ja mustad triibud kõrvuti jätavad tõepoolest kuidagi äreva mulje. Jaa, kaval pea, kes selle häirelipu välja mõtles.

Fanfaar jääb wait. Lipp on tuules. Ja nüüd lähevad majad rahutuks. Tõuseb siisugune sumin ja melu, nagu oleks tuli lahti. Keegi karjub, keegi kirub. Ja plikad kiljuvad, nagu oleksid neile konnad voodisse pistetud.

Uksed pauguvad. Rõduakendes hakkavad klaasid klirisema. Vanad puutrepid kõmisevad ja nagisevad. Veranda uks lendab ristaeliti ja üks punt päid-jalgu-käsi pressitakse selle vahelt välja. Poisid kargavad muidugi ühe ropsuga üle käsipuude. Tüdrukud läsevad viksilt tipp-tipp mööda treppe alla. Mõni kammib jooksu pealt juukseid. Nagu oleks sellel häire ajal üldse tähtsust, mis-sugune su pea välja näeb. Aga noh, plikad jäävad plikadeks! Neile pane või pomm sängi alla, ikka kammivad enne karmauhi juukseid. Või seovad patsipaelu.

Lipuväljak on järsku nagu laadaplats. Rühmanõukogude esimehed karjuvad oma mehi. Need sagivad sinna-tänna. Salgajuhid otsivad, kes on puudu. Mõned lippavad majade poole tagasi. Kutsuma ja kiirustama. Teised karjuvad, et ärgu mingi, viimati kaovad ka otsijad ise käest ära...

Missugune möll! Ärevus, signi-sagin... Ja mis veel edasi võiks tulla?...

Uuesti raiusin kõigest jõust kandadega vastu kallast. Nagu peru hobune, kes takka üles taob. Känkar punakat liivakivi pääses lahti. Veeres kukerpallitades mööda kaldaastmeid. Pudenes siis punakaks tolmuks ja kadus mu silmist.

Oi-oi, kui maru möll! Küll oleks seal sekeldamist... Ja mina pean istuma siin! Mina, möllumees! Viis kirja tuulepluusi põuetaskus ja viis tonni viha selle all põues! Mina... Mees, kes ei seisa pudeliski paigal, nagu ütles Pikk-Tõnu ise. Miks küll mina? Kuidas siisuguse tobeda mõtte peale võidi üldse tulla? Kas meil laagris nohikuid vähe on. Mõnel siisugusel munal oleks paras siin männijuurikate vahel kükitada. Asimuut kuuskümmend ja viis helesinist ümbrikku põuetaskus.

Kuramuse Tõnu, va teivas! Tema selle ilusa häire mul untsu keeras, kes muu. Ja mõtelda ainult: üksainus häirega luuremäng terve laagriaja peale. Üksainus tõesti maru asi. Aga mina kükitagu kahe ladvaga männi all. Ja oodaku neid häirelisi!

Heitsin pilgu käekellale. Nüüd peaks seal lipuväljakul varsti lahti minema. Igal rühmal on esimene salakiri käes. Ümber lipumasti on viis troppi poisse ja tüdrukuid. Pobisevad, seletavad, hüüatavad. Üks tõmmatakse tropist eemale, teine poeb asemele.

«Ärge trügige!»

«Lollid!»

«Ole ometi vakka!»

Siisugused hüüatused märgivad, et tropi südamikus käib tulipalav nuputamine. Siin on tarku palju. Kes teab ja kes ei tea — igamees arvab end kutsutud olevat teisi õpetama.

«Ära jama!»

«Ohoo, kes siis niimoodi!»

«Ärge sekeldage!»

«Nüüd tuli tark välja!»

Siis äkki paiskub üks troppidest laiali. Nagu oleks tropi süda-

mikus midagi plahvatanud. Ja kobarast saab üks-kaks-kolm sirga-sorga rida. See rida traavib värsket hakkamisega üle lipuväljaku, turnib üle purde, kargab kalps ja kalps üle elulõkke äärde veeretatud nottide ning kaob metsa.

Seda nähes hakkavad lipuväljakule jäänud kobarad veel rohkem pabistama. Sellest kõnelevad hüüded ja siunamised, mis on äkki läinud palju ägedamaks, võib-olla isegi tigemaks.

Siis plahvatab teine kobar. Ja moondub paugupealt looklevaks reaks või ka liikuvaks trobikonnaks.

Seejärel kolmas.

Tuul liputab mastis musti ja kollaseid triipe. Õhk nagu oleks täis herilaste ärevat suminat. Rahutut suminat. Ettevaatusele sundivat suminat. Häirivat suminat. See on ju häire! Häire!

Nüüd nad ragistavad kuskil metsas. Otsivad teemärke, leiavad kirju, määravad asimuute. Närveerivad, rabistavad, tormavad. Oo, see on alles õige möll! See on see, mille pärast tasus ülepea laagrisse tulla!

Aga mina istun siin. Jalad rippu, meel lontis. Nagu tõbine. Isegi viha pole enam. Ainult kahjutunne närib kibedasti. Hirmus kahju, et pean vaevlema minule täitsa jumalavõõras olukorras. Mina, Andres Liivik, pean olema üks ja ilma tegevuseta!

Ja siis veel räägitakse, et õpetajad ja pioneerijuhid ja muud kasvatajad peavad arvestama lapse iseloomu! Tuhkagi siin arvestatakse. Kui juba Andres Liivik pannakse jõekaldale jalgu kõlgetama, siis võib vanempioneerijuht, too Pikk-Tõnu, oma pedagogipaberi küll sinna instituuti tagasi viia. Midagi ta ei oksa arvestada! Ta ei tunne mind üldsegi. Ometi olen ma juba kaks nädalat siin laagris ta silma all olnud. See on ülekohus. See on männilavadeni kisendav ülekohus. Ma talle veel näitan! Saab siisugune pirakas välja mõeldud, et aitab. Või tema sunnib mind kohtunikuks olema! Männijuurikate vahel konutama. Viis ümbrikku viiele rühmale taskus. Mis põrgut võiks talle küll...? Midagi siisugust nagu Helvile?

Hah-hah-haa! Praegugi veel ajab naeru peale, kuidas tüdruk seal kõntsa sees ukerdas. Puhast kohta polnud vist hamba all ka mitte. Ja kuidas see kõik veel haies! Huh!

Jaa. See oli alles nipp, mis Helvile sai tehtud. Küll ta ehmatas! Hah-hah-haa! Vahel trehvab pähe... Läks teine mööda kallast, mööda luiteharja... Mina kargasin äkki puude tagant välja. Röögatasin hirmsa häälega: «Hüppa! Hüppa alla!» Nagu oleks keegi teab missugune dinosaurus kallale tulemas.

Eks Helvi hüppaski. Rannavallilt mauhti! — otse kaldaäärse kõntsa ja lõga sisse.

Mis ta siis käib must mööda, nagu poleks mind olemaski. Nagu oleks minu asemel ainult õhk. Nüüd ta nägi, et on ikka muud kahl! Nüüd ta mäletab!

Korruga paistis mulle, et mu jalge all, jõeäärsel rohuribal, lii-

gatas miski. Helvi lendas peast. Jäin üksisilmi tunnistama põõsaid ja tumerohelist kaldamuru. Siin-seal öitses kollaste säbruliste lap-pidena mingisuguseid lilli. Kiire vooluga jõgi sätendas päikeses ja tundus mulle kangesti lõbusana.

Pingutasin silmi, aga enam polnud mingit liikumist märgata. Kahju.

Vesi sillerdas rõõmsalt ja ma ei saanud temalt pilku lahti. Siis näis mulle äkki, nagu oleks vesi naernud, kui ta kivide vahelt läbi keerutas. Kuulsin selgesti õige tasast, rahulikku sulinat. See kõlas mu kõrvus just nagu vaikne naer. Vee naer.

Jõe lustakas hää oli mulle avastuseks. Kuulatasin teraselt, otsekui oleks võimalik aru saada, millest ta vestab, mille üle niimoodi kurinal-sulinal naerab.

Kuulatasin jah hästi hoolega. See oli isegi naljakas, see hoolas kuulatamine. Sest vee sulinat olin ju ennegi kuulnud. Küll ujudes, küll paadiga sõites, küll poistega sillal kõõludes. Aga ometi oli see hää mulle nüüd uudiseks. Miks? Võib-olla sellepärast, et ta kõlas üks, ainsana. Miski ei seganud teda. Ei olnud poiste käratsemist, ei tullide käginat, ei aerude plartsatusi. Ei olnud ühtki teist häält mu ümber kui ainult see... vaikne lustakas naer.

Kas tõesti? Kas tõesti on võimalik siisugune lugu, et su kõrvu kostab ainult üksainus naerusegune sulin? Kui maailmas on ometi nii palju igasuguseid hääli: kisa, kära, vilistamist, mürtsumist, paukumist, piiksumist, kriiksumist... Näe, juba hääli tähenda-vaid sõnu on nõnda palju loodud, et ütle ja ütle, aga lõppu ei paista tulevatki.

Teritasin veelgi kõrvu. Käänasin pead ühes ja teises suunas. Tõenäona, mitte midagi muud ei olnud kuulda kui üksnes see jõe hää. Jõgi ja mina. Me oleme ainsad elusad olevused siin paksu karulaane serval!

Vahi, mis mõtted tulevad!

Siis kostis teine, siisama rõõmus hää. Otsekui oleks see jõe-le vastata tahtnud. Omal kombel, heleda trilleriga, aga samuti lustakalt.

Tõstsin pea. Helesinine taevast mu kohal oli puhas ja värsket. Sellel seisis ainult üks täpp. Trillerdäpp. Seisis, tõusis, seisis, langes. Nagu hõljuks ta helesinise avaruse lainetel. Hõljuks ja trillerdaks heast meelest. Lobiseks jõega ja jõgi lobiseks temaga.

Mis lind see on? Küllap ehk lõoke. Ma olen linnapoiss ja ei ole lindude määramises kuigi tugev. Oleks tegemist auto- ja mootor-rattamarkidega, siis loeksin nagu raamatust.

Miks see lõoke ära ei lenda? Kogu aeg siisamas. Nagu oleks tõusnud sinna üles esinema. Et kõik teda näeksid, saaksid kogu aeg jälgida. Ainult natuke hõljub üles-alla. Justkui närveeriks, ei maldaks päris paigal olla. Imelik, kuidas kõik esinejad ikka kipuvad pabistama. Mõni rohkem, teine vähem. Mina ise pole küll ilma esinenud. Küllap võiks õige kõhe tunne olla, kui kõik

sulle otsa vahivad. Sina aga näita, mis sa oskad. Isegi Helvi närveeris. Mudis oma pikki sõrmi. Kaelal olid suured punased plekid.

Aga täitsa vahvasti laulis. Niisuguse madala ja pehme häälega. Ja kui oli vaja kõrgelt võtta, ega ta siiski jänni jäänud. Pani mis kõlises. Ja sulgpalli lõhub ka nii, et lust vaadata. Kui sinna kõntsa sisse lendas, siis tõnnima ei pistnud. Ise üleni hukas, aga kõndia must mööda nagu mõni kuninganna...

Sel pildil polnud millegipärast enam erilist võlu ja ma ajasin ta oma mälu kraanilt minema. Hakkasin hoopis arutama, et millal need häirelised siia jõuavad. Juba tund aega häire algusest möödab. Mine tea, missuguseid haake peavad enne tegema. Mina ju viimane punkt. Siit panevad otse läbi metsa laagrisse tagasi.

Üks lepatriinu laskus topsti mu käele. Laskus, voltis oma tiivad ilusasti kokku ja jäi liikumatult paigale. Tõukasin teda sõrmega. Veeres nagu elutu üle käeserva alla ja kukkus samblasse okaste vahele. Surnud mis surnud.

Õngitsesin ta uuesti pihku ja jätsin veidikeseks rahule. Lebas, lebas — ja kus siis pistis sõbama! Panin sõrme ette, ronis sõrmele. Sellelt sõrmelt teisele, teiselt jälle esimesele. Lõputu matk. Täitsa vahva oli ajaviiteks lepatriinut jooksutada. Lõpuks lubasin tal jõuda sõrme otsale, seal tiivad laiali sirutada ning oma teed lennata.

Läks. Aga ei tea, kuhu? Kas tal ka mõni pesapaik on — nagu mesilastel või sipelgatel? Või tuuritab niisama ringi? Kuhu laskub, seal on kodu.

Mõtted liikusid laisalt lepatriinu elu-olu ümber. Jõgi sulises, lööke trallitas. Küll võib ilmas ikka vaikkeid kohti olla!

Toetasin selja vastu krobelist männitüve ja ajasin pea kuklasse. Mu silme ees sirutasid end jändrikud oksad. Tegid kummali, täiesti mõttetuid kurve ja käänakuid. Üks võimas oks kasvas peaaegu rööbiti maaga. Kohati kadus lopsakate oksatuttide varju. Jaa... Kui sinna üles ronida ja kõhuli heita, siis võib enda kenasti ära peita. Ja kui häirelised tulevad, siis... siis... Äkki ei tulegi pähe, mis siis võiks välja mängida. Noh, hirmsat häält võiks igatahes teha. Kindel see, et panevad plagama. Vaata et mõni surub otseteed kaldast alla! Alles vees saab pidama. Maru nali oleks! Nagu seegi, kui ühel õhtul sai nastik tüdrukute tuppa visatud. Tea, kust niisugune nipp jälle äkki pähe kargas. Nagu leidsin, nii oli kohe plaan valmis... Küll kiljusid! Silvi pani aknast välja, klaasitükid taga. Hah-hah-haa...

Aga naer sai mul üsna kohe otsa. Naljakoht selles loos oli tänaseks nagu ära kadunud. Selle asemel tuli meelde, et Silvi käsi on praegugi veel sidemes ja... ja et aknalauad olid suured vereplekid.

Pöörasin silmad jändrikult oksalt kõrvale.

Päike sundis, sammal meelitas. Heitsin kõhuli ja jäin kaldast alla vahtima.

Jõgi keerutas, lobises tasakesi kivide vahel. Ja sätendas. Sätendas nii, nagu oleks üleni täis hõbedasi soomuseid... Aga see, kes selles jões supleb, muutub soomuspoisiks. Või soomustüdruks. Sädeleb üleni, nagu oleks ta tinapaberiga üle tõmmatud. Ja teda ei saa keegi haavata. Ka kõige teravam mõök libiseb mööda soomust alla ja muutub nüriks nagu vana vikat, mis vana-aenal kuuris vedeleb.

Jaa. See oleks juba midagi! Poisid läheksid kadedusest lõhki. Aga Tõnule näitaksin pikka nina ning laseksin siit jalamaid varvast. Läheksin tsirkusesse. Rändaksin pool maailma läbi. Ikkagi soomuspoiss! Täitsa maailmaime. Aga Pikk-Tõnu oleks ikka vanempioneerijuht edasi. Sõeluks majade ja lipuväljaku vahet. Puhuks fanfaari. Tra-ra-raa, tra-ra-raa... Kah mõni asi!

Hmh. Tõnule võiks tõesti mingi nipi teha. Keeraks tal selle mängu nii sassi, et siga ka ei sööks. Las siis harutab! Aga kuidas? Muidugi nii, et ise vahele ei jääks. Hm-jaa... Tuleb nuputada. Kas nende viimaste salakirjadega midagi ette võtta?

Nojah... Tõnu Tõnuks. Aga jõmmid on mitu tundi metsas traavinud. Igamees loodab oma poiste võitu. Et neil kõik untsu läheks, seda ka justkui ei tahaks.

Kuramuse Pikk-Tõnu!

Veeretasin enda selili ja torkasin käed kukla alla.

Jälle jäid silmad männi väändunud okstesse kinni. Nende täha sinisusse laotusse olid ujunud valged pilvemügerikud. Need tundusid olevat väga, väga lähedal. Tundusid liikuvat otse ühelt oksalt teisele. Ja ma päris imestasin, kuidas oksad neid ei rebesta, kuidas okste külge ei jää ainsatki pilvevatitoppi.

Korruga hüppas kuskilt pähe iseäralik mõte: kõik asjad ja lood polegi niisugused, nagu nad esimese hooga paistavad! Paistab ligilähi olevat, aga on hoopis kaugel. Paistab, et riivab, aga ujub lähedasti üle.

Alles siis, kui mõtlema hakkad, alles siis saad aru, mismoodi asi tööpoolest on. Aga ega silmad üksi peta. Ka su enda esimene mõte võib sind haledasti ninapidi vedada. Mõtled esimese hooga, et näe, kus maru nipp kargas pähe — ja teedki ära. Aga siis tuleb välja, et polnud miski nipp. Ainult mingi jama.

Paistab täitsa klaar olevat, et pilved on siinsamas männiladvas. Otleme kümne meetri kõrgusel. Aga võta näpust. Sellesama valge mügarani on oma kümme kilomeetrit! Säh sulle, missugune viga! Üheksa tuhat üheksasada üheksakümmend meetrit! Kui sihuke viga juhtuks mati ülesandesse, siis küll kiita ei saaks.

Lihtsalt vapustav, missugused mõtted võivad inimesele siin männi all pähe tulla!

Tõusin istuli ja ringutasin. Kondid naksusid. Muskliid mängisid.

Järsku tuli kange tahtmine üles karata. Kõrgest kaldast alla ronida. Ja siis jõkke sumada. Heita sätendavate soomuste keskele.

Ujuda, pritsida, puristada. Ah, kuidas vesi meelitas! Lausa laulid!
«Tule-tule, tule-tule...!» Saaks janugi täis juua.

Samal hetkel tundsin imeselgesti, kuidas külm karastav vesi mu nägu uhab, kuidas suured lonksud kurgust alla volksatavad. Ah, mis hea asi on vesi!

Vahtisin kaldast alla, maigutasin kuivama tikkuvat suud ja mõtlesin veele. Aga sinna minema ometi ei hakanud. Häirelised peaksid juba kuskil õige lähedal olema. Ja nemad peavad minu siit männijuurikate vahelt üles leidma. Ma ei tohi ju neile ise sülle joosta. Võib-olla mõni tobe koperdab seal all jõe ääres. Ei märka üles tulla. Siis aga näeb mind ja ongi teistest ees. Neist, kes samal ajal ilmaasjata ümber männi kõnnivad. Ei niisugust löbu või lubada! See keeraks kogu mängu tulemused pea peale. Aga ma siis poiste käest saaksin! Vaata et teeksid tuupigi!

Hea küll. Ei lähe. Eks ma pärast joo. Ja karga vette kah. Kuule nüüd asja, Andres Liivik ei saa paar tundi joomata olla!

Otsekui oleks seda otsust oodatud, hakkas metsast kostma hääli: jooksumadinat ja okste praksumist.

Tulevad!

Kerisin enda juurikate vahele hästi väikeseks.

Huvitav, missugune rühm see peaks olema? Viimati on meile omad? Vahva oleks, kui esimesed...

Piilusin metsa poole.

Olidki meie omad. Kusti ja Reigo ja... ja näe, Helvi kah! Vahi, kus lollid! Põrutasid padinal kaldaservani välja. Nüüd vahivad alla nagu juhmid. Hakake ometi otsima! Küll on tohmanid! Raiskavad oma edumaa ära. Varsti on teised ka kindlasti siin ja siis mine tea veel, kuidas viimane etapp läheb.

Annaks õige endast väheke märku? Kes seda pärast teab...

Aga miskipärast ei andnud kah. Ainult siunasin neid mõttes igasuguste koledate sõnadega. Ja mõtlesin kogu aeg: «No tulge ometi siia! No tulge, tulge! Mis te seal arutate! Juhmid. Tulge siia juba!»

Kõrvu kostis Helvi hääli:

«Vaata me männi ümbruse läbi!»

Näe, kus täitsa tüdruk! Ometi üks, kellel pea jagab!

Juba tulidki kõik kümnekesi robinal. Ja leidsid mu üles. Ulatasin neile põuetaskust salakirja.

«Andres!» hüüatas Reigo kurjalt. «Kükitad siin... aga märku ei või anda. Teised tulemas!»

Enne kui ma jõudsin midagi vastu ütelda, põrutas juba Kusti:

«Aga nüüd ütle siva ära, mis salakirjas on! Hakka veel sellega aega raiskama. Kolmanda omad on iga minut siin.»

Nägin, et Helvi vahib mulle põnevil näoga otse silma sisse. Kas temagi ootab, et ma...? Eks sa näe! Poleks uskunudki.

Siis pistis Helvi käe tuulepluusi taskusse ja mu ette samblale

lendas peotäis kirjute paberitega kompvekke. Seda saatis naeratus. Naeratus! Mulle! Esimest korda!

Tulipalav hoog kohises minust läbi. Mul oli korraga kuskil sees, kuskil tuulepluusi põues nii palju rõõmu, et ei oska rääkida. See uhke Helvi... naeratas mulle... Siin kõigi ees! Ei vaata enam mööda. Ei mäleta enam seda halba, mis ma temale tein!

Tahtsin juba hüüda, mis peitub selles viimases ja kõige keerulisemas salakirjas. Tahtsin juba hüüda... Aga enne tahtsin veel korra Helvi poole vaadata. Rõõmsalt ja häbelikult tõstsin silmad. Ise mõtlesin:

«Sinu pärast teen ma selle... selle...»

«Mis «selle»?» torkas mulle äkki pähe.

«Noh!» kiirustas Reigo.

«Mis sa nii kaua maigutad!» torises Kusti.

Helvi naeratas ikka veel. Nagu oleks naeratus ta näole kleebitud.

Siis ma äkki taipasin, missugune naeratus see oli. Nii vaadatakse dresseeritud koera, kes kohe hakkab kompveki eest trikke tegema. Helvi oli oma võidus kindel. Ma tundsin, et ta peab mind ümmarguseks nulliks. Seda ütlesid kompvekid mu ees samblal. Kirevad küll, aga läägelt magusad. Pealegi on mul hoopis janu. Ma tahan hoopis juua. Külma, sädelevat, tasakesi sulinal naervat vett.

«Minge siit kaugemale,» ütlesin täiesti igapäevase häälega.

«Kolmanda omad tulevad ja näevad kohe, kus ma olen...»

Nad läksid eemale metsa äärde. Torisedes, kirudes, ähvardades.

Vaatasin üles männi okste poole. Helevalged pilvelaevad sõudsid endist viisi otse okste taga. Paistis imelik, et nad kinni ei jää, okstesse valgeid kohevaid narmaid ei jäta. Paistis küll, aga ma teadsin, et seda kunagi ei juhtu.

«Üheksa tuhat üheksasada üheksakümmend on kohutavalt suur viga,» mõtlesin endamisi. «Aga võivad tekkida veel suuremad vead. Veel palju suuremad.»

Seda mõeldes oli mul põrgulikult hea meel, et meie omad seal metsa ääres viimase salakirja kallal vaeva nägid.

Ainus mure oli see, mis nende kirjude kompvekkidega peale hakata. Jätta siia? Virutada metsa laiali? Võtta kaasa ja anda omanikule pidulikult tagasi?

Selle küsimuse lahendas kolmas rühm, kes nad viimseni kinni piatis.

KEVADRÕÕM

Luulel oli täna paha päev. Varahommikust peale juhtus ikka midagi niisugust, mis jäi südamesse valusalt pakitsema. See pakitsus oli nagu mõru maik keelel, millest raske lahti saada. Hoopis vastupidi. See läks iga uue ebameeldivusega ikka mõrumaks, valgus kogu kehasse laiali, jõudis igasse mõttesse ja liigutusse ning tegi Luule ükskõikseks ja tülpinuks. Päril ime, kuidas ta viitsis siia alevi taha Jõemetsa kõndida. Koolist koju vantsides oli ta surmkindel, et ei lähe. Polnud hakkamist, polnud kõige vähematki lusti. Aga ta läks ometi. Küllap tõukas tagant traditsioon, see, et siin on juba seitsmel kevadel käidud kevadet teretamas. Sellest kombest on klass ilma sundimata kinni pidanud. Ühel aprillikuu-päeval võtavad nõuks Jõemetsa tulla ja tulevadki. Kes jala, kes ratta seljas. Luusivad natuke aega mändide all. Tüdrukud otsivad lumikellukest. Alla päikest lohkudes leidub veel urbset lund. Poisid mätsivad sellest talve viimaseid palle. Kevade teretamise lõpuks tehakse lõket ja joostakse tagumist paari.

Lõkke ääres tule paistel istudes tahaks Luule oma pahast päevast nüüd viimaks ometi lahti saada. Tahaks päevale kriipsu peale tõmmata, selle kibeda päeva olematuks unustada. Aga unustamisest ei tule midagi välja. Teravad sõnad, kurjad ilmed, näotud episoodid kuhjuvad, kuhjuvad ning lausa vajuvad talle peale. Need tulevad üle lõkkeliste ringi, neid ei peata põlevad rondid ega visklevad leegid, need tulevad nagu suitsupilv, mis paneb hinge kinni, mille eest tahaks kõrvale hüpata.

Täna on lõkke ääres ka külaline: pikk prillidega kirjanik, kes kannab talutaadi soengut ja kelle jutt jookseb nagu allikavesi. Ta räägib Sikker-Pokkerist, kes elab raadiokastis, ja Sota-Potast, kes armastab ülekõige kalamaksaõli. Need on kirjaniku uue teose peategelased.

Luule kuulab ja teravad sõnad, kurjad ilmed, näotud episoo-

did lendavad eemale, kaovad kirjaniku kahuste juuste taha, kaovad ikka kaugemale ja kaugemale puude vahele.

Varsti on Sikker-Pokker kõik raadiolambid ära krõbistanud, Sota-Pota aga Titelinna kalamaksaõli tagavarad viimse tilgani nahka pannud. Titelinna elanikke ähvardab informatsioonipuudus ja vitamiinivaegus. Ja Luule tunneb, et sõnad, ilmed, episoodid on tagasi tulnud! Juba seisavad nad kirjaniku selja taga, juba tulevad temast lihtsalt läbi. Sikker-Pokker ja Sota-Pota ei suuda nendega võidelda, ei suuda neid metsa tagasi tõrjuda. Nüüd on nad jälle Luule juures, jälle tema ümber, tema sees. Teravad sõnad, kurjad ilmed, näotud episoodid.

... Kell heliseb. Ta ärkab. Kobab käega äratuskella järele. Siis märkab, et tirinat polegi enam kuulda. Ent samas ehmatas: tirin algas uuesti. See on hoopis telefon! Ta rabeleb teki ja sassiläinud linna seest välja, sirutab käe lüliti poole, et tuba valgeks saada. Koperdab esikusse, kus telefon juba kes teab mitmendat korda teda kutsus. Ta võtab toru ja ütleb: «Halloo! Siin 751—898.» Vastuseks kurjustab vihane hääl: «Mis te lasete nii kaua oodata! Kutsume Jüri!» «Meil ei ole Jüri,» vastab tema ja kordab: «Siin on 751—898.» «Kuidas ei ole!» karjub tõre hääl nii kõvasti, nagu ei räägiks ta telefoniga, vaid peaks ainuüksi häälepaelte jõul end mitme metsa ja mäe taha arusaadavaks tegema. «Kus ta siis on?» «Siin ei ela...» püüab tema, Luule, seletada. «Peab elama, ära valet!» kärgitakse talle kõrva. «Teil on valeühendus,» ütleb tema. Nüüd vihastatakse kõnetraadi teises otsas alles õieti: «Kuradi plika! Mis sa siis seletad nii kaua! Õelnud kohe... Lastakse ka igasuguseid telefoni kallale...» Kõne katkeb. Ta jõuab pilgu kellale heita. Pool kuus. Juba helistatakse uuesti. Jälle kõlavad kuradid. Need kõlavad veel kolm korda. Hea, et ema-isa magavad köögi taga toas ja et ukSED on vahepealt kinni. Nendeni telefonihelin ei kosta. Jah, hea seegi, aga tõreda hääle ja kuradite sünnitatud ülekohtutunne tuleb Luulega koos süngi ning ei lase teda enam magama jääda. Nõrdimus võtab võimust, ja mida rohkem ta äsja juhtunule mõtleb, seda kibedamaks solvumistunne kasvab. Viimaks ometi vajutab uni silmad veel veidikeseks kinni.

... Ta keerab korteriukse lukku, võtab koolikoti käe otsa ja astub trepist alla. Vastu tuleb naaberkorteri vanatädi. «Tere hommikust!» ütleb tema, aga naabritädi ei vasta musta ega valget. Alles siis, kui vanatädi on temast mööda jõudnud, öeldakse talle kuldasse: «Mis inimesed need küll on... Öö otsa plärustavad telefoni... Teisi magada ei lasta... Seinad kostavad läbi, sellele ei mõtle keegi... Lapse ka ära rikkunud...» Tema pöörab kähku ümber ja tahab seletada, tahab õigust jalule seada, aga tõre vanatädi tõstab häält ja päris kiljub talle näkku: «Näe, näe... Silmad püsti peas... Ega sõna ei tohi ütelda... Kohe vanemale inimesele vastu rääkima... On aga lapse üles kasvatatud... Öösel ei lase magada... Hommikul kargab koridoris ninasse...» Naabrivana-

tädi räägib enda ikka vihasemaks ja vihasemaks. Ta on juba täiesti kindel, et temale on upsakalt vastatud. Mida rohkem ta räägib, seda suuremaks kasvab Luule süü, seda valjemalt heliseb öösel telefon, seda kõvema häälega karjus Luule kõnetorusse. Ei au- ega häbiraasu... Ei teiste peale mõtlemist... Küll on nüüd ikka hirmsad noored inimesed... Täitsa metsalised...

Kitsas trepikoda on süüdistusi maast laeni täis. Need vajuvad ülemiselt mademelt Luulele peale, ähvardavad ta enda alla matta. Ta põgeneb välisuksest tänavale.

... Matemaatikaõpetaja ütleb:

«Priidul on augud sees. Teab, teab, siis äkki on tühi koht, auk. Midagi on, aga põhja ei ole. Nagu korvpalli korv...»

Mõni naerab häälega, mõni veab näo muigele. Eks korvpalli pärast Priidul need tühjad kohad sees ongi. Treeningud ja võistlused, koguni võistlusreisid juba... Kuskilt peab järele andma!

Matemaatikaõpetaja jätkab:

«Keegi ilma aukudeta õpilane peaks Priidule appi tulema. Eka kahepeale kitivad Priidu mulgud kinni. Vabatahtlikud, käsi püstil!»

Pikemalt mõtlemata tõstab tema, Luule, käe. Õieti öeldes polegi siin vaja pikalt mõelda. Priit elab kõrvalmajas, lasteaias olid nendeapid kõrvalt, Priidu kapiuksel õun, tema omal maa-sikas, näärriks saadud uhiuued suusadki Priidu tõrvatud ja määritud...

Tema tõstab käe ja õpetaja ütleb:

«Seda ma just lootsin.»

Aga vahetunnil, kui Luule jalutusruumi akna all ajalootükki veel üle loeb, tuleb tema juurde Anne-Mia. Tuleb, võtab tal käe alt kinni ja ütleb mesimagusa häälega:

«Ära mitte katsugi Priidule külje alla ujuda! Tal on teisi ja paremaid tutvusi! Vaene väike Luule, tunnen sulle kangesti kaasal!»

Luule ei jõua end veel koguda, ei oska Anne-Mia kleepuvate ja libedate sõnade vastu kaitset leida, kui Anne-Mia mesimagususe kõrvale heidab ja põlastavalt ütleb:

«Kas sul häbi ei ole ennast poisile kaela määrida! Ise... ise nagu... nagu losakil kana... Käib päta-päta...»

Luule rebib oma käe Anne-Mia kaenlast ja põgeneb. Ta jookseb trepist alla riidehoidu, riidehoiust läbi ujula esikusse, ujula esikust tühja duširuumi. Aga too Anne-Mia sõnadest sündinud vastik ning räpane laine ei jäta teda maha. See lainetab talle järele, ta jalad on selles kinni, ta tunneb isegi eemaletõukavat lõhna... Ta silmade ees on duširuumi valged kahhelplaatidest seinad. Need on puhtad ja säravad. Ja nad toovad talle äkki kergendust. Ta pea kohalt, ümmargusest nikeldatud sõelast langeb üksikuid piisku. Need kukuvad tema väljasirutatud peopesale. Need on külmad ja karged. Nendega on hea mängida. Ta laseb neid kukkuda sõrmedele, päris sõrmeotstele. Siis läheb nende

jada otse üle peopesa, siis pommitavad nad rannet, seda kohta, kus tuksub pulss... See on hea mäng, see ei lase Anne-Mial tagasi tulla, see ei lase tema sõnadel haiget teha.

Korraga hakkab siin kuskil valgete plaatide vahel kell plärisema. Signaal paneb koolilapse refleksi tööle ja sunnib Luulet klassi poole jooksuma. Ent riidehoiust ta kaugemale ei jõua. Vastik ning räpane laine ei lase teda edasi minna. Ta peab seisatama, ta otse näeb, kuidas ta Priidu helesinise pidupalloni ära määrab, kuidas Priit ta oma ummissärgi küljest lahti rebib, aga tema jookseb poisile päta-päta järele...

«Mis sa seisad siin! Kell juba ammu olnud!» ütleb koolitädi ja Luule jookseb trepist üles ning prahvatab klassiuksest sisse.

... Ajalooõpetaja seisab juba klassi ees ja dikteerib tunnikontrolliks küsimusi.

«Palun vabandust, et ma hiljaks jäin,» ütleb tema.

«Kes hiljaks jääb, see ilma jääb!» heidab õpetaja. «Esimene küsimus on dikteeritud. Seda ma kordama ei hakka. Nii et maksumühinnet teil loota ei ole.»

Ajalooõpetajaga on ta vahekord ülearu ametlik. Seda sellest ajast alates, kui ta raamatust sõrmega järke vedades kõva häälega hüüatas, et õpetaja jutustab õpikut ümber.

Nüüd ruttab ta oma kohale. Ja hakkab vihikut otsima. Otsib ja otsib. Sorib koolikotis. Midagi rabiseb põrandale. Pastakas pääseb mööda lauaplaati kõrinal veerema. Aga vihikut ei ole. Ei ole, ei ole!

«Sabassörkijaid ajalugu ei oota!» ütleb õpetaja ning alustab teise küsimuse dikteerimist.

Koolikott saab tühjaks. Aga vihikut ei ole. Ei ole, ikka ei ole!

Siis meenub talle, et vihik oli õpiku vahel. Aga õpik? Ka seda ei ole! Aga... Aa! Õpik jäi sinna jalutusruumi aknale, kui ta Anne-Mia...

Silmapilguks ununeb koolikord. Ta hüppab pingist üles ja on mõne sammuga uksest väljas.

«Anarhiste pole kunagi kaua võimutseda lastud. Tooge oma õpilaspäevik siia!» ütleb õpetaja, kui tema, Luule, vihiku ja õpikuga klassi tagasi lendab.

Tunnikontrolli küsimustest jõudis ta vastata ainult kolmele viimasele. Üle kahe selle eest loota ei ole.

Nii tuli ta pärast koolipäeva lõppu kohe koju. Ei läinud vaatama, kuidas täditütrel tervis on. Ei läinud vanaemale appi aia- maad kaevama. Need käigud oli ta ise endale tänaseks määranud. Mitte lihtsalt määranud! Ta oli neid käike oodanud, nendeks vaba õhtupooliku varunud. Vanaema aed alevi ja sovhoosi piirimaal on suviti ta teine kodu. Igal kevadel hakkavad ta näpud juba varakult mulla ning taimede järele sügelema. Täditütar aga pole lihtsalt keegi sugulane, vaid elupõline sõber ja pinginaaber. Võiks öelda, et kolmekordselt lähedane inimene.

Jah, isegi vanaema ja pinginaabriga ei tahtnud Luule enam kokku saada. Ta otsekui ei jaksanud nende juurde minna. Kogu ramm ja hakkamine oli temast välja jooksnud. Ta jaksas ainult kodus tugitoolis istuda, norutada ja kurje ilmeid, inetuid sõnu, näotuid episoodide endale veel ja veel kord ette maalida.

Aga siis juhtus ta aknast välja vaatama ja nägi oma klassi lapsi. Need läksid salguti ja paariti üle tänava ning kadusid uue kooperatiivi juures teekäänaku taha. Luule teadis otsekohe, kuhu nad lähevad. Muidugi Jõemetsa. Sellest oli täna klassis juttu olnud.

Ja äkki leidis ta, et tuleb endalegi metsariided selga tõmmata ning teistele järele joosta. Seda käiku ei saa ta tegemata jätta!

Nüüd istub Luule siin pikal, okstest puhtaks laasitud männitüvel ja kuulab, kuidas Sikker-Pokker on raadiokastis kõik juhtmejuhid asjatundmatusest segi ajanud ja kuidas ulakas Sota-Pota talle kasti äärelt parajasti kalamaksaõli pähe tilgutab.

Kuulab? Kas võib seda kuulamiseks nimetada? Ta kuuleb, aga ei kuula. Ta kuuleb sõnu, näeb talutaadi-soengus juukseid, aga ta kuulab üksnes enda sisemusest kostvat häält, mis nukralt lohutuse järele hüüab.

Kirjanik lõpetab. Tüdrukud lähevad teda lumikellukestega tänama. Aga Priit viib külalisele lõkkes küpsetatud vorstijupi. Kuulajad on oma portsud juba vestluse ajal kinni pistnud.

«Viimane paar välja!» hõiskab nüüd Priit. Peale korvpallipoisi pikkuse ja matemaatikaaukude on tal veel hääl, mis kostab kaugele, ja kui vaja, siis peab ka hästi viisi.

Anne-Mia sekundeerib otsekohe niisamasuguse üleskutsega ja seab enda varmalt Priidu kõrvale.

Mäng läheb lahti. Kuigi Luule tahaks parema meelega siin palgi peal edasi kõssitada ja kepiga tuld sorkida, ei lasta tal üksinda norutama jääda.

Paarid jooksevad, püüdjad püüavad. Paarid jooksevad lausa elu eest, püüdjad püüavad kas või hing välja. Kohati see nagu polekski enam mäng. See oleks nagu täitsa elu ja surma peale põgenemine või tagaajamine. Kõige raskem on niisugusel püüdjal, kellel pole kiirust ja pikki jalgu, kelle lõõtsad on väikese mahuga ja sääremarjad ainult kõndimisega harjunud. Niisugused püüdjad peavad aina jooksuma ja jooksuma, kuni viimaks kogemata kombel kellegi kätte saavad.

Luule on jooksnud juba üks, kaks, kolm..., ta ei teagi, mitu korda. Ikka on ta välja hõiganud väledad paarid, ikka on ta tühjade kätega jäänud.

Ta tuleb lontsides hüüdjapüüdja kohale tagasi. Aga ta ei pööra paaridele selga. Ta toetub vastu tüve, vaatab mängijate poole ja lõõtsutab, lõõtsutab. Viimaks saab ta öeldud:

«Ma ei jaksa enam...»

Ta teab, et mängudes ei halastata. Oled sa rahvastepallikapten ja üksi sees, siis jooksutatakse sul kas või hing välja. Oled sa

kuula, siis jookse end kas või hingetuks, keegi sulle kergesti end kätte ei anna.

Luule teab seda küll, aga ütleb ikkagi. Ütleb võib-olla selleks, et ärgustada oma hetkelist hingetõmbamist. Imelik, miks peab ta täna end küll nii väga sundima? Kuhu on kadunud tahtmise jõud ja jalgede ramm? Miks on jooks nii tõnts ja püüdmislusti pole ollagi?

Äkki astub Priit paaride hulgast välja, kõnnib lähemale ja ütleb:

«Ma tulen sinu asemele.»

Kas tõesti on võimalik niisama lihtsalt ütelda nii häid sõnu? Ja siis on.

Ja niisama lihtsalt ning enesestmõistetavalt astub Luule paaride kolonni Priidu kohale.

«Üks-kaks-kolm, viimane paar välja!» kamandab Priit.

Mäng läheb edasi.

Luule vaatab metsa ega jõua ära imestada. Mis imeline muutus on siin aset leidnud! Kus oli siiani peidus see loojuva päikese maalitud sillerdav tee, mis jõe ühelt kaldalt teisele viib? Kus olid punakas kumas hõõguvad männitüved, need helesinist taevakummi toetavad hiigelsambad? Kus oli peidus kodune naeratus, mis kahuse peaga kirjaniku silmadest nüüd nii kenasti vastu vaatab? Miks on tüdrukud nüüd äkki nõnda rõõmsalt kilkama hakanud?

Juba on Luule kord joosta.

Te keerutab ümber pöösaste, ta põikleb tüvesammaste vahel, ta kiljub ja kilkab... Miks küll? Täitsa asja ees, teist taga, niisama lustiks.

Naerdes ja hüpeldes aitab ta suitsevaid tukke kahe kepi vahel jökke kanda. Susisevad aurupilved, mida tulised tukid tekitavad, on millegipärast nõnda naljakad! Neid tuleb tingimata järele saatada!

Kui nad summas mööda peatänavat alevisse sisse sammuvad, süüdatakse siin-seal juba tulesid. Majad peidavad end hämarusse ja pilgutavad silmi.

Luule ei mäletagi, millal suur rahulik rõõm temast nii pehme voolusena läbi oleks voolanud. Laialt ja otsekui lõpmatult voolanud.

«Ma lähen siit vasakule!» hüüab ta teistele. «Hüvasti! Homme näeme!»

Luule keerab kõrvaltänavale, sinna, kus elab ta sõber, pinginaaber ja täditütar. Siinsamas ongi nende õuevärav.

«Tere!»

«Tere! Sina, Luule!»

«Mina jah. Kuidas tervis?»

«Juba parem. Kust sa tuled?»

«Jõemetsast. Võtsime kevadet vastu! Kahju, et sind ei olnud. Küll oli vahva! Nii vahva pole veel olnudki!»

SOLVANGUD

Vagun oli rahvast täis nagu tavaliselt. Kes luges, kes jutles, kes tukkus, kes vahtis aknast välja. Seekord oli reisijate hulgas palju lapsi. Nii poisse kui tüdrukuid. N keskkooli pioneerimaleva kuues rühm sõitis preemiaekskursioonile.

Nende kooli koridori seinal rippus suur tabel. Seal oli kõige rohkem punaseid kettakesi just kuuenda rühma lahtris. Küll ühis-kondliku töö, küll vanapaberi kogumise, küll klassi korra, küll timurlaste tegevuse eest... Aga tabeli allservas oli punase kettakese seletusena märgitud KOK. Selle seletusena omakorda: KÕIK ON KORRAS, mis ütles, et paremini enam teha ei saagi. Niisugune hinnang oli muidugi üle pakutud, sest eks saa ju iga tegemist teha veel natuke paremini.

Et lapsi oli vagunis rohkem kui tavaliselt, et nad polnud enam pisikesed, vaid tõenäoliselt seitsmenda klassi omad, siis olid mõnedki täiskasvanud terasemad kui muidu. Kuidas see uus põlvkond end ka ülal peab? Räägitakse neist kõiksugu lugusid. Et häbematud ja ulakad ja... Nüüd on neid hea hulk siinsamas silma all ja sõiduaega kah küllalt käes, et silma peal hoida.

Range ilmega keskealine daam nihutas enda poolviltu pingile. Sedasi oli mõnusam üle vaguni vahekäigu teise akna poole vaadata. Seal istusid vastamisi kuus noort inimest. Ühel istmel kolm poissi, teisel kaks tütarlast ja üks poiss. Noormeeste kolmik tundus pisut vanem olevat ja range ilmega daam tegi järelduse, et see ei kuulugi lastetrobikonna hulka. On lihtsalt sattunud koolilastelega koos istuma ja reisima.

Peab ütlema, et selles oli daamil õigus.

«Päris noorukesed alles, kasinasti kaksteist,» määras daam kahe tütarlapse ja ühe poisi vanuse endamisi kindlaks.

Ja ka selles oli tal peaaegu õigus, sest kolmeteistkümnes sünnipäev polnud ühelegi veel kätte jõudnud.

Edasi pani range olekuga daam tähele, kuidas kolm noormeest väga elavalt rääkisid ja žestikuleerisid. Nad vaatasid ühtelugu vastasistujate poole, kummardusid neile isegi lähemale, naersid kolavalt, lausa mürisevalt, rääkisid, naersid jälle...

«Vaata, kui kenasti nad noorematega vestlevad,» tegi daam uue järelduse. Aga siin laskis ta märgist mööda.

Nooremad millegipärast ei reageerinud. Veel enam: nad olid koguni tõrjuvad. Prunnakate põskedega poiss põrnitses mornilt aknast välja. Köhn tüdruk hoidis silmad põrandal ja käed kokku-pandult süles. Ainult pikk prillidega tüdruk vahtis rääkijatele ühisilmi ja veidi nagu üleõla vastu. Ent ka tema pidas paremaks vait olla.

Vagun sumises, rattad tagusid rat-tat-taa...

«Mitte ühtki sõna ei ole kuulda,» kahetses range keskealine daam ja ohkas pahuralt: «Ah, see rongimüra võib närvid ära süüa...»

*

Rattad tagusid rööbaste jätkukohtadel. Vagun kõmises nagu kolakoda. Aga kolmiku sõnad ja naer olid vastaspingil selgesti kuulda.

Morni Andresega kohakuti istuv loikam oli kõigepealt öelnud:

«Vahi, lasteaed ka rongi peale toodud!»

Beejärel oli järgmine poiss nimetanud lutipudeleid ja veel järgmine pissipotte. Et ei tea, kas on ka korralikult kaasa võetud, kui titad pirisema pistavad...

Nii käis see lasteaia eripära serveerimine juba tükk aega. Siis jõuti üldise olukorra hindamiselt vastasistujate üksikasjaliku ülevaatuseni. Esialgu võeti käsile tüdrukud.

«Jõle kõrend ja pime kah veel...» leiti prillidega Leida kohta ütelda.

Ailiga kohakuti istuv irvhammas itsitas:

«Näe, mammakas kah siia tulnud, käed kenasti põlvede vahel koo!»

Siis tegi itsitaja suu uuesti lahti, et ka Leidast midagi arvata, aga tabas tüdruku üleoleva pilgu, häälitseis ainult «ha-ha-haa...» ja hakkas jälle Aili kallal keelt teritama.

Andres hoidis pilgu aknal.

Ta istus sirgelt nagu pulk. Ta rusikasse surutud käed olid püksitaaskutesse peidetud.

Kriimude klaaside taga ujusid mööda metsatukad, hallide eter-niitkatustega talumajad, tolmused teed tolmuste autodega.

See oli igav pilt. Aga pilku vagunisse tuua Andres ei tahtnud. Siis näeks ta jälle toda vurrudemetega ilkujat, kes ta vastas istub. Äsja oli see poiss seletanud midagi äbarikust kavale-

rist ja kahest magedast totsist. Andres ei teadnud, mismoodi reageerida, ta tundis, kuidas kuum võimetuselaine jooksis tal tahtmatult üle kaela ja põskede.

Äkki ütleb vurruhakatis veel midagi niisugust... Tema või tüdrukute kohta. Piinlik... Häbi! Häbi Aili ja Leida ees. Just Aili ees... Aga mida sa oskad irvitajale vastu ütelda. Igamees pole lõmpsijaks ja lõuapuuks loodud...

«Nina nagu nagikonks, pane palitu ja vihmavari otsa,» kuulis Andres ja teadis, et see käib Aili kohta.

«Kinganumber: naelakast!» see märkis Leidat, aga tema kohta rohkem ei öeldud. Vist ei pakkunud lõbu. Leida ilme on teada! Mida teha? Mida?

Andrese sõrmed olid püksitaskutes nii kõvasti rusikasse surutud, et sõrmenukid valgendasid.

Korraga tundis Andres, kuidas miski vastu ta jalgu rõhub ja need hoolimatult kõrvale surub. Ta lõi pilgu alla. Kolm poissi olid oma jalad kaugele ette sirutanud. Nende pikad sääred ulatusid üle pingivahe Andrese-Aili-Leida pingi alla. Istuda oli hullusti ebamugav. Eriti Ailil, kelle koht oli keskel ja kes ei saanud oma jalgu Leida kombel vaguni vahekäiku nihutada.

Andres tundis, et ta peab midagi ette võtma. Ailit kuidagi aitama. Nii ei või see mõnitamine ja tülitamine enam edasi kesta! Aga kuidas aidata? Pealepõrutamine ei mõju seesugustele kopika eestki. Palumine veel vähem. Kolm pikakoivalist saaksid ainult nalja. Vastaksid naeru ja loraga ning olukord jääks ikka endiseks, ikka kõlaksid solvavad märkused, ikka oleks Ailil ebamugav istuda.

Andres vaatas vilksti Aili poole.

Tüdruk hoidis silmad vana viisi süles. Ta käed lebasid põlvedel. Hoidsid teineteisest tugevasti kinni. Sõrmed olid pisut lillakas-sinised ja kuidagi haletsusväärised ning abitud. Nad nagu ootasid, et keegi nad oma pihku võtaks ja neid soojendaks.

Need käed ja see allakummardunud pea tegid Andresele tuska. Nii valusat tuska, et ta ei suutnud neid vaadata ja tõstis pilgu uuesti aknale.

Aga seal krähmulise klaasi taga ei olnud äkki enam metal, talusid ega valgeid maanteid. Seal seisis Aili nägu. Suurte hele-siniste silmadega nägu. Seal oli ka nöpsnina ja nöpslõug. Seda kõike raamisid pikad helekollased ja märjad juuksed. Ja see nägu naeris nii-nii südamest, sest Andres oli Ailit taga ajanud, ta kätte saanud ja just siis olid nad koos purdelt jökke sulpsatanud.

Aili naerab väga harva.

Ta nagu ei julgeks.

Ta pelgab alati, tal on ikka piinlik.

Aga ta peaks naerma! Ta peaks tingimata naerma!

Üks mõnitav hääl ütles:

«Tüdruk või asi... nagu kondikubu!»

Teine hääl rõkkas:

«Oh-oh-oh... kondivigur jah!»

Kolmas hääl kihistas:

«Hih, ih-hii...» ja lisas siis vinguva häälega:

«Jõle plassid käed, sinised ja...»

Esimene hääl mõnitas:

«Häh, vahi, missugused patsid! Nagu rotisabad...»

Andres kargas püsti ja lõi mõnitajale lahtise käega vastu nägu.

Ule vagunimüra kajas hele plaksatus.

«Issand!» hüüatas keskealine daam ja kohkus püsti. «Kus on õpetaja! Kus on nende laste õpetaja! Siin pekstakse reisijaid! Mil-line metalus! Missugune kasvatamatus!»

Rühmajuhi abi Liina kargas nagu nõelatult püsti. Ta käest kukkus põrandale esteetikaõpik. Ta oli sale ja haprake, instituudi esimese kursuse tüdruk, kelle hobiks oli õilsuse ja ilu üle mõtisklemine. Liina oli võtnud endale kohustuse töötada pioneeridega. Nad olid selle ülesande võtnud koos Meeriga. Aga Meeri oli viimase hetkel sõitnud korvpallivõistlustele. Ja nüüd oli Liina siin vagunis üks. Üksi kaheksateistkümne eesrindliku pioneeriga. Jumal, jumal, mis nad seal ometi teevad!

Hongi liikumisrütmiga kaasa vankudes jooksis Liina sinna, kuhu osutas range daami sõrm.

«See poiss lõi tolele noormehele näkku! Issand, missugune jähkrus!» ohkas keskealine daam ja ta sõrm hoidis Andrest ikka veel kirbul.

«Andres?» küsis Liina oma kõige rangema häälega.

«Jah...» pomises poiss ja tõusis millegipärast püsti.

«Mis jah!» hüüatas Liina ja lõi jalaga kopsti! vastu vaguni vappuvat põrandat. «Kas sina löid?»

«Lõin küll,» kostis Andres.

Liina hingas sügavasti sisse. Ta ei teadnud äkki, mida edasi teha.

«Issand!» ohkas range daam ja vajus istmele tagasi. «Ja ta julgeb seda veel tunnistada!»

«Palu... palu otsekohe vabandust!» käskis Liina esimese mõtte sunnil.

«Ei palu!» ütles Andres ja vahtis mornilt oma jalge ette, kus vedelesid vurruudemetega poisi pikad sääred.

«Ei palu...» kordas Liina nagu kaja ja tal jäi poisi vastusest hing kinni.

«Taeva-arm, missugune puujään!» halises keskealine daam. «Noored mehed vestlesid nii lõbusasti, nii meeldivalt... Püüdsid teistigi kaasa tõmmata... Aga tema, aga tema lõi, lõi näkku, otse näkku! Küll peab lapsel ikka julm ja kuri süda sees olemal!»

Liina oli esimesest ehmatusest üle saanud. Ta küsis kõige loomulikuma küsimuse, mida niisugusel juhul üldse võib küsida. Ja nimelt:

«Miks sa löid?»

Andres ei vastanud. Andres seisis ja vaikis. Andres ei saanud vastata. Siis peaks ta rääkima Aili armsast naerust. Tema pelglikkusest. Sellest, et ta on nii tagasihoidlik, et talle on nii kerge haiget teha, aga et keegi ei tohi teda puutuda... Ei sõnade, ei teoga! Sellest ei saa ju rääkida... Võib-olla kunagi ja kellelegi saaks. Aga mitte siin, vagunis, käsu peale...

«Miks sa ometi löid?»

Andres ei vastanud.

«Tüdrukud, miks Andres löi?»

Aili ei saanud vastata. Ta ei oleks miski hinna eest vastanud! Kogu vagun ootab iga ta sõna! Ja tema peaks kordama, mis talle siin öeldi! Ei, ei! Ja Andresest... Temast oleks ta ehk sosistanud kellelegi... Ei, ei, ta poleks isegi emale sosistanud, et Andres ajas teda taga, et Andres toppis ta ketsid sammalt täis, aga sambla taga, mõlema ketsi ninas oli õun...

Ka Leida ei saanud vastata, seletada. Ta teadis, et Andres ei taha seda. Ta teadis, et Aili ja Andres ei taha seda.

«Missugune jultumus! Nad ei võta vaevaks vastatagi!» halas keskealine daam.

«Mis... mis?» küsis unine mees, kes oma palitu varjust oli äsja ärganud.

«Hirmsad ajad...» õhkas keegi vanatädi ja pistis uue «Tee-konna» põske.

«Kas näete!» ütles range daam ja puudutas Liina käsivart. «Nad ei pea teid mitte millekski!»

Liina läks endast välja ja hüüatas karmilt:

«Kohe jõuame sihtjaama. Sina, Andres, sõidad sealt järgmise rongiga koju tagasi. Sina ei vääri preemiaekskursiooni!»

Aili võpatas, aga ei tõstnud silmi. Ta tõmbus üleni pingule, ainult silmad pilkused, pilkused... Siis nõrgusid põskedele esimesed pisarad. Aili ei julgenud kätt tõsta, et neid ära pühkida. Ta teadis, et siis puhkeb ta suure häälega nutma. Ta teadis, et see liigutus lõhub pinge ja ta ei suuda end enam tagasi hoida.

Andres ei öelnud sõnagi. Ta istus ja jäi aknast välja vahtima.

Aga Leida vaatas Liinale otse silma, kohendas närviliselt prille ja ütles enesekindla häälega:

«Ka mina sõidan sihtjaamast tagasi koju.»

«Miks siis?» hüüatas Liina.

«Solidaarsuse märgiks!» vastas Leida ja kohendas jälle prille. See vastus kõlas ta suust nagu süüdistus ja nagu üleoleku demonstratsioon. Niisuguseid lauseid võis rühmas ainult Leida endale lubada, sest ta teadis alati, kus ja mida ütelda, kus ja kuidas seisukohta võtta.

«Ko-ohutavad lapsed...» soigus range daam.

«Jaa-jaah...» pomises vanatädi nõustuvalt ja krabistas kompvekipaberiga.

Aga unine mees tukkus juba edasi.

*

Andres istus. Ta selg oli otse kramplikult sirge. Ta käed hoidsid pingiservast tugevasti-tugevasti kinni.

«Miks Aili nõnda ei öelnud?»

«Miks Aili nõnda ei...»

«Miks Aili...»

See oli esimene mõte, mis hakkas pärast Leida sõnu Andrese peas vasardama. Vasardas natuke aega ja kadus siis. Suur mure ajas ta minema.

«Ma lähen ära... Aili jääb üks... Need poisid siin...»

Siis tuli Andresele meelde, et ta sõidab tagasi ekskursionistide sihtjaamast. Ka Aili tuleb seal rongilt maha. Sealt läheb ta koos teistega jala edasi. Ta ei jää nende poiste meelevalda. See on hea!

«Leida... Peaks talle ütlema, et ta ei tuleks...» ründas kohe uus mure. Imelikul kombel polnud see mure Leida pärast, kes ekskursionist ilma jääb. Ei, see oli Andrese mure enda pärast! See oli mingi kummaline rahutus.

Ta kartis Leidat. Ta on seda tüdrukut alati pisut peljanud. Leida on liiga... liiga... Mis liiga, seda ei oskaks Andres täpselt ütelda. Võib-olla on Leida lihtsalt väga arukas ja tugev. Tähen-dab siis, et liiga arukas ja liiga tugev! Ei, ei, nii ei saa ütelda. Ta on kõrk! Ei, ei, mis kõrk, mis lollust inimene küll mõtleb...

«Millest ma temaga räägin, kui me koos tagasi sõidame?» kohkus Andres äkki endamisi.

«Aga Ailiga?» küsis ta samas ja kohmetus veel rohkem. Ta tundis, et Ailiga ei oskaks ta hoopiski rääkida. Aga see kohmetus läks kohe üle, sest Ailiga võib ju ka vait olla!

Siis tuli kõige esimene mõte tagasi:

«Miks Aili nõnda ei öelnud?»

See mõte jäi.

Rong tasandas käiku. Oligi preemiaekskursiooni lõppjaam.

«Jõle draama...» pomises vurrudemetega poiss mõnitavalt. Aga ta hääles polnud varasemat jõhkrat üleolekut. Ta ei tundnud isegi kahjurõõmu, et lööjal nii räbalasti läks. Siin oli sündinud midagi niisugust, mis tükis talle mõistetamatuks jääma.

*

Tagasisuuna rong pidi päralt jõudma veerand tunni pärast. Liina ütles, et enne nad jaamast ei lahku, kui Andres on rongile pandud.

Liina käis Andresega koos piletit ostmas. Ta kinnitas, et polnud rongilt kohe koju läheks ega linna peale kolama ei jääks. Ta pakus poisile oma singivõileibu.

Ka Leida oli nendega koos piletit ostmas. Aga Leidale ei ütelnud Liina midagi, justkui ei pruugikski Leida rongilt kohe koju minna või justkui poleks tal tüdrukuga üldse asja.

Andres oli kogu aeg vait. Ta polnud kunagi suur lobiseja olnud, praegu puudus tal rääkimiseks vähimgi tahtmine.

Andresel oli kahju ekskursioonist, aga ta ei kahetsenud seda lahtise käega antud lööki.

Andresel oli kahju, et ta polnud suutnud end vaos hoida, aga ta ei kahetsenud midagi, mitte midagi.

Korraga pöördus Leida tema poole ja ütles:

«Ära arva, et ma sind imetlen või midagi selletaolist! Oh ei, ma ei salli rusikatega vehklejaid silmaotsaski!»

Nagu Andres oli kartnud, ei osanudki ta Leidale vastata, tema mõtteavaldusele kuidagi reageerida.

Tagasirong sõitis ette.

Rühm seisis platvormil. Liina nende ees.

Andres ronis vagunitrepist üles. Leida kohe talle järele.

Sel silmapilgul jooksis jaamahoonest platvormile Aili. Tal oli kandekott ripakil üle õla ja lahtine rahatasku alles näpu vahel.

Ta tegi Liinale millegipärast niksu ja ütles tasase häälega:

«Head aega! Ma sõidan koju tagasi. Ma ei ole seda preemia-ekskursiooni väärt.»

*

Nad istusid kolmekesi vagunis. Istusid ja vaikisid. Vaatasid üksteisele otsa, olid tõsised ja vaikisid.

Nad sõid sõnatult oma võileibu. Nad vahetasid sõnatult oma komme ja küpsiseid.

Kas neil polnud millestki rääkida? Oli see tõesti nõnda? Või on vaikuski kõnekas? Küllap vist. Sest Andres ei muretsenud enam põrmugi, et ta ei oska tüdrukutega juttu ajada.

KOLLANE PINK

«Rühmanõukogu esimehed, rapordile!»

Käsklus on selge ja kõlav ning parajalt järsk nagu käsklusele kohane. See paiskub üle saali, seda kuuleb kolmsada kakskümme kaheksa pioneeri, neist kümme rühmanõukogu esimeest, vanempioneerijuht, viis klassijuhatajat ja aumärgilintidega küllaline.

Peale viimase ei imesta keegi, et Lailil käsklused nii hästi välja tulevad. Kõik on sellega juba ammuilma harjunud. Malevanõukogu esimehe tiitlit ja kohustusi kannab Laili teist aastat. Temast peetakse lugu, teda imetletakse, omamoodi teda koguni armastatakse. Ta on hea seltsimees, suurepärase organisator, kange rahmeldaja, ta on vaata et asendamatu.

Käsklus tegi saalis oma töö ära ja tuli seejärel imelikul kombel Laili juurde tagasi! Nõnda vähemalt tundub see Lailile. Sest alles siis, kui vanima rühma nõukogu esimees kamandab: «Joondu!», alles siis kuuleb Laili selgesti ka omaenda käsklust. Ta imestab, kuidas see «rühmanõukogu esimehed, rapordile» oli justkui ta enese teadmata teele läinud. Ta imestab, ent sealsamas ka kohkub: «Äkki oleksin niimoodi enese teadmata hoopis mingi muu käskluse lendu lasknud...»

Aga õnneks on kõik kõige paremas korras: Lembit, vanima rühma nõukogu esimees seisab juba ta ees... ja kohkumine kaob.

Ent Lembitu sõnad jooksevad Laili kõrvust mööda. Ta vaatab poisile otsa, näeb, et selle suu liigub, aga sõnu ta ei kuule, otsekui oleks tema ja Lembitu vahele mingi läbipaistev ning ühtlasi helikindel sein kasvanud.

Siis märkab ta Lembitu saluudiks tõstetud kätt. Ta kohkub taas, tahab ka oma käe üles tõsta, aga taipab, et ta on seda juba teinud!

Äkki jääb Lembitu suu liikumatuks.

tahavad, et neid kellelegi lähedasele sosistatakse. Neid ja veel paljusid teisi murelikke sõnu, mida nad on mõne tunni jooksul enda ümber kasvatanud.

Mis lollus! Mis siin sosistada! Kõik ju teavad, et Raivo... Kes kahetsevad — mokaotsast ja möödamannes. Kes heidavad käega, et sai, mis tahtis. Kellel pole temast sooja ega külma. Miks siis veel sosistada! Nagu oleks tegu kes teab missuguse saladusega. Saladusega! Aga kui ongi!

Ehkki malevanõukogu esimees Laili ütleb endale, et ta on loll ja nupust nikastanud, ometi tunneb üks tavaline tütarlaps Laili, et ta peab sosistama... Kas just sosistama, aga rääkima, rääkima tingimata. Võib-olla poetama mõne mureliku ja nõutu sõnakese, siis mõistetakse teda juba, siis öeldakse talle midagi ka vastu... Mida? Ei tea, ei tea. Võib-olla ei öelda poolt sõnagi. Ütlemist polegi tarvis! Temal endal on vaja rääkida... Tal on vaja ütelda, et südamele on valus... Kellele ütelda? Kellele?

«Valvel!» kostab Reesi hele hääl.

Ta tuleb energilise sammuga. Trahh-trahh-trahh! Teeb lallmatu poolpöörde. Tõstab käe saluudiks. Täpseks ja korrektseks saluudiks. Ta sõnad voolavad, ta ei takerdu, ta ei närvitse. Ta raporteerib julgelt, valju hääle ning küllaldase rõhuga ja pisut raiudes.

Reesi nagu pommitaks teda, Lailit, oma eeskujuliku rapordiga. Ja nagu tunneks sellest ise suurt mõnu. Ta kaelarätil pole ühtki kortsu, ta pluus on vist küll otse triikraua alt tulnuna selga pandud. Ta otsmik, nina ja lõug on omavahel just selles klassikalises proportsioonis, millest joonistusõpetaja on rääkinud. Ta silmad on selged ja otsekohesed. Tema ütleski: «Paras talle, sai, mis tahtis!»

Reesi on nii puhas, nii sirge, nii selge, et talle ei saa midagi sosistada. Iga sosin pörkaks temast eemale ja puruneks kildudeks.

Ja Laili ütleb:

«Vabalt!»

Ja mõne hetke pärast uuesti:

«Vabalt!»

Siis jälle:

«Vabalt!»

«Vabalt!»

«Vabalt!»

Lailile tundub, nagu keeraksid rühmanõukogu esimehed talle üksteise järel ükskõikselt ja otse põlglikult selja. Tulid tema poole, seisatasid, ütlesid mõne sõna... Siis kohe aga tõttasid temast eemale. Tegid kõik nõnda, nagu ta oma käsklusega oli neilt nõudnud. Aga niipea kui raport antud, siis kohe põgenesid temast kaugemale. Põgenesid oma rühmade juurde. Oma sõprade ja sõbrannade juurde, nende juurde, kellega sosistatakse, kellele saladusi

lahisetakse, kellega itsitatakse asjade üle, millest teised aru ei saa, kellega vahetatakse silmapilgutusi, mis räägivad rohkem kui sõnad.

Laili pilk tõttab üle malevarivi.

Näod, näod, näod... Nimepidi tuttavad, rühmapidi tuttavad, nägupidi tuttavad...

Kellele neist pilgutada silma: «Tule!»? Ja minna siis kaelakuti koos läbi koolimaja, treppidest alla, riidehoiust läbi, üle õue aeda ja minipöösaste taha? Istuda seal kahekesi väikesele kollasele pingile, mille poisid käsitöötunnis valmis meisterdasid ja ka ära värvisid. Istuda ja hakata poolihääli jutustama Raivost...

«Tead, ta elab meie kõrvalmajas. Ta pole üldse ainult niisugune... Ta on lihtsalt harjunud tänavatel hulkuma, sest kodus on tal võimatu olla. Isa peab seal iga jumala päev joominguid. Ta on nagu kaheks käristatud. Paha pool ja hea pool. Need võitlevad kogu aeg omavahel. Vahel jääb üks peale, vahel teine... Ta meeldib mulle... Ma olen tema pärast nii mures, nii suures mures...»

Näod... Tuttavad näod... Malevakaaslased... Seltsimehed. Beinalehe toimetaja, pävikupidaja, pioneeriinstruktor, salga-juht, rahvaste sõpruse klubi juhataja... Ja Salme! Pinginaaber Salme. Tema tuhkblondid sirged juuksed, tema otsekui endasse vaatavad silmad. Salme ei ütle vahel kogu koolipäeva jooksul kolme sõnagi. Ta on märkamatu nagu õhk. Tema, Laili, ei tea Salmest õieti midagi!

Kellega istuda kollasele pingile? Kellele rääkida, mis rinnus pakitseb?

Raporteerimas on käinud kõik rühmanõukogu esimehed.

«Malev, valvel!» käsutab Laili.

Laili pilk registreerib tuksatuse, mis sõnakuulelikult läbi malevarivi jookseb.

Laili astub kindla, rütmika sammuga üle saalipõranda. Ta liiguvad hoogsalt ette, kõverduvad küünarnukist, tõusevad täpselt vöö kõrgusele ja vajuvad sirgelt selja taha. Üks-kaks, üks-kaks..., ette-taha, ette-taha...

«Seltsimees vanempioneerijuht...» raporteerib Laili reipalt. Ta häälel on kõlav ja selge, nüüd ka parajalt pidulik. Tema selja taga seisab valvel ikka tervelt kolmsada kakskümmend kaheksa pioneeri!

Vanempioneerijuhi silmis särab rõõm ja tunnustus. Sest Laili on tõeline kullatükk! Teda saada ükskõik kuhu esinema või esinudama, organiseerima või raporteerima — tema tuleb alati toime. Tal on autoriteeti! Tal on esinemiskindlust! Temast peetakse lugu! Teda kiidetakse!

«Kallid pioneerid!» ütleb vanempioneerijuht üleni särades. Tema sõnades väriseb paras annus uhkust ja heldimust. «Mul on teile tore, ütlemata tore uudis. Meie kõigi poolt armastatud ja austatud Laili, meie malevanõukogu kindlakäeline esimees on tunnustatud aukirja vääriliseks...

Saalis puhkeb aplaus. Lapsed plaksutavad mis jaksavad. Plaksutavad õpetajad ja aumärgilintidega külaline.

Vanempioneerijuht lööb käega rütmi:

«B-r-a-a-v-o! Braavo, braavo, braavo!» skandeerib saal müri-
nal.

Juba lippavad rühmanõukogu esimehed üle saalipõranda. Nad toovad lilli. Nii saab kokku kümme suurt kimpu lilli. Laili süle on neid kuhjaga täis.

Rõõm, suur rõõm paiskub ta üle nagu valges vahus laine. Ime-
ilus laine, mis ähvardab tal hinge kinni matta. Ta surub näo
õitesse ja ahmib endasse nende õrna aroomi. Ta põsed lõkendavad,
ta rind tõuseb ja vajub.

«Meie Laili saadetakse varsti sõprusrongiga Saksamaale!» kuu-
leb ta vanempioneerijuhi heldinud häält.

Korruga kaotavad lilled oma lõhna ja värvi, korruga vajub
vanempioneerijuhi hää luskile kuuldamatusse.

Nad seisavad teine teisel pool vaheaeda ja Raivo ütleb nuk-
ralt:

«Jah, see on tõsi, mind saadetakse kolooniasse.»

See oli alles tund aega tagasi. Just natuke enne koonduse
algust, kui tema, Laili, koju lõunale tõttas ja laste mängumuru
juures Raivoga kokku sai.

Raivo silmad olid kalkvel. Olid, kindlasti olid, kuigi ta püüdis
seda varjata, kuigi ta vaatas kogu aeg kõrvale.

Nii ta ütles. Siis nad vaikisid. Kõndisid jalga jala ette tõstes
mööda liivakasti serva ja vaikisid. Kalpsasid asfaldile joonistatud
kekskasti ruutudes ja vaikisid.

«Ma siis lähen... koju...» ütles Raivo viimaks ja pröksutas
pihku kahmatud oksa küljest tükikesi. Ta silmad olid selle töö
juures, ta ei tõstnud neid korraiski Laili silmadesse.

Tema, Laili, ei vastanud sõnagi, sest ta ei suutnud oma häält
käsutada. Miski raske ja ängistav oli häälele peale vajunud, oli
hääle enda alla matnud.

Nii nad läksid sõnatult kumbki oma õueväravast sisse.

«Rääkida! Rääkida! Rääkida!» hakkas siis äkki ta sees ahasta-
valt kumisema. Ta tormas tuppa ja hüüdis emale:

«Raivo saadetakse kolooniasse!»

Ta oli valmis emale kaela langema, et temalt tuge otsida. Ise-
äralik jõuetus oli temas võimust võtnud.

Aga ema tõstis kulme ja ütles:

«Mis sina selle pärast nii ähmis oled?»

Ja see ahastav kumin sumbus ängistavaks raskuseks. See vajus
jõuetuse kõrvale ja Laili otse imestas, kust ta võtab jõu neid
mõlemaid kanda. Nii sõi ta lõunat, nii tuli ta kooli tagasi, nii
käsutas ta maleva valvele... Aga siis, kui algasid rapordid, siis
oli see ahastav kumin uuesti platsis ja nõudis:

Rääkida! Rääkida! Rääkida! Kellegagi rääkida!»

Kellega?

Kõik peavad temast lugu. Kõik austavad teda.

Rääkida! Kellega?

Kõik kuulavad ta sõna. Kõik kiidavad teda.

Rääkida! Kellega?

Külaline jutustab Suure Isamaasõja kaugetest päevadest, too-
raast sõdurisõprusest...

Rääkida! Kellega?

«Malev, joondu! Valvel! Malevalipp välja viia!»

Pidulik koondus on lõppenud. Laili võtab oma lillesületäie ja
aukirja.

«Oo, sõprusrongiga Saksamaale! Ära uhkeks mine! Ära maa-
rahvast ära unusta!» ütleb keegi.

«Ei...» kostab Laili tõemeeli.

«Kas homme on ikka malevanõukogu koondus?» pärib teine.

«On küll...» vastab Laili.

«Ansambli proov. Ära unusta!» kisab kolmas.

«Ei...» noogutab Laili.

«Oled sina aga üks õnneseen!» kadestab neljas.

«Meie vanapaberiplaan on täis!» uhkustab viies, see, kes Laili
käest hiljuti sarjata sai.

«Homme tuleb «Sädeme» fotograaf!» teatab kuues.

«Aukiri pane seina peale!» kinnitab seitsmes.

Korruga tõstab Laili käed ja surub kõrvadele. Lilled ja aukiri
kukuvad põrandale.

Ta jookseb saalist välja.

«Issand, mis Lailil hakkas!» hüüatab vanempioneerijuht. «Läks
rõõmu pärast lolliks või...»

Lapsed pistavad laginal naerma.

Laili jookseb treppidest alla, garderoobist õue.

Seal seisab Salme. Tuleb talle vastu ja ütleb:

«Ma jäin sind ootama. Sul oli päeval juba midagi viga. Tahtsin
küsida, aga sina aina rahmeldasid...»

Seal õhtul oli kollane pink jasmiinipõõsaste taga pimedani
kinni.

KUI MA OLIN SENSATSIOON

Astusin koolivärvast tänavale. Könniteel sätendas kiilasjää. Lähenes vanatädi, kandekott käe otsas. Ja just minu kohal ta libises ning kukkus. Kandekott tegi õhus ilusa kaare. Kaks pikka peenikest saia pääsesid vabadusse ja kihutasid lustakalt vurritades tükk maad piki tänavat edasi.

Pilt oli üsna lõbus. Ajas kangesti naerma. Aga ma tegin enda tõsiseks, aitasin vanatädi jalule ja korjasin ta saiad kotti tagasi. Vanatädi ütles, et olen hea laps ja et kas koolimajal liiva pole ja... Me kõndisime juba teine teisele poole, kui korraga oli seinaleht platsis. Mitte et mingi vineerist alus artiklite ja karikatuuridega, vaid toimetaja Kusti, keda me kõik seinaleheks ehk seinakaks kutsume. Sest seinaleht on Kusti hing. Nagu mõnele jalgpall või margid või kelkimine. Kusti tellib meilt midagi seinalehe jaoks. Ütleme jajah ja jätame rahulikult tegemata. Sest viimasel minutil teeb Kusti kõik ise valmis. Ja kohe suure isuga. Nii et üksvahe kutsusime meie «Tungalt» hoopis «Kustileheks».

Ja kuidas toimetaja veel sensatsioone ehk kõmulisi sündmusi armastab! Olin tihti mõelnud, et kust ta küll kõik need salaasjad ja pörutavad lood välja nuhib. Ja miks ta mõne mehe käest naha peale saab.

Seesama Kusti oli niisiis äkki platsis. Kargas mulle kohe ligi ja hüüdis:

«Intervjuu! Paras pisike intervjuu! Esimene küsimus: mida mõtlesid sel silmapilgul, kui sa õnnetule vanainimesele appi tõttasid?»

Juba välkusid Kusti käes taskuplokk ja pastapliiats.

«Mõtlesin, et küll sai nalja!» vastasin tõgamisi.

«Ah soo...» pilgutas Kusti silmi. «Või nii... Kas sa oled ka varem abivalmidust üles näidanud?»

«Üles ei ole näidanud, aga alla küll!» vastasin juba lausa pahuralt.

«Ah soo...» seedis Kusti jälle mu vastust. «Või nii... Kas sa juba väiksena tundsid vajadust teisi abistada?»

«Tundsin küll. Naabripoisi kommid panin alati viimse niha!»

Kusti seadis end veel midagi küsima aga ma lasksin külmalt jalga.

Järgmisel hommikul torkas mulle koolis kohe silma tohutu rahvapilt seinalehe ees. Pugesin ka uudishimulikult lähemale. Ja mis ma nägin!

Pool seinalehe pinnast oli lagedaks tehtud ja seal seisis üksainus hiiglasuur lugu. Sõrmejameduste tähtedega oli sellele maalitud pealkirjaks:

AADU KARU — MEIE EESKUJU!

Ma ei tea, kas ma kahvatasin või punastasin. Igatahes käis mingisugune hoog mul kehast läbi küll. Sest Aadu Karu olen ju mina ise!

Pärast pealkirja hakkas silma suur joonistus. Sellel seisis üks loperguse peaga poiss. Kaelas oli tal vähemalt laudlinasuurune punane rätik. Poisi vastas seisis heinasaadu meenutav naine. Poisi parem käsi oli heinasao pihus, vasak aga saluteeris. Kahe kuju vahel seisis kandekott, millest kümned saiad nagu mürsuotsad vastu vahtisid.

Heinasao suust tuli välja niisugune kiri:

«Täna sind meie linna kõigi pensionäride nimel! Sina oled tõeline pioneer igatekanti vääriline kandma pioneeri austavat nimel!»

Loperguse peaga poisi suust aga voolasid sellised sõnad:

«Mina, pioneer Aadu Karu, töotan teile, et olen alati valmis!»

Seda valmisolekut tundsin endas ka praegu. Oleks Kusti silmapilgul olnud, siis oleks temaga tingimata midagi jubedat juhtunud. Aga et teda ei olnud, siis hakkasin teksti lugema.

Seal oli kirjas, kuidas Aadu Karu juba koolieelses vanuses kõiki naabripoisse alati abistas ja kuidas kogu tänav teda hellitavalt «meie Aadikeseks» hüüdis. Kuidas Aadu Karul on nüüd kõige õnnetum päev see, kui ta ei saa kedagi päästa või aidata või kirabisse toimetada. Ja lõpuks, kuidas ta vanatädi kukkumist nähes südantlõhestavalt karjatas, kuidas ta siis ennastohverdavalt kiilasjääle tormas ning lamajale oma mehise pioneerikäe ulatas.

Hilislin vaikselt teiste vahelt välja ning kadusin oma klassi. Siin vahtisid kõik mind nagu uut õpilast ja ma ei teadnud, kuhu oma silmi panna.

Pärast tunde oli pioneerirühma välkkoondus. Esimees patsutas mulle kogu aeg õlale ja aina kordas, et mina olen rühma au ja

uhkus ja esimene mees, kes üle kooli on kuulsaks saanud. Ja siis valiti mind timurlaste komando ülemaks. Ühel häälel ja hästi kähku, sest kõik tahtsid koju minna.

«Aga... aga...» kokutasin mina, kui teised must vuh! ja vuh! mööda ukse poole kihutasid.

Esimees võttis endale siiski aega ja ütles jooksu pealt:

«Elagu timurlaste pealik!»

«Aga kus need timurlased siis on?» röögatasin talle järele.

Esimees pistis pea ukse vahelt klassi tagasi ja hüüdis:

«Pealik teeb, ajab kokku, organiseerib, timureerib! Pakaa!»

Teisel päeval pärast tunde oli malevanõukogu koondus. Esimees rääkis, et mina olen maleva au ja uhkus, ja et kes palju suudab, sellelt ka palju nõutakse, ja et mulle tuleb vääriline post anda, ja muud niisugust. Kusti kehtas end esimehe kõrval sellise näoga, nagu oleks ta inimese leiutanud.

Ja siis valiti mind heade tegude klubi ülemaks. Ühel häälel ja kähku, sest malevanõukogu tahtis koju minna.

«Aga... aga...» hakkasin jälle kokutama. Ka malevanõukogu esimehel oli nii palju aega, et jõudis mulle käigu pealt ütelda:

«Klubi tuleb käima panna ja see on ülema asi. Olgu olla! Ükskaks-kolm!»

Kolmandal päeval valiti mind ühel häälel ja kähku pioneeride kiire ülemaks. Selle kiire ülemaks, mis oli juba ammu ära kustunud.

Neljandal päeval saadeti ühel häälel ja kähku pioneeride majja aktiivikooli.

Viiendal suunati raamatukokku raamatuid parandama.

Kuuendal edutati mind kui aktivisti linna pioneeride staabi liikmeks.

Seitsmendal oli pühapäev. Kaheksandal ja üheksandal ei saadetud kuhugi, sest ma tegin hirmuga poppi. Kümnendal hiilisin kooli. Hiiglaartikkel oli «Kustilehest» kadunud ja minust ei teinud sel päeval keegi välja.

Üheteistkümnendal aga lõi välg sisse. Esimesel vahetunnil taheti teada, kus on heade tegude klubi. Teisel nõuti, kus on pioneeride kiir. Kolmandal põrutati: miks ei tööta timurlased? Neljandal käratati: miks sa ei ole aktiivikoolis käinud? Viiendal ei küsitud enam midagi. Aga pärast viimast tundi sain malevanõukogult noomituse, kuna selgus, et olin igal õhtul jõudnud ainult raamatukogus raamatuid parandamas käia.

Otsus võeti vastu ühel häälel ja kähku, sest kõik tahtsid koju minna.

Kõndisin koolivärvast tänavale. Kõnniteel sätendas liivata-mata kiilasjää. Lähenes vanatädi, kandekott käe otsas. Just minu

kahal ta libises ja kukkus. Saiad pudenesid kandekotist välja ning kihutasid pikki teed edasi nagu lahtipääsenud suusad.

Aitasin vanatädi püsti ja toppisin ta saiad kandekotti tagasi.

Kusti läks meist sõna lausumata mööda. Ta vist ei näinudki, mis juhtus. See oli ka täiesti arusaadav. Sest minust oli juba sensatsioon ja aktivist tehtud.

Tõttasin Kustile järele, sest mu rusikas hakkas äkki sügelema. Küllap sellepärast, et noomituse eest oli korralik aitäh alles ütle-mata!

ÕÕNESTAJA

Valem on üks täitsa hea asi. Sul pole üldsegi tarvis pead vaevata, kuidas õiget tulemust kätte saada. Kui oled ära tabanud, missugust valemit kasutada, siis aga torka sinna mõned nii-öelda andmed sisse ja kuku manipuleerima!

Eks ole kena sõna! Ma tädi käest kuulsin. Tema on pearaamatupidaja ja soiub ikka, et nüüd kvartali lõpp jälle käes, et nüüd hakka nende arvudega jälle manipuleerima, nii et hundid oleksid söönud ja lambad alles.

Ega ma päris täpselt teagi, mida see sõna tähendab. Kes teada tahab, vaadaku sõnaraamatust järele. Aga mul on kohe niisugune tunne, et ta siia jutu sisse imehästi klapib.

No hea küll, mis selle sõna ümber nii palju sõnu teha. Läheme valemi juurde tagasi.

Mismoodi näeb välja niisugune koondus, kus arutatakse õpiedukuse tõstmise küsimust, see on vist igale lugejale selge. Seda üritust lähemalt kirjeldama hakata pole tarvis. Esitan ainult mõned jupid ehk väljavõtted.

Laine, meie endine rühmanõukogu esimees, tõuseb püsti, peidab paberitüki kõnega selja taha ja hakkab peast üles ütlema:

«Meie rühma õpiedukus jätab jube palju... ee... väga palju soovida. Soovida... Mõned meie seltsi mehed... ee... seltsimehed, nagu Triin ja Sergo ja Algert ja...»

Siin peab Laine ülesütlemise pooleli jätma ja vilksti paberile vaatama. Kohe deklameerib ta edasi:

«... ja teised puudulikud viivad meie rühma... rühma õpi-protsendiedukuse mäest alla... ee... allamäge... ee... päris alla...»

«Ah-aa!» mõtlen mina, salgajuht Toomas, kes on ka vahel protsenti ja edukust mäest alla viinud. «Ah-aa, siin lõhnab abistamise valemi järele, kuhu tuleb sisse poetada natuke süüdiolen-

kut, natuke härdameelsust, natuke iseenda lolliks tegemist ja suur ning tõsine soov abistajate järele!»

Kui need kõik omavahel ilusate sõnade abil korrutada ja astendada, siis saad igal juhul õige tulemuse. Kõigile, kelle õpiedukus jätab jube palju soovida, määratakse abistajad ning neid ja nende abistajaid ei tülita järgmise õppeveerandi lõpuni enam keegi.

Mina käin seitsmendas klassis ja olen juba, nagu öeldakse, kogemustega koolipoiss. Sellepärast võin ma kogemuste vahetamise korras surmkindlalt öelda: kui räägitakse kogu rühma allamäge minekust, siis tule ikka abistamise valemiga lagedale. Seda kinnitavad need minu kogemused ehk elupraktika.

Selle viimase sõna olen jälle onu käest laenanud. Tema ütleb ikka, et ei need ülikoolist tulnud klutid tea tuhkagi, mina teen sõrme märjaks ja tõstan üles ning minu elupraktika ütleb otsekohe, kustpoolt tuul parajasti puhub.

Nii on siis selle abistamise valemi ära rakendamisega.

Kui aga koondusele tuleb meie «pisike» Sillu, meie 185 sentimeetri pikkune vanempioneerijuht, siis ei ole allamäge veeremisest juttugi. Tema ütleb meile nõnda:

«Teie olete lapsed, mina olen täiskasvanu. Teie õpite, mina õpin. Aga mis on meie õppimises vahet? Teie teete tööd, mina teen tööd. Aga mis on meie töös vahet? Kohe vastan. Teie elus on väga tähtsal kohal mäng. Mängimine! Ma julgen öelda, et mäng ehk mängimine on teie elutegevuse üks peamine tõukejõud. Ja nüüd mõtleme ühiselt, kuidas seda tõukejõudu just õppimises sihi-kindlalt ära kasutada.»

«Ah-aa!» tõstan mina otsemaid nii-öelda märjaks tehtud sõrme üles ja mulle on paugupealt selge, kustpoolt tuul puhub ja misugune valem tuleb käiku lasta.

Pole kahtlust, et seekord tuleb valemisse panna parasjagu lapsikust, niisama palju mängulusti, õige tublisti muret teadmiste pärast ja suur ports nukrust, et kuidas küll leiab mängu, mis ergutaks ja virgutaks.

Sillu puhul töötab see mängu igatsemise valem sajabrotsendiliselt. Sest Sillu mängib ise igasuguseid pallimänge ja on suur väljamõtteleja.

Ma ei jõua oma sõnavõttu veel lõpetadagi, kui Sillu juba helineult ütleb:

«Istu, salgajuht Toomas. Ma juba aiman, mida sa tahad öelda! Veel enam: ma juba tean, mida sulle vastata! Lapsed, ma mõtle- sin välja mängu, mis õhutab teid kõiki õppima, mis toob teie rühmale kuhjaga plusspunkte!»

See mäng algab nõnda, et järgmiseks koonduseks löikab iga pioneer endale kuskilt välja väikese autopildi. Rühma parim joonistaja Siiri aga tõmbab suurele papptahvlile kakskümmend seitse rada. Nii palju on meil klassis pioneere. Nendel radadel on kaheksa kontrollpunkti ehk punast kastikest. Niipalju on vee-

randi lõpuni nädalaid. Ja siis me hakkame sellel papptahvil võidu kihutama. Kellel kahtesid ei ole, see liigub laupäeval järgmisel kontrollpunkti. Kellel kaks kirjas, see jääb vanasse punkti ehk ruudukesse konutama.

Kaks nädalat sõitsime jah. Siis ajas haigutama. Nüüd seisab see võidusõidutahvel koos autode karbiga pioneeritoas kapi taga. Õpiedukuse pärast aga ei pahanda meiega enam keegi. Me oleme abinõud tarvitusele võtnud ja veerandi lõpuni on jälle rahu majas.

Nii palju siis sellest valemist ja mis pärast rakendamist edasi sai.

Võtame nüüd järgmise näite.

Kui aga meie klassijuhataja hakkab rääkima töövõistluse innustavast osast, siis hakkab mina juba varakult oma võistluse igatsemise valemist parajate andmetega täitma. Need on: täiskasvanute innustav eesküju, meie kange võistlemiseisu, meie ammune soov võistelda, meie rõõm klassijuhataja hoolitsuse pärast. Ja kui ma need lähteandmed olen omavahel nii-öelda korrutanud, jaganud, astendanud ja juurunud, kui ma olen nendega jupp aega manipuleerinud, siis laotub meie õpiedukuse üle jälle kosutav rahuaeg. Jaa, poisid võistlevad tüdrukutega, salgad võistlevad omavahel, sportlased võistlevad isetegevuslastega, uksepoolne rida võistleb aknapoolsega, me kutsume välja paralleelklassi ja naaberkooli, aga üldiselt elame vana viisi. Ainult rühma parim joonistaja Siiri peab mõned tabelid valmis kriipsutama. Õpiedukuse eest vastutaja Liivi aga kannab vahetevahel klassipäevikust tabelisse meie hindeid. Tasuks selle vaeva eest anname neile mõnikord matti maha treida. Matis on mõlemad üsna tubakad.

Nii olime kõik veendunud, et minu valemid, nagu ma neid naljatades nimetasin, on ühed väga vajalikud asjad. Oli kuulda, et mõned õppurid olevat hakanud isegi keemia valemite vastu huvi tundma. Mina nii allakäinud veel ei olnud. Minul oli tagavaraks seni peaaegu kasutamata töötamise-lubamise valem, lühimise valem, kooli protsendile vihjamise valem, pea ei võta valem ja... ja mõnda muudki sellest vallast.

Ma küsin teilt, tuupijad, täie otsustavusega: kui mul on nii palju tulusaid vameid veel reservis, milleks mulle siis keemia ja teiste ainete valemid? Ülepingutamine, seltsimehed, on väga kardetav asi. See võib noorele kasvavale organismile elupõlise põõna panna. Mina aga tahan sirguda tugevaks ja targaks kodanikuks, nagu Jaan Talts ja mõni professor ühtekokku.

Jaan Taltsi te teate muidugi kõik: maailmakuulus musklimees. Professorite kohta ütleb tädi tihtilugu, et küll need mehed ajavad peaga raha kokku, näe, jälle teisel uued kingad jalas ja uus lips ees! Tädi kinnitab veel, et tema sõnu võib iga kell uskuda, tema elab Mustamäel ühe professoriga ühe koridori peal ja rõdud on neil kah kõrvuti. Minu isa ütleb siis, et kus sina teise inimese

rahakotti näed, uue lipsu võib endale iga karjapoiss osta. Tädi vastab vastu, et miks ei näe, kui professor sõidab iga jumala päev taksoga treppi, siis peab rahakotis seda va puru ikka olema. Isa naerab kohe vastu, et teise taksosõite sa näed, aga et sul endal on auto garaazis, selle unustad üsna ära. Seejärel lähevad nad vaidlema ja isa ütleb lõpuks, et raha pole veel kõik, vaata, autoriteet — see on juba midagi, ja autoriteeti on sellel su korterinaabril nii et küll saab. Mees kirjutab lehtedes, teda näidatakse televisioonis, ta käib välismaal esinemas, ta on siin-seal aukülaline... Nagu Jaan Talts, kui ta oma kuulsuse torni tipus oli! mõtlen ma siis iga kord juurde.

Autoriteet — selle sõna vaatasin juba ammu võõrsõnade sõnastikust järele. See tähendab: mõjuvõim või mõjuvõimas isik. Vägev sõna, eks ole! Miks ma selle tähendust sõnastikust otsisin? Mul oli kohe niisugune tunne, et see sõna passib minuga kokku. Ja passiski! Nagu eespool sai ära mainitud, oli nende nõnda nimetatud valemite kasutamine teinud minust klassis tehtud mehe. Mis seal salata: ma olin kõva autoriteet! Kui oli vaja sõna võtta või esineda või esindada, siis vaadati ikka minu poole. Viimaks sain isegi rühmanõukogu esimeheks.

Jaa, lugupeetud lugejad, autoriteet on ikka väga mõnus asi või... ee... tunne. Kõditab sind nii kenasti. Küll kutsutakse sind ühte kampa, küll teise. Küll ütled, et käies marss! ja kõik marssivad. Küll vihjab Liivi, et tema läheb täna «Kalevisse» uisutama... Küll poetab Siiri, et tema läheks homme Veskimetsa suusatama...

Ma olin oma kuulsuse torni tipus.

Ja siis saabus krahh. See tähendab, et järsk kokkuvarisemine, täielik nurjumine.

Ühel päeval tuli meie pisike Sillu koondusele koos kellegi noormehega. Külaline oli meie Sillust veel tükk maad pikem. Võõra esimene etteaste oligi niisugune, et ta jäi pioneeritoa lae-armatuuri peadpidi kinni. Me saime natuke naerda. Mina lasksin veel lendu ütlemise, et küll on kuigats! See on vanaema sõna pika inimese kohta.

Vahemärkusena pean nentima, et kuigats jäigi meie rühmajuhi hüüdnimeks. Aga mitte sellest ei tahtnud ma rääkida.

Sillu jättis Kuigatsi... see tähendab Aavo meie juurde ja tõttas ise mingisugusele korvpallivõistlusele. Seal ta käib ilmast ilma, küll võistlemas, küll plaksutamas.

Vahtisime Kuigatsiga natuke aega tõtt. Viimaks küsis ta kõige magedama küsimuse, mida inimene võib üldse välja mõelda:

«Kuidas teil õppimine ka läheb?»

Noh, Siirit on teada. Tema rääkis pikalt-laialt autode võidusõidust. Ainult seda ei maininud, et tahvel ja autod on juba kuundat nädalat siinsamas Kuigatsi kõrval kapi taga. Liivi pajatas võistlustest ja tabelitest. Mina jutustasin šeffide võrgu orga-

niseerimisest ja et see on nii risti-rästi seatud; et igaüks aitab igaühte. Seejärel oli veel juttu portfelli kontrollimisest, igapäevastest pastakate ja pliatsite ülevaatused ja... ja nõnda edasi. Noh, meil jutustamist juba jätkus!

Kuigats vaatas ja kuulas. Sirutas end tooli peal pikaks, tõstis teksastes jalad pioneeritoa kamina võrele ja pistis käed risti üle rinna kaenalde alla.

Olime jälle tükk aega vait ja põrnitsesime oma vastsele rühmajuhile vastu.

Ma olin täiesti veendunud, et meie õpiedukuse eest võitlemise ulatus teda sügavalt vapustas. Üllatav, kuidas ta oma vapustust nii hästi varjata oskab!

Viimaks ajas Kuigats end püsti, lõi peaga kõldi! vastu lae-armatuuri ja ütles:

«Õppimine on igaühe püha kohus. Te olete juba suured, ikkagi seitsmes klass! Aga mitte lasteaed.»

Me olimesime tummad ja liikumatud nagu kakskümmend seitse öökulli päise päeva ajal. Eks me saime aru küll, mida need sõnad tähendasid. Huvasti autode võidusõit, mis seisab siinsamas kapi taga. Huvasti abistamisevõrk, kus kõik abistavad kõiki ja keegi ei abista kedagi. Huvasti võistluste tabelid, kuhu Liivi meelde tulles riste, tärne, sõõrikeid joonistab. Huvasti see ja teine ja kolmas ja neljas imekaunis üritus. Huvasti segamatu, tasapisi tuubitamine.

Rühmajuht on rühma vanem vend ja sõber ja nõuandja ning — nõudja kah! Ole nüüd lahke, missugune avakäik!

Ma oleksin pidanud hüüdma: «Olgu tervitatud uued tuuled!», aga ma olin vait nagu kapetas. Tont võtaks, mis tuuli siin vaja peaks olema! Kas see va Kuigats on peast põrunud! Hm-jah. Kui inimene igal pool laelampidega sarved kokku lööb, ega see põrunud aru siis miski ime olegi. Küllap on mõni uksepiitki ette sattunud. Paras talle!

Mu peaaegu hakkas otsima valemit, mida praeguses hullus olukorras tuleks kasutusele võtta. See peaks olema niisugune kihvt valem, mis kõik jälle vanasse rööpasse tagasi keeraks. Ma hoidsin lauaplaadi küljest silmadega kinni ja mõtlesin ja mõtlesin. Nii ränka mõttetööd ei olnud ma enam ammu teinud.

Ühe kõrvaga kuulsin, et Kuigats rääkis korvpallitreeningutest ja mingist võistlusest. Ajasin ka teise kõrva kikki ning valemi otsimine läks natukeseks meelest ära. Kuigats rääkis sedagi, et kui meil peaks tahtmist olema, siis tema on otsekohe valmis meid treenima.

«Häh, tahab meelitada,» mõtlesin endamisi ja surusin oma vaate uuesti vastu lauaplaati. Ma olin enda peale päris kuri: kuulatan seda va kõrendit, aga oma sõbraliku klassikollektiivi päästmisele ei mõtle vahepeal üldsegi.

Sundisin oma ajusagarad uuesti tööle. Mõtlesin, mõtlesin ja

tundsin äkki oma kukla, selja, oimukohtade, juuste, põskede ja kõrvalastadega, kuidas kogu rühma mind oma ootavate pilkudega uurib. Kakskümmend seitse paari nõelteravaid puure! See kõrvetas! Oi-oi, kuidas kõrvetas! See võib kogu su autoriteedi ära võtta.

Ma otsisin valemit. Otsisin ja ei leidnud. Üks kõrv hakkas jälle Kuigatsi juttu kuulama.

«Nüüd ma pean jalga laskma. See treeningvõistlus, millest ma teile rääkisin, hakkab poole tunni pärast pihta. Järgmine kord ajame juttu teie pühast kohusest. Kes kui palju on teinud ja kes kui palju tegelikult teha jaksaks.»

Kuigats tõusis püsti.

Jälle torkisid ning kõrvetasid mind kakskümmend seitse silmapaari. Ikka veel ei leidnud ma, vaeseke, sobivat valemit. Mulle tõusis klomp kurku: kas seda valemit äkki ei olegi?

Koondus oli lõppenud. Kõik läksid minust nagu tühjast kohast mööda. Kes tõukas õlaga, kes võmmis küünarnukiga, kes nügis portfelliga.

Mis see siis tähendab? Nagu oleksin mina too mees, kes püha kohusega ähvardama hakkas.

«Küll see Toomas on ikka üks pupu...» kostis teiste hulgast Liivi hääl.

«Jatub nagu tolgu, suu vett täis! Rühma peale ei mõtle üldsegi!» öiendas Siiri.

Ja mõlemad naersid tagatipuks veel nii põlastavat naeru, nagu poleks ma nendega suusatamas ja uisutamas käinudki. Need pliikad on üldse üks isemoodi rahvas. Nüüd nad itsitavad suures üksmeeles, aga alles nad krillisid omavahel, kui ma ühega suusatama ja teisega uisutama läksin.

Ma seisin üksinda pioneeritoas nagu mõni tarbetu, ilma traadideta telefonipost. Riidehoiust kostis hääli ja sammude müdinat. Seal ajab meie klass ilma minuta endale vatte selga. Seda polnud enne juhtunud. Mind oli alati oodatud. Mind oli kutsutud. Vahel lausa lunitudki...

«Oo upsakust, oo sõgedat tänamatust!» oleks ohanud mu maa-vanaema.

Aga mina ei ohanud. Sest minu sees käärus hirmus viha. Kuigats! See vend tuleb pooleks lüüa! Siis saab kaks parajat karjapoisil!

Paukus kooli välisuks, siis veel kord ja veel kord. Nüüd valitseb kogu majas hauavaikus.

«...kes kui palju on teinud ja kes kui palju tegelikult jaksaks,» üürgasid mu kõrvus Kuigatsi sõnad. «Ah mõtled, et paned meid tantsima, tilk nina otsas tuupima! Ei lähe läbi, seltsimees vanem sõber ja vend ja...»

Ma istusin laua taha, tõmbasin otsustava liigutusega oma port-

fellist kaustiku, rebisin energilise võttega sellest lehe ja kirjutasin külmalt:

«Lugupeetud rühmajuht Aavo! Meie ei soovi Teid oma rühmajuhiks. Rühmanõukogu esimees Toomas.»

Sooh!

See peaks aitama. See peaks kindla peale aitama. Vägisi ei saa ükski kutt sõbraks ja õiendajaks trügida! Rühmale ei meeldi, rühm ei taha ja — asi vask! Kollektiivi soov on käsuks! Olgu tervitatud meie endine mõnus elu! Olgu tervitatud kenasti kõditav autoriteet! Jaa, igamees sihukese kirjaga Aavo juurde treeningmatšile juba ei läheks. Ikkagi meistersportlase kandidaat, nagu ma esiteks ühe kõrvaga kuulsin. Ja... ja ma võin pea anda, et meie Sillu peigmees!

Kui ma võimlasse saabusin, oli seal juba pool meie klassi ees. Kõssitasid seina ääres madalatel võimlemispinkidel nagu varblased plangu ääre peal. Ka Liivi ja Siiri olid platsis, kuigi nad spordist maad ega ilma ei tea. Nende poolest võiks Loor hokit mängida ja Sellik vibupüssi lasta.

Vahtisin nagu tobu oma klassikaaslaste poole ega osanud ära arvata, mis vägi nad siia oli sundinud.

Väljak oli alles tühi. Astusin kindlameelse sammuga üle platsi, istusin omade hulka ja ütlesin:

«Sooh, nüüd oleme sellest Kuigatsist jälle lahti!»

«Mismoodi lahti?» küsis keegi vastu.

«Ma panin võimlavalvuri juurde Kuigatsi nimele kirja. Selles dokumendis on täie otsustavusega teatatud, et meie rühm ei soovi teda oma juhiks,» seletasin asjaolude seisu väärilt ja mõjukalt ära.

«Kuidas ei soovi!» kiljatas Siiri nii heledasti, nagu oleks talle külma vett kaela visatud.

«Soovib küll!» kinnitas Liivi.

Selle kahekõne ajal kargasid mu klassikaaslased robinal püsti ja lendasid nagu varblaseparv üle väljaku koridori. Uks jäi lahti ja ma nägin kõik ära. Kuidas nad valvuri laua juures läbisegi õiendasid, kuidas valvur neile ühe paberilehe ulatas, kuidas Liivi selle puruks rebis ja kuidas valged paberitükid laua alla paberikorvi lendasid.

Siis tulid meie omad saali tagasi, aga üle põranda ei kõnninud, vaid istusid hoopis ukse lähedale. Mina jäin teisele poole väljakut nagu üksik põlatud hall varblane. See oli kohutav hingeline trauma. Ja kui mehed poleks väljakule jooksnud ja kui mäng poleks nii põnev olnud, siis oleks trauma kindla peale kole sügavale tunginud. Tädi ütleb ikka, et hing on üks väga sügav asi, aga sellel rikkal professoril pole seda sügavust ollagi, kui ta nii pikki juukseid kannab ja velvetpükstega ringi käib.

Vaheajal läksin omade juurde ja küsisin:

«Mis... mis see peab tähendama?»

«Me oleme juba suured!» ütles Liivi.

«Ikkagi seitsmes klass!» kekutas Siiri.

Mu peaaegu hallis olluses hakkas midagi koitma. Ent ma sattusin veel suuremasse segadusse.

«Aga... aga miks te siis pioneeritoas kõik minu poole vahtisite?»

«Me tahtsime, et sa Aavole midagi asjalikku vastaksid,» ütles üks.

«Sina oled alati sõnavõtja olnud,» lisas teine.

«Meie lugupeetud kuldsuu...» muigas kolmas.

«Aga sina sehkendad kogu rühma nimel võltskirju!» põlastas Siiri.

«Kes sind palus...» viskas Liivi üle öla.

Meeskonnad jooksid uuesti avarale spordiväljakule. Mina poetasin enda tänava töökasse suminaisse.

Autoriteeti polnud mul enam ollagi. Mitte raasukestki! Näete siis, kuidas üks asjatundmatu rühmajuht võib kogu rühmale kärbsid pähe ajada! Kuidas ta rühmanõukogu esimehe autoriteeti õhustab! See on täitsa ennekuulmatu pedagoogiline praak, nagu ütleks mu ema vanatädi, kes elab meie koolimaja naabruses ja kuulab pühapäeviti mudilassaateid.

Jah, nii see on. Minu noorde hinge on löödud haigutav mõra, mis ei lase mind enam täisverd tulevikuks sirguda.

LIITLASED

Suurte akendega tibukollane buss tegi tiiru ümber lilleklumbi ja kadus laagrivärvast maanteele. Tere-tulemast-loosungiga ehitud peahoone ette jäi maha mitu kuhilat kohvreid, seljakotte ja üleõlapaunu. Nende omanikud tammusid sealsamas, sest laagriülem oli käskinud pisut oodata. Tragimad uustulnukad löid juba varmalt tutvusi, aremad vahtisid kõheldes ringi.

Einar tüüris enda kõhna salkus juustega poisi kõrvale. Too oli bussis hästi kõva häälega laulnud ja seetõttu Einarile meelde jäänud.

«Mage värk see laagrivärk!» ütles Einar, nagu oleksid nad laulumehena juba vanad tuttavad. «Pole enne käinud ja ega oleks tulnudki, aga paps sai töökohast tuusiku... Mida pakutakse, see tasub ikka vastu võtta...»

Kõhn poiss vaatas Einarile korra otsa, keeras pea kana kombel viltu ja hakkas vastust kokku seadma:

«Jaa, see laagrivärk, eks ta jah... Ega seda tea, võib-olla on küll... Aga, kes ütleb... äkki ei ole ka... Mine sa neid asju tea...»

Einar pööras arutajale selja. Niisugune vastus ei lubanud loota, et nad niipea võiksid ühise keele leida. Aga ühist keelt on tingimata vaja. Muidu pole Einaril kuidagi võimalik vabahärrade kampa asutada. Niisugust kampa, mis ei lase end käskudest-keeldudest liigutada. See idee oli laenatud naabermaja Illarilt, kes seesuguse kambaga veel pool talve tagantjärele praalis. Einar ei tahtnud mehest madalam ega poisist popsim olla. Pealegi töötas üks «iseseisvate» punkt üsnagi suveräänseid ettevõtmisi.

Järgmise kamba-kandidaadina hakkas Einarile silma teine kõhnavõitu poiss. See nõjatus õlgapidi vastu männi krobelist tüve ja paistis igavlevat. Keti otsas kõlkuva võtme vurritamine tundus seda oletust igatahes kinnitavat.

Einar kõndis lähemale.

«Mn-jaa... Mage värk see laagrivärk!» ütles ta kerge üleolekuga. «Paps sai vabrikust tuusiku, ega muidu poleks siia tulnudki...»

Nõjatuja lükkas enda tüve küljest lahti, vurritas võtit Einari ees ja ütles:

«Kuule, kutt, ära soiu, tead...»

Einar keeras ka sellele kandidaadile selja. Kuuldud vastus ei lubanud hoopiski arvata, et nad võiksid ühise keele leida.

Koti- ja pamburea lõpus istus kohvril parajalt rässakas poiss. Ta oli jala üle põlve visanud, ristis sõrmed ümber põlvesilma seadnud ja vahtis nüüd seesuguse näoga ringi, nagu oleks ta vähemalt kubjas, kui mitte härra ise.

Einar seisatas istuja ees ja ütles:

«Tea, kaua nad meid siin oodata lasevad?»

«Kes neid teab, kaua nad kokutavad!» kostis istuja sõjakalt. See toon oli väga ja väga lootustandev ning Einar tõi julgesti lagedale oma parooli:

«Mage värk see laagrivärk...»

Ent selleni, kuidas isa oli vabrikust tuusiku saanud, ta ei jõudnudki. Rässakas poiss sirutas käe teatraalselt välja ning rõõmustas:

«Näh, viska viis! Just minu mõte!»

Niisuguse vastuse tõttu polnud midagi imestada, et Einar ja too rässakas Rainer said kõrvuti voodid ja olid kõrvuti ka sööklas, ravis ning üleüldse igal pool ja igal minutil. Kahe liitlase staabiks ja pelgupaigaks ja komandopunktiks sai suur kivimürahaas jõe kõrgel kaldal. Õieti küll kena liivane süvend, mille tuuled olid kivi jõepoolse külje alla puhunud. Selle hüva paiga olid liitlased avastanud kohe esimese laagripäeva õhtul. Samaks õhtuks oli noorukesele kasvatajale ka selgeks tehtud, et vanema rühma kaks linnameest ei vaja lapsehoidjat. Nemad on nõus rühma toas magama, on nõus söömas ja ka rivistustel käima, aga muud ei maksa neilt oodata. Nemad pole tulnud siia lasteaeda mängima.

Oma hämmelduse varjamiseks oskas nooruke kasvataja ainult nürilt vastu naljatada. Selles polnud keeldu ega luba. Kui selles midagi oli, siis soov aega võita, et teistelt kasvatajatelt nõu küsida või iseendas resoluutseks vastuväiteks tarmukust koguda.

Seega siis oli liitlaste esimene ultimaatum vastase tummaks läinud.

Järgmisel hommikul oli kivialune liivanõgu juba varakult asustatud. Peale Einari ja Raineri paistsid silma veel kabelaud ja nupud, kaardipakk, kaks pudelit «Kellukest», tikutops ja «Ekstra».

«Nüüd siis praeme!» ütles Einar. Viskas enda liivale lapiti ja sirutas käed-jalad laiali.

«Mis siin muud üle jääb,» konstateeris Rainer. Sellest ütlemi-

sest kõlas justkui tilluke kahetsus, et olukord just niisuguseks peab kujunema. Einar tabas kahetsuse ära, keeras enda Raineri kõrvale kõhuli ja ütles:

«Ikka etem, kui... kui...»

«Mis «kui...» seda ei osanud ta täpipealt paika panna, aga Rainer taipas niigi ja noogutas innukalt:

«Igatahes etem... Mis seda rääkida!»

Natuke aega olid praetavad wait. Nautisid omaette olemist ja iseseisvuse võitu. Siis seati rusikad lõuale toeks ja lasti pilgud rändama. Kõigepealt jõesuust merele, sealt kivisele saarele, mille turjale oli kena kuusetukk end kasvama seadnud.

«Küll oleks ikka maru midagi ehtsat ette võtta!» põmises Einar. «Läheks kuskil... Ütleme mägedes... Tee on jube raske, roni nii et küüned tagurpidi... Aga sest pole midagi... Muudkui trügid aga edasi...»

«Hakkad peidetud varanduse jama ajama... Kulunud lugu!» põlastas Rainer. «Mina hoopis sõidaksin. Mõne kihvti auto või lennukiga. Või auto-lennuk-laevaga! Juhtimiskamber on kange ja nublakaid täis... Kord põrutab see imemasin mööda maad, siis laseb vilinal õhus, siis surub vee peal... Läheb vee alla ka kui vaja...»

«Ei noh, sihukesega võiks ka...» jäi Einar kohe nõusse. «Panneks siit kalda pealt padinal jõkke, jõge mööda merele, merel tõuseks õhku ja maanduks karpotsti! sinna saarele... Mis selle saare nimi oligi?»

«Sarviku saar pidi olema,» teadis Rainer. «Kas sa arvad, et niisugune sõiduriist on ainult fantaasia! Eeei! Juba katsetavad vist. Ma kuskilt nagu lugesin.»

«Muidugi! Miks ei või katsetada... Aga meil jääb Sarviku saare peal ka kõige harilikumal kombel käimata. Kus sa lapsi võid mere taha viia... Palju sinna maad võiks olla?»

«Oma paarsada meetrit tuleb ära, rohkem mitte üks toll!» teadis Rainer jälle vastata.

«Issand! Kakssada meetrit lagedat merd! Oih-uih-aihl!» püüdis Einar noore kasvataja neiuhäält järele teha.

See tuli tal päris täpselt välja. Isegi nii täpselt, et Rainer sai mitu suutäit naerda ja soovitas Einaril estraadile järeleahvijaks minna. Niisugused palad pidavat rahvale hullupööra meeldima.

Poisid jäid jälle wait. Limps oli ära joodud, kabe ja kaardid ei tõmmanud, «Ekstra» ei tulnud meeldegi. Palavus tegi nii lolliks, et kumbki ei viitsinud isegi laagrielu üle enam hammaist teritada. Ainult vees võis veel eluisu tagasi tulla. Ja muidugi merevees. Jõgi oli soe ja sogane, sealt oleks karastust otsida täitsa tühi vaev ja ajaraiskamine.

Nii nad läksidki mere äärde. Sumasid vees, turnisid kivide otsas, loopisid lutsu, püherdasid end liivaga kokku ja plartsatasid jälle vette. Askeldamist oli küll ja küll, aga miski jäi ikka nagu

tegemata või olemata. See tunne võttis pahuraks ja pani trallamisele lõpuks kerge piduri peale. Kui liivakaldasse oli auk kraabitud, kui teineteist oli ka poriga pillutud, siis ei osatud enam muud teha kui istuda ja selga vastu kivi toetada.

Jõel ujusid nähtavale kaks paati. Oma tulekust teatasid nad naeru, laulu ja kitarrihäälega. Seesama kõhnavõitu poiss, kes eile oli männitüve toetanud ja Einarit soigujaks nimetanud, seesama poiss istus esimese paadi ninas, plõnnis helekollast pilli ja laulis.

Mõlemad alused olid tüdrukuid ja poisse murdu täis. Viimased küljelauad seisid ainult vaksajagu veest väljas. Aerud tõusid ja vajusid. Aga raskesti lastelastis paadid liikusid tasapisi nagu uimased kireva kilbiga kilpkonnad.

«Noh ja mis sest!» oleksid hüüdnud sõitjad. «Ega meil kiiret ole! Peaasi, et liigume! Peaasi, et kuskile minek käsil on!»

Einar teritas silmi.

Näe imet! Plikaohu kasvataja ka paadis! Veab käsi vees ja lõõritab kitarri kaasa!

Rainer põrnitses sõitjate kraami.

Vahi nalja! Pudrupada, ämbrid ja telgipusad... Jäävad vist õhkeks... Eks saarele... Kuhu nad mujale ikka...

Kitarrihää, laul, naer ja paadid venisid jõesuust välja. Nüüd loovisid nad meres tukkuvate rändrahnude vahele. Mis see saareni enam tõmmata... Olgugi alustel kuhi peal...

«Jube, kuidas päike võtab!» urises Einar, kahmas kamaluga vett ja viskas endale pähe ja õlgadele.

«Loll! Mis sa pritsid!» hüppas Rainer eemale. Ta hää oli nii kuri, nagu oleks Einar millegi üpris põlastusväärsega hakkama saanud.

«Mis see paar tilka sulle tegi! Ega sa mõni plika ole!» irvitas Einar tagedalt vastu.

«Ise tean, mis tegi! Ära tule plikatama!» heitis Rainer sapiselt.

Litlased olid äkki turris mis turris. Veel mõni niisugune õel ütlemine ja kes teab, mis oleks juhtunud. Viimati oleks käedki appi võetud. Õnneks ilmus lavale veel üks tegelane. See oli too-sama kõhn poiss, kes oli bussis kõva häälega laulnud ja kellega Einar ei olnud laagriasjandusest jutule saanud.

Kolmanda tegelase ilmumine oli õige isesugune. Nimelt kargas ta põõsa varjust välja, jooksis kummargile hoidudes üle kivi-klibuse rannariba ja heitis paraja rahnu taha kõhuli. Silmad aga olid tal kogu aeg kahe paadi küljes kinni. Ilmselt talitas kõhn luuraja põhimõtte järgi: näe, aga jää ise nähtamatuks!

«Mis tsirkust sina siin teed!» käratas Rainer.

Luuraja kohkus. Muidugi ei olnud tal siiani mahti tähele panna, et naaberkivi tagune on õige tihedasti asustatud.

«Mina ei tee õieti... Kui, aga, jaa... Siis jälgin... Ei jälgi... tähendab vaatan...»

«Mis sa kivi tagant piilud! Eks läinud kaasa, kui hing igatseb!» viskas Einar.

«Kaasa jaa, muidugi... Aga ei... Paadid, paadid paistad logud... Ma teine kord, siis, kui... kui...» selgitas kõhn luuraja.

«Siis, kui teised täna põhja ei lähe!» löikas Rainer vahele.

«Ei, noh, miks... et põhja... Mina ainult...» alustas poiss jälle ebalevalt, aga Rainer lõi käega:

«Aitab kokutamisest! Selge pilt!»

Ja lisas siis teatraalselt:

«Sinu mina on meie ees avanenud nagu üks lehkav õis!»

Einar turtsatas.

Aga kõhn poiss oli sõnade otsimisest ja nendega keerutamisest korruga lahti saanud. Ta silmad löid vihaselt välkuma ja ta ütles üllatavalt järsult ning lühidalt:

«Siis lehkame kõik kolmekesi ühtmoodi!»

Rainer läks alles nüüd õieti endast välja.

«Kuule, sina, nahahoidja! Kui sa asjast midagi ei tea, siis ära õienda!» ütles ta nii ähvardavalt, et see oleks pidanud adressaadi hirmsasti ära kohutama. Küllap mõnevõrra kohutaski, sest poiss astus paar sammu kaugemale. Astus kaugemale, aga ei saanud ometi ütle mata jätta.

«Mis siin teada... Rühm merel, kolm üksikut kaldal ja vahivad teistele järele...»

«Tee, et sa kaod!» rabas Einar maast kivi. Äsjane luuraja ei jäänud edasist ootama. Tema õnneks algas tihe kadakavõsa siit samast, mõne sammu pealt.

Rainer ja Einar vahtisid mõnda aega sõna lausumata merele.

Paadid olid saarele jõudnud. Laevnikesumm vajus nagu tirtsu-parv asustamata maad vallutama. Kisa järgi paistis põrutavaid avastusi lausa igal sammul leiduvat. Kui muud mitte, siis naerulinnu pesi pidi seal küll hullusti palju olema.

See pilt ja see naer tegid nii vihaseks, et Rainer purskas solvunult:

«Mis ta endast õige mõtleb! Va teivas! Tuleb teisi oma mütsi alla seadma!»

«Talle oleks pidanud ühe täie põrutama!» turtsus Einar.

Rainer oli tükk aega vait. Siis küsis:

«Ei tea, miks?»

«Loll!» põlastas selle peale Einar.

«Hea, et ise aru saad!» kinnitas Rainer.

Nüüd ei osanud Einar enam midagi ütelda.

Sarviku saarel kees elu. Suuremaa rannas kõikus üksik kõhn poiss nagu tuulelipp kadakate kohal. Kivimüraka kõrval põrnit-sesid teineteist Einar ja Rainer.

Oli alles teine laagripäev.

SISUKÕRD

REIN JA RIINA	5
MURE	111
Õõ ja hommik	113
Püstol	125
Telk	132
Küllakutse	139
Kahe tunni reportaaž	144
Viiul ja hõõvel	151
Tiina	157
Mure	164
Üksi	170
Kevadrõõm	178
Solvangud	184
Kollane pink	101
Kui ma olin sensatsioon	198
Õõnestaja	202
Liitlased	210

Pukk, H.

P82 Rein ja Riina. Mure. — Tln.: Eesti Raamat, 1980.
216 lk., ill.

Meie tuntud lastekirjaniku jutustuste valimik ilmub autori 60-sünnipäevaks

P 70803—344 256—80 4803010200
M901(16)—80

84,00

i
s

r
a
l

v
a

pc
se

Vanemale koolieale. Хольгер ПУКК. Рейн и Рийна. Горе. На эстонском языке. Художник-оформитель Мильви Торим. Таллин, изд-во «Ээсти раамат». Toimetaja R. Aro. Kunstiline toimetaja H. Tikand. Tehniline toimetaja E. Ainla. Korrektorid A. Langsepp ja Ü. Rattus. IB № 3320. Laduda antud 15.10.79. Trükkida antud 6.06.80. Formaat 60×90^{1/16}. Trükk-paber nr. 1. Kiri: žurnalnaja. Kõrgtrükk. Trükipoognaid 13,5. Arvestuspoognaid 13,76. Trükk-arv 24 000. Tellimus nr. 3977. Hind. 65 kop. Kirjastus «Eesti Raamat». 200090, Tallinn. Pärnu mnt. 10. H. Heidemanni nim. trükikoda, 202400, Tartu, Ülikooli 17/19. III.